

dinar

Numizmatički časopis

br. 26
2006.

Izdanje Srpskog numizmatičkog društva u Beogradu

cena 300 dinara

NOVČANICE
U SRBIJI 2006. GODINE

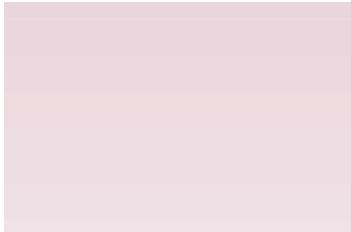
F. Lesser

Zbirka
Dr MILANA
STOJANOVIĆA
na internetu

www.order.stojanovic.ch

Specijaliteti
naše
notafilije

KOLEKCIJA
ZMAGO
pl. JELINČIČ

dinar

Izdanje Srpskog numizmatičkog društva

Za izdavača

MILADIN MARKOVIĆ, predsednik
Srpskog numizmatičkog društva
e-mail: marmi@eunet.yu

Glavni i odgovorni urednik
RANKO MANDIĆ
e-mail: rmandic@gmail.com

Članovi Redakcije

NENAD BJELOŠ
DUŠAN KOVAČEV
RANKO MANDIĆ
RISTA MILETIĆ
LJUBOMIR STEVOVIĆ

Tehnički urednik
SAVO KATALINA

Lektor i korektor
DARINKA NIKOLIĆ

Engleski rezime tekstovi
RANKO MANDIĆ
English summaries by the editor

Adresa Redakcije
Srpsko numizmatičko društvo
Knez Mihailova 49/I
11000 Beograd, Srbija
Tel. +381 (011) 3034-695; (064) 131-6370
e-mail: numisrb@yubc.net

Žiro račun: 205-69617-78
Srpsko numizmatičko društvo Beograd

Stampa
GTP „PANGRAF“ d.o.o.
Beograd, Stanka Paunovića 49
tel. 332-9166

Tiraž: 1000 primeraka

Stavovi i mišljenja autora tekstova i prilga ne moraju predstavljati stavove i mišljenja redakcije „dinara“.

Redakcija zadržava pravo manjih intervencija u tekstu, podrazumevajući da se integritet celine i detalja mora poštovati. U slučaju potrebe za većim intervencijama, redakcija će obavezno konsultovati autora teksta pre objavljinjanja.

Na osnovu mišljenja Ministarstva kulture Republike Srbije br. 413-00-649/2001-04 numizmatički časopis „dinar“ jeste proizvod iz člana 11 stav 1 tačka 8 Zakona o porezu na koji se ne plaća porez na promet.

Primerak broj

SRPSKO NUMIZMATIČKO DRUŠTVO BEOGRAD

1956 - 2006

Osnivačka skupština Srpskog numizmatičkog društva održana je 10. aprila 1956. godine. Nakon toga je Rešenjem Sekretarijata za unutrašnje poslove Narodne Republike Srbije br. 7699 od 16. V 1956. godine odobreno osnivanje i rad SND sa sedištem u Beogradu, i područjem delatnosti na teritoriji NR Srbije, a prema podnetim Pravilima sa programom.

Najnoviji Statut Srpskog numizmatičkog društva odobren je od strane Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, Sekretarijat u Beogradu, Rešenjem br. 212-1-603/96 od 7.3.1997. godine.

Za zasluge i uspehe postigнуте u razvijanju i unapređenju numizmatike, Srpsko numizmatičko društvo odlikованo je Ukazom Predsedništva SFRJ br. 1 od 18. januara 1982. godine ORDENOM ZASLUGA ZA NAROD SA SREBRNOM ZVEZDOM.

Sastanci Srpskog numizmatičkog društva u Beogradu održavaju se od svog osnivanja pa do danas svakog utorka. Sastanci se danas održavaju utorkom u Beogradu u ulici Sv. Save br. 16-18 (II sprat) od 15 do 18 časova. Na ovim sastancima možete:

- DA SE UČLANITE U SRPSKO NUMIZMATIČKO DRUŠTVO
- DA RAZMENJUJETE NUMIZMATIČKI MATERIJAL
- DA IZVRŠITE PROCENU NUMIZMATIKE
- DA NABAVITE STRUČNU NUMIZMATIČKU LITERATURU
- DA USPOSTAVITE KONTAKTE SA VIŠE OD 200 NUMIZMATIČARA KOJI REDOVNO PRISUSTVUJU SASTANCIMA SVAKOG UTORKA
- DA SE KONSULTUJETE SA NAJPRIZNATIJIM STRUČNJACIMA IZ POJEDINIХ OBLASTI NUMIZMATIKE
- DA IZVRŠITI PREPLATU ILI KUPITI STARE BROJEVE SND ČASOPISA
- DA NABAVITIE POTREBNU NUMIZMATIČKU OPREMU I PRIBOR
- DA SE DRUŽITE SA LJUDIMA KOJI, KAO I VI, VOLE NUMIZMATIKU

SEDIŠTE DRUŠTVA: Palata „Srbija“ Beograd,
Knez Mihailova 49/I

■ ANTIČKI NOVAC

- 6 SITNI NOVAC SKORDISKA - MINIMI
Nikola Crnobrnja
 8 PREGLED NUMIZMATIČKE ISTORIJE
 JUŽNOSLOVENSKIH ZEMALJA - I
Charles B. Smith, Jr.
 12 LVCIVS AVRELIVS VERVS (161-169)
Rista Miletić
 14 NA VEĆERI S DIOKLECIJANOM
Branko Drča

■ SREDNJOVEKOVNA NUMIZMATIKA

- 17 DINAR S NATPISOM VROSIVS
 DVX S STEFANVS
Julijan Dobrinić
 21 NEPOZNATA VRSTA
 DESPOTA ĐURĐA
Miroslav Jovanović
 22 UMETNIČKO-POETSKE PREDSTAVE NA
 SRPSKOM SREDNJOVEKOVNOM NOVCU
Nikola Cvetković

■ ORIJENTALNA NUMIZMATIKA

- 27 TUGRA NA NOVCU ISLAMSKIH DRŽAVA
Keneth MacKenzie
 30 SULTANI OTOMANSKOG CARSTVA

■ MODERNA NUMIZMATIKA

- 31 KRALJEVINA SRBIJA I BEČKA
 CARSKA KOVNICA - I
Aleksandar Brzić i Ingeborg Dangl
 35 POBOJOV IZDANJA KOVANICA
 BOSNE I HERCEGOVINE
Amer Sulejmanagić
 39 SLOVENAČKE EVRO MONETE
Vitomir Čop
 42 SVETSKE DRŽAVE KOJE IZDAJU NOVAC
Ranko Mandić

■ NOTAFILIJА

- 45 ZAGONETNI KRATKOTRAJNI OPTICAJ
 NOVČANICE OD 100 DINARA 1934.
Ivan Škrebo
 47 IKONOGRAFIJA NOVČANICE OD 100
 DINARA 1934. GODINE
Bogdan Šarunac
 48 NOVČANICE U SRBIJI XXI VEKA
Darko Berger i Ranko Mandić
 52 PROMOTIVNA NOVČANICA ZIN-a
 53 TAČKICE I DRUGI ROBNI BONOV - IV
Duro Vojnović
 54 BONOVICI KOJI SE KORISTE NA
 BIKERS SUSRETIMA
Vjekoslav Trbojević

■ SKRIPOFILIJА

- 57 OBVEZNICA FRANCUSKOG DEONIČARSKOG
 DRUŠTVA VALJEVSKIH RUDNIKA BAKRA
Branko Glišić

■ MEDALJE I PLAKETE

- 60 MEDALJE IZDATE POVODOM ZAUZEĆA
 BEOGRADA 1688, 1717. I 1798. GODINE
 IZ ZBIRKE NARODNOG MUZEJA
Ranko Mandić
 65 SRPSKE PLAKETE I STONE MEDALJE - I
Slobodan Homen
 67 NUMIZMATIČARI NA MEDALJAMA: IMRE FRAJ
Žarko Pintarić

■ FALERISTIKA

- 69 MEDALJA ZA SPOMEN PROGLASA
 KRALJEVINE SRBIJE
Ljubomir Stevović
 72 SPOEMN MEDALJA TRIDESETOGODIŠNICE
 POBEDE NAD FAŠIZMOM
Nenad Bjeloš
 75 ZNAK SAVEZA RUSKIH VOJNIH INVALIDA
 U JUGOSLAVIJI
Aleksandar Mihailović Veličko
 77 FRANCUSKI RATNI KRST 1914-1918
Nebojša Milanović

■ VOJNE OZNAKE

- 79 OZNAKE GRANIČNE POLICIJE
Nenad Bjeloš
 80 ZNAČKA POVODOM 100-GODIŠNICE FAI
Nebojša Mitrović

■ NUMIZMATIKA I NUMIZMATIČARI

- 81 KNJIGE I MONOGRAFIJE ZMAGA JELINČIĆA
Ranko Mandić

■ NUMIZMATIČKA LITERATURA

- 83 SERGIJE DIMITRIJEVIĆ, PROBLEMI SRPSKE
 SREDNJOVEKOVNE NUMIZMATIKE
Miroslav Jovanović
 84 RANKO MANDIĆ, METALNI NOVAC
Dušan Kovačev
 85 MIODRAG JOVANOVIĆ, ĐOKA JOVANOVIĆ
 1861-1953
Marija Marić-Jerinić

■ IZLOŽBE

- 86 NUMIZMATIČKA IZLOŽBA U STENJEVCU
Jugoslav Miletić
 86 NAŠA NUMIZMATIKA NA IZLOŽBAMA U NEMAČKOJ

■ AUKCIJE

- 87 NUMIZMATIČKE AUKCIJE U DRUGOJ
 POLOVINI 2005. GODINE
Aleksandar Brzić

INFORMACIJE SRPSKOG NUMIZMATIČKOG DRUŠTVA

- 20 MEĐUNARODNI SUSRETI SND U 2006. GODINI
 92 SASTANCI NUMIZMATIČARA U SRBIJI
 92 KNJIŽARA SND
 93 NAŠI SUSRETI KRAJEM PROŠLE I POČETKOM OVE GODINE
 93 VENERANDA MEMORIA
 94 RAZGLEDNICE SRPSKOG NUMIZMATIČKOG DRUŠTVA

Sitni novac skordiska – minimi

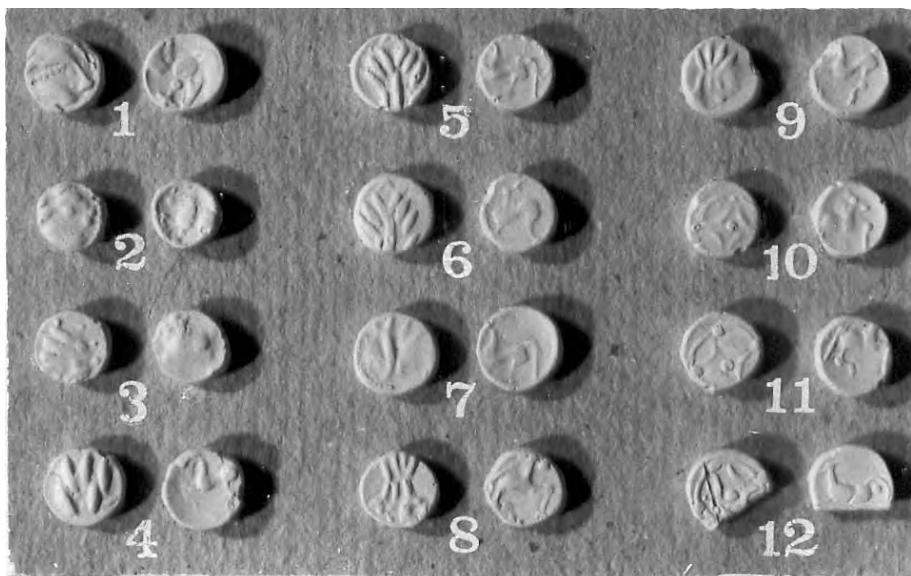
Nikola Crnobrnja, Obrenovac
crnobrnja@beltel.yu

Velimiru Čeleketiću

Iz antičkih izvora keltsku populaciju koja je, posle neuspelog pohoda na Delfe 279. godine stare ere, u povratku zaposela oblasti našeg Podunavlja i Pomoravlja, poznajemo pod imenom Skordisci. Brojni su tragovi materijalne kulture populacije koja je u ove oblasti unela značajne novine: pre svega veština obrade metala i izradu keramičkih predmeta na vitlu. Po broju nalaza i skordističkih naselja (opida) prednjači područje Srema, uslovno rečeno njihov matični prostor. Pred kraj stare ere Skordisci se pominju kao rimski saveznici, a značaj i mesto ove znatno složene populacije, ograničene na desnu obalu Dunava u Sremu, vidimo u toponimu CIVITAS SCORDISCORVM, zabeleženom na jednom nadgrobnom spomeniku iz sredine drugog veka naše ere.

Do vremena rimske osvajanja sremskog dela Podunavlja, Skordisci su najmanje vek i po kovali sopstveni novac, što upućuje na visok nivo te zajednice, kako u ekonomskom, tako i u političkom smislu. Njihova kovanja, uostalom kao i u slučaju drugih keltskih populacija, predstavljale su imitacije tetradrahme Filipa II Makedonskog sa Zevsovom glavom na aversu i konjanikom na reversu. Skordisci će ovom tipu ostati verni do pred kraj svoje monetarne aktivnosti. Za trenutak se moramo podsetiti da saznanja o novčarstvu Skordiska crpimo isključivo na osnovu proverenih podataka o mestu nalaza, odnosno regiona iz kojeg novac potiče. I upravo na osnovu raspoloživih i sabranih nalaza stoji da su Skordisci kovali svoje tetradrahme (10 - 12 g) i drahme (2,5 - 3 g), najčešće nalažene u Sremu. Oni primerci, odnosno tip sa jačko izduženim nosem na Zevsovoj glavi, nazvan je u numizmatičkoj literaturi „sremski tip“ (sl. 1).

Jedan manji broj primeraka, koji je takođe otkriven na sremskom prostoru, vrlo je neveštoto izведен u bronzi livenjem, te na njima jedva možemo

Sl. 2. Minimi Skordiska iz zbirke Muzeja grada Beograda, tipovi 1-12

prepoznati šta je Zevsova glava, a šta konjanik. Međutim, ovo je interesantna pojava u skordističkom kovanju zbog toga što nas upućuje na pomisao o bimetalizmu, ako ne i polimetralizmu, obzirom da su do sada otkrivena dva zlatna primerka skordističkih minima (o kojima će biti reči kasnije).

Pored srebrnih tetradrahmi i drahmi, uslovno rečeno, Skordisci su kovali i sitan i mali novac težine 0,20 do 0,40 grama, takođe u srebru. Iz numizmatičke literature ovaj novac znamo kao skordističke minime (sl. 2).

U delu posvećenom novčarstvu istočnih Kelta, K. Pink navodi samo jedan tip skordističkog minima, koji smo dali na slici pod brojem 4. Ostali tipovi K.

Pinku očito nisu bili poznati. Kasnije P. Popović, u svom radu posvećenom novčarstvu Skordiska, navodi ovu grupu novca pokazujući i nove primerke, neki od tih su i na sl. 2. Svi se oni nalaze u zbirci Muzeja grada Beograda i predstavljaju do sada najbrojniju kolekciju minima, koja broji ukupno 57 primeraka. Svi ovi primerci u Muzej grada Beograda su dospeli zaslugom gospodina Velimira Čeleketića, penzionera iz Batajnice. Godinama, počev od ranih pedesetih prošlog veka, on je donosio i predavao našim muzejima arheološki materijal, prevashodno stari novac nađen duž desne obale Dunava, od Slankamena do Zemuna. To apsolutno važi i za skordističke minime, koji van

Sl. 1. Drahma Skordiska, sremski tip

navedenog sektora nisu nalaženi. Do jednog broja komada ovog sitnog novca V. Čeleketić je dolazio ispiranjem odronjenih litica obale, na onim mestima gde su se u visokim rečnim profilima uočavali kulturni arheološki slojevi. Često je to bio jedini način da se sitni komadić novca, već oblepљen zemljom ili blatom, prepozna i otkrije. Velika je zasluga Velimira Čeleketića da danas raspolažemo, to jest Muzej grada Beograda, dragocenom kolekcijom skordističkih minima.

Na svim tipovima minima, kao uostalom na svom skordističkom novcu, na reversu vidimo konja / konjanika okrenutog na desno ili na levo. Na datoj slici primerci od 1 do 4 na aversu imaju Zevsovu glavu (uvećan prikaz na sl. 3), čija se stilizacija uprošćuje ili varvarizuje (često ovaj izraz koriste numizmatičari), da bi, što vidimo na primerku pod brojem 4, bila svedena na nekoliko pramenova kose ili detalj venca. (Primerak prikazan pod br. 4 iskovani je od zlata, 3, 5 mm, 0,13 g).

Sl. 3. Uvećana slika minima tip 1, sa Zevsovom glavom. Srebro, 7 mm, 0,47g

Na svim ostalim primercima, od broja 5 do 12 (tri tipa) nema tragova od predstave Zevsove glave. Po prvi put na skordističkom novcu nestao je model prototipa: glava Zevsa / konjanik. Na primercima pod brojem 5, 6 i 7 video sam stilizovani klas žita na aversu; pod brojem 8 i 9 snop žita, a na primercima 10, 11 i 12 na aversu je predstavljen štit.

Svi sakupljeni minimi u zbirci Muzeja grada Beograda su iskovani od kvalitetnog srebra. Nisu vršene hemijske analize, ali novac ostavlja, što se tiče kovine, povoljan utisak.

Više puta izneto je mišljenje da kovanje minima nastaje pred kraj monetarne aktivnosti Skordiska. Sam sam bio sklon takvom mišljenju, ali ga ne smatram i definitivnim. Veća količina otkrivenih i sakupljenih priomeraka, kvalitetna kovina, nalaz dva komada iskovana u zlatu,

stvaraju uslove za kompleksnije sagleđavanje. U svakom slučaju podaci o zoni i sektoru nalaza upućuju na ograničen, lokalni promet koji je mogao da se odvija i kasnije, kada je pod rimskom upravom skordistička zajednica svedena pod toponim ili etnikon CIVITAS SCORDISCVRM u istočnom delu Srema.

Literatura:

K. Pink, *Die Münzprägung der Ostkelten und ihrer Nachbarn*, Budapest, 1939.

N. Crnobrnja, *Types of Scordiscian minima in the collection of the Museum of the City of Belgrade*, Arcaeologia Jugoslavica XX-XXI, Beograd, 1980-1981.

N. Crnobrnja, *Keltski novac iz Kabineta za novac i medalje Muzeja grada Beograda*, Godišnjak grada Beograda XXIX, Beograd, 1982, 15-13.

P. Popović, *Novac Skordiska*, Beograd - Novi Sad, 1987.

N. Crnobrnja, *O zlatnicima - minimima Skordiska iz zbirke Velimira Čeleketića*, Glasnik Srpskog arheološkog društva 5, Beograd, 1989, 151-4.

Summary

MINIMS - Tiny Coins of Scordisks

During the Bronze Age, the Celtic tribe of Scordisks came to the region known today as Belgrade and built a settlement they called Sindidun, meaning Round fort. Ultimately, they all were conquered by Romans who changed name Sindidun into the roman version Singidunum. This Celtic tribe, who established early contacts with the Hellenistic and subsequently the Roman world, was the first protagonist of monetary economy on this soil. They struck their own coinage from the second century BC.

As in the case of other Celtic tribes, the Scordisks mainly struck imitations of tetradrachms and drachms of Philip II of Macedonia. As most of them had been discovered in the Region of Srem (north of Belgrade), they are known as the „Srem type“ coinage (Fig. 1). This

„Svinja so prasinje“

U rubrici „NUMIZMATIKA“ nekadašnjih beogradskih dnevnih novina „Vreme“, objavio je 30. aprila 1933. godine Stanislav Krakov članak pod naslovom „Falsifikati starih novaca“. Tu se, pored ostalih, pominje i jedan po svom dizajnu vrlo interesantan „antički“ novčić.

Novac „svinja so prasinje“ koji postoji jedino kao falsifikat, i koji se često nalazi u Južnoj Srbiji.

Krakov kaže: U Južnoj Srbiji se često govori sa velikim poštovanjem o starim novcima „so prasinje“. To su novci na kojima se obično nalazi s jedne strane neki lik, ponekad sa krestom od pevca, a ponekad Sv. Đorđe, dok je sa druge strane slika sa 7, 9, 11 ili 13 prasadi. Naš svet smatra ove novce kao neobičnu retkost, međutim to su obični falsifikati izliveni u bronzi bez ikakve vrednosti.

article, however, is discussing very special type of the Scordisks coins, called Minims (Fig. 2). They are tiny in size, having the weight of only 0.20 to 0.40 grams. In the collection of the Museum of the City of Belgrade there are 57 pieces of these extremely rare coins, including a golden piece (no. 4 on Fig. 2) having the size of 7 mm, weight 0.47 g. All of them had been discovered by Mr. Velimir Čeleketić on the banks of Danube River in the vicinity of Belgrade, and donated to the Museum.

PREGLED NUMIZMATIČKE ISTORIJE JUŽNOSLOVENSKIH ZEMALJA 1.

Antička numizmatika

Uvodno objašnjenje

Ova "skica istorije" ima svoje poreklo u mom pokušaju da identifikujem dva stara novčića koja mi je poklonio moj tast pre skoro trideset godina. Moj višestrani interes za istoriju doveo je na kraju do toga da se ovaj pokušaj pretvori u jedno opšte proučavanje kompleksne numizmatičke istorije područja koje je sačinjavalo bivšu Jugoslaviju. I doista, što sam više proučavao to je predmet koji sam izabrao postajao sve kompleksniji, i sve mi je teže postojalo da se izborim sa rezultatima do kojih sam dolazio.

Pojava elektronske obrade tekstova inspirisala je moj pokušaj da sredim svoj rukopis, da ga revidiram na jednostavan način i da mu dodam što više informacija koje su mi bile dostupne. Tamna strana kompjuterske revolucije - pad sistema i zastarevanje programa za pisanje nelatiničnih slova - učinio je ovaj napor težim nego što je to u početku izgledalo.

Osnovna organizaciona šema ovog rada, prema političkim vlastima koje kontrolisu ovo područje ili njegove delove, gde se izdavao novac, inspirisana je člankom dr Ivana Turka Vladarji Držav na ozemlju sedanjeg Republike Slovenije, za časa katerih je bil izdan denar, objavljenim u "Numizmatičnom vestniku" br. 18 (1990), str. 398-401. Moj organizacioni pristup je ipak naročito nekompletan što se tiče Kelta, i prilično sam siguran da će tu biti neophodne naknadne korekcije.

Seneka je primetio: "Otium sine litteris mors est hominis vivi septultura". Ovo je, naravno, rad u progresu, koji će, verujem, zadugo odložiti opasnost sudbine na koju Seneka upozorava

ilustvano primercima iz kolekcije autora¹

Charles B. SMITH, Jr.,
Montgomery Village, Md. (SAD)
csmithjr@erols.com

ILIRSKO - PEONSKI NARODI

1. Damastion/Δαμαστίων (c.395-c.320 p.n.e)

Grad sa rudnikom srebra koji pominje Strabo (VII, 8); Hammond ga locira u području zapadno i severo-zapadno od Resena, Republ. Makedonija; Petrova i Sokolovska takođe smatraju Kosovo kao moguću lokaciju, docnije izričito pored sadašnje Sočanice. Potpadanje pod vlast Dardanije moglo je prouzrokovati kraj kovanja novca.

- Srebrena tetradragma kovana c. 398-380 p.n.e; av: glava Apolona sa lovovim vencem, na l.; rv: ΔΑΜΑΣ I, ΤΙΝΩΝ d, trozub; May 7, CMB 11-86 B149; 14,49 g, 22 mm; VF (sl. 1).

Slika 1

- Srebreni tetrobol kovan c.350-330 p.n.e; av: glava Apolona sa lovovim vencem, na l.; rv: [Δ]A[M]/ΑΣΤΙ/ΝΩΝ, pijukl (ΔAM iznad pijukovog vrha, A i N levo od drške); May grupa 6, uporedi str.136 14-17 i tb. XI, CNA 25-3-92 #83; 1,425 g, 12-13 mm; VF, porozan, ivica napukla (sl. 2).

Slika 2

REF: May: SNG V Ashmolean IV/3313-3345; SNG Evedipidis. 2, 1760; BMC Thessaly, str.2, 84. tb. xv 1-3, 9: SNG Tübingen 2, 1512; Sear GC1, str.188, Hammond II, str.189; Petrova str.99, Sokolovska str.16.

2. Daparija (rani četvrti vek)

Rudarski grad na Kosovu, Srbija, pod Bardilisom, vladarem Dardanije.

REF: BMC Thessaly, str.87, tb. xvi 13; Sear GC1 str.190; Hammond II, 191.

3. Pelagija/Πελαγίτεων (c.360-c.280 p.n.e)

Tetovo, Republ. Makedonija

REF: SNG V Ashmolean IV/3346-3347; SNG Evedipidis. 2, 1761; BMC Thessaly, str.87, tb.xvi 9-10; Sear GC1 str.190-1; Hammond II, str.191.

4. Peonija/Παιονία

Centralni deo Republ. Makedonije; Peonska plemena, snažna u VI veku p.n.e, pobedjuju ih Persijanci c.511. p.n.e, gube teritorije na obali Egejskog mora; poraženi od strane Filipa II nakon smrti peonskog kralja 358. p.n.e, ali ostaju autonomni; pregaženi za vreme keltske invazije 279. p.n.e; absorbovali ih Makedonci c. 230 p.n.e.

4a. Deroni/Δερόνικος

(nedaleko r. Bregalnice između Vardara i Strume; verovatno lideri peonskih plemena od VI veka; kralj Agis i njegovi naslednici verovatno su pripadali Deronima).

REF: Petrova, *Октодрахми на пајонското племе Дерони..., str.9-19; Petrova, Пајонските племена ..., XIX 1-5; Dewing 1013-1016; SNG Ashmolean III 2247-2248+2249-2253.*

Doki(mos)/Δοκι(μος?) (c.500. p.n.e)

vođa plemena, novac nadjen nedaleko od Štipa; dovođen u vezu sa Odonomantima, Oreskimama i Edonima².

¹ Ova studija, koju ćemo objavljivati u nastavcima, predstavlja prevod neobjavljene knjige *AN OUTLINE NUMISMATIC HISTORY OF THE LANDS OF THE SOUTH SLAVS being the lands which now make up Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia & Montenegro and Macedonia, with some reference to Albania*, illustrated by reference to the collection of Charles B. Smith, Jr. (Last revised): October, 2005.

REF: Petrova, *Пајонските племена ...XX.3.*

Ostale vođe Derona: EYERGETE, EX..., EKTO(NOY?)

Novac nadjen u Štipu.

REF: Petrova, *Пајонските племена ...XX 1-2.*

4b. Lajai/Λαιαι; Siropeonci (nedaleko sadašnjeg Seresa - prognali ih Persijanci nakon poraza 511. p.n.e), Tinteni (VI vek) peonska plemena.

REF: Hammond II str. 79-80; Petrova, *Пајонските племена ... XX 4-6, XXI 4, 13.*

4c. Ihne/Ιγναίων (zauzeli ih Makedonci c.510-505); Lete (VI vek)

Gradovi pod peonskom vlašću nakon c. 550 p.n.e

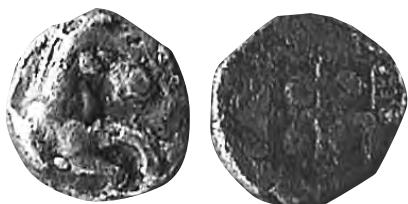
REF: Hammond II str. 79; Petrova, *Пајонските племена ... XXI 1-3+13; SNG Ashmolean 3, 2266-2267.*

4c1. Susedi ranih Peonaca

BIZALTI

rudnici (Kilkis/Krestonija, Teodoraki/-, Nigrita/-) okupirao ih Aleksandar Makedonski ubrzo posle 480.

- Srebrni obol kovan c. 480 p.n.e; av: konj spreda; rv: kvadrat podeljen na četiri polja sa lopticom; uporedi SNG ANS 922 (diobol), May Series B (obol 0,545g), CNG 19-3-97 #254; 7mm, 0,47g; VF, porozan (sl. 3).

Slika 3

Moses/Μοσσεω (c.480. p.n.e), verovatno kralj Bizalta.

REF: Rosen 118; SNG Ashmolean 3, 2245-2246.

REF: Petrova, *Пајонските племена ...; Hammond II str.69ff; SNG Ashmolean 3, 2242-2244; SNG ANA 919-922.*

4d. PEONSKI KRALJEVI

LIKEJ/Λυκκειος (356-335. p.n.e)

Sin Agisa, prvi vladara poznatog iz antičkih izvora.

REF: AMNG 3, 199-201, 1-13.

Patraj/Πατραος (c.335-315 p.n.e)

-Srebrna tetradrahma; av: glava Apolona sa lovovim vencem, d.; rv: ΠΑΤΡΑΟΥ,

konjanik sa čubastim šlemom probada kopljem vojnika u padu koji ima makedonski štit, l. monogram; SNG V Ashmolean IV/LXXX/3359; 12,47g, 24mm, 1155; VF+ (sl. 4)

Slika 4

- Srebrena tetradrahma; av: glava Apolona sa lovovim vencem, d.; rv: YOAPTAII (retrogradno), konjanik sa čubastim šlemom probada kopljem vojnika u padu, l. glava bika.59 g, 25 mm, 1100; VF, avers loše centriran, mala napuklina ili probno zasecanje na ivici. (sl. 5).

REF: AMNG 3, 201-203, 1-12.

Slika 5

Audoleon/Αυδωλεοντος (c.315-286 p.n.e)

- Srebrena draha; av: gl. Atine, tri četvrtiny anfas na l, s trodelnim šlemom; rv: ΑΥΔΩ[ΛΕОНТО]Σ, konj kaska na d, d. monogram; BMC 5, Dowing 1234-35, Sejar 1526, CMB 7-8/88 B153; 2,89 g, 13-14 mm, 0500; VF (sl. 6).

REF: AMNG 3, 203-205, 1-12.

Slika 6

Leon/Λεον (c.286-c.250)

REF: AMNG 3, p206, 1; Petrova, *Пајонските племена ... XXIII 11.*

Dropion/Δρωπιον (c.250-c.230 P.N.E)

REF: Petrova, *Пајонските племена ... XXIII 12.*

REF: SYNGANS 1016-1062; SNG V Ashmolean IV/3348-3379; Petrova, «Пајонските племена ...» str. 122-124 XIX-XXIII; Sear GC1 str.153-154.

5. Razna izdanja Iliro-peonskog regiona: Tenestini (c.340-330 p.n.e), Saroati (posle c.320. p.n.e.), Darado, Simon i Nikarh.

REF: May, str.189-198; Sear GC1, str.191.

6. Ilirsко kraljevstvo (drugi-treći vek p.n.e)

Južna Jadranska obala sa centrom oko Risna, Crna Gora - Skadar (Shkodër), Albanija; poraženi od strane Rimljana 168. p.n.e.

Monunius/Movouviou (c.300-280. p.n.e)

Epidamnos/Επιδαμνος-Dirahij (Dyrrachium)/Δυρράχιον (c.300. p.n.e.-229. p.n.e)

REF: SNG Tübingen 2, 1508-1509.

Neodređeno

Skadar / Σκόδρα-Σκοδρεινων (neodređen vladar ili autonoman, c.211-197. p.n.e)

REF: SNG Ewelpidis. 2, 1753.

Gentije/Γέθιον (c.197-168. p.n.e)

Rhizon/Πιζον (c.200-150. p.n.e)

Skadar (Skodra) / Σκόδρα-Σκοδρεινων Leže (Lissos)

Balaj (Balleus)/Βαλλαιος (posle 167. p.n.e)

-AE; av: glava l; rv: ΒΑΣΙΛΕΩΣ[Σ] /ΒΑΛΛΑΙΟΥ, Artemiza stoji l. s upaljenom bakljom u d. ruci, l. ruka uz bok (?); SNG Copenhagen 530, Split type 2A, CNG 9/97 #353, izdanje Daorsa u ime Balaja? v. Paškvan, str. 104; 3,07g, 16 mm; VF (sl. 7).

Slika 7

Skadar/Σκόδρα-Σκοδρεινων (posle 168. p.n.e)

REF: SNG Ewelpidis. 2, 1754.

Hvar (Pharos)/Φάρος (posle 168P.N.E)

REF: SNG Ewelpidis. 2, 1755-1756.

Risan (Rhizon)/Πιζον (Pisan) - posle 168. p.n.e)

REF: SNG Ewelpidis. 2, 1757.

² Naši nazivi za peonska plemena i vladare preuzeti su iz studije dr Eleonore Petrove (v. navedenu literaturu), izuzev srpskog naziva Peonija, a koji je kod gd. Petrove naveden u makedonskoj formi Pajonija.

REF: Ivan Marović, *Novac ilirskog dinasta Baleja (ΒΑΛΛΑΙΟΣ)* u Arheološkim muzeju u Splitu, Numizmatički vjesnik, 10 (1990), str.5-48+IV.

REF: Stipčević, str.155-160, May, str.200-1; BMC Thessaly, str.xxxvii-xxxix, str. 81, tb.xiv 13-14; Rendić-Miočević, *Doskoro nepoznata labeatskog novca*; Paškvan.

7. Labeati/Λαβισταν (2. vek p.n.e)

Pleme u blizini Leža (Lezhë), Albanija

REF: Rendić-Miočević, *Doskoro nepoznata labeatskog novca*.

8. Daorsi/Δαορσών (2nd cent p.n.e)

Pleme u dolini donjeg toka reke Nere-tve.

-AE kovan posle 168. p.n.e; av: glava Hermesa d; rv: galija l, iznad galije nejasan natpis [ΔΑΟΡ]ΣΩΝ; Lindgren 1421 (ovaj novčić), CNG XXVII 29 Sept 93 #322; 5,35 g, 20 mm, c1100; F (sl. 8).

REF: Đuro Basler Novčić *plemena Daorsa*, Glasnik Zemaljskog Muzeja. XXVI (1971) str.333-336; Lindgren, *Ancient Greek Bronze Coins: European Mints*; Viktor Kopač, *Novac ilirskog plemena Daorsa*, Obol. 27 (1975), str.48-9; Stipčević, str.155-60, Paškvan, p 104.

Slika 8

9. Japodi

Pleme

REF: Kopač, Viktor. *Ilirsko-Keltske 'tetradrahme' navac Japoda nadjen u Bosni*, Obol. 26 (1974), str.4-9.

10. Amantija/Αμαντίων (238-168. p.n.e)

Pleme/grad ist. od antičkog Orikoasa na Gji i Vlorës

REF: SNG Tübingen 2, 1276; SNG Evelpidis. 2, 1706; Sear GC1, str. 185.

11. Lihnid (Lychnidos)/Λιχνίδος (c.185-168. p.n.e)

Grad podređen Ilirskom kraljevstvu od 196-c168 p.ne, v. takode Makedonija.

REF: Dušanka Vučković-Todorović, *Lychnidos – kovnica novčića još pre naše ere*, Starinarn. 22 (1971), str.157-158; Šeldarov, p183; CNG 45, 300.

12. Mezaj (Maezaei) (četvrti-treći vek p.n.e)

Pleme u blizini reke Sane, sev-zap. Bosna. Medutim, novac pripisan njima od strane Baslera, po novoj atribuciji, koju je izvršio Dušanić, smatra se za anonimne rimske kvadrance. REF: Đuro Basler, *Nalaz novaca iz predrimskog doba u Japri*, Glasnik Zemaljskog Muzeja. XXVII-XXVI-II (1972-73) str.261-269+II; Slobodan Dušanić, *Anonimni kvadranci*, Numizmatičar, 1 (1978), str.26-27, 38.

Reference

American Numismatic Society, *The Arthur S. Dewing Collection of Greek Coins*. ACNAC 6, ed. by Leo Mildenberg and Silvia Hurter, New York, 1985. (Navedeno kao Dewing).

Percy Gardner, *Catalogue of Greek Coins in the British Museum: Thessaly to Aetolia*. reprint izd. 1894, Bologna, 1963.

Hugo Gaebler, *Die Antiken Münzen Nord-Greichenlands* (ed. F. Imhoof-Blumer). *Band III, Makedonia und Paeonia*. Berlin, 1906. reprint Bologna, 1977. (Naveden o kao AMNG 3)

N.G.L. Hammond, *History of Macedonia*. vol II: 550-336BC. Oxford, 1979, vol III: 336-157BC. Oxford, 1988.

Henry Clay Lindgren, *Ancient Greek Bronze Coins: European Mints from the Lindgren Collection*. San Mateo, California, 1989

John M. F. May, *Coins of Damastion and the Lesser Coinages of the Illyro-Paeonian Region*. London, 1939.

Saša Paškvan, *Prijedlog za novu kronologiju kovanja Ballaioseih emisija hvarskog (Pharos) i risanskog (Rhyzon) tipa*, 1. Međunarodni numizmatički kongres u Hrvatskoj, Opatija, 1996. str. 101-106

Eleanora Petrova, *Пајонските племена и пајонското кралство во II и I милениум пред н.е.*, Macedoniae Acta Archaeologica. 12 (1990-91), str.1-128.

D. Rendić-Miočević, *Uz nalaz doskoro nepoznata labeatskog novca - Prilog ikonografiji ilirskog 'plemenskog' novca*, Numizmatičke vijesti, 31 (1973), str.9-24.

David R. Sear, *Greek Coins and Their Values*. London, 1978, Vol.1: Europe. (Naveden o kao GC1).

Nikola Šeldarov, *Кралевите на античка Македонија и нивните монети бо Република Македонија*. Skopje, 1994.

Viktoria Sokolovska, *The Coinage of Agrianes*, Macedonian Numismatic Jour-

nal. 2 (1996), str.13-21.

Aleksandar Stipčević, *The Illyrians: History and Culture*. Park Ridge, NJ, 1977, str.155-60.

Sylloge Nummorum Graecorum.

- Vol. V Ashmolean Museum, Oxford. Part III: Macedonia. London, 1976.

- Vol. V Ashmolean Museum, Oxford. Part IV: Paeonia-Thessaly. London, 1981.

- Deutschland. Münzsammlung der Universität Tübingen. 2. heft: Taurische Chersones-Korkyra. Berlin, 1982.

- Grèce. Collection Réna H. Evelpidis. Athènes. 2. partie. Macédoine-Thessalie-Illirie-Épire-Corcyre. Louvain, 1975.

- The Collection of the American Numismatic Society, Part 7 Macedonia I: Cities, Thraco-Macedonian Tribes, Paeonian Kings. New York, 1987. 1016-1062. (naveden o kao SYNGANS)

Nancy M. Waggoner, *Early Greek Coins from the Collection of Jonathan STR*. Rosen. ACNAC 5, New York, 1983.

GRČKE KOLONIJE

U ILIRIJI

1. Epidamnos/Επιδαμνος-Dyrrachium/Δυρράχιον

Osnovali ga Grci iz Krfa (Corcyra) c.623. p.n.e; glavni grad Dirahija (Dyrrachii) u čije je ime kovan novac. Rimljani promenili ime u Dyrrachium; ovaj grad bio glavna luka za brodove koji su stizali u Grčku iz Brundisiuma; Rimski protektorat nakon 229. p.n.e.

-Srebrni stater kovan c.350-300. p.n.e; av: Pegaz d, Δ ispod grudi; rv: Atina d. sa korintskim šlemom, l. monogram Σ (obrnut) i motka; GCI 1895 (bez delfina na rev.); 8,53 g, 19-21 mm. (sl. 9).

Slika 9

-Srebrna dragma kovana -22; av: ΦΙΛΩΝ (ime kovničara), krava stoji na d. doji tele, d. rog izobilja (cornucopia), u odsečku zmija oko motke; rv: ΔΥΡ/ΝΙ/ΚΥΛ/ΑΟΥ, Dvostruki kvadrat sa duplim zvezdastim šarama; Ceka 439, Maier 328, MAU 560, SNG Tb 1449, 3,23 g, 16-20 mm (sl. 10).

REF: SNG Tübingen 2, 1332-1506; SNG

Evelpidis. 2, 1731-1749; Gyula Petraryi za datovanje (godine pre prestanka rudarske de latnosti).

Slika 10

**2. Apolonija (Apollonia)/Απολλωνία
Osnovana od strane Krfu pre 400. p.n.e,
Rimski protektorat posle 229. p.n.e**

-Srebrna drahma kovana 229-100. p.n.e (-3); av: [TI]MHN, krava stoji na l. doji tele, u odsečku monogram ΠΑΚ; rv: ΑΠΟΛ / [ΔΑ]ΜΟ / ΦΩΝ / ΤΟ[Σ] Dvostruki kvadrat sa duplim zvezdastim šarama; BMC Thessaly 14; 3,10 g, 18 mm (sl. 11).

Slika 11

- Srebrna drahma kovana -17; av: APISTHN, krava stoji na l. doji tele, l. balkja, u odsečku venac; rv: ΑΠΟΛ / ΨΥΛ / Λ / [OY], Dvostruki kvadrat sa duplim zvezdastim šarama; BMC Thessaly 40, Ceka 22, Maier 101, SNG Tb 1315, SNG Cop 397; 3,38 g, 17 mm (sl. 12).

Slika 12

REF: SNG Tübingen 2, 1277-1331; SNG Evelpidis. 2, 1707-1728; Gyula Petraryi za datovanje (godine pre prestanka rudarske de latnosti).

**3. Vis (Issa)/Ισσα (c.385-c.100. p.n.e)
Osnivač je Dionisije (Dionysius), tiranin
Sirakuze (Syracuse), 387. god. p.n.e**

REF: SNG Tübingen 2, 1510; BMC Thessaly, str. 82,84, tb.xv 1-3, 9; Sear GC1, str. 188.

4. Hvar (Pharos)/Φάρος (c.385- c.100. p.n.e)

Kolonizovao ga Paros 385. p.n.e uz po moć Dionisija od Sirakuze; priključen Ilirskom kraljevstvu za vreme Balaja (q.v.)

Herakleia/Ηερακλεια (posle 385. p.n.e; identično sa Korkyra Melaina?)

REF: SNG Tübingen 2, 1511; SNG Evelpidis. 2, 1758; Sear GC1, p189; Duje Rendić-Miočević, *K pitanju*

REF: BMC Thessaly, str.81+83-4, tb.xiv 12, xv 4-9; SNG Morcom 949 (Pharos), 950 (Heraclea); Sear GC1, str.188-9.

**5. Korčula (Korkyra Melaina)/
Κορκύρα Μελαινα (?) moguća zabuna sa
Heraklejom, q.v.)**

REF: Duje Rendić-Miočević, *K pitanju ...*; Brunšmid, *Inschriften und Münzen* str. 69 + tb. VI.

6. Lissos/Λισσιταν (211-197. p.n.e)

Osnovao ga Dionisija od Sirakuze na ušću reke Drilon 385. p.n.e Povezan sa ilirskim plemenom Labeata (q.v.).

REF: Sear GC1, p187; Duje Rendić-Miočević *Uz nalaz ...*

7. Orikos/Ωρικιον (238-168. p.n.e)

Po legendi osnovao ga Euboians na povratku iz Troje; na južnom kraju Gji i Vlorës

REF: SNG Evelpidis. 2, 1750-52; Sear GC1, str.187

Reference

American Numismatic Society, *The Arthur S. Dewing Collection of Greek Coins*. ACNAC 6, ed. by Leo Mildenberg and Silvia Hurter, New York, 1985. (Navedeno kao Dewing).

Josip Brunšmid, *Die Inschriften und Münzen der Griechischen Städte Dalmatiens*. Wien, 1898. str. 69 + tb. VI, Josip Brunšmid, *Natpisi i novac grčkih gradova u Dalmaciji*, prevod: Maja Bonačić-Mandinić. Split, 1998. H. Ceka, *Numismatique Illyrienne*. Tirana, 1971.

Percy Gardner, *Catalogue of Greek Coins in the British Museum: Thessaly to Aetolia*. reprint izd. 1894, Bologna, 1963.

Gyula Petraryi, *Relative Chronology of the dracs of Apollonia and Dyrrachium in the final period of minting*, Numizmatikai Közlöny XCIV-XCV (1995-96) str.3-18.

Duje Rendić-Miočević, *K pitanju histori ceta nekih grčkih kovnica na našoj obali*,

Numizmatika V (1953) str.3-9.

D. Rendić-Miočević, *Uz nalaz doskoro nepoznata labeatskog novca - Prilog ikonografiji ilirskog 'plemenskog' novca*, Numizmatičke vijesti, 31 (1973), str.9-24.

David R. Sear, *Greek Coins and Their Values*. London, 1978, Vol.1: Europe. (Navedeno kao GC1).

Sylloge Nummorum Graecorum.

- Vol. X *The John Morcom Collection of Western Greek Bronze Coins*. Oxford, 1995.

- Denmark. *Münzsammlung der Universität Tübingen. 2. heft: Taurische Chersones--Korkyra*. Berlin, 1982.

- Grèce. *Collection Réna H. Evelpidis. Athènes. 2. partie. Macédoine-Thessalie-Illyrie-Épire-Corcyre*. Louvain, 1975.

(Nastavak u sledećem broju)

Summary

**AN OUTLINE OF THE
NUMISMATIC HISTORY OF THE
LANDS OF THE SOUTH SLAVS**

illustrated by reference to the collection of the author

The author's long-standing interest in History, had turned his efforts of identifying some old coins into a more general attempt to learn more of the complex numismatic history of the area which was formally Yugoslavia. The basic organizational scheme of this work, by the political authorities controlling all part of this area and issuing coins, was inspired by an article by Dr. Ivan Turk published in the Numizmatični vestnik No. 18, Ljubljana 1990. In this article the first chapters of the Part I of the author's study is discussed: Ancient Coins, starting with Illyro-Paeonian Peoples and their coins, followed by the Greek Colonies in Illyria. Illustrations of the coins described are accompanied by the description of legends and remarkable references.

(To be continued)

LVCIVS AVRELIVS VERVS (161–169)

Rista Miletic, Beograd
inner@sezampro.yu

Da ga nema «zabeleženog» na novcu, teško da bi ostao zabeležen u istoriji Rima i rimskih careva, jer njegova suvladavina sa Markom Aurelijem je bila veoma kratka i ničim posebno obeležena.

Lucije Verus je rođen 130. godine, iz braka Lucija Elijusa (intimnog prijatelja imp. Hadrijana) i malo poznate Avidie, crke Avidiusa Negriusa.

Deda po ocu mu je bio CEIONIVS COMMODVS, rimski konzul iz 106. godine, deda po majci mu je ostao nepoznat za istoriju, ali mu je pradeda bio FABIVS BARBARVS, konzul iz 99. godine. Sve to svedoči o njegovom plemenitom poreklu, duboko u prošlosti Rima.

Moguće je da je samo sentiment imp. Hadrijana ovoga motivisao da izda nalog Antoninusu Pijusu da, istovremeno kada i Marka Aurelija, usvoji i sina svog ljubimca Elijusa, Lucija Verusa.

Lucije Verus nikada nije bio cesar niti se takav natpis pojavljuje na njegovom novcu. Već 161. godine, sada već imp. Marko Aurelije ga postavlja za svog suvladara i Verus u 31. godini postaje avgust, ravнопravan, ali i pun poštovanja prema Marku Aureliju, čoveku neopterećenom sujetom vlasti i vladara. E. Gibon, u knjizi «Opadanje i propast rimskog carstva», kaže da je to poštovanje bilo jedina vrlina koju je mladi Verus imao. Vrlina, međutim, nikada nije bila kriterijum za kovanje novca, te se tako kovanja Lucija Verusa razlikuju samo po portretu na aversu u odnosu na svog «mentora», dok su nominale ostale iste.

Kovane su sledeće vrste novca:

- u zlatu: aureus i kvinar
- u srebru: kvinar i denar
- u bronzi: sestercijus, dupondijus i as

-provincijska kovanja

Na slici br.1 vidimo jedan izuzetno redak aureus (iz 163. godine), prvi put objavljen 2003. godine.

SI.1. Av.IMP CAES L VERVS AVG; Rv.FORT RED TR POT III COS II

Ma kako bio relativno kratak period emitovanja novca Lucija Verusa, jer obuhvata period od samo osam godina, otkovano je oko 400 različitih ikonografija i nominala iz carskih kovnica. Ceo emisioni opus bio je uskladen sa ikonografijom «starijeg brata», Marka Aurelija. Ta činjenica govori ne o retkosti, ali o ređem pojavljivanju novca Lucija Verusa među kolezionarima. Na slici br.2 na reversu su prikazana oba cara kako se pozdravljaju držeći se za ruke, što simbolizuje jedin-

stvo vlasti, ali i odsustvo sujete, intelektualne i političke nadmoći Marka Aurelija, što je njegova vrlina, ali ne i Verusova.

SI.2. Dupondijus

Av.IMP CAES L AUREL VERVS AVG; Rv.CONCORD AVGSTOR TRP COS II

Natpisi na novcu Lucija Verusa, kao i predstave, su standardni, primereni ikonografiji tog vremena: CONCORDIA, FORTVNA, SALVS, PROVIDENTIA, VICTORIA, MARS....

SI.3. Sestercijus

Av.L AVREL VERVS AVG ARMENIACVS: Rv.TR POT IIII IMP II COS II SC

Na ovom sestercijusu, kao i na ostalim nominalama, može se evidentirati ali i potvrditi veličina ne Verusa, već Marka Aurelija. Pre svega natpis na aversu ARMENIACVS.

Činjenica je da se imp. Lucije Verus ne eksponira ni u jednoj od državnih funkcija, ni kao vladar, ni kao vojskovođa, ni kao političar. Sve to ne utiče na ikonografiju, posebno ne na titule i počasne nazive Verusa kao vladara koji se pojavljuju na novcu.

ARMENIACVS ili pak PARTHICVS znači pobedu, podčinjavanje određene oblasti ili naroda, a Marko Aurelije je sve svoje uspehe velikodusno delio sa svojim suvladarem, koga je sam odabrao, bez obzira što je lično učešće Verusa bilo zanemarljivo ili ga uopšte nije bilo.

Isti je slučaj i sa predstavom Viktorije, kao simbola pobeđe, jer u štitu koji drži Viktoriju na reversu je natpis: VIC AVG čime se pobjeda pripisuje samom Verusu, kako kroz Viktoriju tako i kroz natpis (sl. 3).

Za života, to jest sve do 169. godine, naporedno je Verus zajedno sa Markom Aurelijem delio tribunsku vlast (TR POT VIII), konzulsku (COS III), imperatorsku (IMP VIII), kao i počasna imena kod pobjeda nad neprijateljima.

U retke primerke novca imp. Lucija Verusa spadaju, pre svega, aureus i kvinar u zlatu, zatim kvinar u srebru sa natpisom na reversu: TRP VII COS III ili TRP VIII COS III. I u jednom i u drugom slučaju na reversu je predstava Viktorije. Ostali primerci spadaju u ređe, ali ne i u retke.

Kada je brončani novac u pitanju, kao redak treba pomenuti AS sa nepoznatom godinom kovanja -emitovanja, takozvani »dvoglavac», gde je na aversu bista imp. Marka Aurelija, a na reversu bista imp. Lucija Verusa; zatim sestercijus iz 161. godine sa natpisom na reversu: LIB AVG VSTOR TRP COS II SC; kao i sestercijus iz 162. godine sa natpisom PROFECTIO AVG TRP II COS II SC; i sestercijus iz 163. god. sa predstavom imp. Lucija Verusa na konju.

Čovek blistavog uma i velikog srca, imp. Marko Aurelije, svom rano preminulom suvladaru »odožio« se prelepim konsekracionim novcem (sl. 4-6), koji zasluguje da bude pomenut i predstavljen.

Sl. 4. Sestercijus
Av.DIVVS VERVS; Rv.CONSECRATIO

Imp. Lucije Verus je predstavljen na reversu kako sedi u tropregu slonova na čijim ledima su gonići, dok je uobičajeno gologlava bista Verusa na aversu.

Sl. 5. Sestercijus
Av.DIVVS VERVS; Rv.CONSECRATIO
Uobičajeni orao na globu, a i jedna i druga nominala su iz 169. godine.

O smrti imp. Lucija Verusa nema podrobnih ni konkretnih podataka, čak ni nagađanja; verovatno je umro prirodnom smrću od bolesti (možda kuge).

Neki izvori pominju da je u braku sa Lusilom rođen LVCIVS VERVS - mladi, ali je to verovatno komercijalno, špekulativno navođenje. Čak i da je bilo tako, njegov ujak (potonji imp. Komodus) bi se pobrinuo da ga odstrani, kao što je to učinio sa svojom ratobornom sestrom (181. god.), neposredno posle smrti oca Marka Aurelija.

Bez obzira na, uslovno rečeno, «trajavu» suvladavinu Lucija Verusa, imao je sreću da ne vidi početak umiranja Imperije, a pitanje je da li bi to uopšte i primetio.

Summary

LVCIVS AVRELIVS VERVS (161-169)

If this emperor was not depicted on Roman coins, he would be hardly known in the history of Rome. In spite of a short reign, he had issued quite a big variety of coins in gold (aureus and quinarius), silver (quinarius and denarius) and in bronze (sestertius, dupondius and aes), as well as the local (provincial) issues.

Some of the mentioned coins have been illustrated here, along with the detailed descriptions, especially inscriptions on coins. This all, however, is not nearly a complete list of Lucius's coinage, for in spite of a short period of his reign (only 8 years), he managed to issue about 400 different types of coins.

Iconography of his coinage was quite similar to those of Marcus Aurelius, same as the adequate inscriptions: CONCORDIA, FORTVNA, SALVS, PROVIDENTIA, VICTORIA, MARS etc.

Sl. 7. Sestercijus
Av.LVCILLAE AVG ANTONINI AVG F
(ili FIL); Rv.VENVS SC

Na večeri sa Dioklecijanom

Branko DRČA
Savetnik Narodnog muzeja Beograd

Prelistavajući i letimično brojeve časopisa *dinar*, diveći se čistoti glasila i, ne hoteći to, odajete priznanje uredništvu; jer, ono, držeći se reda vožnje uspostavljenog na šinama ekliptike, uspeva da dva puta godišnje obraduje ljubitelje starog novca.

Uz osnovni zadatak, da blagovremeno i savesno obavesti o sadašnjim zbijanjima u porodici raznolikih sakupljača, ali i negujući sećanje, podjednako podseti na velikane iz prošlosti, ovaj popularni časopis omogućava svojim članovima, vičnim peru, da iz arhiva povesti pozajme, prilagode i predstave, prevashodno mlađima, raznolike numizmatičke priče zaodenute plaštrom prohujalih vremena.

Ima i autora koji smatraju da je, komplativnom metodom, u nekoliko redaka, moguće približiti širokom i raznolikom auditorijumu numizmatičke priče koje zadiru u nedovoljno poznate ekonomske prilike prošlosti. Tog nezahvalnog posla latio se i gospodin M. Radović koji je u članku *'KVARENJE' NOVCA* pokušao da korisnicima ovog časopisa predoči svekoliku istoriju novčanih sistema: nepreglednu, hronološki razapetu i još uvek u potpunosti nedorečenu temu.

Ipak, sadržaj takvih priča, znaju to priredivači, po pravilu bi trebalo da čitaocu ponudi jedan događaj i usmeri njegovu pažnju ka određenom hronološkom okviru.

Predlažem Vam, stoga, poštovani čitaoci, da odložite svakodnevne brige kojima ste ophrvani i da zauzmete svoje mesto u kočijama povesti.

Za razliku od dvodimenzionalnog sagledavanja starog novca, njegovog hronološkog svrstavanja i uočavanja

ikonografskih osobenosti, upoznavanje sa njegovom prirodnom isprepleteno je trnovitim stazama. Potrebno je, stoga, da se čovek, pre no što zakorači u ogledalo prošlosti - tu nepredvidivu treću dimenziju - pored mašte i hrabrosti, naoruža znanjima prirodnih deskriptivnih i prirodnih egzaktnih nauka. Tako opremljenom i uz blagonaklonost Fortune i Dijane, može mu se posrećiti da se vrati sa bogatim ulovom. Ali, ima i neopreznih koji, plahovito, ne hajući za priču o Arijadni, lutaju bespućem; umoriši se, nedugo, traže, zaludno, stazu povratka. Ne znaju oni da to ogledalo presvućeno amalgamom srebra - vlasništvo Kolegijuma čuvara kovačkih tajni² - s njegove druge strane ima boju olovnog sivila koje se neprimetno sjedinjuje sa zakriviljennim beznađem prostora i vremena.

Prkoseći biskupu Berkliju koji je smatrao da su svi materijalni predmeti, kao i prostor i vreme, samo opsena i privid, ja vas vodim - uz odobravanje nebeskih konjanika Milankovića i Hokinga - da, preskačući po lestvicama prošlosti, zastanemo na jednom od njenih podeoka i prisustujemo jednom znamenitom događaju, koji će nam pomoći da razumemo značenje prirode starog novca znanog pod imenom *denarii communes*³ i kovanog pod Dioklecijanom i Konstantinom.

S Matinglijevim nedoumicama u mislima, koji je, vođen intuitivnim načinom

razmišljanja, ovu vrstu novca svrstao u posrebreni bronzani novac, krećem na put. Nad vrelima Istočne Srbije zatičem jednog brkatog gospodina sa kačketom na

glavi i gumenim kaljavim čizmama na nogama, odevenog u iznošeni redengot; sedi on na jednom tronošcu i kucka čekićem po kamenju. To je, kažu mi žitelji Homolja, indžinjer Jovanović. Pristupam, poželevši mu dobar dan i srećan rad. U izlomljenom kamenju prepoznam mineralne čudesne boje. Rudar, odobravajući, nastavlja i upoznaje me sa tim tajnim svetom prirode; objašnjava da su zlato i srebro, nalik kumovskoj vezi, proporcionalno prisutni, počev od amalgama samorodnog zlata, preko aluvijalnih nanosa, do prita, halkopirita, arsenopirita, galenita, cinabarita, kalamina i oksida. Utom, prilazi snaša s rakijom i nekoliko parčadi kožnjeg sira, osušenog na krovu staje. Odmorivši se, zahvalan, nastavljam putovanje.

Prelećem nestalnu i vojskama ispunjenu, često u metežu plavljenu, dolinu Velike Morave. Eno me na domak Eleusine⁴ koja u gareži i dimu odbrojava otkucaje antičkog vremena. Ostavljam njene goloruke građane sa nenadanim, razularenim gostima, rodonačelnicima novog evropskog poretka, i hitam unazad, ka prostoru Bitinije. Tražim pogledom kolegu Markelinosa,⁵ obaveštajnog oficira rimske vojske; on mi je, računam, najbolja propusnica za ulazak na nikomediski dvor. Pod hladom ma-

¹dinar 25, 18-20

²Od najstarijih udruženja za koje znamo, pored Kolegijuma sveštenika i Kolegijuma gataru, postojao je i Kolegijum kovaca metala koji se prvi put помиње крајем VIII века stare ere (Plinije, Istorija prirode, XXXIV, I, 127).

³Svakodnevni novac u opticaju.

⁴U Eleusini, nedaleko od Atine, nalazilo se jedno od najstarijih i najpoštovanijih svetilišta antičkog sveta, posvećeno boginji Demetri.

⁵Markelinos (IV vek), po rođenju Grk, verovatno rodom iz Antiohije. Napisao Istoriju Rima pod naslovom Res gestae-Junačka dela; bio je gardijski oficir i pripadnik protectores domestici-elitnih jedinica rimske vojske.

sline, u dvorištu jednog mansija,⁶ uočavam legionara sa crvenim plaštom presvućenim tankom belom prugom. Na drvenom stolu, pored mača, odložena kaciga; u rukama tablice i stilo. Uz vojnički pozdrav, pristupam stolu. On, obradovan, odlažući pribor, ustaje i otpozdravlja. Krčmareva kći, lepršavom hitrinom, ukrašava sto sa dva vrča sabaže.⁷ Saslušavši razlog moje posete saopštava mi da se Dioklecijan povukao u Salonu, ali rad je da ugosti vojнике.

Okrepivši se, hitamo ka kršu Dalmacije. Podno Mosora Nepobedivi Sol, spremajući se za večernji poljubac sa staklenim plavetnilom obzorja, obasjava Jupiterovo konačište.⁸ Dežurni oficir nas obaveštava da je Prvi među jednakima u bašti; ugledasmo ga kako nadgleda zaliwanje povrća. Dok me Amijan predstavlja, Dioklecijan me pogledom baca na kantar i očekuje da mu saopštим razlog nenadane posete. Saslušavši me, klimnu glavom i nehajno zakoračivši, lakim pokretom ruke, naredi da ga sledimo.

Da - prozbori Dioklecijan. Svet nezažljivih trgovaca i zelenasa; lakomi i bezobzirni činovnici; obesni zemljoposednici; raspuštena i potkupljiva vojska. Oko gradova niču straćare slobodnih, siromašnih građana. Kuga. Persija preti. Divlje horde naleću, a Rim uzgaja razvrat. Da, da,⁹ Edictum de pretiis-Zakon o cenama; pokušao sam da zavedem red uvođenjem novih nominala.

Usuđujem se da, dok veteran prikuplja misli, hrabro nastavim: Znači, taj novi zlatnik-solid¹⁰ broji se šestdeset puta u jednoj zlatnoj libri; a svaki solid, ponasob, težio je 4.8 skripula.¹¹ Dioklecijanov odobravajući pogled me još više ohrabri.

Nastavljam: U vreme kada je odnos zlata i srebra bio 1 : 12, takvih 5 solida imalo je vrednost jedne zlatne uncijske, što je odgovaralo jednoj srebrnoj libri, jer je $5 \times 4,8 = 24$, a $24 \times 12 = 288$.

Prema tome, jedan solid vredi koliko i 57,6 srebrnih skripula, jer je $4,8 \times 12 = 57,6$, a to znači, prevedeno na trgovачki jezik, **da jedan zlatnik ima vred-**

nost jedne petine srebrne libre.

Maših se za džep i od mnoštva sitnije izvukoh jedan komad. Njegova tanana srebrna površina, sa poprsjem vladara sa zrakastom krunom, odsijava u sutonu umornog dana.

Upreviši prstom ka mom dlanu Dioklecijan užviknu: Eto, takvih pedesetak hiljada menjalo se za jednu zlatnu libru; jer je, nastavi veteran u jednom dahu, u vreme kada je odnos zlata i srebra bio jedan prema dvanaest, ukupna količina srebra kojim je bio presvučen taj, inače, bronzani novac, iznosila dvanaest srebrnih libri, odnosno 3456 skripula; naredio sam, takođe, da i ona druga dva, veći i manji, budu zaodenuti srebrnim plastirom; a, evo, zašto. Ionako skupo kovanje iziskivalo bi, uz izdavanje ogromnih serija bronzanog novca, prisutnost mnogo većeg broja srebrnog novca. Istovremeno, trebalo je imati na umu, da bi podanici imali daleko nemarniji odnos prema bronzanom novcu, a naročito prema manjim apoenima. Ovako, posrebreni

bronzani novac, pored estetskih osoba, ima pojedinačno povišenu vrednost, ukupnu zagarantovanu vrednost u odnosu na srebro i zlato, a sama proizvodnja donosi velike uštede državi.

Znači, primetih ponosno, da jedan ovakav primerak novca nosi na sebi 0.06912 srebrnih skripula.

Preko našeg zadovoljstva prelete senka Marcelinovog osmeha. Prokrstario je carstvom, taj obaveštajni oficir, uzduž i popreko, družeći se, i previše, sa nužnim zlom. Zaokupljeni, na tren, računskim umećem, pogledasmo ga, umah, ljubopitljivo!? Marcelin, odmerenim tonom, krenu besedu: Ogromna je i raznolika naša država. Pogledajte samo prostoranstvo Ilirika, bilo Imperije, na čijem se jednom rubu sada nalazimo; plodne doline, ispresecane rekama, smenjuju gусте šume iznad kojih se pružaju izdašni pašnjaci; o rudnom bogatstvu da ne govorim; a, sve ih objedinjuju ravnomerna i pitoma godišnja doba. S druge strane, za razliku od povlašćenog tla Italije i za-

⁶Mansio - poštanska stanica.

⁷Pivo.

⁸Dioklecijan je, uz uobičajene, nosio i titulu Jupiter.

⁹Tekst Zakona o cenama je isklesan na ogromnim kamenim blokovima (detaljnije: S. Lauffer, Diokletians Preisedikt, Berlin 1971.).

¹⁰Dakle, ne aureus; na osnovu novih epigrafskih nalaza znamo da je naziv solid (solidus-valjan, postojan, pouzdan) uveden u upotrebu tokom Prve tetrahrige.

¹¹Dvestotineosamdesetosmi deo libre.

¹²Flavije Valerije Konstantin; zaodenut purpurom u Jorku, avgusta 306; umro u Nikomediji, maja 337. godine.

padnog, manje razvijenog dela carstva, istočni je načičkan velikim lukama i zatiskom a, pre svega, trgovčkim centrima koji su, kopnom i morem, povezani sa nepreglednim prostranstvima raznoliko bogatog Istoka; u tom delu naše velike države stvoreni su, dakle, uslovi da gramzive štetočine, duhovni talog ljudskog roda, smišlja razne mahinacije. Čujem, nude na tržištu za jednu zlatnu libru više srebra no što je zakonom određeno; naravno, sve se to prelama preko grbače puke sirotinje.

Utom stigosmo do palate. Na velikom kamenom stolu čeka večera primerena količini otočenog vina.

Domaćin seda za čelo i, preuzimajući reč, podseća. Rođen sam i odrastao kao rob; moj otac, zahvaljujući dobroti jednog rimskog senatora, dobi slobodu, a ja, gonjen mladalačkim snom da postanem najbolji branilac države, odoh u vojnike. Prezirem Večni grad. Posle kratkog i nemanjanog ekskursa svojoj prošlosti, vraća se započetoj temi našeg razgovora.

Da, nastavlja Dioklecijan, pohlepne štetočine. Pri novom odnosu zlata i srebra moj zlatnik postaje nepodesan i pravi poprilične teškoće prilikom obračunavanja. Čujem da je u Galiji onaj Konstancijev¹² - spasao sam ga od Gale-rija kada sam mu, prečutno, omogućio da ode ocu u Treveri - počeo da kuje novi solid. Dok je govorio, nemanjano upravi pogled ka meni i zateče me sa velikim srebrnim peharom na usnama. Amijanu se šeretski naheri brk.

Zatečen, pribrah se, namah; kada se odnos zlata i srebra ustalio na 1 : 14,4 vaš solid je, poštovani imperatoru, zaista postao nepodesan, a evo zašto. Razlika između prethodnog i novog odnosa zlata i srebra je 20% ili jedna petina, tako da težina vašeg zlatnika remeti harmoniju sistema 288; primera radi, pet vaših solida - a to je, da podsetim, jedna zlatna uncija - odgovara jednoj srebrnoj libri sa dodatkom jedne petine, što iznosi 345,6 srebrnih skripula; znači, za jedan solid valja izdvojiti 69,12 srebrnih skripula, što čini dodatak od jedne petine na 57,6 srebrnih skripula, a to je 11,52 srebrnih skripula.

Domaćin nehajno prebira po činiji sa maslinkama ali, vidim, prati tok mojih reči. Ohrabren, otpih poveći gutljaj i nastavih.

Jedna zlatna libra broji 72 Konstantinova solida, a svaki solid, ponaosob, teži 4,0 skripula, jer je $288 : 72 = 4,0$.

Kada se odnos zlata i srebra ustalio na 1 : 14,4, odnosno kada je vrednost srebra opala za jednu petinu, Konstantin je, takođe, smanjio težinu zlatnom novcu za isto toliko. **Zato se sada šest solida sa-drži u jednoj zlatnoj unciji.** Istovremeno, jedan solid i dalje vredi jednu petinu srebrne libre, jer je $4 \times 14,4 = 57,6$ srebrnih skripula. Tako se novi solid, nakonivši se samouvereno javnosti, skladno uklopio u taktove sistema 288.

Post scriptum

Poštovani čitaoče, nebrojeni su naučni radovi koji su gradili istoriju numizmatičke nauke. Iz tog bogatog veza, istkanog čovekovim mislima, izvukao sam nit kojom je zaodenuta ova priča:

D. Jovanović, *Zlato i bakar Istočne Srbije*, reprint: Srpsko društvo za istoriju nauke i Arheološki institut SANU, Beograd 2001.

H. Mattingly, *Roman Coins from the Earliest Times to the fall of the Western Empire*, London 1960.

M. Vasić, *Inflacija u Rimskom carstvu*,

Nekadašnji izgled Dioklecijanove palate u Splitu

Veteran nam, ustajući, preporučuje da nastavimo druženje sa darovima prirode; on, reče, jutrom kreće put Karnuntuma;¹³ da miri zavađene naslednike.

Ophrvani bogatom trpezom Marcelin i ja, ne ispuštajući pehare, prepustamo misli laganom noćnom povetarcu.

Razmišljam. Setih se priče o mineralima; taj odnos zlata i srebra prihvatio je i čovek. Zato su i Rimljani, uz prečutnu saglasnost Jupitera, donosili zakone prepisujući iz otvorene knjige prirode.

Sutradan se zadovoljan, spremih za povratak u budućnost.

Ulazim u Narodni muzej. Dočekuju me moje mlade saradnice, gospodice Arheologija i Numizmatika. Saopštavaju mi da me u sobi čekaju gospoda sa Viminacijuma; utekli su, rekoše, od pljačkaša grobova. Umorne i zapuštenе, uprljane zemljom i zaodevene na slagama prošlosti, jedva ih prepoznam. Šaljem ih na doterivanje i otpočinjem pripreme za još jedno putovanje u prošlost.

Flogiston 10, Beograd 2000.

M. Milanković, *Spisi iz istorije nauke*, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 1997.

S. Hoking, *Kratka povest vremena*, Alnari-Beograd 2002.

B. Drča, *Dioklecijanov i Konstantinov novčani sistem*, ili, zašto je $50000=1$, izd. Arheološke monografije 16, Narodni muzej, Beograd 2004.

Summary

Dining with Diocletianus

In his signature poetic way of writing, the author deliberates about some wider aspects of the numismatic science, coming in the end to several questions of Metrology, as illustrated by the Monetary Reform of Diocletianus. Author's proposition is that only the multi-disciplinary approach can deliver proper solutions to difficult problems. Both Archaeology and Numismatics could learn even more if such an approach was used more widely.

¹²Mesto i utvrdenje na Dunavu, u Panoniji Prvoj.

Dinar s natpisom VROSIVS DVX S STEFANVS¹

Julijan DOBRINIĆ, Ika, Hrvatska
julijan.dobrinic@ri.htnet.hr

U srpskoj numizmaturi poznati su Dragutinovi dinari sa zastavom tipa matapana, na kojima je uz rub natpis STEFAN REX S STEFAN. Postoje i retkosti kod istoga vladara, tj. matapani na kojima umesto REX stoji DVX, RVX ili CAR.

Takođe su i za Milutina kovani dinari istog tipa. Oni najbrojniji među njima, koji imaju natpis VROSIVS REX S STEFAN, spadaju u obične primerke te, sem nebitnih varijanti u natpisima, ne predstavljaju numizmatičke retkosti.

Nedavno je, međutim, pronađen Milutinov dinar na kojemu umesto REX stoji DVX, tj. s natpisom koji u celosti glasi: VROSIVS DVX S STEFANVS, do sada nepoznat i neobjavljen. Njegovo postojanje govori u prilog mišljenju kako su i Dragutin i Milutin u Srbiji, među ostalima na balkanskom prostoru, kovali dinare u maniri mletačkih matapani, kako bi nedvojbeno svoje srebro plasirali na balkansko i druga tržišta kojima su nastojali dominirati Mlečani.

U srpskoj su numizmatici među ostalima i dinari sa zastavom tipa matapana². Mišljenje³ je, da se prvi takvi novci u Srbiji kuju za vladavine kralja Stefana Uroša I (1243-1276), potom za Stefana Dragutina kao raškog kralja⁴ (1276-1282) i sremskog vladara (1284-1316), te za kralja Stefana Uroša II Milutina⁵ (1282-1321). Nalaze se neretko, a najčešći i tipični su primerci pobrojani u tabeli 1.

VLADAR	GODINA VLADANJA	TITULA
Stefan Uroš I, Uroš, kralj ⁶	1243-1276.	REX
Stefan Dragutin, Dragutin, kralj raške	1276-1282.	REX
Stefan Dragutin, Dragutin, vladar Srema	1284-1316.	
Stefan Uroš II, Milutin	1282-1321.	REX

Tabela 1. Tipični srpski matapani iz razdoblja od 1243. do 1321. godine

Lice i naličje unikatnog primerka matapana s natpisom

Takvi dinari kovani su po uzoru na mletačke matapane, ranije uvedeni novac pod nazivom groš (gross), a koji su se kovali u razdoblju od 1192-1471. godine, za vreme vladanja dvadeset i tri mletačka dužda (tabela 2).

Svakako, u konotaciji predmeta ovoga članka, zapaža se bitna razlika među ovim mletačkim matapanima. Kao prvo, matapani koji spadaju u pr-

vi tip, dakle iz razdoblja od 1192. do 1356. godine, uzor su dinarima tipa matapana kovanim u Srbiji, u razdoblju od 1243-1331, tj. za vreme kraljeva Uroša (?), Dragutina i Milutina. Kovanja ovih srpskih vladara počinju nakon pola stoljeća upotrebe mletačkih matapani na celom području mletačke trgovinske i interesne sfere. U tom smislu, takva srpska aktivnost

¹Rad je na italijanskom jeziku diseminiran pod naslovom „Moneta con l'iscrizione VROSIVS DVX S STEFANVS“ na svetskom numizmatičkom kongresu - 13th International Numismatic Congress - Madrid, Spain, 13-19 September 2003, i kao takav će biti objavljen u predviđenom zborniku radova.

²Umesto naziva „matapan“ u literaturi se navodi naziv „dinar sa zastavom“ (de bandera).

³Miroslav Jovanović ih ne razdvaja od kasnijih, Dragutinovih i Milutinovih kovanja, uporedi [1] str. 15. Suprotno tome je mišljenje dr Vujadina Ivaniševića koji nakon Stefana Radoslava (1228-1234), kao sledećeg nositelja kovanja srpskog novca navodi Stefana Dragutina (1276-1282./1316.), uporedi [13].

⁴Uporedi [1], str. 17., broj 1.1, 1.2.

⁵Uporedi [1], str. 20. broj 1.1, str. 21. broj 1.2, 2, 3 i str. 22. broj 4 i 5.

⁶V. Ivanišević ne navodi ovoga vladara kao nositelja kovanja novaca [13]

DUŽD	R. BR.	RAZDOBLJE	TITULA	NAZIV	MASA
Enrico Dandolo	XLI	1192-1205.	DVX	matapan ⁷	2,18 g
Pietro Ziani	XLII	1205-1229.	DVX	matapan	2,18 g
Iacopo Tiepolo	XLIII	1229-1249.	DVX	matapan	2,18 g
Marino Morosini	XLIV	1249-1253.	DVX	matapan	2,18 g
Raniero Zeno	XLV	1253-1268.	DVX	matapan	2,18 g
Lorenzo Tiepolo	XLVI	1268-1275.	DVX	matapan	2,18 g
Iacopo Contarini	XLVII	1275-1280.	DVX	matapan	2,18 g
Giovanni Dandolo	XLVIII	1280-1289.	DVX	matapan	2,18 g
Pietro Gradenigo	IL	1289.-1311.	DVX	matapan	2,18 g
Marino Zorzi	L	1311.-1312.	DVX	matapan	2,18 g
Giovanni Soranzo	LI	1312.-1328. ⁸	DVX	matapan	2,18 g
Francesco Dandolo	LII	13299.-1339.	DVX	matapan	2,18 g
Bartolomeo Gradenigo	LIII	1339.-1342.	DVX	matapan	2,18 g
Andrea Dandolo ¹⁰	LIV	1343 ¹¹ .-1354.	DVX	matapan	2,18 g
Giovanni Gradenigo ¹²	LVI	1355.-1356.	DVX	matapan	2,18 g
Andrea Contarini	LX	1368.-1382.	DVX	2. tip ¹³	1,99 g
Michele Morosini	LXI	1382.	DVX	2. tip	1,99 g
Antonio Venier	LXII	1382.-1400.	DVX	2. tip	1,99 g
Antonio Venier	LXII	1382.-1400.	DVX	3. tip	1,90 g
Michele Steno	LXIII	1400.-1413.	DVX	3. tip ¹⁴	1,70 g
Tomaso Mocenigo	LXIV	1414.-1423.	DVX	3. tip ¹⁵	1,78 g
Tomaso Mocenigo	LXIV	1414.-1423.	DVX	3. tip ¹⁶	1,60 g
Francesco Foscari ¹⁷	LXV	1423.-1457.	DVX	Grosso o grossetto ¹⁸	1,40 g
Pasquale Malipiero	LXVI	1457.-1462.	DVX	Grosso o grossetto	1,40 g
Cristoforo Moro	LXVII	1462.-1471.	DVX	Grosso o grossetto	1,40 g

Tabela 2. Mletački matapani iz razdoblja od 1292. do 1471. godine

mogla je ometati mletački novčani interes kroz razdoblje od 88 godina, posle kojeg sledi razdoblje od još 15 godina »tolerancije«. Iza tog razdoblja sledi 12 godina pauze, kada se matapani ne kuju.

Kao drugo, 1368. godine izostaje prvi tip, ali se kontinuitet nastavlja kovanjem sličnih mletačkih novaca, groša drugoga tipa, koji su lakši od

prvobitnih; težina im pada s 2,18 na ispod dva grama. Drugi tip se prestaže kovati za vreme dužda Antonia Venierija, a pod istim se istovremeno počinje kovati treći tip. Uz to su ovi opet lakši od prethodnih, tako da je masa poslednjih matapana 1,6 g, a grossetta, koji ih nastavljaju u razdoblju od 1423. do 1471. god, konačno pada na samo 1,4 g.

⁷Poreklo naziva „matapan“ prema Martinoriju [10] izvodi se iz geografskog toponima rta Matapan. Na str. 275. Martinorij navodi kako se navodi podreklo naziva iz imena rta u Morei, ali da se ne zna pravi razlog (Questo nome ricorda il celebre Capo Matapan della Morea, ma non sappiamo quale relazione possa esservi fra questo e la moneta, a meno che non si voglia convenire collo Zanetti (ZMI.) nel credere che questa mon. essendo stata coniata per aver corse nei paesi di Levante abbia preso quell nome „così noto a chi doveva recarvisi“.

⁸Prema Raffaele Paolucci: Le monete dei dogi di Venezia [2]; Gamberini [3] navodi godinu 1327.

⁹Prema Raffaele Paolucci: Le monete dei dogi di Venezia [2]; Gamberini [3] navodi godinu 1328.

¹⁰Njegov sledbenik, dužd Marin Faliero (1354.-1355.) nije kovao matapane

¹¹Prema Raffaele Paolucci: Le monete dei dogi di Venezia [2]; Gamberini [3] navodi godinu 1342.

¹²Njegovi sledbenici Giovanni Dolfin (1356.-1361.), Lorenzo Celsi (1361.-1365.) i Marco Corner (1365.-1368.) nisu kovali matapane.

¹³Groš drugog tipa (Grosso secondo tipo)

¹⁴Prema Raffaele Paolucci: Le monete dei dogi di Venezia [2] naziv je samo Grossso, dok ga Gamberini [3] navodi kao Grossso terzo tipo

¹⁵Groš trećeg tipa sa zvezdom (Grosso terzo tipo con la stella)

¹⁶Groš trećeg tipa sa kovničkim siglama (Grosso terzo tipo con le iniziali dei massari)

¹⁷Prvi počinje kovati lakši tip novca GROSSO O GROSSETO, koji nije više nalik izvornoj ideji matapana

¹⁸Prema Raffaele Paolucci: Le monete dei dogi di Venezia [2] navodi ga kao Grossetto (grošić)

¹⁹Usporediti u Gamberinija [11]. Navode se mnoge imitacije mletačkih matapani, kako s područja Italije, tako i s Latinskog Orijenta.

²⁰Prema Jovanoviću je to neregularno kovanje, vidi [1], str. 27. Prerhodno ga Ljubić [4] navodi kao novac Karla Roberta, ugarsko-hrvatskog kralja, ali ga svrstava među srpske matapani (Tab. V, br. 5), a Huszar [5] kao mađarsko provincialno kovanje (Für Serbien geprägte Provinzialmünze) za Srbiju.

²¹Videti u I. Rengjego: Novci Pavla [ubića], bana Hrvatske i gospodara Bosne [12]

²²Obljavljuje ga Svetozar St. Dušanić u [9]. Komentar se može uzeti s dozom rezerve, jer je potrebno da prođe sud istoričara.

²³Miodrag Maksić je objavio taj primjerak u [6], str. 66.

²⁴M. Maksić ga komentariše u [7], str. 69, u vezi tumačenja Sergija Dimitrijevića, vezano za taj komad, a objavljenog u [8] na str. 119, slika br. 10.

Natpisi, tj. vladarske titule i naslovi na novcu slede određene tipične forme. Tako se na mletačkim matapanima redovno i dosledno pojavljuje isti natpis, u kojemu se menjalo samo ime dužda, na pr.: +H DANDOL – DVX – S M VENETI. Matapani kralja Dragutina imaju natpis: + STEFAN – REX – S STEFAN, a oni kralja Milutina: VROSIVS – REX – S STEFANVS.

No, ne pojavljuje se takva novčana vrsta samo kod Mlečana i kod Srba. Drugaćiji natpisi i titule na tom tipu novca javljaju se, primerice, kod nekih italijanskih gradova i na Latinskom Orijentu¹⁹.

Poznat²⁰ je takođe i matapan s natpisom: KARVLVS – REX – S STEFAN, verovatno iz vremena Karla Roberta. Diskusija o njemu nije završena, ali i nije predmet ovoga rada. Kod bana Pavla Šubića²¹, njegova brata Mladena I i sina mu Mladena II, rađeni su u Bosni veoma retki matapani s njihovim vladarskim natpisima DVX PAVLV BAN MLADEN, u razdoblju od 1302.-1304., odnosno DVX PAVLV BAN MLAD SECVNDS, u razdoblju od 1305. do 1312. godine.

Do sada nepoznati matapan

Osnovni interes ovoga rada su matapani kovani u Srbiji po uzoru na mletačke, ali za razliku od standardnih, ranije opisanih, pojavljuju se sporadično i veoma retko s drugaćijim naslovima. Tako su poznati Dragutinovi matapani s natpisom DVX²², RVX²³, te onaj s natpisom CAR²⁴.

U prilici smo saopštiti ovom prilikom

još jedan, sasvim novi tip. Radi se o, najverojatnije, Milutinovu, matapanu s natpisom:

VROSIVS – DVX – S STEFANVS,
do sada sasvim nepoznatom u balkanskoj numizmatici. Prikazan je fotografijom lica i naličja na slici 1.

VROSIVS – DVX – S STEFANVS

Na licu je prikazan vladar koji od zlatnika Sv. Stefana prima zastavu. Uokolo, sleva odozdo prema gore natpis VROSIVS, niz štap zastave DVX, a desno odozgo prema dole S STEFANVS. Na naličju je Isus na prestolu.

Nema, u ovome slučaju, po mišljenju autora, ni govora da se radi o nekoj kaluparskoj slučajnoj grešci, niti o falsifikatu. Natpis je jasan, čitljiv i nedvojben i preostaje nam da utvrdimo kako je i zašto nastao. Svakako to bi trebalo prepustiti istoričarima. Usudio bih se prikloniti onim mišljenjima koja podržavaju poreklo emitovanja takvih dinara u namjeri plasiranja srpskog srebra takvim novcem, te kraljevsku zaradu na tome, što je sasvim normalno. Nepismen narod, naime, lako prepoznaće tri slova na tako upadljivom mestu kao što je središnje mesto uz držak zastave u gornjem dijelu novca. Ostala slova na početku natpisa, te na njegovom kraju i tako su često menjana, a natpsi bili obilato skraćivani te najčešće nisu ni bili čitani. U vreme korišćenja novca s unutrašnjom vrednošću, kao što je u to vreme bio srebreni i zlatni (pa i bakreni) novac, to se moglo činiti direktnim napadom na stabilnost tržišta Mletačke republike, ma koliko neznatan taj uticaj bio. Mlečani su izgleda znali uspešno i temeljito zaštiti svoj interes političkim putem, kao i pretapanjem tog novca, te je takvih imitacija valjda iz tog razloga tako malo do danas ostalo sačuvano.

Nekog drugog razloga uzimanju vladarskog naslova Dux (DVX) od strane jednoga kralja jedva da bi se mogli dosettiti.

Svakako radi se o unikatu, jer, koliko je autoru poznato, drugi istraživači

VLADAR	NATPIS	TITULA	NAZIV	MASA ²⁵
Kralj Dragutin	STEFAN – RVX – STEFAN	RVX ²⁶	Dinar	1,50 g
Kralj Dragutin	STEFAN – RVX – STEFAN	RVX ²⁷	Dinar	1,45 g
Kralj Dragutin	STEFAN – CAR – STEFAN	CAR ²⁸	Dinar	2,00 g
Kralj Dragutin	STEFAN – DVX – S STEFAN	DVX ²⁹	Dinar	x ³⁰
Kralj Milutin	VROSIVS – DVX – S STEFAN	DVX ³¹	Dinar	2,10 g

Tabela 3. Netipični natpsi na srpskim matapanima

takav primerak nisu objavili, niti je autor za postojanje takvoga ikada čuo.

U vezi napred iznesenoga, daćemo prikaz takvih poznatih netipičnih vladarskih naslova koji se pripisuju srpskoj numizmatici, u tabeli 3.

Zaključak

Matapani kao novčana vrsta, pojavljuju se na balkanskom prostoru krajem XII veka u mletačkoj numizmatici. Lepotom, kvalitetom, a posebno stabilnošću vrednosti kroz veće razdoblje oni postaju uzoro za novčane emisije u susednim državama. Sami takođe vode poreklo iz vizantijske numizmatike, prenoseći, i postajući rasadnik ove novčane vrste u okolini geopolitički srednjovekovni prostor.

Mnogi mletački susedi, a posebno oni s kojima su imali znatnu trgovinsku razmenu, emitovali su matapane po uzoru na mletačke, kako bi i njihov novac bio priman rado kao i mletački, poznat po dobrom kvalitetu. Svakako da se može takva aktivnost površno označiti pojmovima kao imitiranje, falsifikovanje, podrivanje i sličnim.

Mišljenja smo kako se radi o imitaciji stila i novčane vrste, a ne o nikakvim falsifikatima niti tome sličnim tvorevinama, jer na njima, tim nemletačkim matapanima, stoji ime (ime-na) odnosnih vladara. Što se vladarske titule tiče, vlada šarolikost, već prema navikama, snazi i kulturnoj provenijenciji pojedinoga od njih.

Postojeći nemletački matapani, izrađivani u Italiji, Srbiji, Bosni, Bugarskoj, Latinskom Orijentu i Ugarskoj malobrojni su u odnosu na broj mletačkih matapanata, te mišljenja smo, nisu bili opasnost za mletačko novčarstvo. Pre su bili odraz potrebe isticanja vlastitog

suvereniteta Mlečima susednih država, ovim izvanredno lepim, kvalitetnim i efikasnim propagandnim sredstvom.

Novopronađeni, uvereni smo Milutinov matapan, svrstavamo u takve, koji uz sve do sada iznesene atribute, obogaćuju balkansku, posebno srpsku numizmatiku.

Literatura

- [1] M. Jovanović: Srpski srednjovekovni novac, Beograd, 2001.
- [2] R. Paolucci: Le monete dei dogi di Venezia, Raffaele Paolucci editore Padova, Padova, 1990.
- [3] C. Gamberini di Scarfe: Prontuario prezario delle monete, osele e bolle di Venezia, 3. ed., La numismatica, Brescia, 1979.
- [4] Š. Ljubić: Opis jugoslavenskih novaca, Zagreb, 1875.
- [5] L. Huszar: Münzkatalog Ungarn, Korvina, München, 1979.
- [6] M. Maksić: Koga optužuje Dante Alighieri, Numizmatičar 8 (1985) 61-69.
- [7] M. Maksić: STEPAN CAR STEPAN, Numizmatičar, 9 (1986) 69-72.
- [8] S. Dimitrijević: Groševi tipa matapanata sa natpisom «CAR», Numizmatičar, 6 (1983) 117-130.
- [9] S. St. Dušanić: Jedan groš matapskog tipa i pitanje početka kovanja srpskog novca u srednjem veku, Numizmatičar, 14 (1991) 73-78.
- [10] E. Martinori: La mometa, vocabolario generale, Roma, 1915.
- [11] C. Gamberini di Scarfe: Le imitazioni e le contraffazioni monetarie nel Mondo, Parte terza, Forni editore Bologna, 1972.
- [12] I. Rengjoe: Novci Pavla Šubića, bana Hrvatske i gospodara Bosne, Numizmatika, II.-IV, Zagreb, 1937.
- [13] V. Ivanišević: Novčarstvo srednjovekovne Srbije, Stubovi kulture, Beograd, 2001.

²⁵Prosečne mase (srednje težine) srpskih dinara date su u [13], str. 29, grafikon 1.

²⁶Objavljuje ga Miodrag Maksić u [6], str. 66, broj I.

²⁷Objavljuje ga Miodrag Maksić u [6], str. 66, broj II, s time da je slovo R u RVX obrnuto tako da liči na D.

²⁸Objavljuje ga Miodrag Maksić u [7].

²⁹Vidi fusnotu 19

³⁰Njegova masa nije objavljena. Unikat takvog tipa svakako treba izneti na svetlo dana, i barem ga fotografisati i izvagati.

³¹Do sada neobjavljen (Zbirka Dobrinić, Ika)

Summary

Serbian Dinar with inscription VROSIVS DVX S STEFANVS

In the Serbian numismatics Dinars of the so called Mattapan-type of king Dragutin are well known; they have inscription STEFAN REX S STEFAN, as well as inscriptions „DVX“, „RVX“ or „CAR“ instead of „REX“. Very common are also Dinars of king Milutin of the same type, with inscription VROSIVS REX S STEFAN. There however exists a very rare and unpublished variety of Milutins's Dinars bearing the inscription VROSIVS DVX S STEFANVS. That coin, illustrated on Fig. 1, is discussed in detail in this article, along with important data on the Serbian medieval numismatics, particularly concerning the early Mattapan-type issues.

In Table I, the typical Serbian Mattapans minted from 1243 to 1321 are listed; Table II contains information on Venetian Mattapan's (Grosi) from 1292 to 1471, and Table III contains the non-typical inscriptions on the Serbian Mattapans.

It could be concluded that many neighbors of Venice had truck their coins of the Mattapan type according to the Venetian models in order to be accepted in trade along with the Venetian coinage, known for its high quality standards. This practice could not be treated as the forgery of the Venetian coins, but rather as the minting coins at the Venetian examples and standards.

Ispravka

U prošlom broju „dinara“, na str. 28, umesto fotografije manastira Sopoćani (na slici) greškom je objavljena fotografija manastira Studenica.

Srpsko numizmatičko društvo - Beograd

od ove, 50. jubilarne godine svog postojanja,

organizuje

ČETIRI međunarodna susreta godišnje

TERMINI SUSRETA U 2006 GODINI:

52. MEĐUNARODNI SUSRET - subota, 18. marta 2006.
53. MEĐUNARODNI SUSRET - subota, 10. juna 2006.
54. MEĐUNARODNI SUSRET - subota 7. oktobra 2006.
55. MEĐUNARODNI SUSRET - subota, 9. decembra 2007.

Svi naši Susreti održavaju se u Beogradu, hotel „SLAVIJA“ od 9 do 15 č.
Svaka ulaznica je istovremeno lutrija tradicionalne
nagradske igre u kojoj je glavni dobitak zlatnik

DUKAT KRALJA
ALEKSANDRA
IZ 1931. GODINE.

Nepoznata vrsta novca despota Đurđa

Miroslav JOVANOVIĆ, Beograd
dunjajov@eunet.yu

Gosp. Daniel Zagorac (msdd-@mydix.ch) prosledio mi je slike i pitanje gosp. Bogdana Costina (<http://romaniancoins.ancients.info>) šta mislim o novcu sa sl.1. Vlasnik primerka, gosp. Costin, uz saglasnost da ga objavim, obavestio me je da je taj nabavio u Belgiji, a da je nadjen nedavno u Srbiji (?).

sl.1

Novčić je napukao, ne može se zaključiti da li je lepljen ili se drži sopstvenom snagom. Izgled novčića ukazuje da je kalup rezao struči kalupar, težine je 0,28 grama, a prečnika 12 mm. Na naličju ima tragova, ali se na osnovu slike ne može tvrditi da je tu bilo i nekih sada nečitljivih slova.

U „dinaru“ br.24 iz 2004. godine, pokušao sam da odredim približne periode kovanja pojedinih vrsta sa imenom ili odlikama novca Đurđa Vukovića - Brankovića. Kriterijumi su mi bili: prosečna težina, tekst i pretstave na novcu, mesto nalaza, kao i uklapanje u provere istorijske činjenice. Po tim kriterijumima ovaj primerak bi bio u grupi sa novcem kovanim u Novom Brdu 1439-41. godine mimo kontrole despota Đurđa, ili u grupi novca kovanog u vreme Stefana slepog. Na taj zaključak me je navela njegova mala težina i retkost (svojstveno za male tiraže što je najčešći slučaj kod neregularnog kovanja, odnosno falsifikata). Na novobrdsku grupu ukazuje dvostruki krst, čest motiv mađarskog novca, koji se nalazi i na

jednom primerku iz te grupe sl. 2 (nadenom kao grobni nalaz u Novom Brdu). Na vreme Stefana ukazuje sličnost lica sa vrstama sl.3, 4, 5, 6, 7 i 8, a na svoj način i sam taj dvostruki krst koji se nalazi i na mađarskom novcu sličnih dimenzija iz tog vremena. Da se zna mesto nalaza (Kosovo, centralna Srbija ili Srem) moglo bi se preciznije reći moguće vreme kovanja. U srednjem veku cirkulacija novca retko je prelazila 200 km u odnosu na kovnicu.

U diskusijama o pomenutom članku u „dinaru“ br.24 skrenuta mi je pažnja da sam zanemario period od nekoliko godina neposredno posle povlačenja Stefana iz Smedereva. Stefan je kratko vreme živeo u današnjoj Albaniji da bi nekoliko godina kasnije umro u Veneciji. Grgur se zamonašio. Mara, udovica sultana Murata II, živila je na posedu blizu Sereza dobijenom od sultana

strane mađarskog sabora izabran za kralja, u to vreme je bio daleko od mogućnosti da centralistički upravlja državom. Mađarskom dominiraju krupni feudalci koji se, pre svega, trude da ojačaju lične pozicije. Idealno stanje za delovanje sitnih i krupnih šićeardžija pa samim tim i za kovanje imitacija Đurđevog novca s manje težine, ili bakrenjaka prevučenih srebrom.

Nije teško poverovati (ali vrlo teško dokazati) da su pojedine „lake“ vrste kovane u tom periodu, a pogotovu bakarni falsifikat novčane vrste sa sl.9 koji je danas među falsifikatima najviše zastupljen. Đurđev novac je bio u optičaju na teritoriji južne Mađarske u paraleli sa mađarskim novcem pa je to bilo jednostavnije za falsifikovanje. Ne treba zaboraviti da se u to vreme mnogo kuju i falsifikati mađarskog novca.

sl.2

sl.3

sl.4

sl.5

sl.6

sl.7

sl.8

sl.9

Mehmeda. Katalina, udovica Urliga Celjskog, živila je na posedima grofova Celjskih u Zagrebu. Kako su joj deca umrla ranije, ubrzo je proterana pa prelazi da živi kod Mare. Nema podataka da je posede Brankovića na teritoriji Mađarske preuzeila Jelena, udovica despota Lazara, ili zet, poslednji despot Raške, kasniji kralj Bosne Stefan Tomašević - Kotromanić, niti u čije su vlasništvo prešli, na koji način i kada. Đurđevi unuci, Grgurov sin Vuk (Zmaj Ognjeni Vuk) i Stefanov Maksim, politički dešuju u Mađarskoj dvadesetak godina kasnije. Sin Janka Hunjadija, Matija Korvin (muž ili samo verenik pokojne Katalinine crke Jelisavete) iako je od

Summary

Inedited coin type of Despot Djurdje (George) Brankovich

Recently an interesting Serbian mediaeval coin had been acquired in Belgium (Fig 1). It represents a completely new and up to now unknown type of Despot Djuradj's coins. Due to its small size (12 mm, 0.28 g) and general appearance, the author is of an opinion that this coin had been minted in Novo Brdo in the period 1439-41, when that mint was not controlled by Despot Djuradj.

Umetničko-poetske predstave na srpskom srednjovekovnom novcu

Razgovor sa Sergijem Dimitrijevićem

Nikola CVETKOVIĆ, Leskovac

Sredina leta 1975. godine. Zamuklo kasno popodne pred kišu. Omorina gusta kao testo cedi se sa prigušenog neba, niz ulicu, sa čela... U društvu dva mлада, darovita leskovачka pesnika, ulazimo u Sergijev stan. Nada nas dočekuje sa punim, sočnim osmehom na licu, široka srca, nekako radosno, kako prima i sve druge posete. Kročivši u Sergijevu sobu vidimo ga kako, podavjenih nogu podase sedi na krevetu kao preklapljen iznad nekih papira. Posle čvrstog rukovanja, sa malo većeg odstojanja, jer između njega i nas je barijera od stočića, ormarića i stolica prepunih knjiga, rukopisa, svežnjeva, novca i raznih drangulija, on nam širokim pokretom pokazuje:

- Posedajte - pa videći našu pritešnjost i kratku zbumjenost onako na nogama, dodade:

- Malo je tesno, ali biće mesta...

Pričamo mu o razlozima boravka u Beogradu, i kažemo da bi žeeli da nas upozna sa nekoliko zanimljivih poetskih pojedinosti iz numizmatike. Napominjemo da nismo poznavaoci ove oblasti, ali nas zanima njen poetski duh i smisao kao i njena likovno-umetnička i životno-dokumentarna strana.

- Vrlo rado - kaže Sergije, dok u nekom iščekivanju ili kratkom premišljanju, lagano previja dlanove preko nadlanica.

- Kao što vam je možda poznato, zanima me u prvom redu srpska srednjovekovna numizmatika, i to najdalje do XVIII veka. O novčarstvu u rasponu od dva i po veka objavio sam do sada 110 nepoznatih vrsta - počinje sa uvodom opštijeg karaktera, koliko da nas upozna sa nekim primarnim pojedinosti-

ma. Ukazuje nam na dokumentarni i studijski značaj numizmatike kao prvo razrednog istorijskog izvora, na nova saznanja koja nudi, na nepoznate i sa svim osobene estetske vrednosti...

Prihvatajući poveći album, sa lepim bordo koricama, pokazuje nam jedan od prvih markantnih fotosa dinara kralja Milutina sa vladarom u sedećem položaju, koji je uvećan 40 puta i deluje kao velelepna umetnička slika, prepuna skladno stilizovanih oblika i vešto grafički uobličenih detalja. Na tom izvanrednom fotosu, punom rečite i produhovljene plastike, majstorski su oblikovane površine, krcate detaljima koji su u lepom međusobnom sazvučju i gotovo umetničkoj korespondenciji, koja ne gubi iz vida ni smisao celine...

- Kao što jasno možete da vidite na ovom primerku kralj je potpuno obrijan, sa lepo kolmovanom kosom, koja se kao kod nekih mladića danas spušta do vrata - tolkuje nam on taj prekrasni snimak Milutinovog dinara, pa gledajući nas pravo u oči kao da hoće da proveri da li mi zapažamo te ravnomerno raspoređene uvojke što se nekako slapovito obrušavaju niz vladarevo glatko i skoro nežno lice i tamo ne gde iznad ramena prkosno kovrdžaju u dve volute...

Razabirući njegov upitni pogled, odgovaramo mu da nam je posebno zanimljivo što se ta tri uvojka, što padaju niz vrat sa obe strane, završavaju naročito naglašenim zavijucima, koji se nalaze u istoj ravni sa podignutim šakama, i da se zajedno sa tim uvojcima, što vrškom streme naviše, podižu ruke i uspravljuju predmeti u njima.

Sergije kao da to preču, nastavi da

nam opisuje krunu:

- Vidite li tu zupčastu krunu sa tri osnovne grane, od kojih je srednja najveća, što se i dalje račvaju naviše...

Slušajući ga, mislimo o trojstvu uvojaka, grana na vladarevoj kruni i još nekim detaljima (trobojnica u levoj ruci), koje je možda slučajno i beznačajno, ali nama biva upadljiva zbog simbolike pomenutog broja.

- Kralj na sebi očigledno ima ratničko odelo - nastavi nešto življe i žustrije da govori, sa izvesnom bojazni da isuviše ne detaljiše, jer kuda nas sve to može odvesti.

- Zaognut je konjaničkim ogrtačem, ispod koga mu proviruju slobodne ruke; a u donjem delu on mu je sa obe strane prebačen preko kolena - govori brzo, kao da prebacuje neke peševe čiji se nabori sustizu, mreže, lome...

Dok nam skreće pažnju na te podignite ruke i predmete u njima, čini nam se kao da zajedno sa tek izgovorenim rečima zveckaju oni metalni delovi nанизani o dvoredni pojasa, što se jasno razabire ispod dvostrukog zavrnutog ogrtača. (Gle, opet na dva mesta po tri pločice i ukrasna predmeta, kopče - prođe nam nejasna misao).

- Na podignite ruke su mu, vidite, navučene kožne rukavice, zato su šake tako malo predimenzionirane - nastavlja Sergije da nam tumači predstavu vladara pogledajući nas nadnesene nad albumom, nekako odozgo, malo nadmeno i suvereno, jer on sasvim pouzdano i sigurno šeta svojim vrtom u komе poznaje svaku biljku, njen krvotok, miris, pa čak i drhtavi pokret i gibanje na povetarcu...

- On u levoj ruci drži zastavu troboj-

¹Preuzeto iz knjige „Živeti punim životom - Životopis Sergija Dimitrijevića“ Narodni muzej Leskovac 1996, str. 101-112.

nicu... Evo lepo se vide ove tri pruge što se tu, uz samu ivicu, lome i padaju naniže...

(Opet tri pruge - pratimo svoju nejasnu misao o trojstvu koje nam se od prvog trenutka nameće)

- A u desnoj ruci je malo zatupasti, uspravljeni mač sa žlebom u sredini... Bokovi prestola na kome vladar sedi, takođe su ukrašeni - nastavlja da opisuje materijalno pojavnne oblike i odnose.

Dok govorи užurbanо, bujičavо, zaspajući nas rečima, ja za trenutak zadržavam pažnju na tim malо predimenzioniranim šakama, kako je on rekao, i pokušavam da uporedim isto tako neobičajnu veličinu poslednjeg, najkrupnijeg uvojka i da procenim koliko se puta on svojim volumenom sadrži u tim povećim šakama - vrednujući i estetski taj odnos u ovim relacijama. Već na prvi pogled ti odnosi deluju skladno, zaključujem više za sebe, nesiguran da je moj utisak u svemu tačan, i hitam da sustignem njegov dalji opis, njegove reči što se roje u čaranju jedne određene predstave i vaskrsavanju nekih detalja jednog davno minulog vremena, u kome na momente prepoznaće u nečemu i naše doba.

Mnogo vremena kasnije pročitavajući Sergijeve studije o novim serijama novih vrsta srpskog srednjovekovnog novca, u komentaru pomenutog primerka, naišao sam na pretpostavku da neobično širok i kratak mač što ga vladar drži u desnoj ruci možda jeste rezultat krupnih razmera predstavljenog vladara i čitave kompozicije u kojoj nije bilo mesta za dugačak mač.²

Iako je ova pretpostavka izrečena u formi otvorenog pitanja, koja u nastavku ima i moguću istorijsku dimenziju, ona donekle ide u prilog našoj primisli o likovno-estetskom skladu oblika i odnosa na ovom tako osobrenom primerku novca.

Zanimljivo je da u istačanom prikazu portreta ovog vladara, a posebno njegove kolmovane kose, obrijanog lica i ratničkog odela - S. Dimitrijević ističe razlikovanje čitave ove likovne predstave od tada uobičajenih ikonografskih prikaza, što predstavlja ozbiljan zahvat

u približavanju i istinskom dočaravanju vladarevog lika i portreta. Na svaki način sve to ukazuje na vidljive napore rezača da da pravi realistički portret. Obe predstave, na licu i naličju, pružaju dragocene podatke o ranorenansnim pojavama u našoj srednjovekovnoj umetnosti. Tek za vreme cara Dušana pojavljuje se prva novčana vrsta sa realističkim portretom...³

Kao što iz ovih navoda vidimo, a u šta ćemo se tokom daljeg pripovedanja o razgovoru još više osvedočiti, Sergije posvećuje vidnu pažnju životno-realističkim i umetničkim pojedinostima na srpskom srednjovekovnom novcu, kako prilikom usmenog, više uzgrednog tolkovanja pojedinih komada, tako i u svojim studijskim razmatranjima gde mu je misao preciznija, određenija. Čini se da je za istoriju naše umetnosti srednjeg veka, a posebno slikarstva, veoma bitno ovo ukazivanje na odstupanja od ikonografskih predstava u težnji

na momente grafitam naglašenih, iskovanih linija, odgovarajućim pokretom ruke, ili pak bojom glasa i ritma, na sličan način, samo sada još sočnije, ubedljivije, govori o prvoj pojavi ženskog lika na novcu, o njenom supružanskom velu i osmehu, o lepoti draperija na ogrtaču, o gidžama⁴ i vinovoj lozi i pticama pevačicama koje se pričuju u magnovenju...

- Na naličju ovog istog primerka, evo, vidite - pokazuje nam susedni krupni fotos sa debelom crtom koja označava uvećanje - nalazi se prvi, i to još nasmešeni svetovni ženski lik na srpskom novcu. Kraljica ima supružanski veo na glavi, koji se nalazi ispod zupčaste krunе i spušta se u tananim, malo izlomljenim naborima...

Dok nam on rečima crta kraljičinu odeću, zadržavam pažnju na naglašenim graničnim naborima vela koji lepo uokviruju to lice dajući mu izraz ženstvenosti. Talasasto ispušćenje linije

Sl. 1. Lepota srpskog srednjovekovnog novca: Milutin i Simonida

da se domaći jedna realistička osnova u građenju i koncipiranju portreta. Isto tako dragoceno je i obraćanje pažnje svedočanstvima o renesansnim pojавama u našoj umetnosti toga vremena koja su prisutna u novčarstvu. Neke od tih pojedinosti došle su do punog izražaja u još neotkrivenoj umetnosti kovanja novca, na koju Sergije posredno, a u nekim momentima i sasvim direktno, skreće pažnju tokom skoro svakog razgovora koji se odnosi na numizmatiku.

Kao što nam je ubedljivo čarao sliku tog lepog realističkog portreta, prateći

vela, s desne strane lica koje je dato u izvesnom skraćenju zbog poluokreta i blagog nagiba glave, naglašava izraz punoće, lakog sмеška i blaženstva.

- Kraljica, kao i kralj, ima na sebi ogrtač - opisuje Sergije dalje - Ogrtač se zakopčava na vratu... I vidite, taj divan graciozni pokret leve ruke kojom kraljica drži uzicu ispod brade, sa koliko je realističkog duha prikazan - Skladno nam dočarava tu sliku, koju potom podrobno analizira ukazujući na prodor francuske mode u XIII veku, na vidne uticaje zapada. U vezi sa tim gestom

²Sergije Dimitrijević, „Nove vrste novih serija srpskog srednjovekovnog novca“, poseban otisak iz „Starinara“, nova serija, knj. XV - XVI, Beograd, 1964-1965, str. 118.

³Ibid, str.118.

⁴Gidža je u južnoj Srbiji naziv za čokot vinove loze (prim. redakcije)

kraljice, koja rukom drži vezicu ogrtača, ukazuje ne sličnost sa gotskim madonama, pokazujući široko poznavanje i takvih detalja u zapadnoj ikonografiji.

U trenutku kada je počeo da razvija ovo poređenje setili smo se divote i elegancije peševa što se u finim, izduženim linijama lome niz kolena u jednom skladnom asimetričnom odnosu. Te majstorski uobličene linije različite debljine, zaobljenosti i izostrovnosti ivica, što se u dinamičnom kretanju lome između dva prednja, snažno naglašena vertikalna stubića od prestola - deluju neuporedivo elegantnije i gracioznej nego što je slučaj sa sličnim detaljima na kraljevom ogrtaču, preko koga nam ovlaš klizi pogled. Utisak pune dinamike i nekog gibanja još više ističe naglašena linija ruba ogrtača koja izvire ispod levog lakta i spušta se sa malom kosinom prema desnom kolenu iznad koga se skladno previja i lomi.

- Ova dugačka izvijena i veštotočnata linija kao da prividno smiruje troredo, dosta oštro, uglasto i naglo lomljenje draperija od kolena naniže - iznenada prekidamo Sergijevo kazivanje uključujući se sa svojim tumačenjem detalja koji nas je veoma impresionirao - a u isto vreme podržava i prati smer i pokret ruku izrazito upućen u levu stranu - dodajemo.

Sergije samo značajno klimnu glavom, i skoro ne menjajući ton i ritam svoga kazivanja nastavi da razlaže svoju misao o zapadnom kulturnom uticaju.

- Taj pokret i položaj ruke stigao je u balkansku ikonografiju u XIII veku i vidimo ga na fresci ktitorice, Desislave, iz 1259. godine, u Bojanskoj crkvi kod Sofije - kaže iznenadenim pesnicima, koje začuđuje to svestrano poznavanje nekih likovnih detalja u zapadnoj i istočnoj ikonografiji i mogućnost komparativnog praćenja geneze jednog motiva.

- Obratite pažnju na ispruženu desnu ruku, u kojoj kraljica drži visok i lep krunov cvet, i to stegnutim prstima, koji su okrenuti naviše. Na ruke su navučene rukavice sa epimanikama - velikim manžetnama do laktova...

Pogledom šaramo i tražimo te manžetne, epimanike... I doista, od vertika-

Sl. 2. Srpski dinar sa rudarskom predstavom

le podignutog dlana ka podlaktici upadljivo se prostire jedno proširenje u koje zalaže tanka podlaktica.

- U tome mogu da se očituju i prodroi francuskih uticaja u XII veku, vezani za majku Dragutina i Milutina, Jelenu Anžujsku. Oni se vide između ostalog u pojavi krina, simbola vladajuće kraljevske francuske dinastije - kazuje uzgred i malo neodređeno, kao da se nečeg priseća ili u mislima proverava, a onda studijski ozbiljno, sa nešto više strogosti u glasu dodaje:

- Zanimljiv je, a ne samo lep, taj krun u rukama kraljice. On je simbol Bogorodice, i nečeg svetovnog, pa je taj veličanstveno podignut cvet krina svakako vezan za njen kult.

Posle ovih reči Sergije se vraća opisu prestola na kome kraljica sedi obraćajući pri tom pažnju nekim zanimljivim likovnim elementima. Dok smo ga slušali nije nam bilo jasno zašto baš tim redosledom tumači pojedine detalje. Ima li tu nekog utvrđenog reda i sistema? Ni sada nam to nije sasvim jasno.

- Kraljičin presto je prikazan u perspektivi. On je postavljen na tokarenim stubićima koji pri vrhu takođe imaju tokarene ukrase - govori Sergije sada lagano, odmereno, sa pritajenim uverenjem da nas to možda i ne zanima toliko: ali tim - pomalo monotonim glasom kao da nam sprema neku čudnu zamku, ili možda neko malo otkriće. Dalje, ukazuje na različitu veličinu prednjih i zadnjih stubića, na njihov odnos prema sedištu i visini same figu-

re... Bežeći od izravnosti tog predavački otužnog glasa i kazivanja, zagledam samo sedište prestola na njemu, sa strane jedva nazirem neke ureze.

- Jesu li ovo sa strane neki ornameni - pitam ga neočekivano, narušavajući nešto otežali i malo sladunjavši mir akademskog kazivanja.

- Da - prekida on započetu misao - sedište je lepo ukrašeno tim kosim i ukrštenim urezima... Na nekim drugim probušenim primercima to se još jasnije ističe - malo zastaje, posmatra nas, sada nekako odozdo i pita:

- Vidite li sa koliko je pažnje i ukrašnih detalja oblikovan taj presto!... To je prava divota! - dodaje ushićeno jedan od prisutnih pesnika. - Pa to je neverovatno - nastavi iskreno da se čudi.

Ali Sergiju, koji radosno primi ovo čuđenje uz jedan zagonetan smešak kao da je bilo važnije da saopšti jedan istorijski podatak i da pri tom napravi izvesnu paralelu sa pojmom prestola na freskama. Pominje predstave Bogorodice, zatim neke freske iz Milutinovih zadužbina, pa sledeći svoju raniju misao o ukrasnim detaljima zaključuje:

- Ovakav presto, načinjen od tokarenih delova javlja se na jednoj fresci u Sopoćanima, tamo gde je prikazana priča o prekrasnem Josifu.

Naglo začuta, malo ukoči pogled i dok smo ga netremice posmatrali, on kao da je prebirao po sećanju, pa nesigurnim glasom produži:

- Jedan sličan presto sačuvan je u Dečanima. Nisu ga mogli datirati. Evo gde

⁵Kasnije, kada smo razmatrali kako on ovo analizira i interpretira u svojoj napred pomenutoj studiji, zapazili smo da baš tim povodom u naponjeni ukazuje na literaturu: - V. Petković, „Priča o prekrasnem Josifu“, Glasnik skopskog naučnog društva, I, 1926, 39, slika 5. - Vidi Verena Han, „Profani nameštaj na našoj srednjovekovnoj fresci“. Zbornik muzeja primenjene umetnosti I, Beograd, 1955., 16 i slika 7, 21 - 22.

numizmatika rešava taj problem. To je kraj XIII i početak XIV veka - završava misao glasno, čak vrlo glasno u odnosu na ton ranijeg kazivanja i s obzirom na mali i sapeti prostor sobe. Kao da je prenaglašavanjem poslednjih reči hteo još više da podvuče mogućnosti numizmatike u razrešavanju pojedinih otvorenih pitanja i iz drugih oblasti i sfera.

U tom trenutku u sobu uđe Nada.

- Da poslužim kafu - upita prigušeno, bojažljivo.

- Molim te, ostavi nas na miru - uzvratiti Sergije pomalo grubim i oporim glasom, jer mu se učinilo da je ona svojim ulaskom prekinula razgovor na najvažnijem mestu; i to baš tamo gde je on, eto, mogao da pokaže nove, nepoznate i čak neslućene vrednosti i funkcije numizmatike, koja nije samo pasija, zanos i strast, nego i svojevrsna oblast nauke.

Već u sledećem trenutku poričući blagim smeškom osornost izgovorenih reči, on nas nekako šeretski zapita:

- Znate li vi šta je to gidža, gidža - ponovi nekoliko puta tu reč, da bi je valjda bolje čuli i razabrali. Ta reč bila je dobro znana nama Leskovčanima, pa se zato zagledasmo više u čudu što nas to pita, a i sa izvesnom nedoumicom: kakve to veze sada ima sa numizmatikom?

- Hm, dobro! - odmahnu jedva primetno glavom. - Gledajte sada: sa obe strane prestola, negde iz samog tla, dižu se naviše dve gidže... To je gidža, vidite kako se krivudavo, rapavo izvija - uverava nas pa nastavlja: - Gidže se, evo - pokazuje prstom - završavaju ljestvom od vinove loze.

Iznenađeni ovim detaljem, sada načisto sa tim zašto nas pita za gidžu - gledamo reckaste, skoro opipljive listove loze. Čudimo se lepoti te lirske pojedinstvenosti koja je našla mesta i odraza čak i u novčarstvu. Ali, koliko nam je to neobično utoliko nas više iznenađuje prisustvo dve ptice ... Zapažajući naše čuđenje, a da bi nam i dao nešto više vremena za to, on nastavlja da govori o mestu ovih ornamenata u numizmatici:

- Lišće vinove loze sa gidžom, koliko je meni poznato, srećemo samo na ovoj vrsti. U vreme Milutina vinogradarstvo doživljava svoj rascvat, pa to ima odraza i u novčarstvu - povezuje skladno ovaj podatak iz poznavanja privredne istorije sa biljnom ornamentikom na numizmatici - nudeći nam pored mo-

gućeg umetničkog doživljaja i saznanja druge vrste.

- A ove ptice, šta one znače - pitamo nestrljivo, bojeći se da ne nastavi sa razglabanjem privredno-istorijskih momenata, što je ovoga puta donekle izvan sfere našeg interesovanja.

- To su dve ptice pevačice - skoro viknu napuštajući priču o vinogradarstvu.

- Da, ptice pevačice! - nastavi naglašavajući svaku reč sa jedva primetnim pauzama između njih, u kojima se tajilo žaljenje što smo ga nekako presreli pitanjem, što mu nismo dopustili da prvi u svom sjaju i lepoti prikaže tu bisernu lirsку pojedinost koju namenjuje samo retkim izabranicima. Jer, to sa pticama pevačicama čuvalo je namerno za kraj ovog dela kazivanja... I sve što je ranije govorio trebalo je samo da pripremi taj blistavi lirske finale, koji će na nas ostaviti nezaboravan pesnički utisak, dostonjan umetničkog tolkovanja... Puno je računao na snagu i silovitost tog utiska, na doživljaj koji može da pokrene, na pesničke i stvaralačke namere što može da pobudi.

- Da, baš ptice pevačice - čutimo mi i slušamo ga pritajeni, raširenih očiju, sa slutnjom da smo ga možda povredili u nekom njegovom htenju, nameri...

- Nada mi kaže: ti fantaziraš! Po čemu vidiš da te ptice pevaju - ulazi u čudan dijalog sa sobom, kad eto, nije mogao u svemu i potpuno da nas frapira...

- Samo trenutak, da bolje pogledamo - tražimo mogućnost da se priberešmo.

- Zagledajte, dobro zagledajte!

Lepo uobičajena ptičica što s leve strane prestola stoji na gidži i listu, nekako je graciozno zadigla glavu i čudno zapatila svoj, od refleksa nešto svetlij kljunić, prema krinu što ga kraljica drži visoko u ruci.

- Jeste li videli kako ptice drže glavu kad pevaju ili piju vodu, na primer - pita nas prekraćujući trenutak zgusnule tištine i čutanja.

- Ptice uvek podignu glavu kad piju vodu ili pevaju - odgovori sam, ne sačekavši da se mi uključimo u raspravljanje tako značajnog i dugo pripremanog lirskog momenta - One su, vidi te, graciozno pevački zabacile glavu i okrenule se prema kraljici... Zar to nije veličanstvena pesnička poza? Ko fantazira...

Izgovarajući ove poslednje reči, nje-

govo se lice preobrazi, ozrači ga neko dublje unutrašnje zadovoljstvo koje poče da presijava i titra kao onaj upadljivi refleks od svetiljke u vrhu visokog čela, što se mrežio sa nemirnim vlatim kose. Oči mu zabilistaše. Svom silinom ispunili ih neka svetlost, krug po čijoj spoljnoj ivici poče da se kreće i sve brže kovitla titraj zenice ili rumen sunca. U njegovom malo podignutom čelu uspravi se prkosno (Ko fantazira?), pobedičko u pokretu ruke što odbija, i činom poluirioničnog trijumfa dovodi u pitanje.

Istinski nas je oduševio taj čisto lirske momenat za koji nismo ni mogli prepostaviti da bitiše na tim drevnim, izlizanim i patiniranim primercima novca. Očarao nas taj vijugavi, treperavi splet linija, pokreta, i značenja što se gusnuo i nitio, uzlećući sa tim pticama u nepoznato, tajnovito i magnoveno. Ta pesma što se izvijala iz njihovog u cvrku uzvinutog tela, klizila je po metalnim rubovima iskovano dinara, ukrštala se tamo gore u granatim i račvastim prezima kraljičine krune i padala kao sitno, nepozabano zrnevљje ispod njenih nogu, pretvarajući se ponovo u feniks obliče - neizrecive lepote. Zapevalo je nešto od tog lirizma i u nama.

Videći našu zadržljivost i zanemelost od te neobične i ranije neviđene krasote Sergije odluči da nam ukaže još na nekoliko pojedinosti. Zato potraži da mu dodamo drugi album mrko-zelene boje, koji izvukosmo iz jednog niza. Odmah na prvoj stranici zastade nad dinarom cara Dušana.

- Na ovom primerku se vidi vladar kako sedi na konju sa obema nogama okrenutim na stranu sa koje gledamo. - Osećajući nepreciznost ovih indikacija, dodade: - Drugim rečima, on sedi ženski na konju, i to samo zato da bi ta predstava bila svečanija. Zar to nije modernistička slikarska vizija - pita nas Sergije, izgovarajući poluirionično reč modernistička. Prema svemu modernističkom on, kao što nam je od ranije poznato, gaji izvesnu odbojnost, pa je taj pojam za njega sinonim izvesnog izobličavanja. Ne pridajući značaj toj ironičnoj napomeni, zagledamo ona dva tačkasta reda što označavaju carsku krunu iznad samog vladarevog lica i očiju mravlje izgleda. I na haljinu ispod vladareve brade vidi se izvesna

tačkasta ornamentika koja krasi odoru. Majstor koji je iskovao ovaj novac, verovatno je htio tim ornamentisanjem još više da istakne svečanost izgleda i vladarevo visoko dostojanstvo.

- Na naličju je poprsje Isusa sa nimbusom kome se zraci račvasto rasprostiru... Ali, od toga mnogo je značajnije kako je Isus odevan. On, vidite, na sebi ima kožni grudnjak, sa resastom ogrlicom, koji se pri dnu završava prošivenim i takođe ukrašenim polukružnim delom... - Posle ovih reči Sergije odmah poče da razvija poređenje između izgleda ovog poprsja Isusa i onog što ga je objavio pre 13 - 14 godina, pominjući krst u nimbušu, ruku koja ne blagosilja, ali i prisustvo rudarskog čekića u ruci. Govorio je pomno, poneseno, da smo jedva stizali da pratimo njegovu misao koja nam je bila prilično nejasna zbog nepoznavanja čitave ove oblasti.

Zanemarujući to njegovo zapenušalo komparativno kazivanje razmišljali smo o skladu koji postoji između široke razmahnute resaste ogrlice, gustih ureza na Isusovoj bradi što u jednom delu paralelno idu sa resama, da bi se opet negde zrakasto razilazili - i o onoj polukružnoj traci ukrašenoj po sredini ornamentalnim zrnastim nizom. Čitava ta kupasta likovna predstava što se pri vrhu završava zrakastim nimbušom, sa naglašenim tačkastim detaljima - deluje vrlo snažno i impresivno. Ti naivno i pomalo primitivno oblikovani detalji uklopljeni u kružni oval po ivicama nazubljenog dinara - ostavlaju još puniji estetski doživljaj koji nije lako racionalno izložiti.

- Isusov kožni grudnjak - vraća se Sergije ponovo tom delu odeće - očigledno predstavlja rudarsku kožnu kecelju. To potvrđuje pored čekića, i sam oblik kecelje, a naročito resasta ogrlica, koja je išla uz takve izrađevine od kože...

Dok je izgovarao ove poslednje reči tonom punim pouzdanja i apodiktički neporečno, posmatrao nas je upornim produženim pogledom kao da traži neki trag sumnje, neverice. Ognjilo prodornih očiju premeštao je s jednog na drugog, tražeći zametak nedoumice i iskru koja bi kresnula dijalog, sučeljavanje. Kad toga ne bi, on mirno nastavi:

- Upravo ta neregulisana novčana emisija, koju je načinio neki rudar podražavajući Dušanove carske dinare i unoseći neke svoje izmene - otkriva izgled kožne rudarske kecelje upotrebljavane u srednjovekovnoj Srbiji.

Ovim rečima je ponovo potvrđio i pokazao dokumentarni karakter koji može da ima numizmatika, pa je i u tom smislu nastavio:

- Ali čekić, rudarski čekić sa drškom, omotan konopcem da ne bi klizio, najbolji je dokaz da je u pitanju neka rudarsko-svetačka predstava - reče ubedljivo, punim glasom, pa dodade: - Taj čekić što leži u horizontalnom položaju, okrenut užim vrhom naviše - prikazan je vrlo precizno i realistički, kao malo koji predmet na srednjovekovnom novcu. On prosto neodoljivo zrači snagom svoga realizma, pogotovo ako pogledate upadljive i neravnomerne navoje od konopca na njegovoj dršci. Tu malo zadihanu zastade, začuta i uputi svoj pogled tamo napred prema otvorenom prozoru kao da traži više zraka, više svetlosti. Posle dužeg čutanja koje se premetnu u neko malo nepriyatno iščekivanje nastavi:

- Isus odevan u rudarsku kecelju i sa rudarskim čekićem u ruci, prikazan je kao zaštitnik rudara. To je sasvim jasno - reče malo oporo, pa produži sa nekom neobičnom rezignacijom i jetkošću u glasu - međutim, sve to osporavaju mi crkvenjaci - reče podsmešljivo - Za njih sve to ništa ne znači! Crkvenjačka rabota...

Ova poslednja reč nas zbuni. Crkvenjaci! Ko su ti crkvenjaci u domenu numizmatičkih istraživanja, u oblasti numizmatičke nauke? Čemu takva jetkost i sarkazam? Zameće li on polemičku kavgu ili ona negde već traje?

Ne želeći da objašnjava te reči o crkvenjacima dodade kao da se baš tog trenutka prisetio još jednog argumenta, koji će pesnicima što se služe pisanim reči delovati najubedljivije:

- Al, gledajte sa obe strane glave piše: „Isus Oon“ umesto ubičajne skraćenice Isus Hristos (Isus spasilac), što znači Isus tvorac. Čak je i natpis, eto, takav - izgovori poslednje reči sa olakšanjem.

Pošto smo čuteći i bez posebnog odobravanja saslušali ovu malu polemiku, i to bez drugog sagovornika, u

jednom trenutku se učinilo da su ponuđeni argumenti nedovoljni, pa je zato, nekako uzgred, ali ipak dosta značajno napomenuo:

- Imam ja i druge argumente. Na jednoj fresci, na primer, pojavljuje se Bogorodica sa preslicom u ruci...

Sergije pokazuje drugu fotografiju sa predstavom konjanika. - Predstava konja tu ima vanredan dokumentaran značaj - nastavlja dalje - jer, ako se konj dobro zagleda, na njemu se mogu videti skoro svi elementi opreme... Zanimljiva su ova sečiva vezana kajšima za konjske kopite. Sa njima je i konj učestvovao u boju prilikom napada na pešake - zaključuje Sergije.

Posmatrajući konjska kopita pitao sam se: da li su to stvarno sečiva? Da li je to slika koju on naknadno konstruiše i dograđuje, na osnovu nekih drugih indikacija i poznavanja tog vremena? Ili je to, možda, rezultat maštovitog pristupa, intuicije u svemu?

Ovo monološko kazivanje pretvorilo se dalje u dijalog Sergija sa pesnicima o simboličkim predstavama u helenskoj književnosti (detalji na Heraklovom kalpaku), o simbolici na grčkim tetradrahmama, kao i o ratničkom odelu, o heraldici, o oklopima i šlemovima na srpskom srednjovekovnom novcu. Prisutni pesnici su o zastrašujućim detaljima na šlemu što pokriva glavu, o malim otvorima kroz koje se proviruje i o tim razjapljenim vučjim čeljustima što dominiraju - počeli da govore iz psihološkog ugla. Razgovor se odužio do u pozni smiraj dana kada su već zamukle i ptice u vrh platana, što su se jedno vreme krešteći čule.

Summary

A conversation with Sergije Dimitrijević

In the conversation with the famous expert on Serbian mediaeval numismatics, a special emphasis has been given to the iconography of two coins. One of them (Fig. 1), is remarkable due to its beautiful presentation of the king Milutin and his young wife Simonida, while the second one (Fig. 2) is believed to represent the Christ as the miner.

Numizmatička rasprava o tugri - III

Tugre na novcu islamskih država

Kenneth M. MacKENZIE | Tennefly, N. J. (SAD)

Tugra, tura, ž. tur. sultanov pečat na ukazu, fermanu, sultanovo ime na novcu ili izvezen monogram u obliku slike na zidu - *Al' na vratim' brzi tatarine, u ruci mu ferman s tugrom carskom* (Nar.pesma); *Drugi caru stoji na divanu i zameće ture na fermanu* (Nar.pesma); *Na zidu, kao jedna slika, carska tura... monogram carskog imena* (I. Andrić, Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika, Knj. 6, Novi Sad 1976, str. 326, 340.)

Čitaoci kojima je poznat razvoj tugre, jedinstvenog dekorativnog dizajna koji se koristio na novcu osmanlijskih sultana, mogli su primetiti njenu upotrebu takođe na modernom novcu vladara drugih zemalja. U ovom članku je pregled tipova tugre koji se mogu naći na novcu kovanom u zemljama van Ottomanskog carstva.

Mnoge od tugre, o kojima je reč, su čisti kaliografski dizajni, koji imaju izgled otomanskih tugri, jer su graciozne krivine pojedinih slova i visokih „alifa“ zadržani zbog dekorativnih razloga, ali se uglavnom ne mogu čitati u vidu imena i titula vladara na koje se odnose.

Ovakvi novčići dolazili su iz kovnica u Sudanu i njegove zapadne provincije u Arabiju, Persiju, Avganistan i indijskih država Hajderabad i Bahavalpur. Postoji čitav niz interesantnih tipova koje su izdavali Mahdi, Kalifa, Sultan Šah, Amir, Nizam, Navab, kralj i napokon vlasta Pakistana.

SUDAN

Poznata je i priča o pobuni Mahdista koja je uzdrmala Egipat (indirektno pod vlašću otomanskih sultana) i koji su doveli do pada Kartuma, smrti Gordona i do Kičenerove pobede kod Omdurmana posle 14 godina. Za vreme tog perioda, poznatog kao Mahdija, kada je Sudan bio zahvaćen nereditima, kovani su neki interesantni novčići u Kartumu i Omdurmanu. Prve je kovao Muhammed Ahmed (zvani El Mahdi, što znači Mesija), a kasnije njegov naslednik Abdula ibn Muhammed, prvi kalif koji je držao Sudan čvrsto u svojim rukama 13 godina. Treba napomenuti da

njihova imena nisu ispisana na tugrama koje su koristili.

Dizajn korišćen na tim novčićima podseća na otomanske tipove, a što je razumljivo, zato što je popularni turski srebrni apoen od 20 pjastera (kuruša), poznat kao medžidiye, kovan kada je Abdul Medžid izvršio reformu novca, bio u opticaju u Sudanu dugi niz godina. Trgovci su na njega bili navikli, isto kao i na drugi novac na kojima se nalazila sultanova tugra. Kada je Mahdi našao za shodno da kuje svoj vlastiti novac, naredio je da se verno kopiraju turski novčići, s tim što je ime sultana, sadržano u tugri, zamenjeno rečima amr el mahdi - po naređenju Mahdija (sl. 33). Standardna težina Mahdijevog „dolara“ održavala se otprilike na istom nivou, sa finoćom od četiri petine (800/1000). Sav novac Mahdija kovan je u Kartumu i cirkulisao je sa starim i stranim novcem.

Sl. 33. „Po naređenju Mahdija“

Posle Mahdijeve smrti i u junu 1885., njegov naslednik Kalifa zamenio je službenika koji je kontrolisao kovnicu, a novi, koga je imenovao, preselio je rezor u Omdurman (s druge strane reke Nila), ali nije započeo s kovanjem novca sve do 1304. godine po Hidžri. Novo izdanje je nosilo tugru u kojoj je natpis „po naređenju Mahdija“ zamenjeno rečju makubul (prihvaćen ili

mora se prihvati, sl. 34), a smanjen je i standard.

Sl. 34. „Makubul“ - prihvaćen

Kasnije, 1310. godine AH, kada su promenjeni kalupi, iskovana su dva nova izdanja, od kojih je jedno poznato po imenu umla džedida, što znači novi novac. Ove reči su navedene u tugri (sl. 35), a ispod njih je ubaćena arapska reč za „dobro“. Oba tipa nalazimo na srebrnom i sitnom novcu sa godišnjima 1310 AH do 1315 AH.

Sl. 35. „Umla džedida“ - novi novac

DAR FUR

Posle poraza Kalife Abdulaha kod Omdurmana 1898. godine, sultan Dat Fura postaje Ali Dinar ibn Zakaria 1302. godine AH, i za njegove vladavine sudanska vlada dolazi pod uticaj nemačke i turske propagande, pa se neposredno pre izbijanja I svetskog rata sukobljava sa Britancima. No, pre nego što je preduzeo ofanzivu, napadaju ga združene anglo-egipatske snage, pa u tom okršaju dolazi i do njegove pogibije.

Nesposobnost Ali Dinara da prodre u Sudan bila je prouzrokovana nedostatkom novca za finansiranje njegovih trupa. On je već bio iskovao osnovni novac 1908. godine, poznat po imenu radina, ali su trgovci uvezli i veću količinu falsifikata tog novca. Taj novac je predstavljao grube imitacije apoena od 20 para (jigirmi paralik) Mahmuda II kovanih u Egiptu 1223. AH, sa godinom vladavine 26 (1833). Taj novac poznat je kao kašijat, zato što su ga u Dar Fur uveli Karabiš Arapi iz Kordofana.

Falsifikovani primerci ovog novca nosili su regnalnu godinu „13“. Njihov je uvoz bio delimično zaustavljen, dok je onaj koji se zatekao u opticaju bio kontramarkiran sultanovim imenom Ali i godinom „1312“. U toku 1328. AH, iskovan je srebrni novčić od 5 piastera tipa medžidiye. Na njemu je bila tugra otomanskog stila, ali se na njoj moglo pročitati ime Ali Dinara (sl. 36). Na reversu je bio natpis „Kovano u El Fašeru“, a na nekima je bila naznačena 1377. godina AH, sa regnalnom godinom „71“, koju su graveri kasnije korisovali na „17“ = 1916. godina naše ere.

'ALI DINAR
SI 36.

AL HEDŽA

Udaljena sultanova provincija Hedža, u Arabiji, nije prvobitno imala kovnicu. Britanci, koji su pomagali Šarifa Husein ibn Alija u proterivanju Turaka za vreme I svetskog rata, poslali su im mašine koje su instalirane u Mekki. Novac koji se tu kovao nije imao na sebi tugru, sve do invazije Wahaba iz Nedžida. Tada se u kovnici izrađuju grubi kalupi za novac Amir Sauda, sa njegovim imenom u formi tugre, i sa datumom 1343. AH. Na tugri piše Al Feisal Saud Abdulrahman, a na desnoj strani polja je natpis koji glasi, u prevodu, „familija Sauda, pravednog“ (sl. 37). U Hedži je u opticaju bio novac od 1/4 i 1/2 gverša, od kojih su mnogi bili poreklom iz Jemena. Često je novac bio samo posrebren. Kasnije su korišćeni mnogo precizniji kalupi,

pa je tugra bila bolje formirana, sa jednostavnim imenom Al-Suad, u polju desno od nje.

'ABDUL AZIZ IBN
ABDUR RAHMAN AL-FAISAL
AL-SA'UD

SI. 37.

Kombinovana kraljevstva Nedžid i Hedža postale su država Al-Mamlaka al-Arabija as-Saudija 1932. godine. To je sadašnja država Saudijska Arabija, na čijem je čelu tada bio kralj Abdul Aziz ibn Abdur-Rahman al-Feisal Al-Saud.

KUAJTI DRŽAVA

Ovu državu osnovao je 1830. godine jedan vojnik, pripadnik armije Nizama od Hajderabada, koji se zvao Umar ibn Avad al-Kuajti. On je živeo u Šibamu, oblast Hadramant, a kasnije je svoju porodicu iz Indije (država Hajderabad) preselio u mesto Katun. Istorija ove države očitava se u većitim svađama sa Katarima, koji su nekada bili značajna sila u ovom delu Arabije. Glavnom lukom države, Mukalom, vladao je sultan koji je kovao bakarni novčić sa godinom 1318 AH, na kome je bila njegova tugra sa natpisom Sultan Avaz ibn Umar (sl. 38).

'AWAZ IBN UMAR
عوض بن عمر

SI. 38.

Kuajti država pripojena je protektoru Istočni Aden, potom Britancima, a danas je deo Jemena, nekadašnje teritorije Demokratske Republike Jemen.

PERSIJA

Krajem XIX veka tugra se takođe pojavila na nekoliko novčića čuvenog šaha Persije, Nasr-ed-Dina, koji su kovani u njegovoj prestonici Korosan, u pro-

vinciji na istoku Persije. Ovi su novčići jedini u dugoj istoriji Persije koji na sebi imaju tugru, a na njima je navedeno ime kovnice Mešad (ili Arz-i-akvadas) sa godinama 1281, 1284 i 1287 AH. Ova je provincija bila pretežno naseljena turskim plemenima, dok je narod čiste persijske rase naseljavao gradove.

Tugra ovog šaha javlja se u raznim varijantama na apoenima od dva zlatna tomana sa datumom 1281 AH, u njoj je sadržana titula vladara (sl. 39). Postoje dva tipa tugre (sl. 40), i za obe je karakteristično to da u sebi sadrže ime dinastijske kuće Kvadžar.

SULTAN NASR-ED-DIN
SHAH QAJJAR
السلطان ناصر الدين شاه قاجار

SI. 39.

SI. 40.

U toku 1284. godine po Hidžri, iskovan je mali zlatnik sa skraćenom formom tugre (sl. 41). Prikaz tugre na novcu izgleda da je nestao posle izdavanja srebrnog novca sa datumom 1287 AH.

NASR ED-DIN

SI. 41. Nasr ed-Din

AVGANISTAN

Nekoliko vrsta tugre kreirali su kialografi koji su radili za emire od Barakzaja. Kompleksnost njihovog dizajna prouzrokovana je titulama koje su koristili razni vladari. U osnovi postoje dva tipa - prvi, sa zatvorenom osnovom, turskog stila, poznat po imenu tugra-i-Rumi i drugi, sa otvorenom osnovom, poznat

kao tugre-i-Korosani.

Stari stil pisanja poznat kao tugrai dugo je bio popularan među kaliografiama u ovom delu sveta. Ipak, na avganistanskom novcu tugra se uglavnom javlja na reversu, dok je na aversu prikaz prestola, neka vrsta nacionalnog amblema.

Tugra svakog vladara pojavljuje se na novcu sa blagim varijacijama; ovde da-jemo neke od njihovih ilustracija uz kratke beleške.

Emir abdul Rahman (1880-1901). Ne njegovoj tugri piše zia ul-melete-vadin (prosvetitelj vere i naroda). Ona se javlja na njegovom zlatnom i srebrnom novcu; na nekim su pojedine reči u polju desno, kao na primer na 5 rupija 1314 AH, gde стоји reč sa-nad (overeno).

**AMIR ABDUR RAHMAN
ZIA UL-MELETE WADEEN**

SI. 42.

Emir Habibula (1901-1919). Njegova tugra u sebi sadrži titulu seraj-ul-melete vadin (što takođe znači prosvetitelj vere i naroda). Ovu tugru nalazimo na zlatniku 1319. AH i na nekoliko srebrnih primeraka novca.

AMIR HABIBULLAH

SI. 43.

H.M.Amanulah, Al Gazi (1919-1929). Njegova tugra ima u sebi titulu Al Gazi (osvajač nevernika) i natpis

Amanulah kan, kraljevsko visočanstvo. Ona se javlja na mnogim zlatnicima, kao i na srebrnom i bakarnom novcu

المرادي المحبوب
امان الله الغازى

**H.M. AMANULLAH,
AL GHAZI**

SI. 44.

H.M. Gazi, Muhammed Nadir šah Af-gani (1929-33). U tugri je navedeno njegovo ime i titule, a javlja se na avganistanskom zlatniku od 20 afganija, takođe na srebrnom i bakarnom novcu.

امير الحبيب عاصي محمد نادر شاه
امير الحبيب عاصي محمد نادر شاه
افغان

SI. 45.

H.M. Muhamed Zahir šah (1933). Tugra ovog vladara čija je prestonica bila Kabul, uključuje njegovo ime i titulu koja glasi: Al-mitavakel al-Alah (veruj u boga); nalazi se na tri apoena zlatnog novca i na aluminijumskom novčiću od 5 afganija 1337 AH.

امير الحبيب عاصي محمد ظاهر
شاه
امير الحبيب عاصي محمد ظاهر
شاه

SI. 46.

HAJDERABAD

Grad Hajderabad bio je prestonica istoimene indijske države od 1589. godine. Njegovi vladari nosili su titulu Nizamul-Mulk (administrator zemlje). Tugra se pojavila tek na novcu poslednjih dva Nizam-vladara, počev od sina Afzal-ud-Daula koji dolazi na vlast 1869. godine. Prvi novčići sa tugrama bili su bakrenjaci nominala 1 i 2 paisa i 1/2 ane, koji je kovao 1326-29. godine po Hidžri H.E.H. Mir Mahbub Ali Kan, koji je umro 1911. godine.

**MIR MAHBUB
'ALI KHAN**

SI. 47.

Njegov naslednik H.E.H. Mir Usman Ali Kan Bahadur Fat Jang kovao je sličan novac 1338-53. AH, kao i novac od 1 ane od kupronikla 1338-54 i četvrtasti tip narednih godina. Ova država sada je podeljena između Indije i Pakistana.

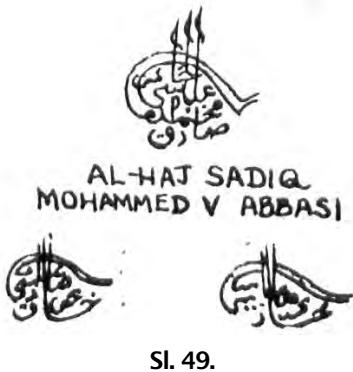
**MIR USMAN 'ALI KHAN
BAHADUR FATH JANG**

SI. 48.

BAHAVALPUR

Vladari iz porodice Navab od Bahaval-pura započeli su svoju vladavinu nakon raspada Durani carstva, i zaključili pakt o prijateljstvu sa Britancima 1833. godine. Ova mala država u severozapadnom delu nekadašnje Britanske Indije, priključena je 1947. godine Pakistanu.

Kada 1907. godine Al-Hadž Sadik Muhammed V Abasi dolazi na vlast, kuje nekoliko nižih nominala sa tugrom. Među njima je bila i 1 pajsa 1343 AH, a kasnije, 1949. godine, kuje i apoene od 1/4 ane i 1/2 pajse (pice) sa sličnom tugrom. Njegov naslednik Amir Muhammed Bahavi Kan uopšte nije koristio tugru na novcu.

Sl. 49.

PAKISTAN

Islamska republika Pakistan proglašena je 23. marta 1956. godine i novac te države od tada je prošao kroz mnoge promene. Međutim, na svim se serijama pakistanskog novca tugra održala na aversima mnogih apoena.

Sl. 50.

Ova je tugra prilično neobična: umesto imena vladara i njegovih titula, ona se sastoji od imena države na urdu, službenom jordu države Pakistan; njen tekst, vrlo atraktivno isписан, glasi: Hukumat-e-Pakistan, što znači Vlada Pakistana.

MOGADIŠ

Na kraju ovog članka dajemo kratku belešku o interesantnom novcu koji su izdavali vladari Mogadiša u XV veku. Ove kovanice imaju monogram na aversu i reversu između šestokrake zvezde.

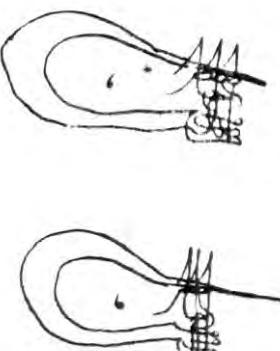

Sl. 51.

Sl. 52.

Monogram je sličan izgledu sere, do njeg dela ranih otomanskih tugri, koje su se mogle naći na dokumentima tog perioda.

Sl. 53.

Poznato je da su vladari Mogadiša, koji su se sa uspehom suprostavili portugalskoj okupaciji svoje zemlje, bili naklonjeni otomanskim Turcima, koji su kasnije zauzeli Kairo i Jemen. Moguće je da je oblik tugre uticao na dizajn njihovog novca. Njihova odluka da u dizajn svog novca ne uključe vertikale (alife) i druge elemente tugre, verovatno je bila zbog želje da ne uvrede turskog sultana.

Mogadiš je sada glavni grad Demokratske Republike Somalije, na istočnoj obali Afrike.

Ovim završavamo studiju o tugrama na novcu, od prvih otomanskih vladara do ne-otomanskih država novijeg vremena. Nadamo se da će ona biti korisna za sve one koji sakupljaju i proučavaju islamsku numizmatiku.

Prevod: R. Mandić

Summary

A Tougra Review for Coin Collectors - Part III

In the final part of the numismatic tougra review, Ottoman Sultanate (1402-1648), Crimea (Giray family) and a religious use of the tougra form are discussed.

Sultani Osmanlijskog (Otomanskog) Carstva

Godine vladavine navedene su po Hidžri, a u zagradi po našem kalendaru.

1. OSMAN 699-724 AH (1299-1324)
2. ORHAN „GAZI“ (borac za veru)
724-763 AH (1324-1362)
3. MURAT I „HÜDAVENDİGAR“ (gospodar)
763-791 AH (1362-1389)
4. BAJAZIT I „YILDIM“ (munja)
791-804 AH (1389-1402)
- 4.1 Emir SULEJMAN 805-813 AH (1402-1411)
- 4.2 MEHMED ČELEBI 806-816 AH (1403-1413)
- 4.3 MUSA ČELEBI 813-816 AH (1411-1413)
- 4.4 MUSTAFA ČELEBI 822-825 AH (1419-1422)
- 4.5 MUSTAFA „KUČUK“ (mali) 826 AH (1423)
5. MEHMED I „ČELEBI“ (gospodin)
816-824 AH (1413-1421)
- 6.1 MURAT II - 1. vlad. 824-848 AH (1421-1444)
- 6.2 MURAT II - 2. vlad. 849-855 AH (1445-1451)
- 7.1 MEHMED II „FATIH“ (osvajač)
 1. vladavina: 848-849 AH (1444-1445)
- 7.2 MEHMED II „FATIH“
 2. vladavina: 855-886 AH (1451-1481)
- 7.3 DŽEM (ÇEM) Sultan 886 AH (1481)
8. BAJAZIT II „VELI“ (surovi)
886-918 AH (1481-1512)
9. SELIM I „YAVUZ“ 918-926 AH (1512-1520)
10. SULEJMAN I „KANUNI“ (zakonodavac)
926-974 AH (1520-1566)
11. SELIM II „SARI“ (pijanica)
974-982 AH (1566-1574)
12. MURAT III 982-1003 AH (1574-1595)
13. MEHMED III 1003-1012 AH (1595-1603)
14. AHMED I 1012-1026 AH (1603-1617)
- 15.1 MUSTAFA I
 1. vladavina: 1026-1027 AH (1617-1618)
- 15.2 MUSTAFA I
 2. vladavina: 1031-1032 AH (1622-1623)
16. OSMAN II „GENÇ“ (mladi)
1027-1031 AH (1618-1622)
17. MURAT IV 1032-1049 AH (1623-1640)
18. IBRAHIM 1049-1058 AH (1640-1648)
19. MEHMED IV „AVCI“ (lovac)
1058-1099 AH (1648-1687)
20. SULEJMAN II 1099-1102 AH (1687-1691)
21. AHMED II 1102-1106 AH (1691-1695)
22. MUSTAFA II 1106-1115 AH (1695-1703)
23. AHMED III 1115-1143 AH (1703-1730)
24. MAHMUD I 1143-1168 AH (1730-1754)
25. OSMAN III 1168-1171 AH (1754-1757)
26. MUSTAFA III 1171-1187 AH (1757-1774)
27. ABDUL HAMID I 1187-1203 AH (1774-1789)
28. SELIM III 1203-1222 AH (1789-1807)
29. MUSTAFA IV 1222-1223 (1807-1808)
30. MAHMUD II „ADLI“ (sudija)
1223-1255 AH (1808-1839)
31. ABDUL MEDŽID 1255-1277 AH (1839-1861)
32. ABDUL AZIZ 1277-1293 AH (1861-1876)
33. MURAT V 1293 AH (1876)
34. ABDUL HAMID II 1293-1327 AH (1876-1909)
35. MEHMED V „RESAD“
1327-1336 AH (1909-1918)
36. MEHMED VI „VAHİDÜDDİN“
1336-1341 (1918-1922)

Kraljevina Srbija i Bečka carska kovnica (K. K. Hauptmünzamt¹)

- saradnja i odnosi

Aleksandar N. BRZIĆ, Amsterdam i
Ingeborg DANGL, Beč

Ovaj članak je u celosti prethodno objavljen na nemačkom jeziku u Bečkom Numismatischen Zeitschrift Vol. 111-112, 2004, pod naslovom „DAS KÖENIGREICH SERBIEN UND DAS WIENER K.K. HAUPTMÜNZAMT - EINE BEZIEHUNG IM SPIEGEL DER NUMISMATIK“. Redakcija „dinara“ se zahvaljuje tom časopisu i njegovom izdavaču, na dozvoli za objavljivanje ovog doslovnog prevoda. Prevod su pripremili autori

Copyright D. Schöberl

Političke i ekonomске sudsbine Srbije i Austrije oduvek su bile, hteli mi to ili ne, vrlo intimno povezane. To je, naravno, bio i slučaj kod Kraljevine Srbije i Austrougarske monarhije u XIX veku. Istoriski proces njihovih odnosa je kulminirao u vreme Prvog svetskog rata i promena koje je on doneo. Uzroci ovog sukoba su veoma dobro poznati svakome koji je ikada imao i najmanji interes za modernu istoriju. Ono što se manje zna, je da su veze Srbije i Austrougarske bile puno kompleksnije od toga; vrlo često veoma uspešne i konstruktivne u svakom pogledu, njihovi pozitivni aspekti su našli na puno manji interes medija i publike, a verovatno i političkih činilaca u obe države. Kasnije još jača politizacija ove materije

(„ko je bio kriv?“), na obe strane, koja još i dan današnji muti pogled na događanja, je nažalost prouzrokovala da je puno toga što je bilo dobro i pozitivno u međuvremenu zanemareno ili čak potpuno zaboravljeno. Jedno od zaboravljenih poglavљa je istorija saradnje Kraljevine Srbije sa bečkom kovnicom. Ova saradnja je bila veoma važna u procesu ustavnovanja i utvrđivanja mlade srpske države i njenog konačnog oslobođanja od turskog uticaja. Bez bečke kovnice novčana politika Kraljevine Srbije jednostavno bi bila neostvariva i nezamisliva, to možemo sada da tvrdimo sa sigurnošću. Ovaj članak je prvi pokušaj obrade jednog dela nama dostupnog arhivskog materijala i kao takav ne može da pretenduje ni na kompletност obrade izvora, niti zaključaka. Glavni

motiv za njegovo pisanje bila je činjenica da smo u toku obrade ove građe našli na numizmatički važna otkrića koja smo hteli da ponudimo široj javnosti zainteresovanoj za ovu problematiku.

Istraživanja koja su prethodila ovom članku su bila veoma otežana iz nekoliko razloga: kao prvo, u numizmatičkim krugovima je postojanje ovih akata bilo potpuno nepoznato. Svi su smatrali da su ovi arhivi već davno nestali, da su dva svetska rata i drugi faktori u međuvremenu učinili svoje. Kao drugo, današnja privatna firma „Kovnica Austrija“ nije preterano zainteresovana za ovakva istraživanja i, iako je nekoliko osoba htelo da pomogne, nije bila u stanju da pruži neku sistematsku podršku. Nekoliko godina smo se vrteli u krug

pitajući sve i svakoga za koga smo mislili da bi nešto o ovim aktima znao, sve dok jednog dana jedna studentkinja bečkog Instituta za numizmatiku nije slučajno spomenula da je u Dvorskem Arhivu videla „nešto“ u vezi sa Srbijom!

Na kraju, sve što je u vezi sa Balkonom nije u Beču trenutno preterano popularno, tako da skoro niko i ne vodi računa o ovakvim izvorima i njihovom objavljuvanju. Koliko je to velika šteta može se zaključiti već kad se vidi ova kratka analiza jednog dela izvora koje iznosi na video. Šta bi se sve saznalo posle jedne kompletne analize svih postojećih izvora, ne možemo ni da prepostavimo.

O metodi i izvorima

Arhiv bečke kovnice koji se čuva kao deo Dvorskog Arhiva u Beču, obuhvata pisane dokumente iz perioda od 1570. do 1901. godine. Nama su se relevantnim činila godišta od oko 1865. do 1914, pošto je u tom vremenu Srbija aktivno sarađivala sa bečkom kovnicom na nekoliko emisija novca a i drugih stvari, kao što ćemo dalje u tekstu videti. Arhiv nema nikakvih dokumenata posle 1901, a i ostala godišta veoma često nisu potpuna; velikog broja dokumenata jednostavno nema, iako su zavedeni u katalozima. Godišnje knjige korespondencije smo koristili kao primarni materijal, u njima smo tražili pod slovom „S“ bilo šta što je imalo vezu sa Srbijom. Tako nađene brojeve akata smo tražili na uvid i sve što je još bilo prisutno nam je uredno i brzo kopirano. Ovom „metodom“ smo dobili 156 akata sa ukupno 538 strana rukom pisanih teksta. U budućnosti bi se ovo pretraživanje moglo nastaviti kontrolom ostalih slova u godišnjacima, i verifikacijom ostalih prisutnih akata koji možda nisu ni zavedeni u njima.

Obrađujući nađene dokumente, našli smo na nekoliko problema: pojedinačne akte nije lako jednoznačno datirati, pošto su u toku jednog peri-

oda često dodavane beleške i primedbe koje su imale drugi datum. U takvim slučajevima smo dali poslednji datum koji smo mogli naći. Samo u retkim slučajevima gde to nije bilo logično, na primer zbog dužine obrađenog perioda, dali smo naznaku celog perioda. Potpuno i detaljno datiranje svih primedbi, delova akata i sl. nam se činilo suvišnim; eventualna buduća detaljna istraživanja se mogu pozabaviti time.

Kovanje srpskog novca u Beču - staro dobro doba sa začkoljicama

Tokom celog ovog istraživanja nekoliko pojava nas je zaista iznenadilo:

Iako je pariska kovnica u to vreme bila puno poznatija kao kovnica u kojoj su strane države redovno kovale svoj novac, bečka kovnica je uvek bila iznenađujuće agilna kod dobijanja ugovora i njihovog ispunjavanja. Skoro sve je uvek bilo rađeno u datom i dogovorenom vremenu, i u periodu koji smo istražili, pored jednog jednog tehničkog problema nismo ništa drugo negativno uspeli da nađemo, a čak je i taj problem bio relativno mal i beznačajan. Srpski autoriteti, kao i bečko Ministarstvo finansija i njegova Služba za kontrolu kvaliteta, su u svim slučajevima bili jako zadovoljni sa izrađenim novcem i to su često i pisorno izražavali². Ovo je, ne samo u velikom obimu doprinelo renomeu bečke kovnice, nego i postizalo značajna primanja Ministarstvu finansija u dužim vremenskim periodima.

Ono što nas je još više iznenadilo je činjenica da, iako je za današnje pojmove sve praćeno velikom količinom birokratije, sve akcije, potražnje, pisma i odgovori su uvek bili urađeni za samo nekoliko dana. Neke hitnije stvari su išle iz Beča za Beograd i nazad za samo 3-4 dana!

Osim toga, akribija, sa kojom su akti pisani, bila je zaista primerna. Ni jedan jedini put nismo naišli na žalbe oko izgubljenih dopisa ili stvari! Na-

dalje je zaista fascinantno videti sa kojim respektom i poštovanjem su stranke jedna drugoj prilazile. Ni jedan jedini put nismo našli neku ciničnu ili omalovažavajuću primedbu, što čini još čudnijim događaje koji su samo nekoliko desetina godina kasnije usledili na vojnem terenu. Ova prepiska daje stoga divnu sliku tog vremena i u njemu pragmatičnih ekonoma, finansijera i tehnologa, koji su bili skoncentrisani na dobru i kvalitetnu izradu naloga koje su imali. Ne možemo da se otmemo utisku da bi, da su svi oni koji su u odnosima dve države imali nešto da kažu to na ovakav način radili, istorija možda drugačije protekla nego što je na kraju bio slučaj.

Najneprijatnije iznenadenje je bilo da su cela godišta u arhivi potpuno nedostajala. Da u nekim godinama nije bilo mnogo aktivnosti sa Srbijom nije iznenađujuće, ali da recimo u godinama u kojima je bilo definitivnih kovanja nema korespondencije, je više nego neverovatno. Mnogi godišnjaci su definitivno izgubljeni. Da li to znači da u tim godinama zaista nije ničega bilo, ili da tih akata ima, ali da nisu pristupačni je nemoguće sa sigurnošću tvrditi. Na ovo pitanje bi se moglo odgovoriti tek posle potpune pretrage svih akata, što bi verovatno godinama trajalo.

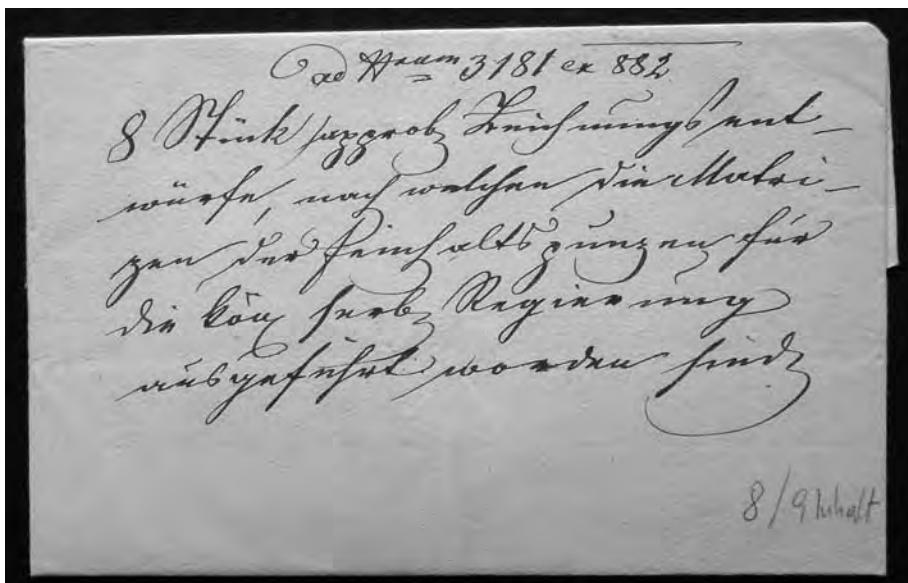
U vezi prvog srpskog kovanja iz 1868. su ostala još samo dva dokumenta iz 1870. godine. Oni svedoče o važnoj ulozi koju je bečki bankar Theodor Tirka (1802-1874) igrao kao predstavnik interesa Srbije u Beču. On uživa poverenje srpskog Ministarstva finansija i ima zadatak da preostale instrumente za kovanje (kalupe itsl.), koji se još čuvaju pod ključem u Kovnici, pošalje u Beograd. O ovom vremenu nema više nikakvih dokumenata. Sa druge strane, ova emisija je veoma dobro dokumentovana³ i danas sigurno nije više nikakav problem.

Odmah smo već u 1874. godini, u kojoj se pripremaju velika događanja: Srbija planira izdavanje srebrnog

¹K. K. Hauptmünzamt znači bukvialno "Carski i Kraljevski Glavni Novčani Ured" (ili "Kancelarija"). Ovo ime je kovnica koristila sve do kraja Austrougarske a time je naglašavan službeni karakter kovnice kao integralnog dela Ministarstva Finansija.

²Ovo se vidi i sa numizmatičke strane: sa izuzetkom emisije iz 1868. godine koja ima razne varijante (vidi u vezi ovoga Mandić ili Repertorium), druge emisije su jako dobro urađene, skoro nikakve greške nemaju i malo varijanti koje nisu bile nameravane!

³Vidi o ovome Mandić 1995 i Hadži-Pešić 1995.

Slika 1. Originalni koverat sa nacrtima A. Scharff-a za srpske punce

novca, ponovni dokaz nezavisnosti mlade države. Prevod srpskog zakona o kovanju ovog novca se nalazi u arhivu u dve kopije, i studira sa veoma mnogo pažnje. Srbija naime planira da izda srebrni novac po standardima Latinske Monetarne Unije, što dovodi do nekoliko tehničkih teškoća o kojima se mnogo razmišlja. Da buduća dobra mušterija još u Beču ne uživa potpuno poverenje, vidi se iz traženja Carskog i Kraljevskog Ministarstva Finansija da Srbija položi kauciju od 100.000 dukata (!) da bi se pokrili eventualni troškovi nabavke srebra.

I pored sve pažnje, u tom momentu jedan veliki tehnički problem, koji će u budućnosti dovesti do velike preipse, još nije rešen: standardi Latinske Monetarne Unije propisuju na nekim apoenima izdignut tekst na obodu. Austrijski novac toga vremena to ne-ma, i kovnica nije sigurna kako to da reši, osim uvozom mašina iz Pariza, kao što se na kraju i desilo.

U vezi 1875. godine postoji relativno mnogo akata. Po prvi put u modernoj istoriji, Srbija kuje srebrni novac i Kovnica se jako trudi da ovaj nalog izvrši kako treba. Napravljene probe se šalju velikom brzinom u Beograd, brodom, i pozitivan odgovor ne izostaje istom brzinom. Ceo ovaj poduhvat se događa u veoma pozitivnoj i

konstruktivnoj atmosferi i Srbija dokumentovano izjavljuje veliko zadovoljstvo sa urađenim novcem. Time još više iznenađuje odluka srpskih vlasti da se sledeća emisija, 1879, radi u Parizu. Kako se i zašto ovo desilo verovatno neće biti nikad razjašnjeno, barem dok neko duboko ne istraži arhive Knjaževine Srbije. U svakom slučaju, umesto samo Srbije i Beča, odjedanput se pojavljuje cela grupa zainteresovanih stranaka, u Beogradu, Beču, Parizu, Londonu i Birmingemu. Međutim, kao što se na kraju video, najveći deo novca je i za ovu seriju opet iskovan u Beču!

O godinama 1879/1880. nema skoro nikakvih akata. Kao što se danas sa sigurnošću zna, ugovor za kovanje cele serije 1879. je dat Parizu. Ali, kao što se u to vreme već češće dešavalo, Pariska kovnica je rado uzimala ugovore ali često nije svoje obaveze izvršavala. Na kraju je samo malo zlatnika otkovano u Parizu, srebro potpuno u Beču i bronzani novčići u Birmingemu. U Bečkom arhivu o ovome nema akata. U Parizu ima nekih⁴, ali i tamo nepotpuno. U Engleskoj nismo istraživali arhiv. HMA arhiv se nastavlja tek sa 1882. godinom.

Srbija je 1882. godine kovala dva zlatna novčića u Beču. Oni prikazuju Kneza kao novokrunisanog Kralja i pra-

vljeni su po standardu Latinske Monetarne Unije (LMU). Opet ima puno korespondencije o mogućnostima i teškoćama pravljenja obodnog teksta. Najinteresantnije je ovde utvrditi ko je šta za ovaj novac pravio: do sada se sve uvek pripisivalo Scharff-u, čiji potpis stoji ispod Milanove glave na aversu. Jedan akt (1392/82 od 25.05.1882) govori sledeće: avers je radio Leisek po Scharff-ovom modelu, a revers je radio Neudeck. Da li onda danas i dalje imamo pravo da ove radove pripisujemo Scharff-u? Verovatno ne.

Iz iste godine je i jedini i najveći ozbiljni konflikt koji smo u arhivu našli: iz vedrog neba, nakon što su probe za zlatnike već bile viđene i prihvocene u Ministarstvu u Beogradu, odjedanput stiže vest da Kraljica ne smatra portret Milanov dovoljno sličnim njegovom pravom izgledu⁵ i da želi da se on promeni. Ovo je izazvalo veliko zaprepašćenje u Beču, jer je, sa jedne strane, sve već bilo napravljeno, a sa druge strane nisu baš ni znali kako da ignorisu mišljenje jedne Kraljice. Posle nekoliko veoma neprijatnih ali izuzetno civilizovanih pisama, stvar se „slegla“ i novac je izdat kako je i bio napravljen. Iz poznatih istorijskih izvora srpske istorije tog vremena se može pretpostaviti da Natalija, u stvari, nije nešto imala protiv zlatnika nego je, kao što je često bio slučaj, jednostavno htela da smeta Milanu, preko njoj naklonjenih političara. Ovo sve je naravno samo pretpostavka, jer dalje korespondencije, privatne ili službene, o ovom pitanju nema (barem koliko je nama poznato).

Posle 1882. godine se javlja još jedna interesantna saradnja između Beča i Beograda. Sledeći primer drugih evropskih država tog vremena, Srbija je uvela punciranje plemenitih metala. HMA i Scharff su zamoljeni da naprave nacrte punci i da izrade odgovarajuće instrumente. Po aktima, neke punce je Scharff sam smislio, neke su urađene po modelima iz Beograda ali ih je on likovno rešio. Sve je napravljeno jako brzo i ove punce su ostale u upotrebi veoma dugo⁶.

⁴Vidi Darnis 1996.

⁵U prepiscu se navodi da je smatrala da on na novcu izgleda prestar!

⁶Sve do 1921: Kraljevina SHS je zakonski sankcionisala njihovu upotrebu do te godine!

U toku 1883. godine sledi opet jedna poveća grupa dokumenata. Te godine je Srbija po prvi put kovala nikleni novac, što je, do u najmanje detalje, dobro dokumentovano. Posle ovoga, opet duže vremena nema nikakvih dokumenata o Srbiji, osim jednog usamljenog dokumenta o trgovini dukatima iz 1888. godine. Sledeći dokument je već iz 1890. godine. Ovaj dokument je veoma interesantan, jer je to nalog Srbije za izradu punce za punciranje zlatnih objekata izrađenih u inostranstvu (tako zvana uvozna zlatna punca). Ova punca sama po sebi ne bi bila tako interesantna da nije kasnije baš ona bila punca koja je upotrebljavana za punciranje austrijskih dukata posle 1895. godine. Ova praksa je nastavljena u Kraljevini Jugoslaviji sve do Drugog svetskog rata.

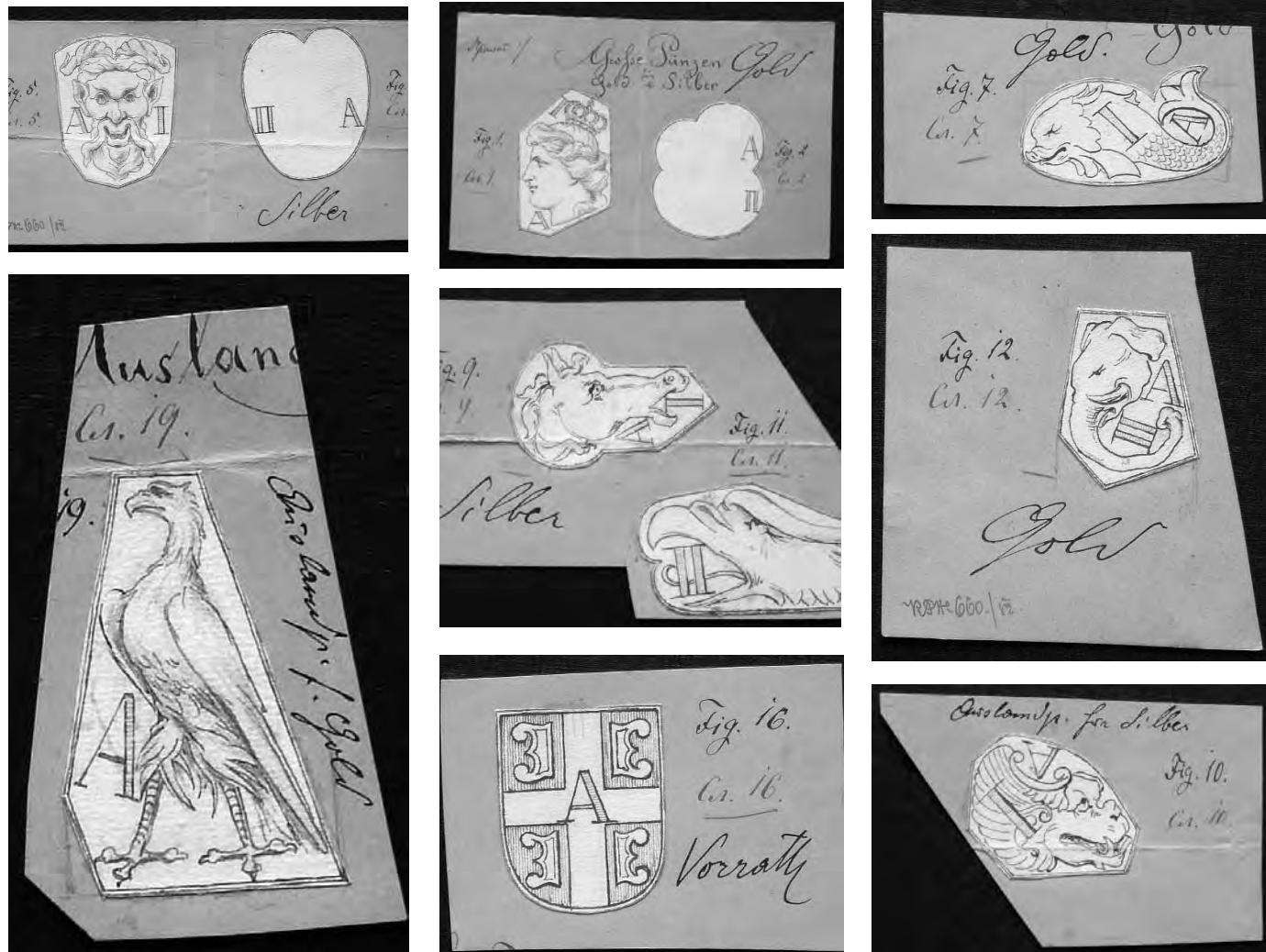
Iz 1891. godine opet ima interesant-

nih dokumenata. Na primer, poverljivo pismo austrijskog ambasadora u Beogradu o okolnostima raspisivanja jednog konkursa Ministarstva finansija, koje ima potencijal da objasni nekoliko najtajanstvenijih objekata srpske numizmatike. Nadalje, postoje nekoliko usamljenih dokumenata iz 1893. i 1894. godine i onda traje sve do 1897. dok se ponovo ne pojavi obimnija komunikacija u vezi kovanja srebrnog novca. Ovde je važno konstatovati da se u periodu 1894-1897 desila potpuno suprotna situacija od one iz 1879-1881: ovog puta je Srbija veoma dugo pregovarala sa Parizom i na kraju dala nalog Beču, a ne obrnuto! Kad se ovi dokumenti kombinuju sa ranije objavljenim dokumentima iz arhiva Pariske kovnice, dobija se fascinantna slika vremena i poslovanja u vreme Aleksandra I. Obrenovića i njegove turbulentne vladavine.

I to je sve. Nikakvih drugih dokumenata u vezi sa Srbijom nismo našli. Do 1901. godine (dokle uopšte postoje dokumenti u ovoj arhivi) nema nikakvih drugih dokumenata ni o čemu. Cela era Schwartz, počevši od 1903-1904. godine, dakle, uopšte nije prisutna. U poslednje vreme (oktobar 2005) smo obavešteni da je nađen još jedan deo kasnije arhive u Kovnici, ali da još nije pristupačan javnosti. O njegovom sadržaju ne možemo, dakle, ni da špekulišemo. U svakom slučaju ćemo prvom prilikom pokušati da i ovo istražimo.

I čega još NIJE bilo u aktima...

Pored gore navedenih nedostataka, još jedna poznata pojava srpske numizmatike je potpuno odsutna iz bilo kakvih dokumenata, iako njih, iz tog vremena, ima u arhivu. To su čuveni kalupi koje je Scharff izradio za nerealizovano kovanje srebrnog novca

Slike punci A. Scharff-a za Srbiju

1894-1895. U Fiala-Katalogu su ovi kalupi navedeni i opisani, ali danas se ne nalaze u kolekciji kalupa koja je u međuvremenu pod nadzorom Kabineta Umetničko-Istorijskog Muzeja u Beču. Zajedno za nadležnim kustosom pretražili smo sve čemu smo mogli da pridemo, ali bez rezultata. Sva naša pitanja u Beogradu su isto ostala bez odgovora tako da sa velikom sigurnošću možemo da smatramo, da nažalost, ovi objekti više ne postoje. Vrlo bi nam bilo drago da nam neko dokaže da nemamo pravo, što se ove tvrdnje tiče!

Fiala je u vreme pisanja svog kataloga, 1900-1906, definitivno imao pristup ovim kalupima, u suprotnom slučaju sigurno ih ne bi naveo. U dve veoma važne kolekcije, kralja Faruka i Ferrari de la Renautière, isto tako nije bilo nijednog od ovih novčića. Uvezši u obzir da je u tim kolekcijama bilo prisutno sve zamislivo (a i nezamislivo!), mi mislimo da iz ovih kalupa nikada ništa nije iskovano, čak ni probe. U svakom slučaju, u nedostatku dokumentacije, i ovo ostaje čista špekulacija

(Nastavak u sledećem broju)

Summary

Kingdom of Serbia and Imperial Mint of Vienna (K.K. Hauptmünzamt) - their relations and cooperation

Based on new research and previously unpublished archive material, the authors present a picture of the relationship between the Kingdom of Serbia and the Imperial Mint of Vienna in the second half of the XIX Century. As the available archive stops with 1901, no later material was included. The article shows how important was this cooperation, what exactly was being done and in some cases there are even new discoveries concerning the work attribution and minting circumstances. It also shows how seriously was Kingdom of Serbia taken there as customer, a fact which can sound quite odd to contemporary ears accustomed to very different political and economic reality of the post-war era.

Pobjoy izdanja kovanica Bosne i Hercegovine

Amer SULEJMANAGIĆ, Sarajevo
asulejma@yahoo.com

Uprvoj polovini 1993. godine, u jeku najžešćih ratnih delovanja, su Narodnu banku Bosne i Hercegovine i bosanskohercegovačku javnost potresle dve novčane afere. Prvo je otkriveno da se serija papirnog novca u izdanju NBBiH štampa i u Engleskoj firmi Thomas de la Rue, pored one već odštampane u Celju i puštene u opticaj u avgustu 1992. godine. Štampanje novčanica u Engleskoj je bilo tajno, ali ipak zvanično. Ugovor je zaključen pre početka rata, takođe i prva serija ovih novčanica je štampana pre početka rata u BiH, najvjerojatnije u februaru 1992. godine. Na toj, prvoj, seriji je kao guverner potpisao Jure Pelivan, iako je u to vreme bio predsednik vlade i u tom svojstvu, izgleda, i potpisao taj ugovor.

Iako sa navedenim nije imao nikakve veze, zbog zgušnutosti dešavanja, ovaj događaj je povezan sa drugim viceguvernerom Narodne banke Bosne i Hercegovine, Mustafom Imširovićem, koji je odgovoran za drugu aferu - kovanje prigodnih BiH kovanica takođe u Engleskoj, u kovnici Pobjoy Mint. Imširović je u oktobru 1992. izšao iz Sarajeva i otišao na službeni put. Nakon obavljanja posla zbog kojeg je otišao, nije se vratio nazad, nego je u Londonu naručio kovanje prigodnih kovanica. Imao je memorandume Narodne banke, a njegov potpis je od ranije bio položen i

kao takav registrovan za ugovaranje poslova u ime NBBiH. Sarajevsko „Oslobođenje“ u broju izdatom 18. V 1993. godine ostavlja mogućnost da se viceguverner „o svemu dogovorio sa guvernerom dr Stjepom Andrijićem, koji nakon izbora na ovu dužnost, sredinom prošle godine, u Narodnoj banci nije čestito ni ugrejao telefon, jer je napustio Sarajevo“.

Kada se čulo za ovaj samovoljni čin, došlo je do gužve u NBBiH, gde ni jedan organ nije nikada raspravljao o prigodnom novcu, pa je uprava Banke razmatrala mogućnost da se ovaj kovani novac ne prizna kao zvanični, te da se raskine Imširovićev ugovor. Ugovor nije raskinut i nikakav zvanični stav o ovom novcu nije zauzet; verovatno je zaključeno da je viceguverner ipak zvanična osoba, i da je njegov potpis ipak obavezujući, bez obzira da li deluje na svoju ruku ili u saglasnosti sa Narodnom bankom, te da bi

NBBiH izgubila eventualni spor ako bi Pobjoy Mint tražio arbitražu. Kasnije je sve to palo u zaborav, za državu je bilo i važnijih stvari, a Narodna banka BiH je 1997. godine pretvorena u Centralnu banku BiH, koja opet, osim preuzimanja zgrade NB i zamene BH dinara za svoje KM, nije imala nikakvih nadležnosti da ispituje ili menja odluke iz doba NB.

Nominala	Vrsta metala	Vrste tipova i godišta
500 dinara	Cu - Ni	21
750 dinara	srebro	21
10.000 dinara	zlato	21
5 maraka	Cu - Ni	2
10 maraka	srebro	2
20 maraka	zlato	1
50 maraka	zlato	1
100 maraka	zlato	2
250 maraka	zlato	1
dukat od 1/25 oz.	Zlato	1
dukat od 1/10 oz.	Zlato	1
dukat od 1/5 oz.	Zlato	1
dukat od 1 / 2 oz.	Zlato	1
dukat od 1 oz.	Zlato	2
suveren od 1/25 oz.	Zlato	5
suveren od 1/10 oz.	Zlato	5
suveren od 1/5 oz.	Zlato	5
suveren od 1 / 2 oz.	Zlato	5
suveren od 1 oz.	Zlato	5
suveren od 1 oz.	Srebro	5
1 suveren	Cu - Ni	5
14 ecua	srebro	3
14 + 2 ecua	srebro	1
21 + 3 ecua	srebro	1
70 + 10 ecua	zlato	1
14 eura	srebro	4
UKUPNO KOMADA		123

* Nemački katalog Schön navodi da su i sve četiri serije izdate 1993. godine u povodu zimske olimpijade u Lillehammeru (održana 1994), sadržavale i apoen od 500 dinara, što se uklapa u plan, a izdavač tog kataloga tvrdi da je te komade nabavljao u kovnici i njima trgovao.

** Serije suverena, od 1/25, 1/10, 1/5, 1/2 i 1 unce zlata sa motivima raznih rasa konja, su u odnosu na prethodnu seriju, od 1/25, 1/10, 1/5, 1/2 i 1 dukata, proširene sa komadom od 1 unce srebra i komadom od 1 „suverena“ od legure Cu-Ni, da bi se približile numizmatičarima, za razliku od zlatnih komada ovih serija koja su bila obična investicijska izdanja.

*** Nemački katalog Schön ovoj seriji dodaje i zlatne komade od 15, 35 i 70 ecua, težine od 1/25; 1/10 i 1/5 unce, o čijem kovanju nema nikakvih dokaza niti podataka.

**** Katalozi ne navode ovo izdanje sa motivom golubice mira, a ponuđeno je na prodajnoj listi 39/99 holandske firme Munthandel Oost - Brabant, vlasnika Martiena Van Berkoma.

***** Uvođenjem nove novčane jedinice BiH, (konvertibilne) marke, morao se izmeniti naziv na seriji koja je bila nastavak uobičajene serije sa nominalom izraženom u dinarima. Tako je komad od 500 dinara postao komad od 5 maraka; 750 dinara - 10 maraka (bilo bi neilogično i neobično imati nominalu od 7,5 maraka); i 100 maraka je zamenilo 10.000 dinara

Serija	Godište	Broj izdatih serija	Broj komada u seriji	Ukupni broj komada
500*+750+10.000 din	1993	6	3*	18*
Dukati 1/25 - 1oz.		1	5	5
14 ecua		1	1	1
500+750+10.000 din	1994	4	3	12
Suvereni 1/25-1oz.**		1	7	7
14 ecua		1	1***	1
500+750+10.000 din	1995	4	3	12
Suvereni 1/25-1oz.**		1	7	7
14 ecua		1	1	1
500+750+10.000 din	1996	6	3	18
Suvereni 1/25-1oz.**		1	7	7
14 eura		1	1	1
500+750+10.000 din	1997	1	3	3
Suvereni 1/25-1oz.**		1	7	7
14 eura****		1****	1****	1****
5+10+100 maraka*****	1998	1	3	3
Suvereni 1/25-1oz.**		1	7	7
14 eura		1	1	1
Ukupno		34		112
IZUZECI:				
Begova džamija	1993	1	3	3
Dukat od 1oz.	1994	1	1	1
Princeza Dijana	1998	1	6	6
14 eura	1999	1	1	1
Ukupno		4		11
SVE UKUPNO		38		123

Inače, nakon što su guverner i drugi viceguverner napustili Sarajevo, Nacionalnu banku je, za ono vreme, uspešno nastavio da vodi prvi viceguverner, Obrad Piljak, sve do izbora novog guvernera Kasima Omičevića 29. X 1993. godine.

Prema ugovoru sa kovnicom Pobjoy Mint, čije trajanje nije poznato, ali se predpostavlja da je okončano, trebalo je kovati prigodni novac od legure Cu-Ni, srebra, zlata i platine. Kovanje u platini nije realizovano. Ugovorom je engleskoj kovnici ustupljeno svetsko pravo dizajna, kovanja, marketinga i prodaje ovog numizmatičkog materijala. Ni jedna od ovih kovanica nije nikada dopremljena u BiH radi zvanične prodaje, sva prodaja se obavlja direktno iz kovnice ili njenih agencija po svetu. Prema ugovoru je kovnica snosila sva ulaganja u dizajn i proizvodnju, kao i rizik od prodaje, a Bosna i Hercegovina je imala rojaliteće za ustupljeno pravo kovanja i doplatu na ime humanitarne pomoći u iznosu od 10%. Prihod od svakog srebrenjaka je iznosio 5 USD i njega je Britanska vlada preko britanskih humanitarnih organizacija trebala slati u BiH, u vidu pomoći stanovništvu. Od zlatnika je visina prihoda bila veća, ali nije poznato kolika. Vlada RBiH nije imala nikakvu kontrolu nad ovim sredstvima.

Kako se iz navedenog vidi, ovaj zvanični kovani novac Bosne i Hercegovine se, ipak, treba smatrati izdanjem NBBiH, koja ga je izdavala sa natpisom Republika Bosna i Hercegovina, a kasnije samo Bosna i Hercegovina, u skladu sa službenom promenom naziva države.

Do aprila 1993. godine su iskovani prvi komadi i to: dve kovanice iz serije sa motivom Begove džamije u Sarajevu i jedan dukat iz serije Hadžiluk u Meki, „dok je preostala serija od dvadesetak apoena, od kojih su neki posvećeni desetogodišnjici sarajevske olimpijade, još uvijek u fazi izrade“, navodi Oslobođenje od 13.V 1993. godine.

NBBiH nije izdavala kovanice za redovni opticaj, nego samo prigodna (tzv londonska) izdanja u periodu od 1993. do 1999. Iako malo verovatna, moguća su i kasnija izdanja, jer nije poznato trajanje ugovora sa kovnicom

Pobjoy Mint. U ovoj kovnici su kovana izdanja u nominalama izraženim u dinarima (63), markama (9), dukatima - trgovacko zlato (6), suverenima - trgovacko zlato (25), srebro (5) i kuponikal (Cu-Ni, 5), ekuima (Ecu, 6, od čega 5 srebrenih i 1 zlatni), te evrima (Euro, 4). Od ove 123 kovanice, 58 je iskovano u zlatu, 37 u srebru, a 28 u leguri Cu-Ni.

Nominalne vrednosti su bile: 500, 750 i 10.000 dinara; 5, 10, 20, 50, 100 i 250 KM; dukati od 1/25, 1/10, 1/5, 1 / 2 i 1 unce zlata; suvereni od 1/25, 1/10, 1/5, 1 / 2 i 1 unce zlata; suveren od 1 unce srebra; 1 suveren; 14, 14 + 2, 21 + 3, 70 + 10 ecua te 14 eura, podeljene ovako:

Po godištima je izdato: 1993. - 27;

marke, ali to nije realizovano. Trenutno su u opticaju sledeće kovanice: 10, 20 i 50 feninga 1998; 10 i 20 pfeninga 2004; 1 KM 2000 i 2002, te 2 KM iz 2000 i 2003. god. Kovаницa od 10, 20 i 50 pfeninga; iz 2000. godine nema u opticaju, jer su izdane samo u Milenijskim setovima zajedno sa 1 i 2 KM istog godišta.

Kako je već ranije rečeno, isključivo kovnica je određivala dizajn i motive na kovanicama, osim možda prve serije - Begova džamija u Sarajevu, na motiv koje je mogao uticati viceguverner i koja je kao „doplata“, verovatno jedina u svetu. Prema zamisli kovnica od ovih „doplata“, trebalo se formirati War Relief Fund, institucija koja nije imala

1994. - 21; 1995. - 20; 1996. - 26; 1997. - 11; 1998. - 17 i 1999. - 1 komad.

Iako su neki zamerali gosp. Imširoviću zbog narudžbe kovanja ovih prigodnih, ali ipak zvaničnih kovanica, možemo konstatovati da je on ovim svojim postupkom jako zadužio i obo-gatio BiH numizmatiku. Njegovom zaslugom je BiH za samo 7 godina dobila 123 komada kovanog novca, dok je za 8 godina postojanja CBBiH naša zemlja dobila samo 12 komada novih kovanica i to 1998: 10, 20 i 50 feninga; 2000: 10, 20 i 50 feninga te 1 i 2 KM; 2002: 1 KM; 2003: 2 KM; 2004: 10 i 20 feninga - dakle ukupno 5 tipova i 5 godišta. Za početak 2006. godine je najavljeni puštanje u opticaj još

dva tipa i jednog godišta: 5 feninga i 5 KM sa godinom kovanja 2005. CBBiH je 2003. godine najavila da planira izdati prigodnu kovanicu od 5 KM u povodu obeležavanja jubileja pet godina BH monete - konvertibilne

nikakve veze sa Vladom RBiH i koja verovatno nije nikada ni formirana. Ova, prva serija, predstavlja jedine kovance koje se svojom apoenском strukturu ne uklapaju u kasnije stvorene „logični“ plan izdavanja metalnog novca krunske veličine od legure Cu-Ni i od srebra, te investicijskih zlatnih komada koji težinski odgovaraju trojnoj unci i njenim delovima.

Tako je, od 1993. do 1998. svake godine izdavana jedna ili više serija od tri apoena sa nominalnom vrednošću izraženom u dinarima (za 1998. godinu u markama); kao i po jedna serija dukata (1993), odnosno suverena (1994. do 1998); te po jedan komad od 14 ecua, od 1996. godine 14 eura.

Izuzeći od ovog plana su se desili 1993. godine (već pomenuta serija Begova džamija); 1994. kada je izdat komad dukata od 1 unce sa motivom iz predhodne godine (spomi-

nje ga Krause-Mishler); proširena serija povodom smrti Princeze Dijane iz 1998. godine (6 nominala, ujesto uobičajene 3); te 1999. godine kada je, kao zadnji novčić iz ove kovnice, izdat komad od 14 eura, dok uobičajene serije maraka i suverena nisu radene.

BH kovanice rađene u kovnici Pobjoy se odlikuju odlično dizajniranim i izrađenim aversom sa grbom BiH (grb dinastije Kotromanića) i starim mostarskim mostom, dok su motivi na reversima većinom birani i dizajnirani po ukusu svjetske klijentele, i jako malo zajedničkog imaju sa zemljom u čije ime je novac iskovan. Najčešći motivi su namenjeni kolekcionarima tematičarima, i to su izumrle ili još živuće životinjske vrste kojima su posvećene serije PRESERVE PLANET EARTH, razne rase konja; serije izdate u povodu zimskih, ljetnjih i omladinskih olimpijskih igara, serija Princeza Dijana. Sledi motivi za klijentelu sa ciljanog geografskog (muslimanskog) područja - Hadž. Na eventualni propagandni aranžman kovnice sa filmskom indu-

strijom ukazuje serija Jurassic Park. Naravno da ovakav izbor motiva, naročito reklamnih, daje negativnu sliku o ozbiljnosti zemlje izdavača, ali to je, izgleda, ciena aranžmana sa ovakvim kovnicama. Onih nekoliko motiva koji se mogu povezati sa Bosnom i Hercegovinom su Zimske olimpijske igre u Lillehammeru, koje su održane na desetu godišnjicu sarajevske olimpijade - što kovanice i obeležavaju; već spomenuta doplatna serija Begova džamija u Sarajevu, koja, kao i sve ostale kovanice sa nominalom u ecuima ili eurima, sadrži simbole mira ili stabilnosti.

Izbor ovakve kovnice je rezultirao i greškama u natpisima na nekim kovanicama. Tako se na svim novčićima kovanim u povodu Letnje olimpijade u Atlanti 1996. godine javlja natpis ZIMSKE OLIMPIJSKE, umesto ispravnog OLIMPIJSKE IGRE. Na svim slikama komada iz serije Princeza Dijana, koje se javljaju u katalozima, stoji MARKA umesto MARAKA, dok na apoenu od 10 maraka te serije, koji se još uvek može nabaviti u kovnici, stoji ispravno MARAKA.

Mišljenje autora ovog teksta je da su do javnosti doprle propagandne brošure kovnica sa slikama kovanice sa pogrešnim natpisom, a ne iskovani komadi, posebno zato što takve greške nema na seriji izdatoj u povodu Olimpijade u Sydneyu, koja je kovana iste 1998. godine, a ova neozbiljna kovnica sigurno ne bi kovala novu seriju samo radi takve, za njih, sitne greške, niti bi u eventualnom drugom izdanju osećali potrebu da je isprave. Greška se također javlja i na svim kovanicama imenovanim suverenima. Tu je, umesto naziva u nominativu, korišten naziv u genitivu, tako da izgleda kao da se reč SUVEREN nalazi u pogrešnom - ženskom rodu. Namera kovnica nije bila kovati frakcije dukata ili suverena, nego dukate ili suverene od unce ili njenih frakcija, tako da se ove kovanice trebaju čitati npr. kao DU-KAT od 1/5 unce ili SUVEREN od 1/5 unce.

Ideju za pisanje ovog teksta, kao i neke korisne podatke dao je Zlatko Višćević, a veliku pomoć pri pisanju su predstavljali radovi i analize Ranka Mandića i Zdravka Bošnjaka. Autor se najtoplje zahvaljuje ovim poznatim numizmatičarima.

Summary

Coins of Bosnia and Herzegovina struck by the Pobjoy Mint

A complete review of the coins struck for the Republic of Bosnia and Herzegovina by the Pobjoy Mint is given, along with the tabular display of all the denominations issued, their technical characteristics and number of series issued. Illustrations include the 500 Dinara coins from the Sarajevo-Lillehammer series, which are published now for the very first time. Also interesting are the two versions of the Lady Diana coins - with and without the spelling error. Other linguistic problems are also discussed, especially grammatical mistakes in the names of some denominations.

U Sloveniji, prvoj od država bivše Jugoslavije, uskoro se uvodi evropska moneta - evro

Slovenačke evro kovanice

Vitomir ČOP, Ljubljana
vitomir.cop@telemach.net

Slovenija je prva među deset novih država članica EU koja je ispunila uslove za emitovanje zajedničke valute Evropske monetarne unije - evra.

Novčanice su u svim državama euro zone jednake, s tim što ih države koje ih izdaju označavaju zasebnim početnim slovom u seriskom broju novčanice. Kovanice svih zemalja imaju istu veličinu, sastav leture i zajedničku stranu na kojoj je označena nominalna vrednost svake monete, dok su tzv. nacionalne strane kovanica različite u svakoj državi koja ih izdaje. Dosadašnjim članicama EMU (Austrija, Belgija, Finska, Francuska, Grčka, Holandija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemačka, Portugal i Španija), u izdavanju vlastitih evro kovanica, od prvog dana su se priključile i tri džepne državice (Monako, San Marino, Vatikan), koje inače nisu članice EU, ali su pre uvođenja evra, na osno-

vu posebnih međudržavnih sporazuma, pored vlastitog novca takođe koriste i novac susednih država, Italije i Francuske. Takođe će i nove članice EU, koje budu prihvatile zajedničku evro monetu, iste obeležavati sa svojim vlastitim nacionalnim motivima.

Postupak oblikovanja nacionalne strane slovenačkih evro kovanica, Banke Slovenije započela je već početkom 2004. godine, kada su organizovane prethodne rasprave i preliminarni sastanci sa numizmatičarima, dizajnerima, bankarskim i drugim stručnjacima, kao i drugim zainteresovanim predstavnicima javnosti. Na jedan od tih sastanaka, održanog 15. maja 2004, Ban-

ka je po-
sebno

pozvala numizmatičare. Na njemu su učestvovali članovi Numizmatičkog društva Slovenije iz Ljubljane, a prisutni su bili takođe i članovi Slovensačkog zagraničnog numizmatičkog društva „J.V. Valvasor“ iz Trsta.

Pored sastanaka sa stručnom javnošću, Banka Slovenije je tada jednim konkursom pozvala takođe i širu javnost da dostavlja svoje predloge. Na konkurs se odazvalo 132 predlagacha, koji su dostavili 699 predloga za motive na metalnom novcu. Od toga je predloženo 192 razna motiva; 116 od njih je predlagano po jedanput, a 76 po dva i više puta.

Komisija Banke Slovenije je na osnovu skupljenih predloga odlučila da na slovenačkim evro kovanicama bude osam raznih motiva, za svaku kovanicu po jedan. Tada je posebno bilo postavljeno pitanje upotrebe slovenačkog jezika na nacionalnoj strani kovanica. Po grčkom uzoru, gde se pored upotrebe vlastitog pisma, za evro cente koristi sopstveni naziv - lepta, predlagano je da se i na slovenačkim kovanicama koriste domaći izrazi. Umesto iz latinskog jezika preuzetog izraza cent, koji se koristi u romanjskim i germanskim jezicima, i koje je više od polovi-

n a

članica evro zone u sličnoj formi koristila na svojim dosadašnjim kovanicama, predloženo je da se upotrebe izrazi koji su u skladu sa slovenačkim jezikom - *stotini* (stotinke), a umesto reči *euro* da piše *evro*, dakle sa slovom „v“, prema slovenačkom pravopisu. Komisija je svoj predlog poslala vldi početkom leta 2005. godine.

U međuvremenu je finansijski odbor Saveta Evropske unije (ECOFIN), na sednici 7. juna 2005. u Luksemburgu, doneo dopunske smernice za oblikovanje nacionalnih strana evro kovanica. Pored obaveznog motiva 12 zvezdica, koji se koristio za stare članice, predviđeno je da na nacionalnoj strani kovanice mora biti, takođe, ime države koja izdaje novac, ili barem njena skraćenica imena. Smernice propisuju takođe, da se na nacionalnoj strani kovanice ne ponavlja navođenje vrednosti monet, jer je ta vrednost već navedena na zajedničkoj strani. Jedina iznimka, pri tome, je upotreba drugačijeg pisma od latinice u državama izdavačima. Zato je vlada uzvratila komisiji Banke Slovenije svoj predlog motiva u kojem nije uvaženo slovenačko pominjanje natpisa „stotinov“ i „evro“, odnosno „evra“. Time su odlučeni natpisi i motivi na kovanicama, i na red je došla faza oblikovanja.

Vlada je za saradnike pozvala niz priznatih umetnika, koji su uspešno sudelovali u oblikovanju redovnog i prigodnog tolarskog novca. Na anonimnom konkursu su učestvovali Jani

Bavčer, Edi Berk, Petra Černe Oven, Miljenko Licul i Matjaž Učakar. Komisija Banke Slovenije je za izbor prispelih predložaka imenovala poseban žiri, u čijem su sastavu bili prof. dr Stane Bernik, prof. dr Janez Bogataj, akad. vajar Jakov Brdar, prof. arh. Ranko Novak i arh. Cveta Stepančič. Komisija Banke Slovenije se saglasila sa predlogom stručnog žirija, i Vladi RS predložila kao najprihvatljivije predložene nacrte autora Miljenka Licula, u saradnji sa Majom Licul i Janezom Boljkom. Potom je Vlada Republike Slovenije, na 35. redovnoj sednici 28. jula 2005, prihvatiла zaključak kojim se sagalašava sa izborom stručne komisije, i o izboru motiva obavestila evropski Ekonomski finansijski odbor ECOFINA - pododbor za kovanice. Taj je 5. oktobra 2005. povrđio da su predlozi izrađeni u skladu s evropskim zakonodavstvom i da se mogu otkovati.

Banka Slovenije je raspisala konkurs za izbor kovnice, na osnovu kojeg je 1. februara ove godine za kovanje slovenačkih evro kovanica izabranha finska kovnica. Za početak ona će morati da iskuje 234 miliona novih kovanica.

Predviđeno je takođe da evro postane zakonsko platežno sredstvo u Sloveniji 1. januara 2007. godine. Sledeće dve nedelje još će se moći plaćati tolarima, premda će trgovci morati da kusur vraćaju u evrima. Usledio bi dvomesečni period, do 1. marta 2007, kada će se tolar moći zameniti u svim poslovnim bankama. Iza tog datuma zamena će bi-

ti moguća samo u centralnoj banci. Ona će menjati tolarske kovanice još sledećih 10 godina, do 2016. godine, a novčanice u neograničenom roku.

Zbog što bolje i efikasnije zamene, banke će dobiti novi papirni i kovani novac već u septembru. U decembru će biti na redu blagajne preduzeća koje će morati da od 1. januara nadalje vraćaju kusur samo u evrima. Njima će biti namenjeni paketi po 35.000 tolara, u kojima će biti 545 primeraka kovanog novca ukupne vrednosti 146,06 €. Za državljane Slovenije će u Banci Slovenije za upotrebu prvi novogodišnja dana sledeće godine pripremiti početne pakete („starter kits“) po 3.000 tolara, u kojima će biti 44 kovanice u vrednosti od 12,52 €.

Motive slovenačkih evro kovanica široj javnosti je prvi put predstavio slovenački ministar finansija dr Andrej Bačuk i guverner Banke Slovenije mag. Mitja Gaspari, na konferenciji za štampu 7. oktobra 2005. godine. Na javnom predstavljanju 21. novembra 2005, u Centru Evropa u Ljubljani, o njima su opširnije govorili, takođe, autor Miljenko Licul, mag. Katja Božič iz Ministarstva finansija i dr Brane Bertoncelj iz Banke Slovenije.

Na kovanici od 1 evro centa predstavljena je roda, kakvu je na dosadašnjoj kovanici od 20 tolara oblikoval Janez Boljka. Ta ptica, koja između ostalog simboliše plodnost (rodnost), živi pre svega u istočnim panonskim krajevima Slovenije.

SPECIFIKACIJA EVRO KOVANICA

1 CENT

Prečnik: 16,25 mm
Debljina: 1,67 mm
Težina: 2,30 g
Oblak: okrugao
Boja: crvena
Legura: čelik presvučen bakrom
Obod: gladak

2 CENTA

Prečnik: 18,75 mm
Debljina: 1,67 mm
Težina: 3,06 g
Oblak: okrugao
Boja: crvena
Legura: čelik presvučen bakrom
Obod: gladak sa žlebom u sredini

5 CENTI

Prečnik: 21,25 mm
Debljina: 1,67 mm
Težina: 3,92 g
Oblak: okrugao
Boja: crvena
Legura: čelik presvučen bakrom
Obod: gladak

10 CENTI

Prečnik: 19,75 mm
Debljina: 1,93 mm
Težina: 4,10 g
Oblak: okrugao
Boja: žuta
Legura: „nordijsko zlato“ (Cu-Al-Zn-Sn)
Obod: krupno nazupčan

20 CENTI

Prečnik: 22,25 mm
Debljina: 2,14 mm
Težina: 5,74 g
Oblak: „španski cvet“ sa 7 glatkih zakrivljenja
Boja: žuta
Legura: „nordijsko zlato“ (Cu-Al-Zn-Sn)
Obod: gladak

50 CENTI

Prečnik: 24,25 mm
Debljina: 2,38 mm
Težina: 7,80 g
Oblak: okrugao
Boja: žuta

Legura: „nordijsko zlato“ (Cu-Al-Zn-Sn)
Obod: krupno nazupčan

1 EVRO

Prečnik: 23,25 mm
Debljina: 2,33 mm
Težina: 7,50 g
Oblak: okrugao
Boja: spoljna strana: žuta; unutrašnja strana: bela
Legura: spoljna strana: Ni-mesing; unutrašnja strana: troslojna (Cu-Ni, Ni, Cu-Ni)
Obod: naizmenično gladak i sitno nazupčan

2 EVRA

Prečnik: 25,75 mm
Debljina: 2,20 mm
Težina: 8,50 g
Oblak: okrugao
Boja: spoljna strana: bela; unutrašnja strana: žuta
Legura: spoljna strana: Cu-Ni; unutrašnja strana: troslojna (Ni-mesing, Ni, Ni mesing)
Obod: sitno nazupčan sa slovima i zvezdicama

Kovanicu od 2 evro centa krasi knežev kamen, prasimbal hijerarhije organizovane oblasti u slovenačkoj svesti. Autor Miljenko Licul je njegov prikaz na kovanici predstavio reljefnom izvedbom njegovog trenutno stvarnog izgleda. Knežev kamen, koji se čuva u muzeju u Celovcu, takođe simbolično predstavlja zajedničku istoriju sa susedima.

Sejač, prikazan na kovanici od 5 evro centa, je čest motiv za kojim sežu mnogi stvaraoci, pre svega na području slikarstva. Prema rečima autora, svojim odlučnim gestom rastresa semenje, koje za trenutak lebdeći nad zemljom daje utisak dispozicije planeta, pravilno rasprostranjenih u eliptične krivulje večitog gibanja. To je trenutak kad je sejač najbliži stavarocu. Autor je, sa uz 12 zvezda po rubu, dodao još trinaest, što ukupno simbolizuje 25 članica EU u trenutku slovenačkog preuzimanja evra.

Neizveden Plečnikov projekat slovenačkog parlamenta, zajedno s natpisom KATEDRALA SVOBODE na kovanici od 10 evro centa, predstavlja arhitektovu slutnju samostalne slovenačke države.

Lipicaner prikazan na kovanici od 20 evro centa je konj, koji nije za trke. Takođe nije za rat. Svoju lepotu narcisoидно pokazuje na paradama. Svoju mladost i osećaj slobode pokazuje u slobodnoj igri. Zato je autor na kovanici upotrebio dva konja u najlepšoj pozigranju.

Na Triglav se Slovenci osvrću u svim sudbonosnim istorijskim trenucima, zato on ima posebnu ulogu na kovanici uz natpis OJ TRIGLAV MOJ DOM. Nad troglavim planinskim vrhom je još neizmeran prostor vasionе, u kojem među ostalim sazvežđima стоји takokodje konstalacija raka, zodijskog znaka u kojem je Slovenija postala samostalna. Prikaz Triglava na kovanici od 50 evro centi predviđen je u reljefnoj izvedbi.

Lik Primoža Trubara je centralni motiv kovanice od 1 evra. Njegovo oruđe je pismo, prepoznatljivo, staro, ručno izrađeno, pomalo nespretna, a ipak lepa slova, koja oblikuju prve slovenačke štampane reči. Ta tipografija je osnova za natpis STATI INU OBSTATI.

Lik Franca Prešerna nam, uprkos

brojnim poznatim portretima, ostaje nepoznatina. Zato se autor Miljenko Licul na kovanici od 2 evra odlučio za stih ŽIVE NAJ VSI NARODI (Neka žive svi narodi) isписан rukopisom, za kojeg možemo sa sigurnošću tvrditi da je autentičan, Prešernov. Lik pesnika u reljefnoj konturi Dremeljevoga portreta je upotrebljen zato, jer svedoči o pjesničkom značaju nepoznatog lika.

Unatoč toga, što je zajednička evropska strana kovanica ista za sve države, i ovde su najavljenе promene. Na prvom izdanju evro kovanica, pored nominalne vrednosti, prikazana je geografska karta prvobitnih 15 država članica. Finansijski odbor Saveta EU (ECOFIN) je na zasedanju, 7. juna 2005. god. u Luksemburgu, usvojio zaključak o preoblikovanju tog motiva. Na kovanicima od 1 i 2 evra, gde je do sada prikazivana politička karta petnaestorice, u novom izdanju će biti obris Evrope kao kontinenta, bez nacrtanih državnih granica. Takođe će mapa cele Evrope zameniti dosadašnju mapu prikazanu na kovanicama od 10, 20 i 50 evro centa. Samo motivi na kovanicama od 1, 2 i 5 evro centa ostaju neizmenjeni, jer je na njima prikazan položaj cele Evrope na globusu.

Po uvođenju evra, Banka Slovenije će se takođe pobrinuti za numizmatičare. Prilikom zamene novca predviđeno je izdavanje setova u kojima će biti zadnje godište tolarskih kovanica (2006) i prvo godište evro kovanica (2007).

(Prevod sa slovenačkog: R. Mandić)

Summary

Euro coinage of Slovenia

Republic of Slovenia that is now the member of the European Union, is the first one among the former Yugoslav republics which has been accepted in the European Monetary Union.

Starting January 1, 2007 in Slovenia the new currency - EURO - will be introduced, and this article discusses the iconography of the national side of Slovenian EURO coins. The famous starter kits shall be also prepared, as well as the special sets for collectors. The most interesting one will be the set that will contain the last year of Slovene Tolar (2006) and the first year of Euro (2007).

Zajedničke strane na prvobitnim evro kovanicama

Nove zajedničke strane evro kovanica

Svetske države i teritorije koje danas izdaju novac

**Countries and territories of the world which are issuing money,
with EURO exchange rates in April, 2006**

KURSNA LISTA ZA SVETSKE VALUTE U APRILU 2006. GODINE I CENE PLEMENITIH METALA

Vrednost nacionalnih valuta pojedinih zemalja izražena je u evru, na pr. 1 EUR = CSD (srpskih dinara) 80,47. Zemlje EMU, čije je zakonsko sredstvo plaćanja evro (EUR, vrednost 1,00) označene su u ovoj listi zvezdicom, a u zagradi su navedene njihove monete pre prelaska na zajednički evropski novac*

ALBANIJA - Albania: ALL. 116,89 (LEK / 100 Qindarka)

ALŽIR - Algeria: DZD. 85,74 (DINAR / 100 Centimes)

ANDORA* - Andora. EUR (FRF, ESP - v. Francuska, Španija)

ANGILJA - Anguila: XCD. 3,22 (DOLLAR / 100 Cents)

ANGOLA - Angola: AON. 107,81 (KWANZA / 100 Lwei)

ANTIGVA I BARBUDA - Antigua & Barbados: XCD. 3,22 (DOLLAR / 100 cents)

ARGENTINA - Argentina: ARS. 3,56 (PESO / 10.000 Australes)

ARUBA - Aruba: AWG. 2,14 (GULDEN / 100 Cents)

AUSTRALIJA Australia: AUD. 1,69 (DOLLAR / 100 Cents)

AUSTRIJA* - Austria EUR (ATS: 13,7603 - SHILLING / 100 Groschen)

AVGANISTAN - Afganistan: AFN. 60,37 (AFGANI / 100 Amani)

AZERBEJDŽAN - Azerbaian: AZM. 5531,57 (MANAT / 100 Quapik)

AZORI* - Azores. EUR (PTE - v. Portugal, takođe MILREIS / 100 Reis)

BAHAMI - Bahamas: BSD. 1,22 (DOLLAR / 100 Cents)

BAHREIN - Bahrein: BHD. 0,44 (DINAR / 1000 Fils)

BANGLADEŠ - Bangladesh: BDT. 81,66 (TAKA / 100 Poisha)

BARBADOS - Barbados: BBD. 2,37 (DOLLAR / 100 Cents)

BELGIJA* - Belgium: (BEF. 40,3399 - FRANC / 100 Centimes)

BELIZE - Belize: BZD. 2,37 (DOLLAR /

100 Cents)

BELORUSIJA - Belarus: BYR. 2604,60 (RUBLJA / 100 Kopejki)

BENIN - Benin: XOF.655,96 (FRANC / 100 Centimes)

BERMUDA - Bermuda: BMD. 1,21 (DOLLAR / 100 Cents)

BOCVANA - Botswana: BWP. 6,40 (PULA / 100 Thebe)

BOLIVIJA - Bolivia: BOB. 9,27 (PESO / 100 Centavos)

BOSNA I HERCEGOVINA - Bosnia & Herzegovina BAM. 1,98 (Konvertibilna Marka / 100 Feninga)

BRAZIL - Brasil: BRL. 2,62 (REAL / 100 Centimes)

BRITANSKA DEVIČANSKA OSTRVA - British Virgin Islands: USD. 1,21 (DOLLAR / 100 Cents)

BRUNEJ - Brunei: BND. 1,92 (RIGGIT / 100 Cents)

BUGARSKA - Bulgaria: BGN. 1,95 (LEV / 100 Stotinki)

BURKINA FASO - Burkina Faso: XOF. 655,96 (FRANC / 100 Centimes)

BURUNDI - Burundi: BIF. 1119,24 (FRANC / 100 Centimes)

BUTAN - Bhutan: BTN. 53,68 (NGULTRUM / 100 Chetrum)

CENTRALNO AFRIČKA REPUBLIKA - Central African Republic: XAF. 629,42 (FRANC / 100 Centimes)

ČAD - Chad: XAF. 629,42 (FRANC / 100 Centimes)

ČEŠKA - Czech Republic: CZK. 28,42 (KORUNA / 100 Haleru)

ČILE - Chile: CLP. 608,90 (PESO / 100 Centavos)

DANSKA - Denmark: DKK. 7,46 (Krone / 100 Øre)

DOMINIKA - Dominica: XCD. 3,22 (DOLLAR / 100 Cents)

DOMINIANSKA REPUBLIKA - Dominican Republic: DOP. 37,68 (PESO / 100 Centavos)

DŽERSI - Jersey: GBP. 0,70 (POUND / 100 Pence)

DŽIBUTI - Djibuti: DJP. 201,14 (FRANC / 100 Centimes)

EGIPAT - Egypt: EGP. 6,74 (PUND / 100 Piastres)

EKVADOR - Ecuador: ECS. 30281,79 (SUCRE / 100 Centimos)

EKVATORIJALNA GVINEJA - Equatorial Guinea: XAF. 629,42 (FRANC / 100 Centimes)

EL SALVADOR - El Salvador: SVC. 10,08 (QUETZAL / 100 Centavos)

ERITREJA - Eritrea: ERN. 18,20 (NAKFA / 100 Cents)

ESTONIJA - Estonia: EEK. 15,65 (KROON / 100 Senti)

ETIOPIJA - Ethiopia: ETB. 10,00 (BIRR / 100 Matonas)

FIDŽI - Fiji: FJD. 2,16 (DOLLAR / 100 Cents)

FILIPINI - Philippines: PHP. 61,75 (PISO / 100 Sentimes)

FINSKA* - Finland (FIM. 5,94573 - MAARKA / 100 Pennia)

FOKLANDSKA OSTRVA - Falkland Islands: FKP. 0,71 (POUND / 100 Pence)

FRANCUSKA* - France: (FRF. 6,655957 - FRANC / 100 Centimes)

FRANCUSKA POLINEZIJA - French Polynesia: XPF. 114,46 (FRANC / 100 Centimes)

* Evro (EUR) se koristi u sledećim zemljama: Andora, Austrija, Azori, Belgija, Finska, Francuska, Francuska Gijana, Grčka, Gvadelup, Holandija, Irska, Italija, Luksemburg, Madera, Martinik, Monako, Nemačka, Portugal, Reunion, San Marino, San Pjer i Mikelon, Španija i Vatikan. Zemlje koje koriste EVRO u ovoj listi označene su zvezdicom (*), a u zagradi je navedena valuta koja je korištena pre uvođenja evra.

GABON - Gabon: XAF. 629,42 (FRANC / 100 Centimes)	JERVENIJA - Armenia: AMD. 532,32 (DRAM / 100 Luma)	LIBERIJA - Liberia: LRD. 66,62 (DOLLAR / 100 Cents)
GAMBIJA - Gambia, The: GMD. 32,90 (DALASI / 100 Bututs)	JORDAN - Jordan: JOD. 0,85 (DNAR / 1000 Fils)	LIBIJA - Libya: LYD. 1,54 (DINAR / 1000 Dirhams)
GANĀ - Ghana: GHC. 10521,30 (CEDI / 100 Psewas)	JUŽNA DŽORDŽIJA I JUŽNA SANDVIČKA OSTRVA - South Georgia & South Sandwich Islands: GBP. 0,70	LIHTENŠTAJN - Liechtenstein: CHF. 1,58 (FRANC / 100 Rappen)
GERNZI - Guernsey: GSP. 0,70 (POUND / 100 Pence)	JUŽNOAFRIČKA REPUBLIKA - South African Republic: ZAR. 7,43 (RAND / 100 Cents)	LITVANIJA - Lithuania: LTL. 3,45 (LITAS / 100 Centu)
GIBRALTAR - Gibraltar: GIP. 0,70 (POUND / 100 Pence)	KAJMANSKA OSTRVA - Cayman Islands: KYD. 0,99 (DOLLAR / 100 Cents)	LUKSEMBURG* - Luxembourg: (LUF. 40,3399 / FRANS / 100 Centimes)
GRČKA* - Greece: (GRD. 340,75 - DRAHMA / 100 Lepta)	KAMBODŽA - Cambodia: KHR. 4637,95 (RIEL / 100 Sen)	MADAGASKAR - Madagascar: MGA. 8185,32 (ARIARY / 100 Iraimbilanja)
GRENADA - Grenada: XCD. 3,22 (DOLLAR / 100 Cents)	KAMERUN - Cameroon: XAF. 629,42 (FRANC / 100 Centimes)	MADERA* - Madaira Islands: EUR (PTE - v. Portugal)
GRUZIJA - Georgia: GEL. 2,60 (LARI / 100 Thetri)	KANADA - Canada: CAD. 1,41 (DOLLAR / 100 Cents)	MAĐARSKA - Hungary: HUF. 262,36 (FORINT / 100 Filler)
GVADALOP* - Guadelope: EUR (FRF-v. Francuska)	KATAR - Qatar: QAR. 4,40 (RIYAL / 100 Dirhems)	MAKAO - Macao: MOP. 9,28 (PATACA / 100 Avos)
GVAJANA - Guyana: GYD. 230,14 (DOLLAR / 100 Cents)	KAZAHSTAN - Kazakhstan: KZT. 148,15 (TENGE / 100 Tyin)	MAKEDONIJA - Macedonia: MKD. 61,98 (DENAR / 100 Deni)
GVATEMALA - Guatemala: GTQ. 8,77 (QUETZAL / 100 Centavos)	KENIJA - Kenya: KES. 86,42 (SHILLING / 100 Cents)	MALAVI - Malawi: MWK. 155,61 (KWACHA / 100 Tambala)
GVINEJA - Guinea: GNF. 5304,76 (FRANC / 100 Centimes)	KILING KOKOSOVA OSTRVA - Keeling Cocos Islands: AUD. 1,69 (DOLLAR - RUPEE / 100 Cents)	MALDIVI - Maldives: MVR. 15,26 (RUFFIYA / 100 Lari)
GVINEJA BISAU - Guinea Bissau: XOF. 655,96 (FRANC / 100 Centimes)	KINA - China: CNY. 9,70 (YUAN / 100 Fen)	MALEZIJA - Malaysia: MYR. 4,44 (RINGGIT DOLLAR / 100 Sen)
HAITI - Haiti: HTG. 48,37 (GOURDE / 100 Centimes)	KIPAR - Cyprus: CYP. 0,57 (POUND / 100 Cents)	MALGAŠKA REPUBLIKA - v. MADAGASKAR
HOLANDIJA* - Netherlands, The (NLG. 2,20371 - GULDEN / 100 Cents)	KIRGISTAN - Kyrgystan: KGS. 50,02 (SOM / -)	MALI - Mali: XOF. 655,96 (FRANS / 100 Centimes)
HOLANDSKI ANTILI - Netherland's Antiles: ANG. 2,16 (GULDEN / 100 Cents)	KIRIBATI - Kiribati: AUD. 1,69 (DOLLAR / 100 Cents)	MALTA - Malta: MTL. 0,43 (LIRA / 100 Cents)
HONDURAS - Honduras: HNL. 21,84 (LEMPIRA / 100 Centavos)	KOLUMBIJA - Columbia: COP. 2646,62 (PESO / 100 Centavos)	MAROKO - Morocco: MAD. 10,52 (DIRHAM / 100 Santimat)
HONG KONG - Hong Kong: HKD. 9,40 (DOLLAR / 100 Cents)	KOMORI - Comoros: KMF. 489,35 (FRANC / 100 Centimes)	MARŠALSKA OSTRVA - Marshall Islands: USD. 1,21 (DOLLAR / 100 Cents)
HRVATSKA - Croatia: HRK. 7,32 (KUNA / 100 Lipa)	KONGO (Brazavil) - Congo Brazzaville: XAF. 629,42 (FRANC / 100 Centimes)	MARTINK* - Martinique: (FRF) (FRANS / 100 Centimes)
INDIJA - India: INR. 53,87 (RUPEE / 100 Paise)	KONGO , D.R. - Congo, D.R.: CDF. 517,21 (FRANC / 100 Centimes)	MAURICIJUS - Mauritius: MUR. 37,43 (RUPEE / 100 Cents)
INDONEZIJA - Indonesia: IDR. 1092,50 (RUPIAH / 100 Sen)	KOREJA, Južna - Korea, South: KRW. 1163,90 (WON / 100 Nwan)	MAURITANIJA - Mauritania: MRO. 304,48 (OUGUIYA / 100 Khoum)
IRAK - Iraq: IQN 1696,14 (DINAR / 1000 Fils)	KOREJA, Severna - Korea, North: KPW. 2,66 (WON / 100 Chon)	MEKSIKO - Mexico: MXN. 13,15 (PESO / 100 Centavos)
IRAN - Iran: IRR. 10548,00 (RIAL / 20 SHAHIS)	KOSTARIKA - Costa Rica: CRC. 586,43 (COLON / 100 Centimos)	MIJANMAR - Myanmar: MMK. 7,41 (KYAT / 100 Pyas)
IRSKA* - Ireland: (IEP. 0,78564 - PUNT / 100 Pence)	KUBA - Cuba: CUP. 26,92 (PESO / 100 Centavos)	MIKRONEZIJA - Micronesia: USD 1,21 (DOLLAR / 100 Cents)
ISLAND - Iceland: ISK. 86,60 (KRONA / 100 Aurar)	KUKOVA OSTRVA - Cook Islands: NZD. 1,97 (DOLLAR / 100 Cents)	MOLDAVIJA - Moldova: MDL. 15,82 (LEU - 100 Bani)
ISTOČNO KARIPSKE DRŽAVE - East Caribbean States: XCD. 3,22 (DOLLAR / 100 Cents)	KUVAJT - Kuwait: KWD. 0,35 (DINAR / 1000 Fils)	MONAKO* - Monaco: EUR (FRF v. Francuska)
ITALIJA* - Italy; (ITL. 1936,27 - LIRE / 100 Centisimi)	LAOS - Laos: LAK. 11883,30 (KIP / 100 Att)	MONGOLIJA - Mongolia: MNT. 1357,07 (TUGRIK / 100 Mongo)
IZRAEL - Israel: ILS. 5,64 (SHEQEL / 1000 Sheqalim)	LESOTO - Lesoto: LSL. 7,43 (LOTI / 100 Lisente)	MONTSERAT - Montserrat: XCD. 3,22 (DOLLAR / 100 Cents)
JAMAJKA - Jamajka: JMD. 75,10 (DOLLAR / 100 Cents)	LETONIJA - Latvia: LVL. 0,70 (LATS - 100 Santimu)	MOZAMBIK - Mozambique: MZM. 32260,60 (METICAL / 100 Centavos)
JAPAN - Japan: JPY. 142,67 (YEN / 100 Sen)	LIBAN - Lebanon: LBP. 1742,05 (LIVRE / 100 Piastres)	NAGORNO KARABAH - Nagorno Karabakh: AMD 529,32 (DRAM / 100 Lume)
JEMEN - Yemen: YER. 211,81 (RIYAL / 100 Fils)		NAMIBIJA - Namibia: NAD. 7,32 (DOLLAR / 100 Cents)

NAURU - Nauru: AUD. 1,69 (DOLLAR / 100 Cents)
NEMAČKA* - Germany: EUR (DEM. 1,95583 - MARK / 100 Pfennig)
NEPAL - Nepal: NPR. 82,36 (RUPEE / 100 Paisa)
NIGER - Niger: XOF. 655,96 (FRANS / 100 Centimes)
NIGERIJA - Nigeria: NGN. 147,40 (NAIRA / 100 Kobo)
NIKARAGVA - Nicaragua: NIO. 19,85 (CORDOBA / 100 Centavos)
NIUE - Niue: NZD. 1,97 (DOLLAR / 100 Cents)
NORVEŠKA - Norway: NOR. 7,93 (KRONE / 100 Ore)
NOVA KALEDONIJA - New Caledonia: XPF. 114,46 (FRANS / 100 Centimes)
NOVI ZELAND - New Zealand: NZD. 1,97 (DOLLAR / 100 Cents)
OBALA SLONOVAČE - Ivory Coast: XOF. 655,96 (FRANS / 100 Centimes)
OLDERNI - Akderney: GBP. 0,70 (POUND / 100 Pence)
OMAN - Oman: OMR. 0,46 (RIYAL / 1000 Baisa)
OSTRVO ČOVEKA - Isle of Man: GBP. 0,70 (POUND / 100 Pence)
PAKISTAN - Pakistan: PKR. 72,68 (RUPEE / 100 Paisa)
PALAU - Palau: AUD. 1,69 (DOLLAR / 100 Cents)
PANAMA - Panama: PAB. 1,17 (BALBOA / 100 Centisimos)
PAPUA NOVA GVINJEJA - Papua New Guinea 3,46 (KINA / 100 Toae)
PARAGVAJ - Paraguay: PYG. 6830,84 (GUARANI / 100 Centimos)
PERU - Peru: PEN. 3,87 ((SOL / 100 Centimes)
PITKERN - Pitcairn Islands: USD. 1,21 (DOLLAR / 100 Cents)
POLJSKA - Poland: PLN. 3,90 (ZLOTY / 100 Groszy)
PORTUGAL* - Portugal: EUR (PTE. 200,48 - ESCUDO / 100 Centavos)
PRIDNJESTROVLJE: - Transnistria: MDL. 15,82 (LEU / 100 Bani)
REINION* - Reunion: (FRF) (FRANS / 100 Centimes)
RUANDA - Rwanda: RWF. 638,05 (FRANS / 100 Centimes)
RUMUNIJA - Romania: RON. 3,49 (LEU / 100 Bani)
RUSIJA - Russia: RUB. 33,93 (RUBLJA / 100 Kopejki)
SAHARAVI (Sahara) - Saharawi: XOF. 655,96 (FRANS / 100 Centimes)
SAMOA, Američka - Smaoa, American: USD 1,21(DOLLAR / 100 Cents)
SAMOA, Zapadna - Samoa, Western: WST. 3,34 (TALA / 100 Sene)
SAN MARINO* - San Marino: EUR (ITL. - v. Italija)

SAN PIER I MIKELON* - Sint Pier & Miquelon: (FRF) (FRANS / 100 Centimes)
SAO TOME I PRINSIPE - Saint Thomas & Principe Islands: STD. 7966,40 (DOBRA / 100 Centimos)
SAUDIJSKA ARABIJA - Saudi Arabia: SAR. 4,54 (RIYAL / 100 Halava)
SEJŠELI - Seycheles: SCR. 6,51 (RUPEE / 100 Cents)
SENEGAL - Senegal: XOF. 655,96 (FRANS / 100 Centimes)
SEVERNA MARIJANA OSTRVA - Northern Mariana Islands: USD 1,21 (DOLLAR / 100 Cents)
SIJERA LEONE - Siera Leone: SLL 2846,48 (LEONE / 100 Cents)
SINGAPUR - Singapoure: SGD. 1,96 (DOLLAR / 100 Cents)
SIRIJA - Syria: SYP. 60,15 (LIRA / 100 PIASTRES)
SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE - United States of America: USD. 1,21 (DOLLAR / 100 Cents)
SLOVAČKA - Slovakia: SKK. 37,84 (KORUNA / 100 Halerov)
SLOVENIJA - Slovenia: SIT. 239,53 (TOLAR / 100 Stotinov)
SOLOMONSKA OSTRVA - Solomon Islands: SBD. 8,44 (DOLLAR / 100 Cents).
SOMALIJA - Somalia: SOS. 1655,08 (SHILLING / 100 Senti)
SOMALILEND - Somaliland: SLSH. (SHILLING / -)
SRBIJA - Serbia: CSD. 86,80 (DINAR / 100 Para)
SUDAN - Sudan: SDD. 260,16 (DINAR / 100 Dirhams)
SURINAM : Surinam SRG. 3270,43 (GULDEN / 100 Cents)
SVAZILEND - Swaziland: SZL. 7,47 (LUHLANGA / 100 Cents)
SVETA JELENA - Saint Helena. SHP. 0,70 (POUND / 100 Pence)
SVETI KRISTOFER I NEVIS - St. Kitts & Nevis: XCD. 3,22 (DOLLAR / 100 Cents)
SVETA LUCIJA - Saint Lucia: XCD. 3,22 (DOLLAR / 100 Cents)
SVETI VINSENT - Saint Vincent: XCD. 3,22 (DOLLAR / 100 Cents)
ŠPANIJA* - Spain EUR (ESP. 166,386 - PESETA / 100 Centimes)
ŠRI LANKA - Sri Lanka: LKR. 124,15 (RUPEE / 100 Cents)
ŠVAJCARSKA - Switzerland: CHF. 1,58 (FRANC / 100 Rappen)
ŠVEDSKA - Sweden: SEK. 9,43 (KRONA / 100 Ore)
TADŽIKISTAN - Tajikistan: TJS. 3,38 (SOMANI / 100 Drams)
TAJLAND - Thailand: THB. 46,91 (BAHT / 100 Satang)
TAJVAN - Taiwan: TWD. 39,30 (CHIAO / 100 Fen)

TANZANIJA - Tanzania: TZS. 1423,73 (SHILLINGI / 100 Senti)
TOGO - Togo: XOF. 655,96 (FRANS / 100 Centimes)
TOKALAU OSTRVA - Tokelau Islands: NZD. 1,97 (DOLLAR / 100 Cents)
TONGA - Tonga: TOP. 2,47 (PA'ANGA / 100 Seniti)
TRINIDAD I TOBAGO - Trinidad & Tobago: TTD. 7,51 (DOLLAR / 100 Cents)
TRISTAN DA KUNJA - Tristan da Cuncha: GBP. 0,70 (POUND / 100 Pence)
TUNIS - Tunisia: TND. 1,62 (DINAR / 1000 Millim)
TURKMENISTAN - Turkmenistan: TMM. 6298,60 (MANAT / 100 tennesi)
TURSKA - Turkey: TRY 1,62 (LIRA / 100 Kurus)
TURSKA I KAIKOSKA OSTRVA - Turks & caicos Islands: USD. 1,21 (DOLLAR / 100 Cents)
TUVALU - Tuvalu: AUD. 1,69 (DOLLAR / 100 Cents)
UGANDA - Uganda: UGX. 2168,17 (SHILLING / 100 Cents)
UJEDINJENI ARAPSKI EMIRATI - United Arab Emirates: AED. 4,45 (DINAR / 1000 Fils)
UKRAJINA - Ukraine: UAH. 5,84 (HRIVNA / 100 Kopejki)
URUGVAJ - Uruguay: UYU. 27,97 (PESO / 100 Centesimos)
UZBEKISTAN - Uzbekistan: UZS. 1386,18 (SOM / 100 Tyin)
VANUATU - Vanuatu: VUV. 129,73 (VATU / -)
VATIKAN* - Vatican: EUR (ITL.-v. Italija)
VELIKA BRITANIJA - Great Britain: GBP. 0,70 (POUND / 100 Pence)
VENECUELA - Venezuela: VEB. 2599,14 (BOLIVAR / 100 Centavos)
VIJETNAM - Vietnam: VND. 1841,30 (ĐONG / 100 Xu)
ZAMBIJA - Zambia: ZMK. 371 f4,36 (KWACHA / 100 Ngwee)
ZAPADNO AFRIČKE DRŽAVE - West African States: XOF. 655,96(FRANS / 100 Centimes)
ZELENORTSKA OSTRVA - Cape Verde: CVE. 110,25 (ESCUDO / 100 Centavos)
ZIMBABVE - Zimbabwe: ZWD. 119598,99 (DOLLAR / 100 Cents)

**Cene plemenitih metala u EUR
aprila 2006.**

	1 oz	1 g
Srebro	9,52	0,31
Zlato	482,26	15,51
Platina	884,20	28,44

Pripremio: R. Mandić

Zagonetni kratkotrajni opticaj novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara 15.7.1934.

Ivan ŠKRABO, Dubrovnik
banknotes@net.hr

FRANCUSKA ŠKOLA

Poznato je kako su novčanice Kraljevine Srbija, Hrvata i Slovenaca i Kraljevine Jugoslavije proizvod „francuske škole“ u izradi novčanica.

Prva izdanja kraljevskih jugoslovenskih novčanica (s iznimkom novčanice od 10 dinara 1.11.1920. koja je izrađene u American Bank Note Co., New York), nacrtane su i izrađene u Francuskoj pri Banque de France. Potpisivali su ih, u to vreme, a i danas, elitna imena francuskih umetnika: čuveni Clement Serveau, koji je kreirao i mnoge novčanice Banque de France, takođe i L. Deloche i G. Fraipont.

Kasnija izdanja, crtana rukom, tadašnjih domaćih umetnika u stilu pod očitim francuskim uticajem, izrađena su u Zavodu za izradu novčanica u Beogradu.

Znajući kako su francuske novčanice zasigurno najlepše izrađene na svetu, nije čudno što se i mnoga „kraljevska jugoslovenska“ izdanja novčanica odlično estetski kotiraju u svetu ljubitelja lepih novčanica.

Iako bi se jako teško moglo odlučiti koja je to novčanica Kraljevine Srbija, Hrvata i Slovenaca ili Kraljevine Jugoslavije „najlepša“, mnogi će se složiti kako je upravo ona od 100 dinara 15.7.1934, s motivom Dubrovnika, u samom vrhu konkurenkcije.

Nestanak države, međutim, nije dozvuo mnogima da ovu novčanicu ikada vide i da njome nešto plate. Iako je službeno stavljena u opticaj 8. aprila 1941. godine, u sastavu van-

redne emisije za ratne potrebe, u praksi se malo ovih novčanica doista i našlo u redovnom opticaju. Evo zašto:

Početak, put i kraj novčanice od 100 dinara 15.7.1934. u fragmentima se može opaziti, u numizmatički izuzetno dobroj knjizi „Novac u Jugoslaviji za vreme Drugog svetskog rata“ autora Miodraga Ugričića, ali na žalost, ne sustavno nego samo u objašnjenjima za sve ostale novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije. No, nešto temeljitijim proučavanjem u tekstu razbacatih podataka o ovoj novčanici, te na osnovu toga izvođenju jasnih i logičnih zaključaka, moguće je opisati i celi njezin „vek“. No, krenimo redom.

IZRADA I RATNI PUT

Podaci Narodne banke Kraljevine Jugoslavije na dan 31.3.1941. godine, kazuju kako je do tog dana bilo izrađeno 24.565.000 primeraka novčanice od 100 dinara 15.7.1934. Od toga je 24.515.000 primeraka ostavljen za tzv. „potpuno izvanredne državne potrebe“, a 50.000 primeraka bilo je namenjeno za potrebe redovitog opticaja. Do početka rata, 6. aprila 1941, ta je novčanica, s ostalima iz rezervara Narodne banke u Beogradu, prenesena u filijalu Narodne banke u Užicu.

Međutim, kako je započeo rat, započeo je i neobični put ove novčanice. Najpre je iz Užica, 10/11. aprila 1941, u Sarajevo otpremljeno željeznicom 5.850.000 primeraka (i ostalih novča-

nica, ali u ovom tekstu prati se isključivo novčanica 100 dinara 15.7.1934), a u Užicu je ostalo 18.970.000 primeraka. Zbir tih podataka govori o ukupno izrađenih 24.820.000 primeraka, što je 255.000 više nego prema stanju 31.3.1941, objavljenom u službenim podacima Narodne banke, prema Ugričićevoj knjizi. Razlika je, znači, izrađena u Zavodu na Topčideru između 31. marta i 6. aprila 1941. godine, te takođe otpremljena „na sigurnije место“, u Užice.

Drugopomenuta, veća količina novčanica u Užicu, nije od 6. aprila 1941. više bitnije premeštana, i tamo je dočekala nemačku okupaciju, nakon čega je prebačena nazad odakle je i krenula - u Beograd. To znači da je, prema današnjim nalazima, novčanica od 100 dinara 15.7.1934. iz Užičkog kontingenta tek neznatno upotrijebljena, nakratko, do povlačenja i emitovanja okupacionih novčanica Srpske narodne banke. Neznatno, ali ipak jeste, jer je službeno i povučena na teritoriji okupirane Srbije.

Prva, manja količina, koja je otpremljena u Sarajevo, imala je mnogo zanimljiviju sudbinu. Kako je željeznički transport s novčanicama iz Užica stigao u Sarajevo 11. aprila 1941, stigao je zapravo u dane potpunog haosa i nejasne buduće situacije. Nemci još nisu bili stigli, Kraljevina se počela raspadati, u Zagrebu je proglašena Nezavisna Država Hrvatska kojoj je pripalo i Sarajevo... U cijelom tom metežu

službe Narodne banke Kraljevine nalažu pomalo već rasutoj vojsci uništenje novčanica. Vojska čeka 14./15.4.1941. pogodan trenutak, jer novčanice treba preneti iz filijale Narodne banke prema željezničkoj stanici, ali nemačka su bombardiranja stanice stalna, ne može joj se ni pristupiti, pa zadatak ne biva obavljen. Nemački Wehrmacht, konačno 15.4.1941, zauzima Sarajevo i novčanice su zaplenjene (zajedno s oko 1100 kg zlata i ostalih dragocenosti).

Čim se nemačka vlast stabilizovala, od njemačkog zapovjednika za Srbiju, iz Beograda u Sarajevo 23. aprila 1941. godine, stiže nalog da se novčanice i zlato povuku iz Sarajeva i vrati u Beograd. Pedantna nemačka sila naredbu odmah i sprovodi, te utovar započinje istog dana, ali zbog veće količine tereta, nije se mogla obaviti za jedan dan.

Međutim, već 24.4.1941. u Sarajevu, u kojem je tada već uspostavljena i hrvatska državna vlast, stiže izaslanstvo Hrvatske Državne Banke koje je poslao lično pogлавnik, dr Ante Pavelić, a s nakanom da zadrži novčanice i zlato kao vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske. Nemačka prema dogovoru Zagreba i Berlina obustavlja započete pripreme za povrat novčanica i zlata u Beograd, te konačno 27.4.1941. sve biva neopozivo predato hrvatskim vlastima i otpremljeno u Zagreb.

Dakle, u Zagrebu je završilo 5,850.000 primeraka novčanice od 100 dinara 15.7.1934. S obzirom da je i plaćanje starim jugoslovenskim dinarima na teritoriju NDH trajalo nešto duže nego na teritoriji Srbije, tj. kune su se pojavile čak mesec kasnije nego srpski dinari, u NDH je u opticaj ušla nešto veća količina predmetne novčanice nego iz kontingenta koji je završio u Beogradu. Prema službenim podacima Hrvatske Državne Banke, među novčanicama povlačenim iz opticaja bila je i ova novčanica.

KONAČNO OPTECAJ - SARAJEVO PRVO?

Najvažniji podatak koji se iz svega navedenoga može izvući je sledeći:

1. Nesumnjivo je izrađeno tačno 24.820.000 primeraka novčanice, što je podatak koji do sada nigde nije objavljen.

2. Iako su službeno stavljeni u optecaj 8. aprila 1941. godine, u celoj Kraljevini Jugoslaviji, ni jedna jedina novčanica nije se zbog istorijskih okolnosti tada mogla pojavit u opticaju.

3. Novčanice su bile u opticaju isključivo u Hrvatskoj i Srbiji, a možda i u Crnoj Gori. (Katalog Z. Jelinčića navodi postojanje „verificato“ overenih ovih novčanica, ali bez slike). One sasvim sigurno nikada nisu dospele ni u Makedoniju ni u Sloveniju.

4. Vreme optjecaja u Hrvatskoj i Srbiji svakako jeste posle 1.5.1941, nikako pre toga. U Srbiji zbog toga što je 24.4.1941. nemački zapovednik za Srbiju naredio povratak u Beograd ove novčanica iz filijale NB Kraljevine Jugoslavije u Užicu, pa dok su novčanice utovorene, vraćene i pripremljene za opticaj, moralo je proći barem nekoliko dana. U Hrvatskoj još i kasnije, a svakako posle 27.7.1941, kada su novčanice preuzete i otpremljene u Zagreb, a manji njihov dio ostavljen u Sarajevu. I tu je trebalo nekoliko dana za dopremu i pripremu puštanja u opticaj, pa i tu možemo govoriti o istom terminu kao za Srbiju.

5. Oprezno se može napomenuti kako je moguće, ipak, da se prvo stvarno pojavljivanje novčanice među stanovništvom dogodilo u Sarajevu, jer je manji deo novčanica (od ukupno 5,85 miliona primeraka) ostavljen u filijali Hrvatske Državne Banke Sarajevo, pa stoga postoji mogućnost stvarne emisije eventualno koji dan ranije.

I JOŠ MALO ZA NOTAFILE

Za notafile jugoslavenske istorije, osim broja izrađenih primeraka, nevažan neće biti ni podatak o registarskim brojevima novčanica. Izrađenih 24,82 milijuna primjeraka podeljeno je u 993 serije po 25.000 komada, a prema klasičnoj numeraciji novčanica francuskog tipa (25 slova x 1 serija x 1000 primeraka).

Dakle, zbog pojašnjenja: serijski

broj izgleda ovako A.0001 000. Broj serije je 0001, slovo A je predznak serije (25 je odabranih ciriličnih slova predznaka), a 000 je broj novčanice (od 000 do 999).

Konkretno: novčanica od 100 dinara 15.7.1934. izrađena je u rasponu serije od 0001 do 0992. Stoga je prvi serijski broj ove novčanice A.0001 000, a posljednji R.0993 999.

Cena na notafilskom tržištu poslednjih godina doživjela je značajni pad. Dok se do pre 10 godina kretala i do 60 € (tadašnjih 120 DM), danas je 30 do 35 € za primerak u prvom kvalitetu očuvanosti.

Na kraju, kao zanimljivost treba naglasiti kako se među primercima u prvom kvalitetu, u 90% slučajeva, pojavljuju oni sa serijom 0483, a jako retko ostale serije. Primerci s tragovima rukovanja (opticaja), a koji nisu baš česti, pojavljuju se u različitim serijama. Iz tega se može zaključiti i to, kako su nadležne službe Hrvatske Državne Banke i Srpske narodne banke za vreme svog postojanja, ipak, propisno uništile većinu povučenih novčanica ovog tipa.

Summary

A short and unusual life of the 100 Dinara 1934 banknote

A detailed study on the 100 Dinara banknote of the National bank of the Kingdom of Yugoslavia dated July 15, 1934 is given, starting from the French influence on the Yugoslav royal banknotes, and general descriptions. Data on the production and quantities issued is given, as well as the areas where this „mysterious“ banknote was in circulation - only in Croatia and Serbia, perhaps also in Montenegro, for some „Verificato“ notes had been mentioned.

Finally questions regarding the different serial numbers are given, as well as the valuations. It is quite interesting that 90% of the first quality banknote of this type belong to Series 04 83, while other series are seldom found on the numismatic market.

Ikonografija novčanice Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara iz 1934. godine

Bogdan ŠARUNAC, Beograd
bogdansarunac@yahoo.com

Zeleći da zameni apoen od 100 dinara, koji je imao isti nacrt kao i novčanica iz 1920. godine, Narodna Banka Kraljevine Jugoslavije usvojila je 1934. idejno rešenje akademskog slikara Vase Pomorišca (nacrt izradio P. Stojčević, gravirao V. A. Kun).

Novčanica u potpunosti iskazuje unitarni, monarhistički i hrišćanski karakter države Karađorđevića. Na aversu, kojim dominiraju plavičasti tonovi pozadine i okvira tročlanog geometrijskog prepleta, u prvom planu sa desne strane je prikazana figura mlade žene koja sedi, u desnoj ruci drži pero, dok je levom zagrlila dečaka koji stoji, oslanjajući se na mač. U drugom planu nalazi se crkva Sv. Đordja na Oplencu, koja je mauzolej vladajuće kraljevske dinastije. Iako postoji mišljenje da figure žene i deteta predstavljaju kraljicu Mariju i prestolonaslednika Petra, ova mogućnost je isključena. Ne postoji ni portretska sličnost, a ni lik Kraljice kao rođene pripadnice strane dinastije, uz svo poštovanje, ne bi bio prikidan i nedvosmisleni nacionalni simbol. Sličnost pomenutih ličnosti s figurama na predstavi novčanice samo je prividna, dakako i zbog ondašnjeg uzrasta prestolonaslednika. Slično se pogrešno tumačila i „uniforma“, u koju je obučen dečak, kao „sokolska“. Premašio je likovnih elemenata uniforme, na osnovu kojih bi se to moglo tvrditi.

Žena je alegorički prikaz države, i zaodenuta je purpurnim plaštom koji pokriva haljinu ljubičaste boje, koja je ukrašena simboličnim motivima životinja i biljaka u zlatu. Pred nogama žene se nalazi otvorena knjiga na zatvorenoj - dokaz ustavnosti zasnovane na znanju, mikroskop i grozd - simboli nauke i berićeta. Na motivima haljine nalazimo bogatu srednjovekovnu hrišćansku ikonografiju. Od motiva prepoznajemo jelena, pauna, dve grlice okrenute kljunovima jedna drugoj. (Ovo asocira na inicijal 'P' iz Miroslavljevog Jevandjela). Plodovi kojima se hrane životinje su alegorija plodova drveta života, koje je na sredini Božijeg - Krst. Na haljini uočavamo i motiv „neboparnog orla“, koji predstavlja Hristovu pobedu nad Adom, kao i stilizovano „bilje isceljenja“ - lek besmrtnosti. Purpurna boja očeće i plašta pokazuje kraljevsko dostojanstvo države.

Dečak sa šajkačom na glavi predstavlja pobedonosni ratnički narod iz balkanskih i I svetskog rata.

Na reversu, u prvom planu s desne strane oko državnog grba sede dve devojke obučene u jeleke i dugačke plave haljine, čije su glave zaodenute u belim maramama. Devojka s leve strane u rukama drži sidro, pred njom su gusle, knjige, limun i vino. Devojka s desna drži snop žita, dok se iza nje naziru kuća i fabrički dimnjaci, a pred njom bundeva, grožđe, kruške i jabuke. Njih dve prema simbolima predstavljaju istovremeno primorski i kontinentalni deo zemlje, ali i ubrzani trgovinu i industrijalizaciju tradicionalno agrarne zemlje.

U drugom planu reversne predstave, s leve strane, nalazi se Dubrovnik, srednjovekovni grad - država, nezavisan tokom turskih i mletačkih osvajanja. Njegovo isticanje ukazuje na nezavisnost mlade jugoslovenske države.

Natpsi na aversu su cirilični, a na reversu latinični. U prostoru za vodeni znak nalazi se portret vladara Kralja Aleksandra I Karađorđevića. Novčanica, baš kao i vladajuća politika tog vremena, koju je najviše propagirao sam taj Kralj, putujući diljem zemlje i držeći mitinge, pokazuje nacionalni i državni karakter, čija je osnova jugoslovenstvo na čelu sa dinastijom Karađorđevića.

Summary

Iconography of the 100 Dinara 1934 banknote

This rare and popular banknote, designed by Vasa Pomorišac, has an interesting iconography which shows in a way the unitary, monarchist and Christian character of the Kingdom of Yugoslavia under the Karađorđevich dynasty. Bilingual - Latin and Cyrillic - inscriptions, as well as the heraldic characteristics, emphasize the idea of Yugoslav unity.

Nova zgrada Narodne banke Srbije - građevina XXI veka

Novčanice u Srbiji XXI VEKA

Darko BERGER, Buehl-Eisental (Nemačka)
Ranko MANDIĆ, Beograd

P očetkom ove godine u Srbiji je bilo u opticaju 8 nominala novčanica, sa ukupno 15 raznih tipova i varijanti. One se razlikuju po nazivu emitenta (NBJ i NBS), po logu (grb SR Jugoslavije,

logo Narodne banke Srbije i grb Republike Srbije), po datumima izdanja i po potpisima guvernera. Kako u publikacijama naše Narodne banke, uključujući njenu internet prezentaciju, kao ni u postojećim katalozima,

one nisu detaljno opisane po varijantama, odazivamo se brojnim zahtevima naših čitaoca i donosimo kompletan pregled naših redovnih novčanica u opticaju na dan 1. januara 2006. godine.

10 DINARA 2000.
Izdanje Narodne banke
Jugoslavije (grb SRJ)
62 x 131 mm

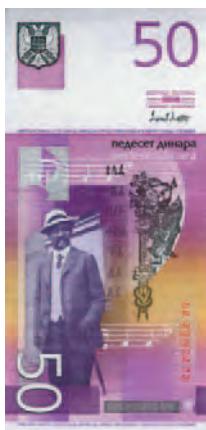
U opticaju od 31. maja 2001. godine.
Avers: portret Vuka Stefanovića Karadžića (1787-1864), utemeljivača savremenog srpskog pisma;

Revers: figura Vuka St. Karadžića i prikaz slova koje je uveo u moderno cirilično pismo.

Potpis guvernera: Dinkić Mlađan
Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA, AB, AC, AD, AE
Ref.: Sl. list SRJ br. 24/2001; „dinar“ br. 17 (2001); Krause kat. br. 153.

20 DINARA 2000.
Izdanje Narodne banke
Jugoslavije (grb SRJ)
64 x 135 mm

50 DINARA 2000.
Izdanje Narodne banke
Jugoslavije (grb SRJ)
66 x 139 mm

50 DINARA 2005.
Izdanje Narodne banke
Srbije (grb Republike Srbije)
66 x 139 mm

100 DINARA 2000.
Izdanje Narodne banke
Jugoslavije (grb SRJ)
68 x 143 mm

U opticaju od 15. decembra 2000. godine.

Avers: portret Petra II Petrovića Njegoša (1818-1851), crnogorskog vladara i mitropolita, pesnika;

Revers: skulptura koja predstavlja Njegoša, postavljena u njegovom mauzoleju na Lovčenu.

Potpis guvernera: Dinkić Mlađan

Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA, AB, AC, AD, AE, AF, ZA

Ref.: Sl. list SRJ br. 70/2000; „dinar“ br. 16 (2001); Krause kat. br. 154.

U opticaju od 15. decembra 2000. godine.

Avers: portret Stevana Stojanovića Mokranja (1856-1914), srpskog kompozitora i muzikologa, desno klavir;

Revers: figura S.S. Mokranja, notni zapis i crtež sa Miroslavljevog jevandjelja.

Potpis guvernera: Dinkić Mlađan

Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG, AH

Ref.: Sl. list SRJ br. 70/2000; „dinar“ br. 16 (2001); Krause kat. br. 155.

U opticaju od 15. novembra 2005. godine.

Avers: portret Stevana Stojanovića Mokranja, desno gitara;

Revers: figura S.S. Mokranja, kao kod prethodnog izdanja.

Potpis guvernera: Radovan Jelašić

Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA

Ref.: Sl. glasnik RS br. 98/2005; Krause kat. br. -

U opticaju od 15. decembra 2000. godine.

Avers: portret Nikole Tesle (1856-1943), naučnika i prona-lazača svetskog ranga;

Revers: figura N. Tesle i prikaz elektromagnetskih motora.

Potpis guvernera: Dinkić Mlađan

Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG

Ref.: Sl. list SRJ br. 70/2000; „dinar“ br. 16 (2001); Krause kat. br. 156.

100 DINARA 2003.
Izdanje Narodne banke
Srbije (logo NBS), prigodna.
68 x 143 mm

U opticaju od 2. jula 2003. godine.

Avers i revers kao kod prethodne novčanice, samo što se na reversu nalazi cirilični prigodni tekst: „Narodna banka Srbije pušta u opticaj ovu / novčanicu u znak sećanja na izdavanje prvog / srpskog papirnog novca, jula 1884. godine. / Beograd - Topčider, jul 2003.“

Potpis guvernera: Dinkić Mlađan

Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA, AB, AC

Ref.: Sl. glasnik RS br. 70/2003; „dinar“ br. 22 (2004); Krause kat. br. 41.

100 DINARA 2004.
Izdanje Narodne banke
Srbije (logo NBS), obična.
68 x 143 mm

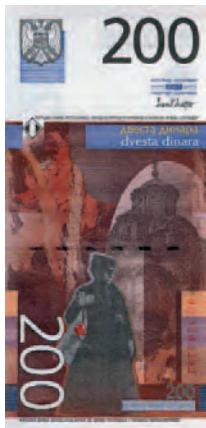
U opticaju od 17. septembra 2004. godine.

Avers i revers kao kod prethodne novčanice, izuzev godine izdanja, potpisa guvernera, i što se na reversu ne nalazi prigodni tekst.

Potpis guvernera: Radovan Jelašić

Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA

Ref.: Sl. glasnik RS br. 104/2004; Krause kat. br. 42.

200 DINARA 2001.
Izdanje Narodne banke
Jugoslavije (grb SRJ)
70 x 147 mm

U opticaju od 31. maja 2001. godine.

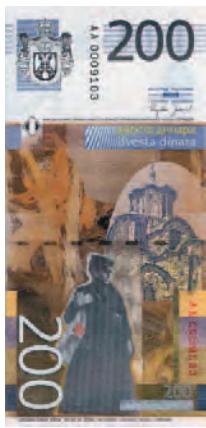
Avers: portret Nadežde Petrović (1873-1915), srpske slikarke ekspresioniste;

Revers: figura N. Petrović i prikaz manastira Gračanica.

Potpis guvernera: Dinkić Mlađan

Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG, ZA

Ref.: Sl. list SRJ br. 24/2001; „dinar“ br. 17 (2001); Krause kat. br. 157.

200 DINARA 2005.
Izdanje Narodne banke
Srbije (grb Republike Srbije)
70 x 147 mm

U opticaju od 2. jula 2005. godine.

Avers i revers kao kod prethodne novčanice.

Potpis guvernera: Radovan Jelašić

Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA

Ref.: Sl. glasnik RS br. 56/2005; „dinar“ br. 25 (2005); Krause kat. br. -

500 DINARA 2004.
Izdanje Narodne banke
Srbije (logo NBS)
70 x 147 mm

U opticaju od 17. septembra 2004. godine.
Avers: portret Jovana Cvijića (1865-1927), geografa i ute-meljivača antropogeografije kod nas;
Revers: figura J. Cvijića i stilizovan prikaz etnomotiva.
Potpis guvernera: Radovan Jelašić
Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA, AB, AC
Ref.: Sl. glasnik RS br. 104/2004; „dinar“ br. 24 (2005); Krause kat. br. -

1000 DINARA 2001.
Izdanje Narodne banke
Jugoslavije (grb SRJ)
72 x 151 mm

U opticaju od 20. septembra 2001. godine.
Avers: portret Đorđa Vajferta (1850-1937), guvernera Narodne banke Srbije i Kraljevine SHS, industrijalca i numizmatičara;
Revers: figura Đ. Vajferta, enterijer zgrade Narodne banke i prikaz Vajfertove medalje Borskog rudnika.
Potpis guvernera: Dinkić Mlađan
Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA, AB, AC
Ref.: Sl. list SRJ br. 50/2001; „dinar“ br. 18 (2001); Krause kat. br. 159.

1000 DINARA 2003.
Izdanje Narodne banke
Srbije (logo NBS)
72 x 151 mm

U opticaju od 24. marta 2003. godine.
Avers i revers: kao kod prethodne novčanice.
Potpis guvernera: Dinkić Mlađan
Prefiksi serijskih brojeva novčanica u opticaju: AA, AB, AC
Ref.: Sl. glasnik RS br. 28/2003; Krause kat. br. 43a.

1000 DINARA 2003.
Izdanje Narodne banke
Srbije (logo NBS), Udovički
72 x 151 mm

U opticaju od 15. septembra 2003. godine.
Avers i revers: kao kod prethodne novčanice, izuzev potpisa guvernera.
Potpis guvernera: Kori Udovički
Prefiksi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA, AB
Ref.: Sl. glasnik RS br. 90/2003; „dinar“ br. 22 (2003); Krause kat. br. 43b. .

5000 DINARA 2002.
Izdanje Narodne banke
Jugoslavije (grb SRJ)
76 x 159 mm

5000 DINARA 2003.
Izdanje Narodne banke
Srbije (logo NBJ)
76 x 159 mm

U opticaju od 21. avgusta 2002. godine.

Avers: portret akademika Slobodana Jovanovića (1869-1958), pravnika, istoričara i državnika;

Revers: figura S. Jovanovića, zgrada Narodne skupštine sa delom enterijera skupštinske sale.

Potpis guvernera: Dinkić Mlađan

Prefixi serijskih brojeva novčanica u opticaju: AA

Ref.: Sl. list SRJ br. 45/2002; „dinar“ br. 21 (2003); Krause kat. br. -

U opticaju od 2. jula 2003. godine.

Avers i revets kao kod prethodne novčanice.

Potpis guvernera: Dinkić Mlađan

Prefixi serijskih brojeva novčanica do sada u opticaju: AA

Ref.: Sl. glasnik RS br. 28/2003; „dinar“ br. 22 (2003); Krause kat. br. 44.

Od svih navedenih novčanica, za sada je najavljen povlačenje iz opticaja samo apoena od 5000 dinara, izdanje NBJ, a koja prestaje biti zakonsko sredstvo plaćanja 1. marta 2006. godine. U narednom periodu očekuje se izдавanje preostalih apoena srpskih novčanica sa predstavom državnog grba.

Svi primerci novčanica ilustrovani u ovom članku potiču iz kolekcije Darka Bergera.

Summary

Banknotes in Serbia in the XXI Century

At the beginning of this year in Serbia have circulated 8 denominations of paper money, with 15 different types and varieties. First of all they differ regarding the name of the issuing institution: National Bank of Yugoslavia and National Bank of Serbia. Differences also exist regarding the logo - Coat of arms of the Federal Republic of Yugoslavia, logo of the National Bank of Serbia and coat of arms of the Republic of Serbia. Finally, they have different dates and signatures of three governors: Dinkić Mlađan, Kori Udovički and Radovan Jelašić.

Along with illustrations of all the banknotes, all the relevant data is given. The first old (Yugoslav) banknote in this series, that had been withdrawn from circulation, is the 5,000 Dinara note dated 2002, while other Yugoslav banknotes will be completely replaced by Serbian ones by the end of this year.

Promotivna novčanica ZIN-a

U toku 2005. godine pojavila se jedna „zagonetna novčanica“ koja je zaintrigirala kolecionare papirnog novca. Radi se o jednom izdanju Zavoda za izradu novčanica (ZIN), u vidu banknote, a koja se koristi kao svojevrsna reklama pri promociji usluga ovog Zavoda. Njen dizajn je veoma atraktivna, jer na obe strane prikazuje lik naše čuvene slikarke i pesnikinje, Milene Pavlović - Barilli.

O „liku sa novčanice“ navodimo osnovne biografske podatke:

Milena Pavlović-Barilli rođena je u Požarevcu 5. novembra 1909, umrla u Njujorku 6. marta 1945. godine. Njen otac bio je bogati trgovac, ali takođe i kompozitor, a majka je izučavala likovnu umetnost.

Milena je završila Kraljevsu likovnu akademiju u Beogradu, a njen slikarski opus bio je pod snažnim uticajem za-

padnih likovnih pravaca i umetnika.

Promotivna novčanica ZIN-a sa likom Milene Pavlović Barilli izrađena je u pastelnim bojama, veličine 163x78 mm i obeležena serijskim brojevima crvene boje.

R. M.

Tačkice i drugi robni bonovi od 1944. godine - IV

Đuro VOJNOVIĆ, Beograd
djurovojnovic@hotmail.com

Ovu seriju članaka o bonovima za racionalno snabdevanje, počev od „tačkica“ sredinom 1940-ih godina, završavamo nastavkom opisa bonova za snabdevanje deficitarnim artiklima u Srbiji 1990-ih godina. To su:

BONOVI ZA ULJE

42. Grad Beograd, kupon za 1 litar ulja, zelene boje, 9x5 cm.

43. Snabdevačke organizacije i mesne zajednice u opštini Niš, bon za ulje za jelo, zelene boje.

44. Skupština opštine Vladičin Han, bon za jestivo ulje, 1 litar. Karton bele boje, 9,3x5 cm

Postojali su sasvim sigurno slični bonovi i u ostalim mestima i opštinama Srbije, ali nam za sada nisu poznati. Poznat nam je, međutim, jedan makedonski bon za iste namene, izdat nešto ranije, i to:

45. Mesna zajednica Skopje - Bon za maslo za jadenje, 1 litar. Žute boje, 11,3x4,5 cm. Primerak iz moje kolekcije nosi datum Februar 1983.

BONOVI ZA PRANJE

46. Grad Beograd, kupon za 1 kg deterdženta, ljubičaste boje, 9x5 cm. Po redovnih bonova, postoje takođe i bonovi sa popustom, a kod kojih je dijagonalno, crvenim slovima, odštampa-

no „Popust 30“. Poznati su takođe i bonovi za ulje sa istim popustom, dok nam za druge namirnice takvi bonovi nisu poznati.

47. Snabdevačke organizacije i mesne zajednice u opštini Niš, bon 1 kg deterdženta, plave boje.

Bonovi za deterdžent drugih mesta i opština za sada nam nisu poznati.

OSTALI BONOVI

48. Veoma je interesantan jedan bon iz Zrenjanina, čija je funkcija veoma neobična i verovatno jedinstvena. To je bon za „snabdevanje sirotinje“ jeftinom polovnom odećom, a koja se nije pro-

davala na komad, nego na kilogram. Bon je crvene boje, 14x8,5 cm, sa dvostranim dizajnom. Nominalna vrednost je 5 dinara, a mogao se kupiti 1 kg polovne odeće. Bagatela!

49. Bon iz ranijeg perioda, verovatno iz 1950-ih, koji je služio kao Nalog da se donosiocu izda 1 METAR DRVA. Izdavač bona je bila izvesna Direkcija O.G.B. (značenje skraćenice nije nam poznato), a isti je važio uz odgovarajuću kupovnu knjižicu.

Tačkice i bonovi za racionalno snabdevanje namirnicama i drugim deficitarnim proizvodima nisu ovde ni izdaleka kompletno obrađeni. Opisani su uglavnom primerci iz jedne kolekcije, a koji do danas nisu obradivani u našoj literaturi. Pored opisanih, postoje i brojni drugi bonovi i kuponi istih namena, ne računajući više hiljada raznih bonova koje su izdavale skoro sve privredne organizacije u bivšoj Jugoslaviji, uglavnom u sedmoj i osmoj deceniji prošlog veka.

Summary

Supply rationalization coupons and other ration cards issued since 1944 - Part IV

This final part of the article on the Yugoslav rationalization coupons includes the last ones that had been issued during the economic crisis and embargo imposed upon Federal Republic of Yugoslavia in the last years of the last century. While the coupons for sugar, coffee, milk and flower had been discussed earlier, here the coupons for cooking oil and washing powder are described. Added are some older coupons - for the second hand clothes and for timber.

BIKERLAND BANKNOTE

Bonovi koji se koriste na BIKERS susretima

Vjekoslav TRBOJEVIĆ, Pula
vjekoslav.trbojevic@uljanik.hr

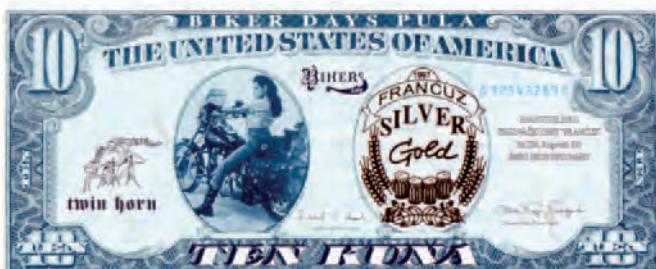
Preteče YU bikersa: sa prvog takmičenja motociklista u Beogradu 1945. godine

„Kad odrastem postaću biker!“ Sećate li se legendarnog i neponovljivog filma iz 1969. godine: „Goli u sedlu“ (Easy Rider) sa Dennis Hopperom, Peter Fonom i Jack Nicholsonom u glavnim ulogama?

„Biker“ ili u narodu poznati kao motoristi, oduvek su izazivali podvojeno mišljenje među ljudima, od divljenja mlađih generacija i sanjanja kako će jednom postati deo tog kulta, do netrpeljivosti onih starijih koji nikada nisu prihvatali njihov stil života. Jesmo li možda previše neobjektivni kada o tim ljudima donosimo negativne stavove samo i jedino na osnovu naših predrašuda? I na šta prvo pomislimo kada se spomenu bikeri? Na buku motora, škripanje guma, tetovirana tela, kožne jakne, glasnu rok muziku, drogu, tučnjave, razbijanja.....?

Možda će se mnogi iznenaditi, ali ni-

je sve baš tako crno. Sigurno do danas niste čuli da se naprimjer, svake godine u istarskom gradiću Umagu okupljaju bikeri policajci iz celog sveta. I verujte, uopšte ne liče na policajce. Udruženja bikera, neretko „sakrivena“ iza nešto umerenijih i „normalnijih“ naziva motociklističkih klubova, brojna su širom sveta, pa ni balkanski prostori za tim ne zaostaju. Od pojedinaca, okupljenih u garažama malih mesta i gradova, do pravih klubova koji u velikim svetskim gradovima broje i do nekoliko hiljada članova. Iza takvih klubova postoje organizacije, postoje statuti i pravilnici koji određuju funkcionisanje biker klubova i udruženja. Bikeri su aktivni i izuzetno odgovorni učesnici saobraćaja, oni su atrakcija, zahvalni gosti i među najboljim promoterima vašeg turizma i vaše zemlje. Malo je drugih gostiju koji su toliko mobilni, i koji će u kratkom ➤

Slika 1. Biker-novčanica od 10 kuna 1997 sa III susreta biker kluba „Twin Horn“ iz Pule, avers. Revers je prazan; veličina 153 x 65 mm

Slika 2. Biker-novčanica 5 Kuna iz 1998. sa IV susreta „Twin horn“ kluba iz Pule, avers. Revers je prazan; veličina 154 x 65 mm

Slika 4. Avers od bona-novčanice od 6 Kuna 2005. godine sa XI. biker susreta biker kluba „Twin horn“ iz Pule. Reversu je prazan, veličina: 72 x 35 mm

Slika br.5. Avers bona vrednosti 5 starih rokera sa biker susreta organizovanog u Umagu, bez datuma izdajenja. Nije dostupan podatak iz koje godine i sa kojeg po redu susreta potječe bon. Bez dizjna na reversu, veličina: 90 x 50 mm

Slika 7. Avers i revers bona vrednosti 5 centuriona 2003. Izdanje prilikom susreta kojeg je organizirao moto klub „Aqua bikers“ iz Varaždinskih Toplica. Na reversu je pečat biker kluba koji je potvrđivao autentičnost bona; veličina: 105 x 56 mm

→vremenu „zaviriti“ na tako puno destinacija, kao što to oni čine. Njihova oprema zahteva velika i skupa održavanja, što se sve svodi i na velika odricanja. A tu, u odricanju, zapravo da i nema razlike od nas numizmatičara.

Ali čemu uopšte ovakav članak u numizmatičkom časopisu? Odgovor je →

Slika 6. Avers i revers biker novčanice - bona od 40 dinara 2004, sa susreta u organizovanog od strane vojvođanskog biker kluba iz Novog Sada 27-30. maja 2004.godine. Dimenzija: 119 x 60 mm

→ jednostavan: zbog bonova, svojevrsnog „bikerskog novca“, koje oni izdaju. Naime, mnogi klubovi organizuju susrete bikera. Naprimjer, Istarski motociklistički klub TWIN HORN iz Pule, takve susrete održava već nekoliko godina. Iz celog sveta sjati se u letnjim mesecima u mali grad Pulu i do 6.000 bikera i ljubitelja motociklizma. Na takvim skupovima, koji se u pravilu održavaju na travnatim površinama, najčešće blizu mora, sve funkcioniše kao u malom gradu. Sve, pa čak i „monetarni sistem“.

Da bi se izbegao rad sa gotovinom, organizatori susreta, a to su najčešće lokalni biker klubovi, izdaju svake godine vrlo lepo dizajnirane bonove. Na posebnim pultovima svoju gotovinu možete promeniti za istu vrednost u bonovima, a na svim štandovima u kampu, bonovima plaćati hranu i piće, motorističke rezervne dijelove i ukrase, usluge tetoviranja i sl.

Ovi se bonovi dosta teško pronalaze u dobrom kvalitetu. Njih retko možete i dobiti od bikera, jer sve što se iz gо-

vine pretvori u bon, u pravilu se i potroši. Sa druge strane, ples, prašina, znoj, gužvanje po džepovima, dodatni su razlog što, i kada se dođe do njih, to su bonovi uglavnom vrlo slabog kvaliteta, numizmatički posmatrano.

Dizajn ovog atraktivnog „novca“ varira od kluba do kluba. Neki su klubovi više, a neki manje kreativni. Raniji bonovi istarskog TWIN HORNA bili su prelepi, a dizajnom su jako asocirali na američke dolare. Zadnjih nekoliko godina, kvalitet izrade, a dizajn posebno, pao je, što se vidi i iz priloženih ilustracija uz ovaj članak. Da li je to posledica stanja u klubu, ili opšte komercijalizacije, teško je reći.

Sa druge strane pojedini klubovi u ovom delu Evrope, pa i na Balkanu, još uvek ulažu dosta truda u lepotu svojih bonova, što je svakako za pohvalu.

U nastavku su prikazani bonovi nekih biker klubova sa područja bivše Jugoslavije. Možda će nas njihova lepota naterati da, kao numizmatičari, počнемo drugim očima gledati na one koji te

bonove izrađuju. A notafile da ih počnu sakupljati.

Sve ovde opisane biker „novčanice“ potiču iz zbirke autora ovog članka, koji će biti zahvalan čitaocima „dinara“ za podatke o drugim, do sada neobjavljenim, bonovima ove vrste.

Summary

Money of the Bikers - Motorcycle riders

Biker is a term used for the motorcycle enthusiasts who mostly ride heavy motorcycles. During the bikers gatherings, organized by the clubs, very often the special monetary coupons are used, which represent substitution of real money mostly used for purchasing beverages and souvenirs. Here such „bikers‘ money“ issued by the following clubs is described: „Twin Horns“ from Pula, Bikers club from Umag, „Aqua Bikers“ from Varaždinske Toplice and „Bikerland“ money issued by the club in Novi Sad.

www.singidunum-online.com

- * Numizmatika - metalni i papirni novac *
- * Militarija - ščevroni, vojne oznake, činovi i uniforme *
- * Faleristika - medalje, plakete i odlikovanja *
- * Literatura - velik izbor knjige i časopisa *

moneta@singidunum-online.com

Obveznica Francuskog deoničarskog društva valjevskih rudnika bakra

Branko GLIŠIĆ, Paradiso - Lugano, Švajcarska
b.glisic@bluewin.ch

Otkriće obveznice Francuskog akcionarskog društva sa ograničenom odgovornošću valjevskih rudnika bakra veoma me je, kao Valjevca, zaintrigiralo - naime, nije mi bilo poznato da se u valjevskom kraju ikada eksploratisao bakar. Nakon kraćeg istraživanja doznao sam da se rudnik zapravo nalazio u selu Rebelj, udaljenom nešto više od 25 km od Valjeva, u pravcu Zapad - Jugozapad, u blizini planina Jablanik i Medvednik, sa leve strane reke Jablanice. Položaj sela Rebelj prikazan je na slici 1.

Iako nedovoljno ispitana, arheološka građa ukazuje na postojanje i eksploraciju rudnika još u rimskom periodu. Pronađeno je jedno rimsко rudarsko okno, ostaci rimskog utvrđenja, koje je verovatno štitilo rudnik i u kome se nalazila njegova uprava, i votivni žrtvenik posvećen Apolonu Gangaresu, za koji se prepostavlja da se nalazio u vili koja je služila za snabdevanje rudnika. Ostaci utvrđenja i žrtvenik datirani su u period III - IV veka n.e.

Praćenje razvoja rudnika kroz srednji vek dosta je teško. Arheološka istraživanja sporo napreduju, a istorijska građa koja se tiče rudnika, a koja se čuva u dubrovačkim i mađarskim arhivama, nije dovoljno ispitana. Budući da se u Rebelju eksploratosao isključivo bakar, ovaj rudnik se ne pominje u istorijskim spisima onoliko često koliko se pominju rudnici srebra. U istorijskim izvorima rudnici i trgovci u severozapadnom delu Centralne Srbije pominju se tek u poznom srednjem veku, drugoj polovini XIV i naročito u XV veku (uglavnom dubrovački izvori), i tada se može pratiti i rad rudnika Rebelj.

Sa turskom okupacijom, rudnik gubi na značaju i dolazi do njegovog gašenja. Rudari rudnika Rebelj su se odseliли mahom u Ugarsku i Italiju, da bi se vratili samo na kratko tokom austrijske

Slika 1: Položaj sela Rebelj u kome se nalazio valjevski rudnik bakra

okupacije 1717. - 1739. godine, a zatim ponovo otišli. Sa oslobođenjem od turskog ropstva i privrednim poletom Srbije, u drugoj polovini XIX i početkom XX veka, dolazi do ponovnog interesovanja za ovaj rudnik. Iz tog perioda datira i obveznica o kojoj je u ovom tekstu reč.

Istraživački radovi i identifikacija Rebelja kao rudišta obavljeni su šezdesetih godina XIX veka. Godine 1865. osnovano je rudarsko akcionarsko društvo „Podgorski rudnici“ (Podgora mining concession), za koje se smatra da je trebalo da obuhvati i rudnik Rebelj. Ipak, za ponovno oživljavanje rudnika trebalo je čekati još tri decenije, uglavnom zbog loših prilaznih puteva i nedostatka kapitala. Zbog potražnje rude bakra na svetskom tržištu radi elektrifikacije, interesovanje za rudnik su pokazali investitori iz Engleske, Francuske, Italije i Holandije. Prve radove počelo je dru-

štvo „Podgorski rudnici“, a kada je ono otišlo u stečaj, rudnik preuzima grupa iz Londona „Orient“ (Orient), koja je obezbedila i dve manje topionice.

Konačno, 1900. godine vlasništvo nad rudnikom preuzimaju francuski akcionari. Napravljena je topionica, zapošleno oko 250 - 300 radnika, i izgrađeno oko 40 objekata. Odobrenjem Ministarstva narodne privrede Srbije, osnovano je „Francusko akcionarsko društvo sa ograničenom odgovornošću valjevskih rudnika bakra (Srbija)“. Ovo društvo imalo je kapital od 2 miliona franaka podeljen u 20 hiljada akcija od po 100 franaka. Društvo je izdalo 5.000 obveznica 1. aprila 1902. godine, ispisanih na francuskom jeziku. Izgled jedne obveznice prikazan je na slici 2.

Desna ivica obveznice talasasto je izrezana preko teksta koji predstavlja ime društva, što je bio uobičajen način zaštite i kontrole papira od vrednosti tog

vremena. Usled takvog sečenja horizontalna dimenzija obveznice varira u rasponu od 367 do 371 mm uključujući i kupone, dok je vertikalna dimenzija konstantna i sa širokim belim marginama iznosi 280 mm. Dimenzije obveznice bez margina, bez kupona i bez talasastog reza iznose 285x222 mm, dok su dimenzije kupona, bez sivih marigna, 63x13 mm.

Naziv društva, isписан на обveznici на francuskom jeziku, je sledeći: „Société Anonyme Française des Mines de Cuivre de Valjevo (Serbie)“, a u slobodnom prevodu znači, kao što je ranije navedeno „Francusko akcionarsko društvo sa ograničenom odgovornošću valjevskih rudnika bakra (Srbija)“. Slobodan prevod ostalog teksta na obveznici glasi:

Akcionarsko društvo sa ograničenom odgovornošću, sa kapitalom od 2.000.000 franaka, podeljenim na 20.000 akcija, od po 100 franaka svaka.

Status upisan kod gospodina Olanjea (Olagnier), pisara u Parizu, i modifikovan odlukama vanrednih zasedanja Generalne skupštine akcionara od 26.-29.11. i 23.12.1901.god. Sedište društva je u Prizu, emisija od 5.000 obveznica na 6% od 100 franaka svaka, odbrena odlukom vanrednog zasedanja generalne skupštine akcionara, od 23.12.1901. godine.

Obveznica od 100 franaka (glasi) na donosioca potpuno oslobođena (u potpunosti razrešena) poreza i taksi.

Br. 3.906 daje pravo na godišnju kamatu (interes) od 6% koji se isplaćuje semestralno, 1. januara i 1. jula svake godine, prema uslovima i sa prednostima navedenim na poleđini:

Pariz, 1. april 1902. godine (datum naknadno štampan);

Potpisi dva člana administracije.

U gornjem levom uglu nalazi se administrativni pečat koji potvrđuje od strane društva plaćenu takstu za registraciju obveznica. Pečat je crne boje i na njegovom obodu pišu skraćenice sledećih reči: „obveznica“, „preplata (abonnement)“, „Sena“ (administrativna oblast u Parizu koja nosi ime reke koja kroz njega protiče). Zatim: „2/10 dodatnih“ (u bukvalnom prevodu „odozgo“) i „5 santima za 100 franaka“. U pečatu dominira figura Pravde. Pravilnost položaja pečata i njegova izuzetna čistoća ukazuju da je pečat nanošen

mašinski. Ovakav pečat je uobičajen na francuskim papirima od vrednosti s kraja XIX i početka XX veka.

Uz donji rub obveznice, u sredini, nalazi se crveni pečat društva, za koji se zbog čistoće i pravilnosti položaja takođe veruje da je nanet mašinski.

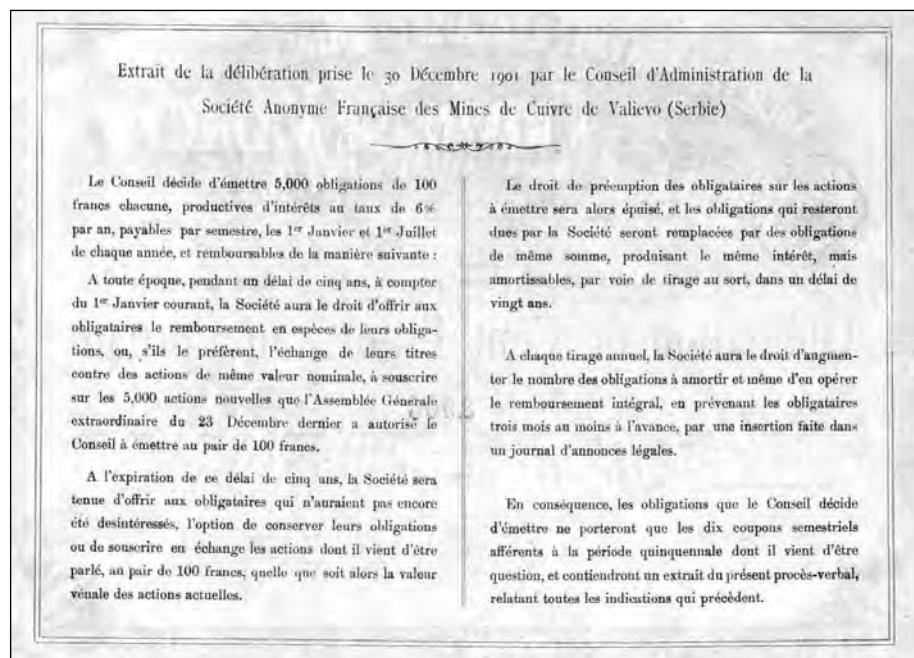
Papir je žućkaste boje i nije posebno zaštićen - navedena dva pečata i talasasto rezanje sa leve strane obveznice su jedina zaštita. Dominantne boje su ble-

do ljubičasta - ukrasni okvir i tekst, bledo žuta - centralni deo i bež - spoljašnji delovi okvira. Obveznice su štampane u englesko-francuskoj štampariji Čarls Skiper & Ist (Charles Skipper & East.), koja je poznata i po štampanju papri-nog novca nekih zemalja (npr. Haitija).

Na obveznici, sa leve strane, nalazilo se deset kupona koji su se isecali i naplaćivali semestralno, od 1. jula 1902. do 1. januara 1907. godine, dakle to-

Slika 2: Obveznica Francuskog akcionarskog društva sa ograničenom odgovornošću Valjevskih rudnika bakra

Slika 3: Tekst na poleđini obveznice Francuskog akcionarskog društva sa ograničenom odgovornošću valjevskih rudnika bakra (Srbija)

kom pet godina. Na svakom kuponu napisano je ime društva, broj obveznice, vrednost koje društvo isplaćuje (3 franka) i datum naplate. Na osnovu teksta isписаног на poleđini obveznice jasno je da nije bilo dodatnih talona sa kuponima. Tekst sa poleđine obveznice prikazan je na slici 3.

Tekst na poleđini isписан je u dvostrukom ljubičastom okviru, spoljašnjih dimenzija 209x150 mm, u dva stupca, ljubičastim slovima i njegov prevod glasi:

„Izvod iz odluke donete 30. decembra 1901. od strane administrativnog Saveta Francuskog društva sa ograničenom odgovornošću valjevskih rudnika bakra (Srbija).

Savet odlučuje da izda 5.000 obveznica, od po 100 franaka svaku, sa kamatom od 6% godišnje, sa semestralnom isplatom kamate, 1. januara i 1. jula svake godine, naplativih na sledeći način:

U bilo koje vreme, u roku od pet godina, počevši od 1. januara tekuće godine društvo ima pravo da ponudi donosiocima isplatu njihovih obveznica u gotovini, ili, ukoliko to oni više žele, zamenu njihovih obveznica za akcije iste nominalne vrednosti, koje će biti upisane među (spadati u grupu od) 5.000 novizdatih akcija vrednosti od po 100 franaka, a čije izdavanje je u Savetu odbrojila vanredna Generalna skupština akcionara, od 23. decembra 1901. godine.

Po isteku petogodišnjeg roka, Društvo se smatra obaveznim da ponudi donosiocima, kojima još uvek ne bi bila isplaćena naknada, opciju da zadrže njihove obveznice ili da ih promene u akcije o kojima je bilo reči u prethodnom paragrafu, po nominalnoj vrednosti od 100 franaka, bez obzira na kupovnu (stvarnu) vrednost akcija u tom trenutku.

Kada istekne rok prvenstvenog prava otkupa obveznica i zamene za akcije, preostale obveznice, koje Društvo duguje donosiocima, biće zamjenjene novim, na istu sumu i sa istom kamatom, ali koje će biti amortizovane izvlačenjem zgoditaka, u roku od dvadeset godina.

Na svakom godišnjem izvlačenju, Društvo će imati pravo da poveća broj obveznica koje će biti amortizovane ili čak potpuno isplaćene, obaveštavajući donosioce o toj nameri najmanje tri meseca unapred, oglasom objavljenim u zvaničnom glasniku.

Kao posledica, obveznice koje Savet odluči da izda imaće samo deset semestralnih kuponova koji se odnose na pomenu petogodišnji period, i sadržavaće izvod iz ovog izveštaja sa navedenim indikacijama.“

Na obveznici, prikazanoj na slici 2, preostala su poslednja četiri kuponova, ukazujući da je njen vlasnik poslednji put naplatio kamatu 1. januara 1905. godine, a videćemo i zašto.

Naime, kada je rudnik otvoren, procenat bakra u rudi bio je oko 16%. To je obećavalo dobru dobit, ali su sredstva od 2.000.000 franaka očigledno bila nedovoljna da se otpočne masovna eksploatacija rudnika. Trebalo je izgraditi veću topionicu, izgraditi naselje za rudare i poboljšati puteve. Postojala su dva rešenja za ovaj problem: da se izda više akcija i time poveća osnivački kapital, ili da se nedostajajući novac pozajmi na određeno vreme.

Društvo se odlučilo, ili je bilo primorano da se odluči, na drugu varijantu i pri tom je novac praktično pozajmljen, ne od banke, već od privatnih lica, a potraživački odnosi rešeni su putem obveznica. Ovo rešenje bilo je verovatno najprihvatljivije za obe strane. Kapital neophodan za osposobljavanje rudnika povećan je praktično za 25% ($5.000 \times 100 = 500.000$ franaka). Kamata od 6% godišnje niža je od kamate koju bi društvo plaćalo banci, a primamljiva je privatnim licima jer obećava dobit od 30% bez poreza za samo pet godina. S druge strane, isplata kamate bila je nezavisna od profitabilnosti rudnika, a rizik pozajmljivača bio je manji od rizika akcionara u slučaju bankrota. Ipak, ako je rudnik veoma profitabilan, akcionari mogu da odluče da obustave saradnju sa pozajmljivačima nakon pet godina.

S proleća 1903. godine kao zakupac se javlja italijansko „Društvo za bakar“ (La Société de Cuivre), a vrednost iskopane rude u toj godini iznosi 400.000 dinara, što je u to vreme bilo ekvivalentno sa 400.000 franaka, dakle odgovaralo je jednoj petini osnivačkog kapitala! Zbog tako dobrog profita dolazi do rivalstva između holandskih, francuskih i engleskih zakupaca. Međutim, krajem iste godine ipak dolazi do odluke o skorom zatvarњu rudnika zbog visokih troškova transporta i pri-

metnog opadanja procenta bakra u rudi. Kada je rudnik konačno zatvoren, 1905. godine, procenat bakra u rudi bio je svega oko 2 - 6 %. Poslednji zakupac, na kratak rok, bio je 1905. godine, francuski magnat A. Sojcer. S obzirom da kupon od 1. jula 1905. godine, prikazan na slici 2, nije iskorišćen, može se prepostaviti da je rudnik najverovatnije zatvoren već u prvoj polovini 1905. godine.

Do početka I svetskog rata bilo je još bezuspešnih pokušaja da se rudnik oživi. U međuratnom periodu i nakon II svetskog rata, sve do danas, više nije bilo pokušaja da se ruda ponovo eksploratiše u Rebelju. Šta više, nejasno je da li u Rebelju uopšte ima više bakra ili je rudnik potpuno iscrpljen. Bilo kako bilo, francuska obveznica ostaje kao svedok kratkotrajnog zamaha valjevskog rудarstva u XX veku, i kao jedan od najstarijih sačuvanih papira od vrednosti koji se tiče Valjeva.

Konsultovana bibliografija: Dragana Lazarević-Ilić, Prilog istraživanjima o postojanju i eksploraciji rudnika bakra Rebelj od antičke epohe do početka XX veka, Glasnik br. 36, Istoriski arhiv Valjeva, 2002.

Autor se zahvaljuje gospodiji Dragomiru Glišiću i Slobodanu Rakoviću na saradnji.

Summary

Obligations of the French Shareholding Society of the Valjevo Copper mines

The former Podgora Mining Concession, that had been established in 1865 in the vicinity of Valjevo, had been taken over in 1900 by the French company registered as Société Anonyme Française des Mines de Cuivre de Valjevo (Serbie). In 1901 this company had issued 5,000 obligations in denominations of 100 Francs each (Fig. 2) that were printed in French on the yellow paper, in pale violet, grayish yellow and beige colors. Text on the backside of the obligation is illustrated on Fig. 3. On the left side there were 19 coupons for payment from July 1, 1902 to January 1, 1907. It seems, however, that the mine was closed before that time, most probably in 1905.

Medalje izdate povodom zauzeća Beograda 1688, 1717. i 1798. godine

iz zbirke narodnog muzeja u Beogradu

Ranko Mandić, Beograd
r_mandic@yahoo.com

Prvih dela u kojima su obuhvaćene i medalje zauzeća Beograda u XVII i XVIII veku, pojavljuju se već 1742. i 1791. godine¹, a najobimnije u katalogu čuvene Šehenijani kolekcije, objavljene u tri toma 1807-1810 god.² Najznačajniju privatnu kolekciju ovih medalja, međutim, poseđovao je knez Montenuovo, a prodata je na aukciji firme Hess 1886. godine.³ Sve te medalje na pomenutoj aukciji kupuje Hugo Vajfert iz Pančeva, koji ih detaljno opisuje u katalogu svoje kolekcije 1893. godine.⁴ Taj katalog sadrži opise 65 medalja, od čega 44 primerka izdatih povodom zauzeća Beograda. Pored ove kolekcije, čija nam soubina nije poznata, na ovim prostorima posebno je značajna kolekcija Arheološkog muzeja u Zagrebu,⁵ u kojoj se nalazi isti broj medalja (44) sa ovom tematikom.

U svojim dosadašnjim istraživanjima, a koja još nisu završena, autor ovih redova prikupio je podatke o 110 raznih tipova i varijanti medalja izdatih povodom zauzeća Beograda od Turaka 1688, 1717. i 1798. godine, ne računajući one koje su izdate povodom zaključenja Požarevačkog mira i zauzeća drugih gradova u ovom regionu.

Kolekcija Narodnog muzeja u Beo-

gradu je skromna, sadrži svega 20 medalja izdatih povodom pomenutih zauzeća našeg grada, a koje ćemo ovde detaljno opisati. One su ranije publikovane,⁶ ali ne kompletno. Pored ove, u Beogradu je značajna i zbirka Muzeja grada Beograda, koju smo objavili u 23. broju „dinara“. U tom članku Nikole Crnobrnje objavljen je odličan istorijski uvod vezan za izdavanje ovih medalja, pa zato smatramo da isti nije sada potrebno ponavljati. Prelazimo zato odmah na popis zbirke Narodnog muzeja Beograd, kojem se zahvaljujemo za ustupljene fotografije i za pomoć pri određivanju tehničkih karakteristika ovde obrađenog numizmatičkog materijala.⁷

Zauzeće Beograda 1688. godine

1.

Avers: Na levoj strani polja je ženski genije, okr. ulevo, u lepršavoj haljini sa plastirom i sa predstavom sunca na grudima, drži u ruci dvostruki (patrijaršijski) krst iz kojeg izbijaju zraci. Pred genijem je predstava Turčina koji je pao na zemlju, gologlav, okr. udesno, štiteći se rukom od sijaja krsta. U gornjem delu polja polukružni natpis IMBELLES TVRCOS CRVX AT QVE ECCLESIA VINCUNT. S desne strane krsta kosi tekst: HOC SIGNO.

Revers: U gornjem delu prikaz Beogradske tvrđave i varoši na obalama reke; gore polukružni nemački natpis GRIECHISCHE WEISENBURG. U donjem delu polja je odsečak u kojem je natpis u šest redova: IST IN TÜRKISCHE GEWALT / GERATEN · AO · CHRI: 1521 / VON DEN CHTISTEN MIT / STÜRMENDER HAND / EROBERT · 1688 / D · 6 · SEPT :

Obod: Natpis BELGRADI EXSVERAT MVROS BAVARICA VIRTVS i signatura

¹To su: 1) DAS LAUFFERISCHE MEDAILLEN-CABINET, ODER VERZEICHNISS ALLER MEDAILLEN WELCHE SOWOHL DIE HISTORISCHEN BEGEBENHEITEN VON A. 1679 BID A. 1742 ALS AUCH ANDERE CHRISTLICH UND MORALISCHE BETRACHTUNEN, NEBST DER VOLKKOMMENEN REICHE DER ROMISCHEN PAPSTE ENTHALTEN. Nürnberg 1742, i 2) Leyser, Andr. Folyc. RARE UND FÖRTREFT. MÜNZEN UND MEDAILLEN. Leipzig 1791.

²Schönvisner, Stephanus. CATALOGUS NUMORUM HUNGARIAE AC TRANSILVANIAE INSTITUTI NATIONALIS SZÉCHÉNYIANI. I-III. Pestini 1807-1810.

³COLLECTIO MONTENUOVO. Verzeichniss Verküpflicher Münzen aus dem Fürstlich Montenovo'schen Münzsammlung. Die Ungarischen Münzen sowie die Südlawischen Münzen. Adolf Hess Auktion, Frankfurt am Main 1886.

⁴Weifert, Hugo. MEINE SAMMLUNG VON MEDAILLEN AUF DIE EROBERUNG BELGRADS IN DEN JAHRENN 1688, 1717 UND 1789 UNDE DEN FRIEDEN VON PASSAROWITZ 1718. Pancsova 1893.

⁵Mirnik, Ivan. TURSKI RATOVNA MEDALJAMA. Katalog izložbe, Zagreb 1979.

⁶Todorović, Nada. MEDALJE KOJE ILUSTRUJU RATOVE S TURCIMA U XVI, XVII I XVIII VEKU. Zbornik Narodnog muzeja Beograd, Knj. I, Beograd 1958; ista, JUGOSLOVENSKE I INOSTRANE MEDALJE. Beograd 1964; Gaj-Popović, Dobrila & Subotić, Irina. MEDALJE I PLAKETE. Narodni muzej i Srpsko numizmatičko društvo, Beograd 1981.

⁷Autor posebno zahvaljuje direktorki Narodnog muzeja dr Tatjani Cvjetićanin i kustosu numizmatičkog odelenja, gospodi Mariji Jerinić.

medalje i plakete

FK između dva cveta i talasastih linija.

Srebro, prečnik 50 mm, težina 44,54 g; Medaljer Friedrich Kleinert. Literatura: Weifert (samo tu ispod krsta natpis „IN HOC SIGNO“), Todorović 15; Medalje i plakete 581. Inv. Mc867

2.

Avers: U sredini Personifikacija Mađarske u vidu mlade žene okr. ulevo, u ispruženoj ruci drži kuglu (glob). S njene leve strane je austrijski carski grb (dvoglav orao) i mađarski heraldički štit. Iznad nje je svevideće božje oko iz kojeg sijaju zraci, i oblaci sa glavom anđela. Dole je na bujala reka i na njoj natpis DANUB FL. Okolo: SECVRITAS - HVNGARIAE . U kartuši: MAGNA VI MVNIET / ALBAM.

Revers: Karta Podunavlja sa upisanim imenima reka. Na ušću Save u Dunav, u plitkom reljefu, predstava Beogradske tvrđave okružene trupama austrijske vojske. Ispod, u kartuši u četiri reda: ALBA GRAECA / RECEPTA · / MDCLXXXVIII / DIE 6 SEP · Okolo natpisi: P L V S V L T R A dole, a gore sitnjim slovima IN VIA VIRTVTI (sunce) NVLLA EST VIA, levo: QVOD PETIT / OBTINET · MONSTRAT ITER.

Obod: Natpis CONSILIO - INDVSTRIA - AMORE - TIMORE.

Srebro, prečnik 43 mm, težina 31,5 g; medaljer Georg Hautsch. Literatura: Montenuovo 1073, Weifert 7, Kallai 233, Todorović nema, Medalje i plakete nema. Inv. Mc1264.

3.

Avers: Poprsje bavarskog izbornog kneza Maksimilijana Emanuela udesno, oko natpis: MAX. EMAN. D. G. V. - BA & . P S. D. C. P. R. S. R. I. AR. & E.L.L. Ispod poprsja signatura G. H.

Revers: kao prethodna medalja.

Obod: Natpis BELGRADO SVBITO BAVARVS CAPIT IGNEVS AVSV.

Srebro, prečnik 43 mm, težina 33,12 g; Medaljer Georg Hautsch. Literatura: Weszerle 21.6, Széchenyani 39.54, Montenuovo 1075, Weifert 9, Todorović 14, medalje i plakete 584. Inv. Mc800.

4.

Avers: kao prethodna medalja.

Revers: Beogradska tvrđava opasana bedemom sa kulama, levo tri džamije, desno dve i jedna ispod tvrđave. U pozadini ušće Save u Dunav. Iznad: SIC VOLVT DEVS, odsečku: ALBA GRAECA RECVP / MDCLXXXVIII / DIE 6 SEP

Bronza pozlaćena, prečnik 42 mm, težina 35,89 g; medaljer Georg Hautsch i Lazarus Gottlieb Lauffer. Literatura: Montenuovo 1076, Weifert 10 (ali kovanje u srebru), Todorović 13, Medalje i plakete 583. Inv. Mc964.

5.

Avers: Beograd pod granatama, iznad njega na traci natpis: BELGRAD. U prednjem planu levo je figura viteza, dole levo sihgnatura MB. Okolo natpis: ELECTOR BAVARVS, LEOPOLDI DEXTERA PORTAS PANDIT ET INTREPIDVS TVRCIA CASTRA PETIT · 1688 đ

Revers: U gornjem levom uglu ruka, koja se pojavila iz oblaka, drži trostruki ključ na traci. Ispod toga prikaz teritorije sa Beogradom u sredini i sa natpisima WALACHIA - SERVIA - GRAECIA. Gore je polukružni natpis: UBIQUE - RECLUDIT, a dole signatura F.

Srebro, prečnik 48 mm, težina 43 g; medaljeri Martin Brunner i Raimund Faltz. Literatura: Weszerle 21.6, Montenuovo 1079, Weifert 14, Todorović - nema, Medalje i plakete - nema. Inv. Mc898.

Zauzeće Beograda 1717.

6.

Avers: Žena ogrnuta plaštom, sa krunom na glavi, sedi na klupi, raspletena kosa pada joj na pleća, sa rukama spuštenim na klupi. U pozadini levo kula na koju padaju munje iz oblaka. Okolo natpis: DOMINE, DIX-ERVNT: PAX ERIT VOBIS, ET ECCE PERVENIT GLADIVS VSQ AD ANI-MAM. Dole uz rub signatura MB u ligaturi.

Revers: Plan tvrđave, gore polukružni natpis: VLTRIMVM OPVS MARTIS CETERA PACIS ERVINT.

Bronza posrebrena, prečnik 43 mm, težina 33,97 g; medaljer Martin Brunner. Literatura: Weifert str. 19, Todorović - nema,⁸ Medalje i plakete 597. Inv. Mc1054.

Zauzeće Beograda 1789.

7.

⁸Ova medalja nije opisana u knjizi Nade Todorović Jugoslovenske i inostrane medalje, Beograd 1964, a jeste u članku istog autora objavljenog u Zborniku Narodnog muzeja knj. I, Beograd 1958, pod br. 21.

Avers: Poprsje Laudona u uniformi, s odlikovanjima na grudima, okr. ulevo, na glavi perika s pantljikom. Natpis: LAUDON K. K. GENERAL FELD MAR-SCHAL; ispod poprsja signatura R.

Revers: Laudon u oklopu galopira na konju, na levo, na glavi ima šlem s perjanicom, desnom rukom drži mač. U pozadini Beogradska tvrđava, oko gore natpis: DORT · HERR · U · GIDEON · LAUDON · HIR · U · BELGRAT · FÄLT · U otsečku: BELGRAT. D. 8. OCT / 1789-

Kalaj, prečnik 47 mm, težina 36,13 g; medaljer Johann Christian Reich. Literatura: Weifert 60 (ali tu metal cink), Gorni 59 (1992) 3365, Todorović 23a, Medalje i plakete 612. Inv. Mc.341.

8.

U svemu kao prethodna medalja samo težina 38,24 g. Inv. Mc.639

9.

Kao predhodna medalja, izuzev metala izrade i veličine.

Cink, prečnik 47 mm, težina 46,75 g; medaljer Johann Christian Reich. Literatura: Weifert 60, Kallai 1856, Serinissima coll. 294, Gorni 59 (1992) 3364, Stack (2003) 724, Todorović 23, Medalje i plakete - nema. Inv. Mb344.

10.

Avers: Poprsje Josifa II sa lovovim vencem na glavi, u oklopu i poludamentu, okrenut udesno, okolo natpis: IOSEPHUS II D: G: ROM: IMPERATOR: SEMP: AUG:.

medalje i plakete

Revers: Levo stoji Herkul u odori rimskog vojnika, ogrnut lavljom kožom. Desnom rukom oslonjen na batinu, drži štit, a u levoj ispruženoj ruci drži rimski orden Corona Muralis. Desno dva Turčina, jedan kleči, a drugi je polusavijen pristupajući Herkulu, pružaju mu ključ sa polumesecom i sablju. Na zemlji turska zastava i sablja i dve anfore sa natpisom SAVA na jednoj, i DANVB na drugoj. Okolo gore natpis: VIVAT LAUDON SEMPER IDEM HEROS, a u odsečku: ALBÆ GRÆCÆ URBE XXX SEPT· / INVASA ET CASTEL· VIII OCT· / IN DEDITIONEM RECEPT· MDCCCLXXXIX. Iznas odsečka levo signatura HG.

Srebro, prečnik 45 mm, težina 26,43 g; medaljer Georg Hautsch. Literatura: Weifert 61, Huszar 866, Todorović nema, Medalje i plakete 614. Inv. Mc894

12.

U svemu kao prethodna medalja, sem težine, ima 26,27 g. Inv. Mc.902

13.

Avers: Poprsje Josipa II sa lovovim vencem na glavi, okrenut udesno, oko natpis: IOSEPHUS · II · AVGVSTVS ·

Revers: Ženska figura (Fama) sedi ispred spomenika na čijem je vrhu jednoglavi orao i austrijski heraldički državni štit. Na tabli spomenika tekst: MARTINEST · BELGRAD · Iza spomenika leže na zemlji turski ratni trofeji; desno signatura D. Okolo

gore natpis: TVRCIS · ACIE · VICTIS · - TAVRVNO RECUPERATTO, a u odsečku: X · KAL · OCTOBR · / VIII · ID · OCTOBR · / VIII · DCC · LXXXIX.⁹

Srebro, prečnik 41 mm, težina 26,2 g; medaljer Ignaz Donner. Literatura: Welzl 14974, Fiala (Stempel) 1147, Montenuovo 2180, Huszar 865, Crnobrnja 13, Gorny 59 (1992) 3360, Weifert 62, Todorović - nema, Medalje i plakete - nema. Inv. Mc600.

14.

Kao prethodna medalja, izuzev metala izrade i veličine.

Kalaj, prečnik 40 mm, težina 22,6 g; medaljer Ignaz Donner. Literatura: Weifert 62 (ali tu metal srebro), Todorović 25, Medalje i plakete 609. Inv. Mc.638.

15.

Avers: Poprsje Laudonovo u oklopu, sa perikom na glavi, okr. udesno. Okolo natpis GED · LAVDONIVS EXERCITT · AVSTR · SVMMVS IMP ·

Revers: Beogradska tvrđava gledana s Dunava, na nju padaju granate. Okolo natpis: TAVRVNVM EXPVGNAVTVM, a u odsečku: VIII · ID · OCTOBR · / VI · II · DCC · LXXXIX ·

Srebro, prečnik 47 mm, težina 35 g; medaljer Ignaz Donner. Literatura: Welzl 14073, Montenuovo 2181, Cr-

nobrnja 11 i 12, Julius coll. 2827, Serinissima coll. 293, Helbing (1906) 388, Helbing (1921) 154, Gorny 59 (1992) 3262, Rauch (2001) D51, Rauch (2004) 557, Karamitsos (2005) 260, Elsen 83 (2005) 2438, Weifert 63, Todorović 22, Medalje i plakete 611. Inv. Mb520.

16.

Kao prethodna medalja, izuzev metala izrade i veličine.

Bronza, prečnik 47 mm, težina 31,33 g; medaljer Ignaz Donner. Literatura: Weifert 62 (ali tu metal srebro), Todorović 22b, Medalje i plakete 611. Inv. Mb138.

17.

U svemu kao prethodna medalja samo težina 34,54 g. Inv. Mb345.

18.

Kao prethodna medalja, ali sa prstenačastom ušicom i alkrom. Takođe na obodu ima natpis GAS,¹⁰ kao i austrijsku puncu za srebro finoće 900/1000: osmougaoni žig sa likom Selene, levo brojka 2, desno slovo A.

Srebro, prečnik 47 mm, težina 53,23 g; medaljer Ignaz Donner, replika: G.A.Scheid-a. Literatura: Weifert nema, Todorović - nema. Medalje i plakete - nema. Inv. Mc997.

⁹Greškom piše Zemun (Tauruno) umesto Beograd (Beligrado).

¹⁰Verovalno se radi o kasnijem otkovu iz XIX veka u radionici bečkog juvelire G. A. Scheida.

19.

I · VINAZER · F.

Revers: Posećeno hrastovo stablo na kome gore stoji orao raširenih krila, držeći kandžama polumesec. U podnožju drveta ratni trofeji. Gore natpis VENI · VIDI · VICI ·, a u odsečku: MCCLXXXIX.

Srebro, prečnik 43 mm, težina 26,21 g; medaljer Joseph Vinatzer. Literatura: Welzl 14071, Montenuovo 2182, Weifert 64, Todorović 26, Medalje i plakete 610. Inv. Mc601.

Bibliografija¹¹:

■ Schönvisner, Stephanus. CATALOGUS NUMORUM HUNGARIAE AC TRANSILVANIAE INSTITUTI NATIONALIS SZÉCHÉNYIANI. I-III. Pestini 1807-1810.

■ Welzel v. Wellenheim, L. VERZEICHNISS DER MÜNZ- UND MEDAILLEN-SAMMLUNG. 3 Bde. Wien 1844-1846.

■ Weszterle, József. HÁTRAHAGYOTT ÉRMÉSZETI TÁBLÁI M. NEMZETI MÚZEUM ÉREM-ES RÉGISÉGOSZTALYA. Pest 1873.

■ COLLECTIO MONTENUOVO. Verzeichniss Verkäuflicher Münzen aus dem Fürstlich Montenovo'schen Münzsammlung. Bogen 1 und 2. Adolf Hess Auktion, Frankfurt am Main 1880.

■ Weifert, Hugo. MEINE SAMMLUNG VON MEDAILLEN AUF DIE EROBERUNG BELGRADS IN DEN JAHREEN 1688, 1717 UND 1789 UNDE DEN FRIEDEN VON PASSAROWITZ 1718. Pancsova 1893. (Pre ove knjige, koja je izdata posmrtno, H. Weifert je započeo objavljanje medalja o zauzeću Beograda i Požarevačkog mira u Starinaru god. I., br. 1 i 2, Beograd 1884).

■ Edward Fiala. KATALOG DER MÜNZ- UND-STEMPEL-SAMMLUNG DES K.K. HAUPTMÜNZAMTES IN WIEN. Bd. I, Wien 1901;

■ Otto HELBING - Auktion KATALOG, München, Februar 1905; takođe: Otto HELBING Nachf. - Auktions Katalog SAMMLUNG ELFRED DEL STROTHER, München 1921.

■ D. KALLAI - Auktion KATALOG 3, Wien 1908

■ SAMMLUNG JULIUS, Krieg und Frieden in der Medaille. Auktion Gaertens, Heidelberg 1959.

■ Todorović, Nada. JUGOSLOVENSKE I INOSTRANE MEDALJE. Beograd 1964.

■ Gaj-Popović, Dobrila & Subotić, Irina. MEDALJE I PLAKETE. Narodni muzej i Srpsko numizmatičko društvo, Beograd 1981.

■ Huszár, Lajos. A REGI MAGYAR

Kao prethodna medalja, ali sa cilindričnom ušicom, verovatno novokov iz XIX veka. Bez signature i žiga na obodu.

Srebro, prečnik 47 mm, težina 54,74 g; medaljer Ignaz Donner, replika Literatura: Weifert nema, Todorović 22a, Medalje i plakete 611. Inv. Mc207.

20.

Avers: Poprsje Laudonovo u oklopu, sa perikom na glavi, okr. udesno. Okolo natpis LAVDONIVS EXERCITVS CAESARS · DVX ·, ispod biste signatura

EMLÉKÉRMEK KATALÓGUSA. 5. ÚJKOR, Budapest 1981. (Isti pisac obradio je medalje o zauzeću Beograda, a koje nisu u ovoj listi, takođe u knjigama pod istim naslovom, ali 3. ÚJKOR, Budapest 1975. i 4. ÚJKOR, Budapest 1978).

■ D. GORNY - Auktion KATALOG 59, München 1992.

■ G. Gorini. PALMANOVA CITTA-FORTEZZA. MEDAGLIE E MONETE IN PALMANOVA FORTEZZA D'EUROPA 1593-1993. Venezia 1993.

■ H. D. RAUCH - Auktion Katalog ORDENKUNDE. Wien 2001; takođe: H. D. RAUCH - 7TH COINS MAIL BID SALE. Wien 2004.

■ THE SERENISSIMA COLLECTION - HISTORY OF VENECE THROUGH MEDALS, Part II. Arsantiqua Auction, London 8th November 2002.

■ STACK - Auction CATALOG, New York, February 2003.

■ Crnobrnja, Nikola. MEDALJE ZAUZEĆA BEOGRADA IZ ZBIRKE MUZEJA GRADA BEOGRADA. dinar br. 23, Beograd 2004.

■ A. KARAMITSOS - Thessaloniki. Auction CATALOG 211, Athens 2005.

■ ELSEN & Fils - Auction CATALOGUE 83, Bruxelles 2005.

Summary

Celebrative medals on the Conquest of Belgrade in 1688, 1717 and 1789

from the collection of the National Museum of Belgrade.

The fortress of Belgrade fell to the Turks in 1521, and was liberated for the first time by the Austrian troops in 1688. After Turkish recapture on the 6th September the same year, it was conquered by the Austrians for the second time in 1717 (and remained in their hand up to 1739) and again in 1789.

There exist a great number of medals celebrating the liberation of Christian cities and towns from the Turks, including more than hundred dedicated to Belgrade. Here is the description of the complete collection of these medals in the National Museum of Belgrade.

¹¹Ova bibliografija uključuje samo one radove u kojima su obrađene medalje navedene u ovom članku.

Srpske plakete i stone medalje I

Slobodan HOMEN, Beograd
slobodanhomen@otpor.com

Od 23. broja našeg časopisa, na II koričnoj strani, objavljaju se fotografije u boji srpskih stonih medalja i plaketa iz Kolekcije HOMEN. Kako ova tematika nije dovoljno poznata širem broju naših čitalaca, redakcija „dinara“ je odlučila da u nastavcima objavljuje najosnovnije podatke koji se odnose na ovaj iuzetno interesantan materijal našeg medaljerstva, a ilustrovan na koričnim stranama našeg časopisa

Prva srpska odlikovanja, prvobitna nazivana „odličjima“, izdao je knjaz Miloš Obrenović (1780-1860) srpski knjaz¹ 1815-1839 i 1858-1860, (sl. 1). Izdata su 1858. godine povodom Miloševog drugog izbora sa vladara Srbije na Svetoadrejskoj skupštini

(zasedala od 30. novembra 1858. do 31. januara 1859). Tom prilikom su, po prvi put u našoj istoriji, i pismeno spomenuta srpska odličja, u Sretenskom ustavu, čl. 20.² Radilo se o dva odlikovanja, jedno sekularno - **Medalja za privrženost**, a drugo namenjeno za sveštenu lica - **Krst**

za privrženost.³

Istim povodom knjaz Miloš je ustanovio i izdao takođe i naše prve stene medalje - **Medalje za spomen Svetoadrejske skupštine** (sl. 2).⁴ Izdate su tri medalje istog izgleda, ali izrađene od različitog metala: kovane su u srebru,

Милонгъ Теодоровићъ Обреновићъ Првый, владателствуионий Князъ Србскій, (кога образъ овомъ числу прилажемо;) рођенъ у селу Добрини у окружју Ужицкомъ на Тодорову суботу одъ прлике 1784. године; предузео прављение Сербіје месецема Априла 1815 године; призанъ торжественимъ актима народнымъ одъ 1817 и 1827 године за Княза а потврђенъ за наследственогъ Княза съ отца на сына братомъ Султана Махмуда Другогъ одъ 3. Августа 1830. (7. Ребул-Еврла 1246 по турскомъ календару), и 30 Ноемврија исте године огрунутъ у Београду Султанскомъ херваномъ одъ Везира Београдскогъ Хусенич-Паше и царскогъ, на то посланогъ комисара Лебитъ-Ефенди; а полућио рескриптомъ И. В. Императора Николая Первогъ одъ 18. Ноемв. крстъ свете Ане првогъ степена, украшенъ Императорскомъ кrunомъ, 30-га Септемврија 1834. велики орденъ Султана Махмуда Другогъ, 16-огъ Августа 1835. на царской аудиенцији опет други велики орденъ Султана Махмуда Другогъ, съ портретомъ царскимъ, брилјантима искићенъ, а 1836 год. полућио је одъ Австрискога Императора Фердинанда I. велики орденъ гвоздене кrunе.

Iz SERBSKOG NARODNOG LISTA od 7. januara 1838. (God. III, br. 2, str. 16).⁵ Navedeni tekst, na savremenoj transkripciji, bez pravopisnih prilagođavanja sadašnjem srpskom jeziku, glasi:

Miloš Teodorović Obrenović Prvij, vladatelstvujući Knjaz Srbskij, (koga obraz ovom čisu prilažemo) rođen u selu Dobrinji u okružju Užičkom na Todorovu subotu od prlike 1784. godine; preuzeo pravljenje Serbije meseca Aprila 1815 godine, priznan toržestvenim aktima narodnim od 1817 i 1827 godine za Knjaza a potvrđen za nasledstvenog Knjaza s otca na sina bratom Sultana Mahmuda Drugog od 3. Avgusta 1830 (7. Rebül-Evel 1246 po turskom kalendaru), i 30 Novembrija iste godine ognut u Beogradu Sultanskom hervajom od Vezira Beogradskog Husein-Paše i carskog, na to poslanog komisara, Lebit-Efendije; a polučio reskriptom N. V. Imperatora Nikolaja Pervog od 18. Novem. krst svete Ane prvog stepena, ukrašen imperatorskom krunom, 30-og Septemvrija 1834 veliki orden Sultana Mahmuda Drugog, 16-og Avgusta 1835 na carskoj audienciji opet drugi veliki orden Sultana Mahmuda Drugog, s portretom carskim, brillantima iskićen, a 1836 god. polučio je od Avstrijskoga Imperatora Ferdinanda I. veliki orden gvozdene krune.⁶

Sl. 1. Spomen medalja Svetoadrejske skupštine, 1858

¹Titulu „knjaz“, umesto „knez“, izabrao je sam Miloš, da bi se na taj način izvršila jasna distinkcija između vladara države - knjaza, i običnih seoskih knezova (bašknezovi), odnosno viših narodnih glavarava (oborknezovi).

²Ljubomir S. Stevović, Svetoadrejska skupština - Prva odlikovanja Kneževine Srbije, Orden br. 3, Beograd 2003, 9-14.

³Detaljni opisi i ilustracije ovih odličja objavljeni su u navedenoj studiji gosp. Stevovića.

⁴Objavljujemo ovde fotografiju bakarne medalje, dok su fotografije medalja od srebra i kalača, istovetnog izgleda, objavljene u dinaru br. 23, str. K-II (108).

⁵Objavio Lj. Stevović u Informatoru Srpskog herdičkog društva, br. 3, Beograd 1992.

⁶Prema nekim izvorima, knjaz Miloš je, pored prednjih, bio odlikovan i Zvezdom ruskog ordena Belog orla, kao i grčkim Ordenom sv. Spasitelja I reda.

Sl. 2.

**Knjaz Miloš Obrenović,
osnivač prvih srpskih medalja**

**Sl. 3. Originalna kutija za
stonu medalju Svetoadrejske
skupštine 1858.**

**Sl. 4.
Medalja
50-godi-
šnjice
II srpskog
ustanka,
1865.**

bakru i kalaju. Za ovu poslednju često se kao metal izrade pogrešno navodi cink, a zbog nemačkog naziva za kalaj - cin (Zinn). Medalja ima prečnik 40 mm, a N. Todorović ovako opisuje njen izgled:

Avers: Poprsje ulevo kneza Miloša u uniformi s ordenom i lenton. Okolo gore МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ ПРВИ КЊАЗ СРБСКИЙ. Ispod poprsja signatura: F. Müller.

Revers: Alegorija Srbije - žena u dugoj haljini sa širokim kratkim rukavima sedi na prestolu držeći desnom rukom fiscis, levu spuštenu na štit držeći venac. Levo ara na kojoj je predstava srpskog grba, iza štita sova. Okolo gore: ЗА СПОМЕНЬ СВЕТО-АНДРЕЙСКЕ НАРОДНЬ СКУПШТИНЕ. U otsečku: ДЕКРМБІРЯ 1858.

Vrlo je interesantna originalna kartonska kutija za ovu medalju (sl. 3), verovatno jedina koja se sačuvala za ovih 150 godina. Kvalitet i solidno sačuvane boje, najbolje govore o ondašnjem vrhunskom kvalitetu izrade.

U dinaru br. 24 (2005), objavili smo tri tipa stone medalje izdate povodom proslave **Pedesetogodišnjice Drugog ustanka**, 1815 -1865, primerke od kalaja, bakra i srebra (sl. 4). Pored ove tri, u kolekciji Narodnog muzeja u Beogradu postoji i primerak od zlata, težine 50 grama. Svi tipovi ove medalje ima-

ju isti prečnik, 45 mm, a njihov autor je medaljer Wilhelm Pittner.

Avers: Poprsja ulevo Miloša i Mihaila Obrenovića, obojica u uniformama, s odlikovanjima na grudima. Okolo gote: КНЯЗЬ МИЛОШ ОБРЕНОВИЧ И КНЯЗЬ МИХАИЛЬ ОБРЕНОВИЧ III. Ispod poprsja signatura W.P.

Revers: Alegorija knjaževine Srbije - žena u dugoj haljini i jeleku, oko bedara obavijena drapiranim plaštom, stoji držeći desnom rukom palminu granu, levom skiptar s kapom slobode na vrhu; pored nje levo lav okrenut napred, desna ara na kojoj je u ovalu lik sv. Đorđa. Okolo gore natpis: У СЛАВУ УСТАНКА КЊАЗА МИЛОША 1815. БЛАГОДАРНА СРБИЈА, a u otsečku dole: 1865.

Ovo je prva medalja koju je izdao knjaz Mihailo Obrenović III (1823-1868, knjaz 1839-1842 i 1860-1868), mlađi sin knjaza Miloša. Njegov stariji brat, Milan Obrenović II (1818-1839), vladao je kao knjaz srpski 1939. godine, ali samo 14 dana, od 25. juna do svoje smrti 8. jula te godine.

Mihailo Obrenović je na velikoj narodnoj proslavi Pedesetogodišnjiče Drugog srpskog ustanka, održanoj u Topčideru na Cveti 1865. godine, pored ove spomen medalje,

takođe ustanovio tada najviše srpsko odlikovanje, Orden Takovskog krsta, a koji je tada imao samo jedan red i tretiran kao spomenica.

O drugim stonim medaljama i plaketama knjaza Mihaila biće reči u sledećem broju ovog časopisa.

Summary

Serbian plaques and table medals - I

The first Serbian table medal had been issued by Prince Milosh Obrenovich in 1858, and was awarded to all the participants of the Assembly which had returned him to the Serbian throne that year, on St. Andrew's day. Because of that it is known as the St. Andrew's commemorative medal, whose author was F. Müller. Three varieties exist: in silver, copper and tin. His son, prince Michael, had issued in 1865 a series of table medals, also in silver, copper and tin, on the occasion of the 50th anniversary of the Second Serbian Uprising. They depict busts of Milosh and Michael, and are signed by its author, Wilhelm Pittner. In the collection of the National Museum there also exist a specimen of this medal struck in gold.

(To be continued)

¹Nada Todorović, Jugoslavenske i inostrane medalje, Beograd 1964, str. 52, Tb. VIII.

²N. Todorović, navedeno delo, str. 52-53, tb. VIII.

Naši numizmatičari na medaljama

Medalja dr Imre Fraja

Žarko PINTARIĆ, Sombor
zpintaric@gmail.com

Unumizmatičkom odeljenju Gradskog muzeja u Somboru čuvaju se dve medalje sa likom dr Imre Fraja (Frey Imre), poznatog numizmatičara i kolezionara rođenog u Somboru 16.juna 1885. godine, gde je i preminuo 15. oktobra 1954. god. Medalje su identične, s tim što je jedna izrađena od kovanog, patiniranog srebra, a druga od bronze. Obe su deo legata koji je dr Fraj zaveštao somborskemu muzeju 1952. godine.¹ Frajev legat se inače sastoji od numizmatičke zbirke sa 11.142 komada metalnog novca, novčanica, žetona, medalja i plaketa, te arheološke zbirke sa 1.224 predmeta i stručne biblioteke sa 1.200 knjiga.

Medalju sa likom Dr Imreja Fraja izradio je 1937. godine somborski slikar i skulptor Lajoš Hušvet (Husvéth Lajos). Po svojoj nameni, medalja spada u počasne. Prečnik joj je 71mm. Nije pozna-

to koliko je primeraka izrađeno. Osim dve koje se nalaze u somborskem muzeju, još jedna se čuva u Narodnom muzeju u Beogradu, a izvesna količina se čuva u privatnim kolekcijama.

Na **aversu** je profil Dr Fraja okrenut udesno, oko njega prema gore natpis: DR.EMERICVS FREY IVDEX SOMBO-RIENSIS ANNO DOMINI MCMXXVII, što znači: dr Imre Fraj sudija somborskog leta gospodnjeg 1937. Ispod glave je podpis F.L.HUSVÉTH.

Na reversu u polju natpis: IN MEMO-RIAM / Dr. EMERICI FREY / DOCTRI-NARVM / LIBERALIVM APPRI- / ME A R C H A E O L O G I A O E T . REI . NVMMA / RIAE POLITISSI-MI . AMICI . / QVI . INVENTE . / PVERI-TIA. MDCCCXV. NVMOS COLLI / GEN'S ACROASSES. FECIT. AB. ANNO. MCMV / ARCHAEOLOGICAS . MOX. DEIN. NVMISMA- / TICAS. AB. ANNO. MCMVI. DABANT. FAMILIARIS. F.

L.HUSVÉTH. Skromno znanje latin-skog jezika autora ovog članka ostavlja mogućnost za tačniji prevod od ovoga koji sledi: *U spomen dr Imreju Fraju, veoma uglednom prijatelju plemenitih nauka, posebno arheologije i numizmatike koje je započelo u detinjstvu. 1815. novčića skupljenih i javno prikazanih godine 1905. daruje porodični prijatelj Lajoš Hušvet. Ispod natpisa su ukrštene lovorova i palmina grana, vezane trakom.*

Ova medalja je u celosti i neka vrsta minijaturne biografije ličnosti u čiju čast je izrađena. Dr Imre Fraj je rođen u porodici poznatog somborskog zlatara (Imre Fraj stariji), koji je imao bogatu numizmatičku zbirku i bio ugledni član Mađarskog numizmatičkog društva. Dakle, kao što piše na reversu medalje, Imre mlađi je još u detinjstvu bio zaražen „virusom“ kolezionarstva, a kao đak somborske gimnazije već je posedovao impozantnu numizmatičku

¹Ovu medalju ne treba brkati sa spomen-medaljom Mađarskog numizmatičkog društva, koja je 1901.godine dodeljena Imreju Fraju starijem, a koja se takođe nalazi u legatu muzeja.

zbirku i zbirku arheoloških predmeta. Završivši studije prava u Klužu (danasna Rumunija), položio je advokatski i sudijski ispit u Budimpešti 1915. godine, a potom se vratio u rodni grad, gde je proveo ceo svoj radni vek kao sudija. Penzionisan je 1944. godine. Iako pravnik po vokaciji, Dr Imre Fraj je svoj život posvetio prikupljanju, identifikaciji i sistematizaciji numizmatičkog i arheološkog materijala, kao i drugih ostataka materijalne kulture. Bio je aktivni član Mađarskog numizmatičkog društva, Mađarskog arheološkog društva, Numizmatičkog društva u Beču, Istoriskog društva Bačko-Bodroške županije u Somboru i dopisni član Numizmatičkog društva u Zagrebu. Objavio je više napisa u stručnoj literaturi, te je kao vrsni poznavalac istorije, arheologije i numizmatike, stekao ugled u stručnim kugovima širom Evrope. Održavao je veze i razmenjivao pojedine primerke iz svoje zbirke sa više poznatih muzeja (londonski, pariski, rimski, vatikanски) kao i privatnim kolecionarima - uključujući i krunisane glave.

Iz tog razloga, njegov legat sadrži i neke izuzetne raritete koji, nažalost, iz sigurnosnih razloga, nisu izloženi u stalnoj postavci Somborskog muzeja. Frajeva zbirka starog novca obuhvata hronološki širok period od najstarijih kovanica antičkih grčkih gradova, pa sve do sredine dvadesetog veka. U zbirci se nalazi 348 primeraka rimskog republikanskog novca, od toga dva bronzana komada aes grave iz trećeg veka p.n.e, a ostalo su denari i kvinari. U antičkom delu zbirke svakako je najbrojniji rimski carski novac, a ima znatno manje grčkog i keltskog. Zastupljene su i vizantijske monete, kao i bogata kolekcija mađarskog i srpskog srednjovekovnog novca. Tu su i primeri moneta drugih evropskih i vanevropskih zemalja, od srednjeg veka pa do modernog doba. Frajeva zbirka obuhvata i veliki broj primera ka novca nemačkih i austrijskih gradova (Berlin, Keln, Beč, Salzburg...), koji je pušten u opticaj tokom 1917. godine, kao i gradski novac južnoslovenskih gradova (Beograd, Zagreb, Karlovac, Sarajevo, Maribor, Ljubljana), ko-

ji je služio kao platežno sredstvo tokom 1919. i 1920. godine.

Medalje i plakete u Frajevom numizmatičkom legatu čine posebno interesantan segment. Pripadaju širokom vremenskom rasponu od XVIII do preve polovine XX veka, a najviše ih je iz XIX veka. Rad su poznatih evropskih medaljera: W.Kirchner, A.Kleberg, W. Seidan, B. Duvivier, H. Kautsch, A. Fabres, J. Reisner, W. Wyon, K. Gerl, E. Telcs, C. Radnitzky, A. Scharff, I. D. Boem, K. Lange, E. G. Atteaux. i brojni drugi.

U mnoštvu jubilarnih i memorijalnih medalja posvećenih slavnim ličnostima (npr. švedskom hemičaru Jakobu Berzelijusu, ili mađarskom književniku Ferencu Kazinciju), nalazi se i više spomen-medalja posvećenih numizmatičarima (Ignjat i Đorđe Vajfert, Franc Riter fon Rajman (Frantz Ritter von Raiman), Vilhelm Perč (Wilchelm Pertsch)) koji su bili na medaljama ovekovečeni kao članovi numizmatičkog društva u Beču, a tu je i spomenica Berlinskog numizmatičkog društva svom članu Hermannu Danenbergu (Hermann Dannenberg). Medalja koju je Imre Fraj (stariji) dobio 1901. godine, kao potvrdu članstva u Mađarskom numizmatičkom društvu, replika je guldinera iz doba ugarskog kralja Lasla II (1490-1516), a izradio ju je Karolj Gerl (Gerl Károly).

Autor medalje sa likom Dr Imre Fraja, Lajoš Hušvet (1894-1956), takođe je rođeni Somborac. Hušvet je studirao slikarstvo na Akademiji likovnih umetnosti u Budimpešti, slikarsko usavršavanje nastavio u umetničkoj koloniji u Solnoku, a potom se vratio u rodni grad. U istoriji mađarske umetnosti zapamćen je pre svega kao slikar vojvođanske ravnice i idiličnih scena iz gradskog i salaškog života svog vremena. Najveći deo njegove zaostavštine - oko 3000 radova, mahom ulja na platnu - danas se čuva u subotičkom muzeju. Medaljerska delatnost ovog umetnika ređe se pominje u stručnoj literaturi, pošto je ostala u senci njegovog slikarskog opusa.

Osim što je somborskemu muzeju poklonio neprocenjivo numizmatičko i

arheološko blago, dr Imre Fraj je svom rođnom gradu zaveštao i više nekretnina na atraktivnim lokacijama, u strogom centru Sombora. Somborski gradski muzej i danas dostoјно čuva uspomenu na svog velikog donatora. U jednoj prostoriji muzeja izložena je bista ovog velikana u svetu numizmatike, a naspram nje zid krase uvećane replike ovde opisane medalje (posebno avers i revers). O njegovom legatu neposredno se stara kustos-arheolog gosp. Dragan Radojević, kao i ostali poslenici muzeja.

Grad Sombor se, međutim, nikada nije adekvatno odužio dr Fraju. Ugovor o zadužbinarstvu u ime Narodnog odbora gradske opštine Sombor potpisao je 1952. godine. Gruja Dedić.² Malo šta od tog ugovora je ispoštovano; na zgradama koje je zaveštao Somboru nema ni spomen-ploča, niti bilo kakvih vidnih oznaka o legatu. Takođe ni jedna ulica u Somboru ne nosi ime Imre Fraja!

Literatura:

Vasiljević, Stevan: Imre Fraj, članak u knjizi Znameniti Somborci, str.169, Novi Sad, 1989.

Vasiljević, Stevan: „Lajoš Hušvet“, ibidem, str.182.

Todorović, Nada: Jugoslovenske i inostrane medalje, Beograd, 1964.

Trajković, Dušanka i Radojević Dragan: Numizmatička zbirka, prilog u publikaciji Decenije muzeološke delatnosti, Sombor, 1996, str. 97-112

Summary

Medal of Dr. Imre Frey

In the series of articles "Our numismatist on medals" we are publishing now article on the medal of the well-known numismatist Dr. Imre Frey (1885-1954). This medal was made in 1937 by Lajos Husvéth, a medallist from Sombor.

Dr. Frey had donated his huge collection and library to the City Museum of Sombor (Vojvodina) in 1952. It consists of 11,142 coins, banknotes, tokens and medals; 1,224 pieces of the archaeological collection and 1,200 books.

²U Somboru postoji ulica Gruje Dedića, u kojoj, igrom slučaja, stanuje autor ovih redova)

Medalja za spomen proglaša Kraljevine Srbije

22. FEBRUARA 1882. GODINE

Ljubomir S. STEVOVIĆ
stevovic@eunet.yu

Posle uspostavljanja Nezavisnosti, 10. avgusta 1878. godine,¹ Milan Obrenović IV. knjaz srpski je počeo sa pripremama da Kneževina Srbija preraste u Kraljevinu. Posle 10. maja 1881. godine, kada je Rumunija proglašena Kraljevinom, Srbija nije mogla zaostajati iza Rumunije s kojom je zajedno izvojevala svoju nezavisnost na Berlinskom Kongresu 1878. godine.

Liberalno-radikalni kabinet Jovana Ristića je odstupio 1880. god., izabrane su nova skupština i vlada, sa konzervativcima koji su promenili ime u naprednjake. Vlada Piroćanac-Garašanin imala je puno problema sa opozicijom kojoj su prilike išle na ruku; zbacivanje Mitropolita Mihaila, propast Bontuovog društva, koje je gradilo železnicu, i

ustanova poljske žandarmerije „čuvari javne bezbednosti“, sa strašnim nadimkom „sejmeni“, jer su u krvi ugušili Zaječarsku bunu 1883. godine.

Sem unutrašnjih bilo je i spoljašnjih teškoća, valjalo je pre svršenog čina osigurati priznanje Velikih Sila. Rusija je nalazila da bi to trebalo odložiti za koju docniju, zgodniju priliku. U Beču, pak, obećali su svoj pristanak, ali su ga vezali za jedan uslov: da se kralj Milan ne zove Kralj Srpski, kao što se zvao Knez Srpski, nego „Kralj Srbije“. Oni su hteli tačno ograničiti naziv kraljev na Srbiju, a ne na ceo narod Srpski. Vlada srpska primila je ovaj uslov, smatrajući ga kao beznačajnu formalnost koja ni malo neće omesti Srbiju u njenom istorijskom zadatku.

Sl. 1

U ovakvim prilikama, naročito u Skupštini, akt proglaša Kraljevine valjalo je izvršiti veoma oprezno. Bojeći se da udružena radikalno-liberalna opozicija, tražeći objašnjenje o padu Bontuova, ne omete ovaj svečan čin prevremenim izlaskom iz Skupštine, Vlada je taj akt pripremala u najvećoj tajnosti. Ne samo da se od opozicije brižljivo krila Vladina nameri o proglašenju Kraljevine, nego u tu tajnu nije imala uvida ni Vladina većina, pa čak ni svi članovi Vlade.

U tajnu nameravanog proglaša Kraljevine u Skupštini upoznat je tek dan ranije predsednik Skupštine Aleksi Popović, koji je taj akt imao da izvede. Utvrđeno je da se zakonski predlog iznese iznenada, da ga Vlada odmah prihvati, da se primi aklamacijom i da ga Knez odmah potpiše.

To je doista tako i izvršeno, u ponedeljak 22. februara 1882. godine. Opozicija, iznenađena, nije imala vremena da se pribere. Uostalom, danas, posle četrdeset godina, verujemo da opozicija ne bi ni pokušala da ovaj akt osujeti. I najveći tadašnji opozicionari bili su veseli gosti Kralja Milana na banketu u dvorskoj bašti, i pok. Prota Đurić, razdragan, izgovorio je jednu zdravicu patriotsku i potpuno lojalnu.² Srpske no-

Sl. 2

¹Ljubomir S. Stevović: Spomen medalja obnovljene Srpske Nezavisnosti, dinar, br. 24, 2005, str. 73-74

²Kosta N. Hristić; Zapisi starog Beograđanina, I, Beograd 1923, str. 139-141

³Srpske novine br. 41, ponedeljak 22 februara 1882

vine su istog dana objavile Zakon o proglašu Kraljevine:³

Član 1.

Kneževina Srbija proglašava se za Kraljevinu Srbiju.

Član 2.

Knjaz Milan M. Obrenović IV proglašava se za naslednoga Kralja Srbije, pod imenom MILAN PRVI. Kralj i Kraljica imaće titulu „Kraljevska Veličanstva“.

Član 3.

Prestolonaslednik Knjažević Aleksandar M. Obrenović, proglašava se za Naslednika Kraljevskog Prestola Srbije. Kraljević Prestolonaslednik imaće titulu „Kraljevsko Visočanstvo“.

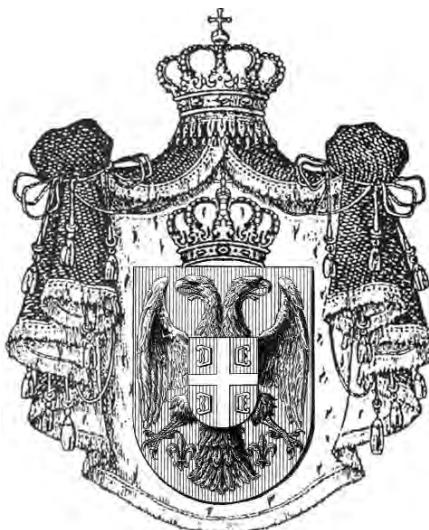
Zatim je napravljen nov grb Kraljevine Srbije⁴, i Opredelenja o odličijima za Nezavisnost i Oslobođenje⁵ su zamenjena Zakonom o ordenima i medaljama.⁶ U novom Zakonu su za uspomenu na ovaj važan događaj (članom 4.) uvedeni Orden Dvoglavog Belog Orla, Orden grba Kraljevine Srbije, i Medalja Obnoviocima Srpske Kraljevine (Slika 2):

Član 4.

Pored Ordena dvoglavoga Belog Orla, koji se ustanovljava za spomen obnovljenja Kraljevine, skovaće se za taj spomen još i naročita medalja s natpisom: „Obnoviocima Srpske Kraljevine blagodarna Otadžbina. Tu medalju dobiće po samom ovom zakonu samo Kralj, članovi Narodne Skupštine i ministri od 22. Februara 1881.

Oblik medalje je bliže propisan 16. Februara 1883. godine „Opredelenjima o obliku i nošenju Naših kraljevskih ordena“:⁷

IV. Medalja za spomen proglaša kraljevine

Sl. 3 Grb Kraljevine Srbije, 1882

Ovo je medalja srebrna, okrugla od 22 m.m. prečnika. Oko nje nalazi se srebrni lavrov venac u širini od 5 m.m. na vrhu gde se venac sastaje ima dvoglavog belog orla od srebra sa poluotvorenim krilima; obe glave dodiruju kraljevsu krunu koja ima na vrhu prsten za pantljiku. Visina orla sa krunom iznosi 26 m.m.

Na prednjoj strani medalje nalazi se državni grb kraljevine Srbije, a na protivnoj strani natpis „Obnoviocima Srpske Kraljevine blagodarna otadžbina.“

Celokupna visina ove medalje iznosi 68 m.m.

Pantljika za ovu medalju moarirana je dvobojka, u kojoj ceveno i belo na izmence dolazi, i ima 4 crvene pruge i 3 bele sa dve bele uže ivice. Širina svake od 4 crvene, i 3 bele pruge ista je i iznosi 5 m.m. a spoljne bele ivice široke su po 1,5 m.m. Celokupna širina pantljike je 38 m.m.

Sl. 4 Medalja Obnoviocima Srpske Kraljevine, avers, grb Obrenovica

Istim Opredelenjima je (u odeljku VI.) članom utvrđena „Medalja za spomen obnovljenja kraljevine nosi se na prsima.“

Tokom izrade Medalje obnoviocima Srpske Kraljevine došlo je do jedne izmene; na aversu se umesto grba Kraljevine Srbije (Slika 3), kako stoji u Opredelenjima, nalazi kraljevski grb dinastije Obrenovića (Slika 4), napravljen tačno prema uputstvu koje je Stojan Novaković dao prilikom izrade grba Kraljevine:

„Dvorski grb razlikovaće se od državnog grba samo po tome, što će srednji deo t.j. dosadašnji grb Srbije, koji je sad na prsima orla, biti ovalan i opasan zmijom koja se drži ustima za rep, a ima malu krunu vrh glave, i što će na stubu krsta stajati mač a na prečagi s desne strane 1389 a s leve 1815.“⁸

Zašto je na avers medalje postavljen „Dvorski grb“, nema pisanih dokumenata i može samo da se predpostavlja. Medalju je kovao austro-ugarski Carsko-kraljevski dvorski proizvođač ordena Kristijan Rote, u Beču, kome nije mogla da se potkrade takva greška.⁹ Izmene je svakako napravljena usled naknadne intervencije Kralja Milana, kako bi naglasio ulogu svoje dinastije za uskrsnuće Srpske Kraljevine nakon 493 godine od Kosovske propasti.

Kasnije, 13. Februara 1897. godine,

Sl. 5

³Zakon o grbu Kraljevine Srbije, Beograd 20. juna 1882, Zbornik zakona i uredaba, XXXVII, 132, 1882; Ljubomir S. Stevović: 120 godina grba Kraljevine Srbije, dinar, br. 19, 2002, str. 66-67, Beograd

⁴Opredelenja o odličijima za Nezavisnost i Oslobođenje, Niš, 15. Februara 1878. godine; Zbornik zakona i uredaba, XXXII, Beograd 1878, str. 284-293

⁵Zakon o ordenima i medaljama, Beograd, 23. Januar 1883 godine; Zbornik zakona i uredaba, XXXVIII, Beograd 1883, str. 440

⁶Opredelenja o obliku i nošenju Naših Kraljevskih ordena, Beograd, 16. Februar 1883. godina; Zbornik zakona i uredaba, XXXVIII, Beograd 1883, str. 460

⁷DAS, MID, pismo Stojana Novakovića Filipu Hristiću od 20. jula 1882

⁸Christian Friedrich Rothe, K.K. Hof-Goldarbeiter und Juwelier, Kohlmarkt 7, Wien. Firma i danas radi na istoj adresi, ali više ne proizvodi ordenje.

kralj Aleksandar Obrenović je doneo Ukaz o rangu starešinstvu i nošenju kraljevskih ordena,¹⁰ prema kome: „Oficiri i vojnici u opšte, ako imaju više odličja prsnih, mogu ih nositi na blehanoj tabli u visini drugog reda dugmeta... posle ordenja medalje nose na prsima sledećim redom: Zlatna medalja za hrabrost; Srebrna medalja za hrabrost; Medalja za vojničke vrline; Medalja zlatna za revnosnu službu; Medalja srebrna za revnosnu službu; Spomenice po redu godina ratnih; Medalja za spomen obnovljenja Kraljevine; Medalja za spomen 1. aprila, Crveni krst.“

Na Slici 4, s početka 1898. godine, je prikazan Kralj Milan sa lentom Beloga Orla i „domaćim odlikovanjima“. Nedostaje samo zvezda ordena Miloša Velikog, koji je ustanovljen iste godine, ali nešto kasnije. S leve strane ima „blehanu tablu u visini drugog reda dugmeta“ sa medaljama, i zvezde I stepena Belog Orla i Takovskog Krsta sa mačevima, a sa desne strane zvezdu I stepena Svetoga Save. I medalje (Slika 5) su poređane strogo prema rangu i starešinstvu, s leva na desno; Spomenica 40 godina Sveti Andrejske skupštine 1858-1898, Spomenica obnoviocima Kraljevine 1882, Spomenica Rata za Oslobođenje i Nezavisnost 1876-1878, Spomenica 1. aprila 1893, Spomenica Srpsko-bugarskog rata 1885-1886, Orden Crvenog Krsta, i pet medalja „velikih sila“.

Summary

Commemorative medal for the restoration of the Kingdom, 1882

On February 22 (March 6), 1882 Serbia was proclaimed Kingdom and Prince Milan Obrenovich IV took the title of King Milan I. A year later a very grand medal was created and exclusively awarded to prominent citizens to commemorate the restoration of the Serbian Kingdom.

While describing this medal, author also gives information about awards depicting on the portrait of King Milan I of Serbia at that time.

¹⁰Ukaz O rangu ili starešinstvu kraljevskih ordena, Beograd, 13. Februar 1897. godine; Zbornik zakona i uredaba, LII, Beograd 1899, str. 3

Srpsko numizmatičko društvo
i Redakcija časopisa „dinar“
preporučuju

POSETITE ZVANIČNU INTERNET PREZENTACIJU NAŠE KRALJEVSKE PORODICE

**Nj.K.V.
Prestolonaslednik
Aleksandar II
Kraradordjević**

www.royalfamily.org/index_yu.html

**Mi vam sa ove prezentacije
posebno preporučujemo:**

ORDENI

www.royalfamily.org/history/orders_yu.htm

MEDALJE

www.royalfamily.org/history/medals_yu.htm

GRBOVI

www.royalfamily.org/history/crms/crms_yu.htm

STARI PORODIČNI ALBUM

www.royalfamily.org/album/halbum_yu.htm

Sl. 1. Komandant parade gen. pukovnik, narodni heroj Đoko Jovanic sa grupom starešina - komandantima ešalona snimljen u kasarni 4. jul u Beogradu, 5. maja 1975 god.

Spomen medalja tridesetogodišnjice pobede nad fašizmom

Nenad BELOŠ, Pančeve
undying@panet.co.yu

Posleratne vojne parade imale su zajedničke karakteristike, ali su kao takve bile i predodređene vremenom u kome su se organizovale pa i održavale. Njihov sadržaj i oblik izražavao je naše viđenje uloge vojne sile na unutrašnjem i međunarodnom planu u datom vremenu. Pre svega sa stanovišta očuvanja tekovina Narodnooslobodilačkog rata koji je vođen od 1941. do 1945. godine, i obezbeđenja razvoja Jugoslavije u miru.

Prve veće vojne parade održane su još u ratu, 1. maja 1945. godine u Beogradu, Kragujevcu, Novom Sadu, Nišu, Splitu i Sarajevu. Na paradi u Beogradu učestvovali su svi rodovi KOV-a (kopnene vojske), pomorci i pitomci Vojne akademije. Tokom 1946. i 1947. godine, vojne parade JA održavane su u svim većim garnizonima na Dan pobjede (9. maja), povodom Dana republike (29. novembra) i na Dan armije (22. decembra). Prema Pravilu

Sl. 2. Učesnici parade - ešalona ratnih veterana

službe JNA iz 1969. godine, parade se održavaju prema naređenju Vrhovnog komandanta OS.

Kasnije su i pripremene u čast Praznika rada 1. maja i Dana pobjede 9.

maja. Od 1957. godine održavaju se samo u Beogradu i to povodom Dana pobjede. Inicijator i glavni organizator vojnih parada u Beogradu bio je DSNO odnosno SSNO.

Na dan 9. maja 1945. godine završen je Drugi svetski rat. Delegacija nemачke nacističke vlade potpisala je u Berlinu pred savezničkim predstavnicima akt o bezuslovnoj kapitulaciji. Načelnik operativnog odjeljenja Vrhovne komande Vrmahta, Alfred Jodl, 7. maja 1945, potpisao je kapitulaciju nemačkih oružanih snaga. Kapitulacija je objavljena sutradan, a zvanično ratifikovana u Berlinu 9. maja, 16 minuta posle ponoći. Time je obeležen kraj fašističkom ropstvu, teroru i nasilju, koje je odnело velike ljudske i materijalne žrtve.

Parada pobede 9. maja 1975. godine bila je jubilarna – posvećena tridesetogodišnjici pobede nad fašizmom i oslobođenju zemlje od okupatora. U naredbi Vrhovnog komandanta Oružanih snaga SFRJ, maršala Tita, za proslavu ovog jubileja pored ostalog stoji : „Na današnji dan, pre 30 godina, naša slavna i herojska Armija u svojoj bespōstednoj borbi, zadala je poslednji i odlučujući udarac trupama fašističke Nemačke i domaćih izdajnika na tlu naše zemlje i time potvrdila svoj ogroman doprinos borbi ujedinjenja naroda protiv fašizma....“

Na ovoj proslavi Dana pobede 1975. godine osim jedinica JNA, TO i Narodne milicije, učestvovala su i dva mešovita odreda Civilne zaštite, mešoviti odred Streljačkog saveza, Narodne tehnike i Izvidača, čime je po-kazana široka osnova koncepcije ONO i DSZ toga vremena. Poseban ešalon sačinjavali su ratni veterani.

Za komandanta ove jubilarne i po mnogo čemu interesantne parade imenovan je general-pukovnik, narodni heroj Đoko Jovanić, a za načelnika štaba general major Slavko Đurić.

ĐOKO JOVANIĆ, general-pukovnik JNA. Pre rata član SKOJ-a, od 1935, a član KPJ od 1936. godine. Osudivan zbog revolucionarnog rada. Radio na pripremanju i organizovanju ustanka u Lici i pod njegovim rukovodstvom otpočinju oružane borbe u okolini Srba. U ratu je bio komandant jurišne čete, komandant bataljona Marko Orešković, komandant 3. ličkog NOP odreda, pomoćnik komandanta Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske i ko-

Sl. 3 Avers medalje

mandant 6. proleterske divizije.

Posle rata bio je načelnik Više vojne akademije, komandant korpusa, načelnik štaba armijske oblasti, načelnik uprave Generalštaba JNA, komandant armije i dr.

Za zasluge stečene u ratu odlikovan je ordenom Narodnog heroja 1951. godine, ordenom Partizansker zvezde sa zlatnim vencem, ordenom Zasluga za narod sa zlatnom zvezdom i drugim ratnim i mirnodopskim odlikovanjima. Nosilac je Partizanske spome-

nice 1941. godine.

Povodom ovog značajnog jubileja koji je održan, Vrhovni komandant Oružanih snaga SFRJ, maršal Josip Broz Tito izdao je 27. novembra 1975. godine Naredbu o ustanovljenju spomen – medalje tridesetogodišnjice pobjede nad fašizmom, a koja je dodeljivana za dan Armije 22. decembra.

MEDALJA 30 GODIŠNICE POBEDE NAD FAŠIZMOM izrađena je od bakarne legure (tombak-lima), prečnika 35 mm, po površini pozlaćena i matirana. Traka medalje izrađena je od maorirane višebojne svile, u bojama jugoslovenske zastave (plavo belo crveno), uzastopno poredanih u sedam redova, složena u trougao dimenzije 4 x48x48 mm i postavljena na aluminijumsku pločicu koja čini sa medaljonom celinu. Na reversu trake nalazi se šnala sigurnica, izrađena od polutvrde žice, za kačenje medalje na uniformu ili odelo.

Prednja strana medaljona prikazuje u centralnom delu ruku sa puškom, kao simbolom pobjede i buktinju, kao simbol slobode. Ove simbole u krugu oivičava lovoroj venac oko koga su kružno postavljene zastave šest jugoslovenskih republika, simbolišući njihovo jedinstvo.

Na poleđini medaljona, koja je zlatno peskirana, isписан je tekst u šest redova: 30 GODINA / POBEDE / NAD / FAŠIZMOM / 1945 / 1975.

Sl. 4 Dva tipa reversa medalje

Pored ove medalje, izrađena je takođe medalja sa malom razlikom na reversu i to: iza brojke trideset nalazi se tačka.

Minijatura ove spomen medalje izrađena je od tombaka i pozlaćena. Ima prečnik 18,5 mm, i visi na četvrtastoj pločici dimenzije 10x21 mm, sa iglom sigurnicom preko koje je traka medalje. Po opisu i izgledu odgovara opisanoj spomen medalji sa obe strane. Drugi model ove minijature razlikuje se po tome što je poleđina ravna i glatka. Izrađena je 1986 godine.

Učesnicima parade dodeljivan je tom prilikom prigodan bedž i nalepnica.

BEDŽ je izrađen od aluminijuma prečnika 50 mm. Prednja strana prikazuje u centralnom delu ruku sa puškom i baklju sa plamenom između kojih je broj „75“, koji simboliše godinu održavanja parade. Ove simbole oivičava lоворов venac čiji donji deo zamjenjuje latinični natpis „PARADA POBEDE“. Ovi simboli su kružno oivičeni zastavama jugoslovenskih republika.

Poleđina bedža je ravna i glatka, na gornjoj strani je kanal u koji je pričvršćena tvrda žica koja služi za kačenje na uniformu. Bedž je nošen na levom reveru uniforme ili odela učesnika parade.

NALEPNICA, prečnika 64 mm, na osnovnoj beloj podlozi, u centralnom delu, oslikava prednju stranu medalje prečnika 40 mm. Okolo je crveni venac širine 7 mm, sa tekstom: „PARADA POBEDE 9. MAJ 1975“ , a dole „BEOGRAD“. Nalepica je služila za obeležavanje vozila učesnika parade.

Spomen medalja tridesetogodišnjice pobede nad fašizmom se dodeljivala aktivnim mlađim oficirima (podoficirima), oficirima i vojnim službenicima koji su se zatekli na službi u Oružanim snagama na dan 9. maja 1975 godine. Medalja je dodeljivana i građanskim licima koji su bili u službi JNA na neodređeno vreme.

Medalja je bila predviđena da se nosi na levoj strani grudi, pored odlikovanja i spomen medalja JNA dodeljenih povodom godišnjica.

Lenta zamenica je dimenzije 12x36 mm, izrađena od maorirane svile i identična traci medalje; nosila se na

vojnoj uniformi na levoj strani grudi, iznad gornjeg džepa bluze, a iza lenticice odlikovanja, medalja i spomen medalje 30. godišnjice JNA.

Literatura:

- Front tri jubileja i tri spomen medalje, Beograd 1971.
- Vojna enciklopedija, tom 6 -II izdanje, Beograd 1973.
- Dragomir Acović, Odlikovanja nove Jugoslavije, Politikin zabavnik IV deo, Beograd 1973.
- Izveštaj štaba parade od 16. 05. 1975. god (Arhiv oružanih snaga AB 4478-75.)
- Narodna armija od 9. maja 1975. godine
- Branko Beštak, Spomen medalje JNA, Numizmatičke vijesti, br. 36 / 1982. Zagreb. 1982
- Marjan Furlan i Nenad Bjeloš, Yugoslavia army insignia &dekorations 1918-1990, Toronto – Canada 1991
- Branko Beštak, Spomen medalje JNA 1941- 1991 Numizmatičke vijesti br. 46, Zagreb 1993
- Nikola Aćimović, Praznici vojske Jugoslavije, Beograd 1997
- Miroslav Milanović i Nenad Bjeloš, Katalog odlikovanja jugoslavije 1943-1990, Fila Hobby M&M, Beograd 1999
- Službeni vojni list br 28/ 75

Fotografije i publikovani primerci su iz privatne kolekcije Nenada i Bojana Bjeloša

Summary

Commemorative medal of the 30th Anniversary of Victory over Fascism

Victory Parade on May 9, 1975 had been dedicated to the 30th anniversary of the defeat of the fascist forces in Yugoslavia and Europe. On that occasion the special commemorative medal had been issued and awarded to all the junior and high officers of the Yugoslav People's Army who had been in service at that time, as well as to the civil personnel in service.

Sportska medalja i plaketa Jugoslovenske Narodne Armije

Prvi rad vajara Nebojše Mitića

U beogradskoj Kovnici novca - ZIN - u toku 1955. godine iskovane su SPORTSKE MEDALJE JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMije u tri klase: zlatna (mesing pozlaćen), srebrna (mesing posrebren) i bronzana. Drugo kovanje ovih medalja izvršeno je u toku 1967. godine u italijanskoj kovnici BERTONI - Milano.

Ova medalja bila je istovremeno prvi rad tada mlađog akademskog vajara Nebojše Mitića. Na njenom aversu prikazana je u prvom planu figura vojnika sa uzdignutom puškom u ruci, a u pozadini vojnici u sletskoj vežbi. U gornjem delu polja je polukružni natpis JUGOSLOVENSKA NARODNA ARMija,. Revers je prazan, izuzev signature proizvođača i četvrtastog udubljenog polja u sredini ostavljenog za naknadno graviranje odgovarajuće prigodne posvete.

Istovremeno je izrađena i plaketa istog izgleda, takođe u tri klase - zlatna, srebrna i bronzana, ali veće dimenzije, prečnika 65 mm. Ona je fiksirana na četvrtastoj metalnoj pločici dimenzije 140x100 mm, sa ugraviranim tekstom: PRVENSTVO U JNA VIŠEBOJIMA / PRVOPLASIRANOJ EKIPI U OFICIRSKOM VIŠEBOJU, na zlatnoj plaketeti; na srebrnoj DRUGOPLASIRANOJ EKIPI, odnosno TREĆEPLASIRANOJ na bronzanoj plaketeti.

Novi prilozi istraživanja pa području rusko-srpske faleristike

Znak Saveza ruskih vojnih invalida u Jugoslaviji

Aleksandar Mihailović VELIČKO,
Minsk (Belorusija)

Humanitarnu organizaciju „Zagranični (inostrani) savez ruskih vojnih invalida“ (ZSRVI) formirala je ruska tzv. bela emigracija, za pomoć oficirima i vojnicima za koje se ispostavilo da su u emigraciji ostali bez sredstava za opstanak. Savez je obedinjavao ispostave u mnogim delovima sveta. Na čelu jugoslovenskog saveza nalazio se general potpukovnik knez N. P. Vabdolski. ZSRVI je bio u tesnoj vezi sa Ruskim Svevojnim Savezom u čijem sastavu je bila većina njegovih članova. Organizacija je imala znak članstva i počasne znake prvog i drugog stepena.

Znak Inostranog (zagraničnog) Saveza Ruskih Vojnih Invalida (sl. 1) bio je ustanovljen na trećem sastanku delegata ove organizacije 1923. godine u Beogradu, i bio je jedinstven za članove svih saveza, koji su ulazili u inostrani savez. On na svom aversu ima predstavu dvoglavog orla, sa krunom iznad glave, sa raširenim i na dole spuštenim krilima oslojenjem na trnov venac. Na grudima orla nalazi se štit sa predstavom Sv. Georgija, velikomučenika i pobedonosca, koji kopljem ubija aždaju. U kandžama orao drži plavu traku sa natpisom СОЮЗ РУССКИХ ВОЙНИХ ИНВАЛИДОВ. BOEN. ИНВАЛИД. Revers znaka je prazan, na sebi ima samo broj i pečat proizvođača.

Znak je bio izrađen od patiniranog srebra. Postoje razne varijante ovog znaka izradene od posrebrene bronce. Ima i primeraka bez plavog emajla.

Znak se dodeljivao svima onima čije je članstvo u Savezu bilo važeće i ko je u njemu bio više od 6 meseci, a u porodici ga je nasleđivao njen najstariji član.

Poznate su dve varijante: Standardni

znak sa krilima, širine 35 mm i visine 25 mm, i minijatura veličine 15x19 mm. Minijaturni znaci (sl. 2) su pozlaćeni.

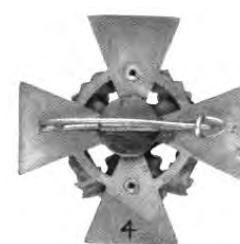
Znak se na uniformi nosi na horizontalno postavljenoj igli. Kačenje znaka može da bude na šrafu ili specijalnoj igli za nošenje na mašni.

Počasni znak Inostranog (zagraničnog) saveza Ruskih vojnih invalida I stepena

Statut i rang Počasnog znaka Inostranog saveza ruskih vojnih invalida (sl. 3) donet je 1930. godine. Znak se izrađivao od srebra i ima formu georgijevskog pozlaćenog krsta, sa emajliranim zracima u bojama ruske zastave. Na krstu se nalazi pozlaćeni trnov venac, dvoglavi orao ispruženih krila, sa krunom iznad. Na grudima orla nalazi se štit crvene boje, sa predstavom Sv. Georgija Pobedonosca koji kopljem ubija aždaju. U kandžama orao drži plavu traku sa natpisom SAVEZ RUSKIH VOJNIH INVALIDA. Veličina znaka je 23x23 mm. Nosi se na horizontalno postavljenoj igli. Sreću se i varijante za nošenje na šraf.

Početne varijante izrađivale su se od zlata i bile su nešto veće (36 x 36 mm), sa ušicom u vidu lоворовог venca zelene boje. Nosio se na vratu, na traci u vidu ruske zastave. Kasnije je ušica u obliku venca ukinuta i pojavilo se kačenje na iglu. Nešto kasnije znak je bio smanjen na razmere 23 x 23 mm. Do početka II svetskog rata on se izrađivao od pozlaćenog srebra. U srebrnoj varijanti nailazimo na tip bez natpisa na plavoj traci.

Počasnim znakom prvog stepena nagradjivana su lica za izuzetne za-

Sl. 1. Znak Zagranicnog saveza ruskih vojnih invalida

Sl. 2. Minijatura znaka ZSRVI

Sl. 3. Počasni znak ZSRVI I stepena

Sl. 4. Počasni znak ZSRVI II stepena

sluge u pružanju pomoći članovima ZSRVI, za delotvornu službu invalidima i korisno rukovođenje ZSRVI u toku 10 godina i za ukazivanje značajne finansijske pomoći, u minimalnom iznosu od 10.000 franaka. Za svo vreme postojanja Saveza, počasnim znakom prvog stepena bilo je nagrađeno 80 osoba. Znak br. 1 bio je uručen jugoslovenskom kralju Aleksandru, a br. 2 - caru Bugarske Borisu. Među prvim ovaj znak su dobili: Veliki knez Dmitrij Pavlović, Velike kneginje Olga Aleksandrovna i Ksenija Aleksandrovna, i Veliki knez Andrej Vladimirović. Počasni znakovi su bili takođe uručeni ministrima Jugoslavije, Bugarske, Čehoslovačke, Francuske, Nemačke i drugih država koje su pružile pomoć Savezu.

Počasni znak Inostranog saveza Ruskih vojnih invalida II stepena

Statut znaka donet je 1930. godine. On je identičan članskom znaku, ali je izrađen od pozlaćenog srebra (sl. 4). Znak na sebi ima predstavu pozlaćenog orla sa krunom iznad glave, sa raširenim krilima, puštenim nadole. Orao je okružen trnovim vencem. Na njegovim grudima je štit sa predstavom Sv. Georgija pobedonosca koji ubija aždaju. U kandžama orla nalazi se traka sa ruskim natpisom u značenju: „Savez ruskih vojnih invalida“.

Na reversu nekih znakova ispisano je latinicom ime fabrike proizvođača: ARTHUS BERTRAND, PARIS, DEPOSE.

Počasnim znakom II stepena nagrađena su lica za izvanredne zasluge prema Savezu, za plodotvorno služenje invalidima i korisno rukovođenje ZSRVI ili mesnim savezima u toku 5 godina, te za prilog invalidima koji nije manji od 5 hiljada franaka. Za vreme postojanja saveza počasnim znakom II stepena bilo je nagrađeno 300 osoba. U početku se znak izrađivao od zlata, a zatim od pozlaćenog srebra. Postoje dve varijante: standardna i minijatura. Veličina standardnog znaka: po širini krila 34 mm, po visini 26 mm. Minijatura je veličine 19 x 15 mm. Znak se nosio na igli koja je bila postavljena horizontalno.

(Prevod sa ruskog: Dragan Stanisljević)

Summary

Badge of the Union of the Russian War Invalids in Yugoslavia

In the continuation of the series of articles whose subject is the Russian-Serbian faleristics, we today discuss the unpublished military badge issued by the so called white Russian emigrants in Yugoslavia, organized in the Union in Exile of the Russian Military Invalids, ZSRVI - Зарубежный Союз Русских Военных Инвалидов.

This silver badge (Fig. 1) was made in 1923 in Belgrade; its miniature is depicted on Fig. 2. Also the Honorary Insignia of ZSRVI is described, which had been organized in two classes (Figs. 3 and 4).

As the Appendix to this article, the unpublished medal with portraits of Stalin and Tito is published.

Staljin i Tito na zajedničkoj plaketi

U Kolekciji Narodnog muzeja u Beogradu nalazi se jedna interesantna plaketa, a koja nije, očito zbog političkih razloga, do sada objavlјivana. To je četvorougona plaketa iskovana od bronce, visine 98 i širine 81 mm. Na njoj su biste drugova Josifa Visarionovića Staljina i Josipa Broza Tita, okrenutih ulevo, naravno. Autor plakete nije nažalost poznat, tj. nije zaveden u inventarsku knjigu kolekcije (Inv. XI 569). R.M.

Kapitalno delo ruske numizmatike

KATALOG NUMIZMATIČKE KOLEKCIJE VELIKOG KNEZA GEORGIJA MIHAJOVIĆA u 11 tomova

U Rusiji je objavljen reprint izdanja iz 1910. godine, cena kompletta 10.00 rubala (oko 300 evra)

Ovaj čuveni katalog sadrži novac sledećih ruskih vladara, po tomovim: 1-Petar I, 2-Katarina I i Petar II, 3-Ana, 4-Ivan III, 5-Jelisaveta i Petar III, 6a i 6b-Katarina II, 7-Aleksandar I, 8-Nikola I, 9-Aleksandar II, 10-izdanja 1881-1890, 11-novac Pruske i Finske.

Kolekcija velikog kneza Georgija Mihailovića Romanova (1863-1919), koja se do danas sačuvala nerasturenja, sadrži ruski novac i medalje od 13. do 20. veka,

i to: 9.739 primeraka srebrnog i bakarnog novca i starih srebrnih ingota, 371 primeraka novca od zlata i platine, 1227 srebrnih i 32 zlatnih i platinskih medalja.

Tu kolekciju prokrijumčarili su belogardejci 1931. godine iz Sovjetskog Saveza u Jugoslaviju, odakle je za vreme II svetskog rata preneta u Italiju, zatim u Englesku i SAD. Naslednice velikog kneza, čerke Ksenija i Nina, prodale su 1957. godine kompletну kolekciju američkom milioneru Willisu H. duPont-u, koji je potom poklanja čuvenom Smithsonian institutu u Vašingtonu, D.C. R.M.

Francuski ratni krst 1914-1918

Nebojša MILANOVIC, Paraćin
ninapn@ptt.yu

Neposredno nakon objave rata Srbiji od strane Austrougarske monarhije, 28. jula 1914. godine, svet se suočio sa opasnošću da bude uvučen u ratni sukob do tada neviđenih razmera. Strepnje velikog broja zemalja, a posebno velikih sila, su se veoma brzo pokazale opravdanim, i samo nekoliko meseci kasnije vodeće sile toga doba su se otvoreno suprotstavile jedna drugoj, Prvi svetski rat, ili kako je nazvan „Veliki rat“, je svom žestinom počeo da uzima svoj danak.

Republika Francuska, kao jedna od najvećih sila saveznica male i prethodnim ratovima izmoždene Srbije, je prva priskočila u pomoć srpskoj vojsci i stanovništvu. Opterećena angažovanjem i velikim ratnim naporima i gubicima, Francuska, čije su trupe dejstvovale na zapadnom frontu protiv moćne nemačke armade, u tom trenutku osim Ordena Legije časti koji je bio stepenovan, i Medalje za zasluge, nije raspolagala sa adekvatnim odlikovanjem koje bi se dodeljivalo vojnicima, starešinskom kadru i jedinicama francuske vojske za požrtvovanost i iskanzanu hrabrost na bojnom polju.

Novo odlikovanje konstituisano je od strane francuske vlade i Ministartva rata 23.XII 1914. godine, i dobilo je jednostavan naziv „Ratni krst“, a dodeljivano je za zasluge učesnicima rata, mobilisanim od 02.VIII 1914. godine.

Francuski Ratni krst proizveden je od bronze, u obliku ravnokrakog krsta poliranih ivica, dimenzija 37 x 37 mm, između čijih se krakova nalaze dva ukrštena mača koji ne prelaze unutrašnje ivice krsta, i sa medaljonom u centru. Na aversu medaljona nalazi se lovorova grančica i kružni natpis „REPUBLIQUE FRANCAISE“, u čijem je centru profil ženskog lika koji predstavlja personifikaciju Republike Francuske.

Revers odlikovanja je istovetan aversu, osim medaljona na kome nema lovoročnog venca već samo godine (gore) 1914-1915 (dole). Kako je rat nastavljan tako su menjane i godine na reversu medaljona: 1914-1916, 1914-1917 i 1914-1918.

Sl. 1. Vojvoda Živojin Mišić odlikovan je dva puta „Francuskim Ratnim Krstom armijskog ranga“ (dve palmine grančice)

Sl. 2. Francuski Ratni krst 1914-1918 Avers

Ratni krst se nosio o pravougaonoj traci zelene boje, širine 35 mm, oivičene crvenim rubovima, sa pet uspravnih tankih crvenih linija, na levoj strani grudi.

Odlikovanje je dodeljivano u kutiji bordo boje, dimenzija 110 X 80 X 35mm sa sigurnosnom bravicom i natpisom na gornjoj strani poklopca, velikim latiničnim slovima u zlatotisku, „MEDAILLE MILITAIRE“

Odličje je, kako je već rečeno, dodeljivano svim pripadnicima koji su se istakli posebnim zaslugama u borbama, s tim što stepenovanje nije izvršeno na ubičajeni način, već metalnim aplikacijama u vidu palmine grančice i zvezdica na traci odlikovanja i to na sledeći način: u зависnosti od ranga, to jest formacije jedinice koja je isti dodeljivala, odnosno na predlog starešine jedinice :

- Jedinica ranga brigade: bronzana zvezdica,
- Jedinica ranga divizije: srebrna zvezdica,
- Jedinica ranga korpusa: zvezdica od

zbirka autora

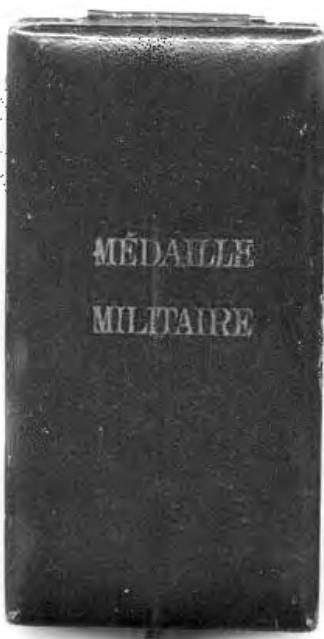
Sl. 3. Francuski Ratni krst 1914-1918 Revers

Sl. 4. Francuski Ratni krst 1914-1917 Avers

Sl. 5. Francuski Ratni krst 1914-1917
Revers (sa palminom grančicom
i bronzanom zvezdicom)

Sl. 6. Kutija (zbirka autora)

pozlaćenog srebra,

- Jedinica ranga armije: bronzana palmina grančica u obliku lоворове grančice.

Ratnim krstom lice je moglo, u zavisnosti od zasluga, da bude odlikovano više puta.

Kombinacijom ovih aplikacija omogućeno je da se veoma jasno sagledaju razmere ratnih podviga i zasluga odlikovanog lica, kao i koliko je puta lice odlikованo u toku rata.

Ratni krst je, osim individualnog odlikovanja, što podrazumeva njegovu osnovnu namenu dodeljivanja pojedincima koji su se posebnim zaslugama istakli na bojnom polju, takođe bio i kolektivno odlikovanje, odnosno mogao je da bude dodeljivan i jedinicama francuske vojske, koje su svojom izuzetnom požrtvovanosti i hrabrošću doprinele uspešnoj realizaciji borbenih zadataka jedinica većeg ranga, odnosno formacije.

Pored već regulisanog stepenovanja

Ratnog krsta kao individualnog odlikovanja, nametnula se i potreba za vidnim obeležjem Ratnog krsta dodeljenog u svojstvu kolektivnog odlikovanja.

Početkom treće godine rata, tačnije 21.04.1916. godine, konstituisan je i propisan od strane Ministarstva odbrane Republike Francuske: „minijaturni jednostruki akselbender“, koji se apliciran na gornjem delu vrpce odlikovanja dodeljivao kao kolektivno odlikovanje jedinici, s tim što su zvezdice i palmine grančice i dalje ostale kao osnovni atribut ranga jedinice.

Francuski Ratni krst dodeljivao je pojedincima pred strojem komandant jedinice ili starešina koji ga zastupa (u slučaju njegovog odsustva) izgovarajući ceremonijalni tekst koji glasi: „U ime ministra odbrane dodelujem Ratni krst (navodeći čin, ime i prezime, zasluge kao i rang).“

Kao kolektivno odlikovanje ratni krst jedinicama dodeljivao je predstavnik Ministarstva odbrane navodeći u tekstu naziv jedinice, zasluge kao i rang.

Kao kolektivno odlikovanje Francuski Ratni krst, osim jedinicama, mogao je biti dodeljen i određenim institucijama koje su dale svoj nesebični doprinos u ratu, pa i gradovima u kojima su se odigrale bitke, a koje su doprinele opštoj pobedi nad neprijateljem.

Francuskim Ratnim krstom mogli su izuzetno da budu odlikovani i pripadnici stranih savezničkih armija za izvanredan doprinos pobedi saveznika, pa je neophodno reći da je tim odlikovanjem odlikovan i jedan od najvećih vojskovođa Prvog svetskog rata, vojvoda Živojin Mišić. Ovo odlikovanje moguće je videti skoro na svim njegovim portretima.

Neosporna je činjenica da je Francuski Ratni krst jedno od najpoznatijih francuskih odlikovanja, koji, prosto rečeno, u svojoj jednostavnosti pleni svojom atraktivnošću.

Summary

French "Croix de Guerre" 1914-1918

This French World War I Cross had been instituted in 1915 and awarded to all ranks of the French and allied forces, for individual mention in dispatches. On the reverse are the differ-

ent dates, i.e.: 1914-1916, 1914-1917 and 1914-1918 respectively.

In the article different types are described, including those awarded to Serbian vojvoda (marshal) Živojin

Mišić (Fig. 6) who is depicted with Croix de Guerre with two palm branches, meaning that he was awarded twice with this honorable cross.

Oznake granične policije

Nenad BJELOŠ, Pančevo
undying@panet.co.yu

GRANIČNA POLICIJA UPRAVE POGRANIČNE POLICIJE MUP-a SRBIJE, PREUZIMANJEM OBAVEZE ČUVANJA DRŽAVNE GRANICE OD GRANIČNIH JEDINICA VOJSKE SRBIJE I CRNE GORE, DOBILA SVOJE OZNAKE I OBELEŽJA

Sl. 1. Jedne od primopredaja dužnosti obezbeđenja državne granice VSCG - MUP

Uskladu sa zahtevima međunarodne zajednice, po odluci Vrhovnog saveta odbrane Srbije i Crne Gore, od novembra 2004. godine, u duhu približavanja normama Evropske unije, kada je čuvanje državne granice u pitanju, doneta je odlukla da se

ubuduće čuvanje državne granice poveri policijskim snagama. Kao i u svim zemljama u okruženju, koje su već postupile po zahtevima međunarodne zajednice, demilitarizujući svoje granice u Srbiji i Crnoj Gori, uveden je novi koncept čuvanja državne granične.

Raspadom SFRJ, stvorene su granice među novim državama - bivšim jugoslovenskim republikama. Novom koncepcijom čuvanja državne granice, predviđeno je da osnovni zadatak Granične policije MUP-a Srbije bude obezbeđenje i kontrola prelaska državne granice, borba protiv trgovine ljudima, suzbijanje ilegalnih migracija, nadgledanje i sprovođenje procedure vezane za azilante i migracionu politiku i preuzimanje operativno-policajkih radnji radi otkrivanja izvršilaca krivičnih dela i drugih prekršaja, kao što su krijumčarenje ljudi i robe, narkotika, motornih vozila i sl.

Preuzimanje ingerencija čuvanja državne granice, nametnulo je i uvođenje novih oznaka i simbola za njenе pripadnike, a koji su u sastavu MUP Srbije

Značka je izrađena u obliku baroknog štita i hromirana, kao simbol odbrane i bezbednosti državne granice. U sredini štita reljefno je na postolju mali grb Republike Srbije. Iznad štita je stilizovana kula u obliku heraldičke bedemske kule, simbola suveriniteta. Kula se sastoji od bedema sa tri uzvišenja. Unutar bedema, na plavoj emajliranoj podlozi, reljefnim slovima ispisani su natpis РЕПУБЛИКА / СРБИЈА, u dva polulučna reda. Levo i desno od bedema kule, vijore se zastave Republike Srbije. Ispod grba, izdignut na plavoj emajliranoj podlozi, je polukružni reljefni natpis ГРАНИЧНА ПОЛИЦИЈА. Sa leve i desne strane štita dekorativno su reljefno obrađeni rubovi, koji predstavljaju granične ka-

Sl. 2. Službena značka Granične policije

Sl. 3. Oznaka na kapi Granične policije

Sl. 4. Oznaka za rukav (ševron)

Sl. 5. Drugi tip oznake za rukav

menove čvrsto priljubljene jedan uz drugi, simbolizujući nepovredivost državne granice. U donjem delu štita nalazi se stilizovana školjka, kao atribut državne granice na teritorijalnim vodama. Unutar školjke ugraviran je identifikacioni broj pripadnika Granične policije, arapskim pismom. Ispod školjke se završava štit u obliku vrha mača, kao simbol granične policije pod oružjem. Službena značka pripadnika Granične policije nosi se na levoj strani grudi, na sredini džepa bluze ili košulje.

Oznaka za kapu pripadnika Granične policije urađena je takođe u vidu baroknog štita okruglog oblika, i hromiran je. Na njenom centralnom delu, na plavo emajliranoj podlozi, nalazi se u mali grb Republike Srbije koji stoji na zarublje-

nom graničnom kamenu, preko čije sredine je obmotana zastava Republike Srbije. Na donjem delu kame na upisan je broj 1804, koja predstavlja godinu nastanka državnosti Srbije. Sa leve i desne strane štita nalaze se pozlaćene lovoroze graničice, simboli mira.

Ovaj amblem izrađen je na višebojnoj plastici, fiksiran na čoji, a namenjen je pripadnicima Graničnih jedinica za nošenje na nadlaktici desnog rukava uniforme. Ova oznaka se razlikuje od oznake za kapu utoliko što je izrađena na podlozi od čoje plave boje, oivičenoj crnim rubom, a po elementima i prikazu identična je oznaci za kapu.

I ova oznaka izrađena je od višebojne plastike na čoji, a namenjena je pripadnicima Graničnih jedinica za

nošenje na nadlaktici levog rukava uniforme. Ova oznaka - ševron sastoji se iz dva dela: dela na kome je na polulučnoj plavoj podlozi, u dva reda, žutim slovima ГРАНИЧНА ПОЛИЦИЈА, i drugog, srpske trobojke sa malim grbom Republike Srbije na levoj strani.

Summary

Boarder Police Insignia

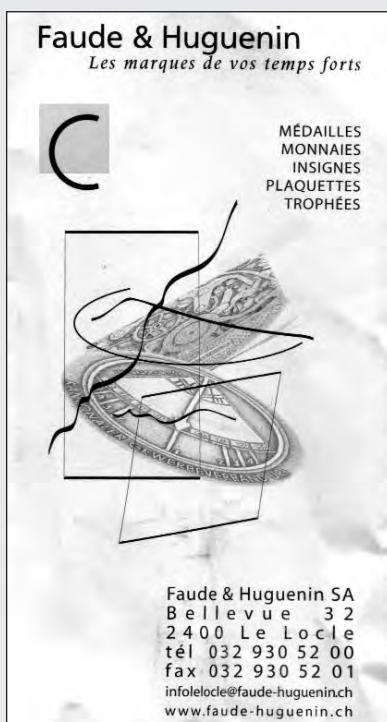
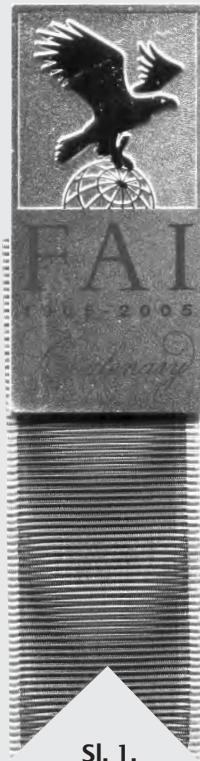
In November 2004 in Serbia and Montenegro new insignia for the members of the state boarder police had been introduced. The new breast badge (Fig. 3), cap badge (Fig. 3) and the sleeve patches (Figs. 4 and 5) have been designed according to the European Union standards.

DODELJENE JUBILARNE ZNAČKE POVODOM 100-GODIŠNICE FAI

Nebojša MITROVIĆ, Beograd
mivka@sbb.co.yu

Doživotnom članu Srpskog numizmatičkog društva, gosp. Zmagu Jelinčiću, dodeljena je jubilarna značka Međunarodne aeronautičke organizacije (Federation Aeronautique Internationale - FAI) povodom 100 godišnjice ove ugledne organizacije.

FAI je svetska avio-sportska federacija osnovana 1905.

godine kao nevladina i neprofitna međunarodna organizacija, čiji je osnovni cilj unapređenje aeronautičkih i astronaučkih aktivnosti. Ova Federacija dodeljuje priznanja onim svojim članovima koji su se naročito istakli u unapređenju aeronautičkih i astronaučkih aktivnosti, a posebno na polju sportske avijacije. Priznanja se dodeljuju svake godine na ceremoniji otvaranja godišnje skupštine FAI.

Ove godine proslavljala se stogodišnjica FAI, pa su tim povodom svim prisutnim predsednicima i generalnim sekretarima nacionalnih FAI organizacija dodeljene jubilarne značke. Dodeljeno je oko 200 ovih značaka (sl. 1) u omotnicima čuvenog svetskog proizvođača odlikovanja, firme Huguenin, Le Locle, Švajcarska (sl. 2).

Istaknutom članu našeg Društva, gosp. Zmagu Jelinčiću, dodeljene su dve jubilarne značke FAI - jedna kao predsedniku Vazduhoplovnog saveza Slovenije, druga kao istaknutom aktivisti međunarodne avio Federacije na polju unapređenja sportskog vazduhoplovstva na svetskom nivou.

Pored gosp. Jelinčića, ove jubilarne značke dobili su i Đorđe Vuletić, generalni sekretar Vazduhoplovnog saveza Srbije i Crne gore, te Tonči Panza i Tomislav Vajda, predsednik, odnosno glavni sekretar Hrvatskog zrakoplovnog saveza. Značke su bile podeljene u četvrtak 13. oktobra 2005. godine na večeri koju je organizovao Muzej avijacije (Musée de l'Air et de l'Espace), u gradu Le Bourget, Francuska.

Na ovoj svečanosti osvežene su uspomene na pionire avijacije izložbom postera i fotografija, koju je organizovao čuveni kolezionar Jacques Perier, dok je prisutne goste na svečanoj večeri pozdravio direktor Muzeja, Gérard Feldzer, koji im se obratio iz kabine Konkorda.

Knjige i monografije Zmaga Jelinčiča

doživotnog člana Srpskog numizmatičkog društva

Ranko MANDIĆ, Beograd
r_mandic@yahoo.com

Onašem uglednom članu, gosp. Zmagu Jelinčiču, objavili smo kraći članak u „dinaru“ br. 8 (1998). To je, međutim, bio kraći intervj u, u kojem nisu dati biografski podaci, kao ni bibliografija njegovih radova.

Ukratko, Zmag je rođen 7. januara 1948. godine u Mariboru. Potiče iz porodice koja je 1756. godine dobila plemičku titulu od carice Marije Terezije. Završio je farmaceutski fakultet Univerziteta u Ljubljani. Član je Parlamenta Republike Slovenije od 1992. godine, a od 1996. i član Odbrambenog odbora Skupštine Zapadnoevropske Unije. Pored bavljenja numizmatikom, gde je vrlo ponosan na svoje doživotno članstvo u Srpskom numizmatičkom

društvu, gosp. Jelinčič je takođe aktivan u sportskom vazduhoplovstvu, gde obavlja funkciju predsednika Letačkog saveza Republike Slovenije.

Zmagova naučna delatnost na polju numizmatike zpočela je 1988. godine. Tada je u Ljubljani izdat naš do tada najkompletniji katalog papirnog novca jugoslovenskih zemalja, a koji će mnogo godina, čak i nakon pojave drugih kataloga ove vrste, ostati naše najbolje i najznačajnije referentno delo iz ove oblasti.

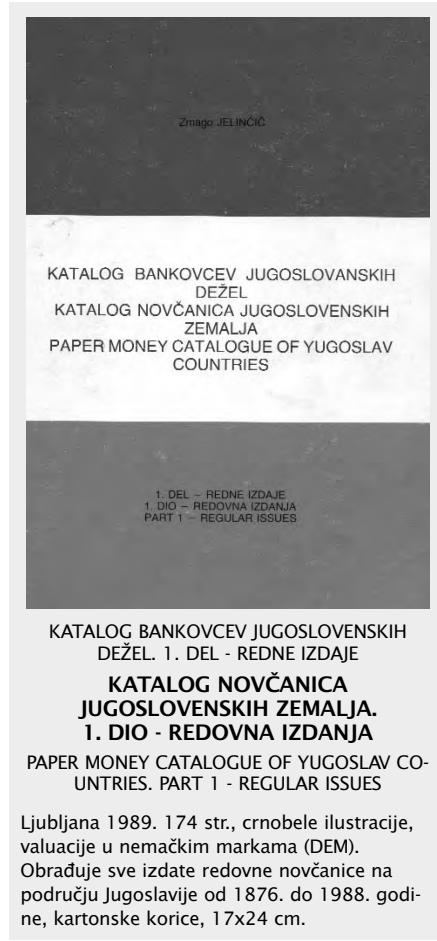
Na koricama, u bojama jugoslovenske trobojke, dat je trojezičan naslov knjige, na slovenačkom, srpskohrvatskom i engleskom jeziku, a kompletan tekst knjige takođe je trojezičan. Iz impresuma vidimo da je tekstove

na sva tri jezika pisao sam autor.

Kako je ova knjiga obrađivala samo redovna izdanja, od izdanja Knjaževine Srbije 1876. godine, do izdanja SFR Jugoslavije 1988, uskoro je, 1990. godine, izdat i II deo Kataloga, a koji je obrađivao brojna vanredna izdanja u svim krajevima bivše Jugoslavije.

Nakon ovog jugoslovenskog opusa, Zmag započinje sa izdavanjem monografija iz oblasti slovenačke numizmatike. U periodu 1993-2005. godine izdato je šest monografija u sedam tomova.

U nastavku dajemo ilustrovanu bibliografiju naučnih dela Zmaga Jelinčiča, očekujući njegova nova ostvarenja na području slovenačke i jugoslovenske numizmatike.

KATALOG BANKOVCEV JUGOSLOVENSKIH DEŽEL. 1. DEL - REDNE IZDAJE
KATALOG NOVČANICA JUGOSLOVENSKIH ZEMALJA.
1. DIO - REDOVNA IZDANJA
PAPER MONEY CATALOGUE OF YUGOSLAV COUNTRIES. PART 1 - REGULAR ISSUES

Ljubljana 1989. 174 str., crnobele ilustracije, valuacije u nemackim markama (DEM). Obraduje sve izdate redovne novčanice na području Jugoslavije od 1876. do 1988. godine, kartonske korice, 17x24 cm.

KATALOG BANKOVCEV JUGOSLOVENSKIH DEŽEL
2. DEL - POMOĆNE IZDAJE
KATALOG NOVČANICA JUGOSLOVENSKIH ZEMALJA.
2. DIO - POMOĆNA IZDANJA
PAPER MONEY CATALOGUE OF YUGOSLAV COUNTRIES. PART 2 - AUXILIARY ISSUES
Ljubljana 1989/90. 668 str., crnobele ilustracije, valuacije u nemackim markama (DEM). Obraduje neredovna i pomoćna izdanja notaflije na području Jugoslavije od 1778. do 1989. godine. Tvrdi koričenje, 17x24 cm.

**SLOVENSKA
PARTIZANSKA POTRDILA**
Slovenska numizmatika I.

SLOVENE PARTISAN RECEIPTS
Slovene numismatics I.
Ljubljana 1991/93. 216 str., ilustracije u boji, valuacije u nemačkim markama (DEM).
Obrađuje slovenačka partizanska sredstva plaćanja krajem Drugog svetskog rata, tj. 1944-45. godine. Tvrdo koričenje, 21x29 cm.

RUPNIKOVE LIRE.
Slovenska numizmatika II.

RUPNIK LIRA.
Slovene numismatics II.
Ljubljana 1996. 124 str., ilustracije u boji, valuacije u nemačkim markama (DEM).
Obrađuje izdanja Rupnikove vlade za vreme italijanske okupacije Slovenije u II svetskom ratu, 1944-45. god. Tvrdo koričenje, 21x29 cm.

**ZAMENJAVA
OKUPACIJSKIH BANKOVCEV**
Slovenska numizmatika III.

REPLACEMENT OF OCCUPIERS'
BANKNOTES
Slovene numismatics III.
Ljubljana 1996. 222 str., ilus. u boji, bez valuacija. Obrađuje izdanja koja su bila u opticaju u Sloveniji u II svetskom ratu, 1941-45. godine, i to: italijanske lire, nemačke Reichsmarke i Rentmarke, te mađarski novac - Pengo.
Tvrdo koričenje, 21x29 cm.

DINARSKO KRONSKA SERIJA
Slovenska numizmatika IV.

DINAR CROWN SERIES
Slovene numismatics IV.
Ljubljana 1997. 240 str., ilustracije u boji, valuacije u slovenačkim tolarima (SIT).
Obrađuje izdanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca nakon I svetskog rata (1919) sa dvojnim vrednostima - dinari i kune. Tvrdo koričenje, 21x29 cm.

SLOVENSKI TOLAR
Slovenska numizmatika V.

SLOVENE TOLAR Slovene numismatics V.

Ljubljana 1998. U dva toma, knj. 1 i 2, ukupno 692 str., ilustracije u boji, valuacije u slovenačkim tolarima (SIT).
Obrađuje sva redovna i neredovna izdanja slovenačkog papirnog i metalnog novca od proglašenja nezavisnosti 1991. godine. Tvrdo koričenje, 21x29 cm.

SLOVENSKI TOLAR
Slovenska numizmatika V.

SLOVENE TOLAR Slovene numismatics V.

**TRBOVELSKA PREMOGOKOP-
NA DRUŽBA**
Slovenska numizmatika VI.

TRAIFAILER KOHLENWERKS
- GESELLSCHAFT.
Slovene numismatics VI.

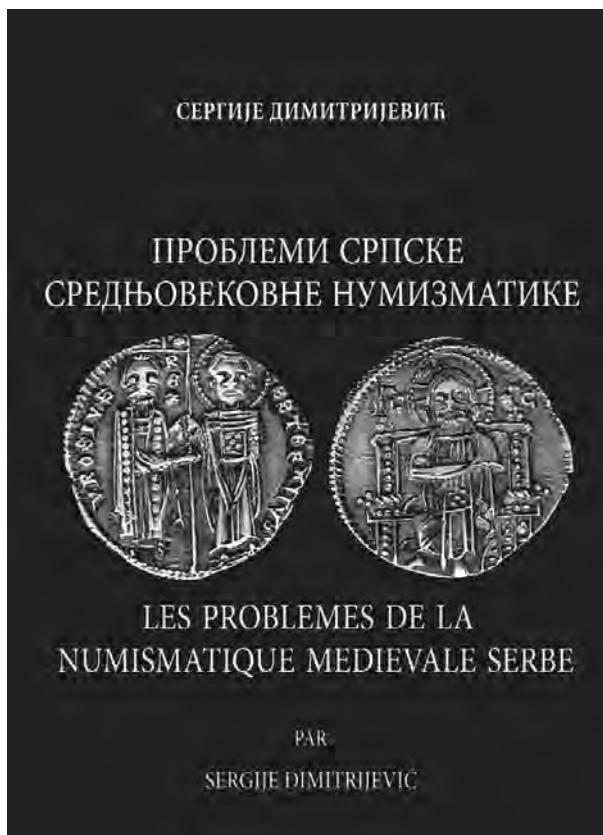
Ljubljana 2005. 167 str., ilustracije u boji, bez valuacija.
Obrađuje akcije Rudnika uglja u Trbovlju. Tvrdo koričenje, 21x29 cm.

Summary

Books and Monographs of Zmago pl. Jelinčič

In our column „Numismatics and the numismatists“ we are presenting now series of numismatic books and monographs of Zmago pl. Jelinčič from Ljubljana, Slovenia, who is the Life member of the Serbian Numismatic Society.

His first two books - catalogs of the paper money of the Yugoslav lands - had been published in 1989-1990, while the monographs on Slovene numismatics, in five volumes, have been published in 1991-2005.

Problemi srpske srednjovekovne numizmatike

Autor: **Sergije Dimitrijević**

Izdavač: Srpsko numizmatičko društvo,
Beograd 2006.

Tvrdo ukoričenje, 25 cm, 440 str., ilus.

ISBN 86-902071-4-7

Nedavno je izšla iz štampe druga knjiga dr Sergija Dimitrijevića, u izdanju Srpskog numizmatičkog društva. Knjiga obuhvata više njegovih članaka publikovanih u raznim našim istorijskim časopisima, tokom šesdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka.

U prvom poglavlju S. Dimitrijević daje opširan kritički prikaz knjige R. Marića „Studije iz srpske numizmatike“ Beograd 1956. R. Marić je u svojoj knjizi pokušao da da kompletну numizmatiku Raške države. Kako pisanih podataka o novcu nema, jedini je izvor podataka sam novac, to uklapanje poznatih novčanih vrsta u istorijske događaje u sebi sadrži i neizbežne pretpostavke. S. Dimitrijević je u svom obimnom kritičkom prikazu argumentovano istakao kako neodržive pretpostavke, tako i ona zapažanja i zaključke R. Marića koji su doprinele daljem razvoju srpske srednjovekovne numizmatike. Samo sučeljavanjem mišljenja, kroz argumentovane polemike, možemo doći do istine. S. Dimitrijević je među svojim savremenicima u tome bio najaktivniji.

Druge poglavlje obuhvata opis više godišnjeg rada u okviru Istorijskog instituta, čiji je saradnik bio, na realizaci-

ji knjige „Pregled srpske srednjovekovne numizmatike“. Sadržaj tog programa, pre ovog izdanja, bio je poznat samo u okviru Istorijskog instituta, kao i užem krugu saradnika i prijatelja. U poglavlju je iznesen nacrt projekta, svi problemi, neophodni i poželjni uslovi za uspešnu realizaciju, kao i mišljenja i sugestije vodećih numizmatičara iz ove oblasti o predloženom sadržaju. Ovaj odeljak nam pruža priliku da upoznamo sa koliko ozbiljnosti je u taj projekt ušao Istorijski institut, kao i realizator S. Dimitrijević, ali ne i zašto smo mi uskraćeni za tako bitnu knjigu iako je bila već 70% realizovana.

Treće poglavlje se bavi analizom ostava novca iz perioda do 1371. godine, a peto analizom ostava nađenih severno od Dunava, dok se u četvrtom poglavlju bavi kritičkom analizom opisa ostave kod Sent-Andreje. Komplete, precizno datovane ostave su bitan faktor pri pravilnom određivanju pojedinih vrsta novca. Nažalost do stručnjaka stignu okrnjene, a često i lažno prikazane ostave sa ubaćenim primercima. Analiza ostava je zato mukotrpna i osetljiv posao koji u slučaju loših pretpostavki može odvesti istraživače na stranputnicu. S. Dimitrijević je pribegao

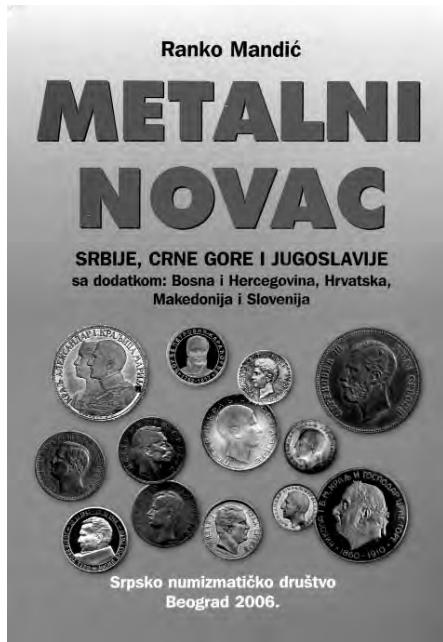
uporednoj analizi više ostava i pojedinačnih nalaza da bi na taj način umanjio negativni uticaj eventualnih nepoznatih činilaca.

Šesto poglavlje posvećeno je velikom numizmatičaru Valtazaru Bogišiću i srpskom delu njegove zbirke, koja se čuva u njegovom muzeju u rodnom Caftatu. Analiza zbirki, kao i analiza ostava, daje informacije o samom novcu. Svi sakupljači, svesni značaja nalaza, najčešće beleže tačne podatke kako su nabavili svoje primerke.

U sedmom poglavlju S. Dimitrijević obrađuje novac nađen prilikom arheoloških radova na Novom Brdu, tokom 1957-62. godine. Nije u pitanju skupni nalaz, već niz pojedinačnih, najčešće grobnih nalaza. Za numizmatiku su krajnje značajni jer sadrže i trinaest do tada nepoznatih vrsta. Ovaj opis je na neki način i opis aktivnosti samog grada.

U osmom, poslednjem, poglavlju S. Dimitrijević restaurira i analizira nalaz kontramarkiranog raškog i bosanskog novca, dospelog pred Drugi svetski rat iz sela Ruždavice kod Ćustendila u Bugarskoj. Nalaz je brzo rasturen među skupljačima. To je prvi opis i analiza našeg kontramarkiranog novca.

■ Miroslav Jovanović

Metalni novac Srbije, Crne Gore i Jugoslavije

**SA DODATKOM: BOSNA I HERCEGOVINA,
HRVATSKA, MAKEDONIJA I SLOVENIJA**

Autor: **Ranko Mandić**

Izdavač: Srpsko numizmatičko društvo, Beograd 2006.

Kartonske korice, 24cm, 368 str., ilus.

ISBN 86-902071-3-9

Nakon Kataloga metalnog novca Jugoslavije i jugoslovenskih zemalja iz 1995, ljubitelji domaće numizmatike obradovani su najnovijim aktuelnim katalogom istog autora. Drugačiji naziv kataloga je posledica burnih političkih promena, koje su uticale i na razvoj pojma nacionalnih numizmatika na ovom prostoru, radi čega je i pojam jugoslovenske numizmatike postao istorijski. Na odnosni problem je sam autor ukazao u predgovoru kataloga. Napomenuo je i značaj kataloga povodom petdesetogodišnjice SND.

U uvodu autor pristupa objašnjenju kataloškog označavanja, s primerima. Odrednica „objašnjenje termina“ odnosi se na numizmatičke pojmove koji su kolecionarima, sem početnicima, od manjeg praktičnog značaja, za čime sledi i objašnjenje posebnih termina koji su od većeg praktičnog značaja kolecionarima, označe očuvanosti, skraćenice i posebno objašnjenje čitaocu koji vlada engleskim jezikom o jugoslovenskom alfabetu i cirilici.

Kataloški deo tematski obrađuje posebno izdanja Srbije, Crne Gore i Jugoslavije. Svaki od ovih odeljaka počinje s uvodom na engleskom jeziku. Autor se opredelio za znatno pregledniju sistematizaciju u odnosu na svoj prethodni katalog iz 1995. godine. Kategorija „specijaliteti“ opstala je kao oznaka numizmatičkih kuričiteta koju autor izlaže vezano za osnovnu sistematizaciju, koja se posmatra hronološki prema periodima kovanja vladara, odnosno prema promenama na-

ziva države (u doba republikanskog oblika vladavine, u slučaju jugoslovenske numizmatike, u okviru koje i prema promenama vrednosti dinara usled inflacije). Relativno opširna i veoma detaljna objašnjenja o tipovima kovanica i njihovom tiražu su dopunjena najznačajnijim navodima o osobenostima, koje su za dati tip značajne sa stanovišta umetničke izrade, novčane politike, prometa i numizmatičkog interesovanja. Uz redovna (opticajna) izdanja metalne monete, autor je obudio i prigodna, vanredna, probna izdanja, prigodni novac, gradski novac (u Kotoru, Crna Gora), spomen izdanja, puncirani strani novac i replike. U ovo su uključena i fantazijska izdanja, kao i slična izdanja koja imaju formu novca, ali ih često izdaju privatna lica, a ne javne vlasti (tombak dinar, karađorđev novac i novac Jevrejske zajednice u Srbiji i slično).

Posebno su obrađene i neke vrste koje se ne mogu uzeti u obzir ni kao opticajni novac, niti kao prigodna ili spomen izdanja, a nalik su novcu. To su dukati, privatna izdanja i slično. Autor kao posebnu numizmatičku odrednicu u svojoj sistematizaciji koristi i pojam kompleta metalnog novca, kojeg su izdale finansijske ustanove koje su novac emitovale. Eventualnom stranom čitaocu autor daje jezgrovit opis likovnih motiva, kao i druga značajna obaveštenja na engleskom jeziku.

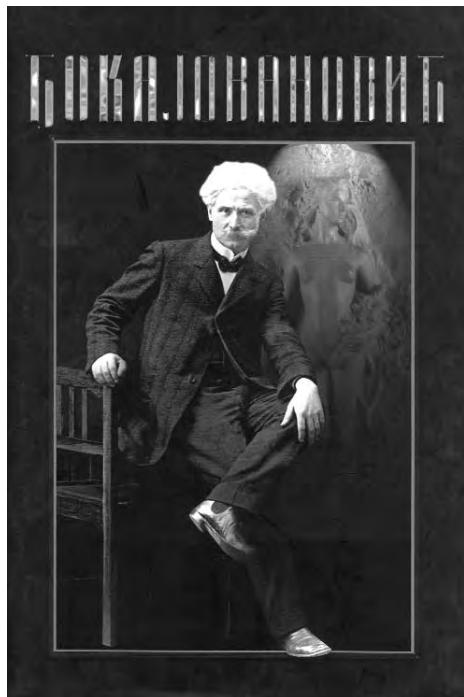
U dodatku je autor kataloški obradio numizmatiku modernog metalnog novca Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije i Slovenije, koristeći kao odredni-

ce pojmove redovna izdanja, posebna i prigodna izdanja, kovničke setove i dukate (samo u okviru hrvatske numizmatike). U dodatku su opisi mnogo oskudniji, bez detaljnijih objašnjenja, osim, izuzetno, u okviru numizmatike BiH, za „Pobjoy mint“ izdanja.

Autor je odustao od svrstavanja dubrovačke numizmatike u tematiku modernog metalnog novca, koja se u ovom katalogu više ne obrađuje, za razliku od prethodnog. Mišljenja smo da je ovo pravilno.

Mada stroga deduktivna analitiza tipologije može da otkrije nedoslednosti, upravo u metodu se vidi veliki autorov napredak, naročito gledano u odnosu na sistematizaciju kataloga iz 1995. godine. Osim toga, skoro sva odstupanja od idealne tipologije imaju smisla u praktičnim potrebama izučavanja moderne numizmatike, a naročito kolekcionarstva. Kolecionarima je naročito značajno referentno određivanje modernih cena numizmatičkih primeraka. Što se tiče naučne upotrebljivosti, ovde se vidi osobiti napredak u odnosu na prethodni katalog, jer katalog sadrži brojne odrednice koje upućuju na domaću i stranu numizmatičku literaturu i periodiku, kako naučnu, tako popularnu. Za naučnika veoma će biti referentna sistematska bibliografija izneta u katalogu autora, koji više od dvadeset godina objavljuje numizmatičke članke i sistematske, referentne kataloške radeve o domaćoj numizmatici modernog metalnog novca na srpskom i engleskom jeziku.

■ Dušan Kovačev

Đoka Jovanović 1861–1953

Autor: prof. dr **Miodrag Jovanović**

Izdavač: Galerija Matice srpske, Novi Sad, 2005.

Monografija, tvrd povez, 31 cm, 264 str., ilus.

ISBN 86-83603-12-1

Monografija *Đoka Jovanović (1861–1953)* objavljena je povodom retrospektivne izložbe vajara i velikog dobrotvora Matice srpske, održane u Galeriji Matice srpske u Novom Sadu od 25. novembra 2005. do 15. februara 2006. godine.

Po rečima autora, prof. dr Miodraga Jovanovića, liku knjige doprineo je i tim saradnika. Grafički izgled uobličio je J. M. Jofke. Izdavanje monografije i priređivanje izložbe omogućilo je Ministarstvo kulture Republike Srbije.

Umetnička delatnost Đorda Jovanovića, jednog od prvih modernih vajara kod Srba, osvetljavana je u dosadašnjoj istoriografiji u više navrata i iz različitih uglova. Shodno ciljevima istraživača, proučavan je njegov rad na javnim spomenicima, portertima, maloj-intimno koncipiranoj plastici kao što su medalje i plakete, te modeli za novac, vezani za njegov angažman u kovnici A. D. Beograd.

Obimna domaća literatura, uvid u svetsku istoriografiju o pedagoškim sistemima na kojima su se formirali srpski umetnici XIX veka, te dragoceni arhivski podaci, pružili su dovoljno osnova iskusnom autoru, kakav je profesor dr Miodrag Jovanović, za obimnu monografsku studiju. U celinama, Životopis, Učilišta, Činovnik i

poslenik, Ishodi, autor uz pomoć sistematski sabranih podataka, rekonstruiše život i stvaralaštvo jedne plodne umetničke ličnosti. Sastavni deo monografije čine i Autobiografija, Rodoslovno stablo, Reprodukcije, Katalog radova, Izložbe, kao i rezime na francuskom i engleskom jeziku. Posebno se ističe značaj Kataloga radova, koji sa 628 jedinica predstavlja najobuhvatniji popis dela Đorda Jovanovića.

U rasvetljavanju hronologije Jovanovićevog života i rada, autor je podatke iz *Autobiografije Đorda Jovanovića* (pisana 1947), dopunjavao arhivskim dokumentima (Arhivi SANU, Beograd, policijski arhiv, Minhen). Kao stipendista Kraljevine Srbije, Đordje Jovanović je svoje umetničko obrazovanje započeo 1884. godine na Akademiji za likovne umetnosti u Bečeju, da bi ga 1885. nastavio u Minhenu, gde boravi do 1887. godine. Ministarstvo odobrava dalje studije u Parizu, na državnoj École des Beaux Arts i u privatnoj Académie Julian. Uspešnost školovanja osvedočena je već 1889. godine na Svetskoj izložbi u Parizu, kada je njegova skulptura *Guslar* nagrađena bronzanom medaljom, što je vajaru omogućilo da ubuduće u Salonu izlaže bez predhodnog žiriranja.

Naoružan temeljnim obrazovanjem i iskustvom stečenim u velikim evrops-

kim centrima, boraveći u gradovima koji su krajem XIX veka bili i velika gradilišta javnih zdanja i spomenika, Đordje Jovanović se pripremao za potrebe mlade Kraljevine Srbije koja je nastojala da uhvati korak sa Evropom. Izradom niza monumentalnih, javnih i dekorativnih spomenika u Beogradu, Požarevcu, Kruševcu, Paraćinu (Josif Pančić, Knez Miloš Obrenović, Kosovski Spomenik, Pobednik), u duhu barokne ceremonijalnosti i romantičarske patetike, Jovanović uobličava i reprezentuje vladajuću nacionalno-političku ideju.

Ukazivanjem na Jovanovićev medaljerski opus, potvrđuje se prefinjenost njegove zanatske veštine i ističe se dragocenost njegovog doprinosa razvoju domaćeg medaljerstva.

Uključivanjem razmatranja novije generacije istoričara umetnosti o stilskim karakteristikama stvaralaštva Đorda Jovanovića i prvih srpskih vajara, u vezi sa redefinisanjem pojma akademski realizam, profesor Jovanović ističe činjenicu da je na početku dvadeset prvog veka konotacija tog termina manje pežorativna, zaključujući da je Đoka Jovanović „... započeo svoje formiranje kao realista, bez potrebe da se i njegovoj plastici pridoda je oznaka akademskog. Ostao je to najvećim delom svog dugog stvaralačkog života.“ ■ Marija Marić-Jerinić

Numizmatička izložba u Stenjevcu

Učenici osnovne škole dizajnirali novčanice

Jugoslav MILETIĆ

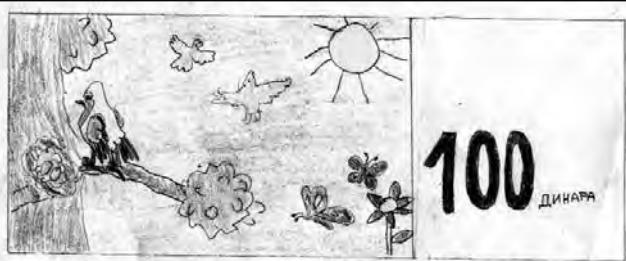
Resavica, peu@ptt.yu

Povodom Nedelje dece, od 3. do 9. oktobra 2005. godine, u osnovnoj školi „Stefan Visoki“ u Stenjevcu, Srpsko numizmatičko društvo „Idimum“ iz Resavice organizovalo je dve numizmatičke akcije. Prva je bila izložba novca sa ovog područja, koja je trajala do 29. oktobra, a druga akcija je bila jedinstvena do sada u našoj zemlji: učenici osnovne škole učesvovali su na takmičenju za najbolje dizajniranu novčanicu.

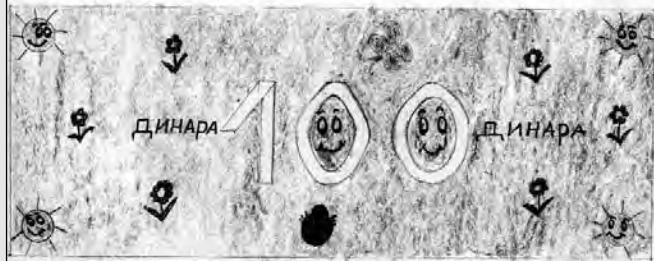
Stenjevac je selo koje se nalazi u opštini Despotovac, na putu za Resavsku pećinu, a poznato je po tome što se ovde nalazi centralna osnovna škola opštine, koju pohađaju deca iz devet sela. Ovde je, kao što je rečeno, Nedelja dece proslavljenia numizmatički. Na izložbi metalnog i papirnog novca organizованoj u ovoj školi, prezentovana je već tradicionalna izložbena postavka SND „Idimum“: rimski, srednjovekovni i moderni novac koji potiče iz ovog regiona,

koji je nekada bio rimsko uporište i jedan od centara srpske srednjovekovne države despota Stefana Lazarevića. U okviru likovne kolonije organizovane tom prilikom u istoj školi, deca od I do IV razreda crtala su novčanicu od 100 dinara po svojoj sopstvenoj ideji i viđenju. Njihove rade ocenila je komisija od 5 članova, tri iz numizmatičkog društva i dva iz škole, a onsovn kriterijumi pri ocenjivanju bili su: kreativnost, domišljatost, originalnost, estetsko rešenje i uzrast autora. Izabrano je pet rada, koje sve ovde objavljujemo, a pobednicima ove manifestacije dodeljene su i nagrade - knjiga „Mladi despot“, u izdanju Biblioteke „Resavska škola“, i knjiga „Kultura Gornje Resave“, dodeljena svim učesnicima manifestacije, kao i poklon SND „Idimum“ - prigodna moneta od 20 dinara sa likom Nikole Tesle.

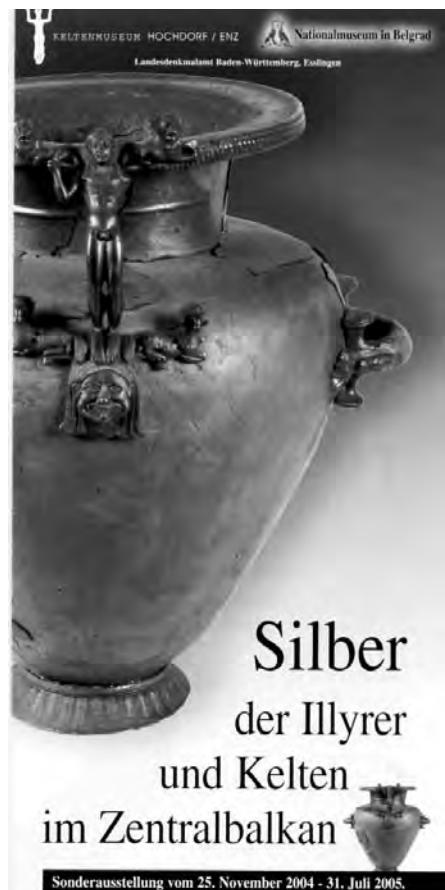
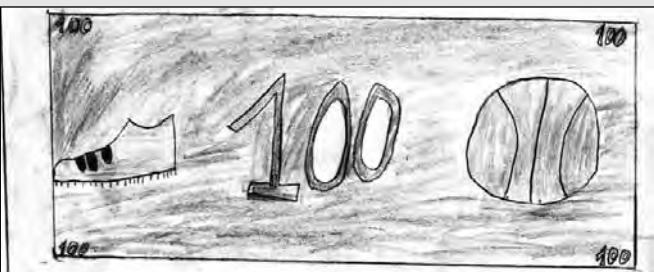
Sl. 1. Predložak
Marka Ilića,
učenika II razreda

Sl. 2. Crtež
Aleksandre
Milanović,
II razred

Sl. 3. Goran
iz IV razreda,
fudbal na
novčanici

Silber
der Illyrer
und Kelten
im Zentralbalkan

Sonderausstellung vom 25. November 2004 - 31. Juli 2005.

NAŠA NUMIZMATIKA NA IZLOŽBI U NEMACKOJ

U nemačkom mestu Hockdorf (Eberdingen) održana je od 25. XI 2004. do 31. VII 2005. godine izložba pod nazivom Srebro Ilira i Kelta na centralnom Balkanu. Izloženi su eksponati iz Narodnog muzeja Beograd i muzeja iz Novog Sada, Požarevca, Vršca, Bora, Čačka i Prištine.

Pored brojnih arheoloških eksponata, od kojih su mnogi prikazani u bogato ilustrovanom katalogu izložbe na 120 strana, izložen je i novac „naših“ Kelta - plemena Skordiska, osnivača Singidunuma, sadašnjeg Beograda. Taj deo propraćen je člankom *Die skordiskische Münzprägung* autor Petra Popovića iz Aheološkog instituta, Beograd.

Od izloženog keltskog novca sa naših prostora, svojom lepotom posebno su zanimljive rane keltske imitacija tetradrahmi Filipa II, te primerci iz tzv. srpske grupe i keltske drahme tipa „Jabukovac“.

R. M.

Numizmatičke aukcije

NA KOJIMA SE NUDIO NAŠ NUMIZMATIČKI MATERIJAL U DRUGOJ POLOVINI 2005. GODINE

Numismatic Auctions in the second half of 2005 which offered coins, banknotes and orders of Serbia and Montenegro, as well as the medals and badges associated with Serbia.

Aleksandar BRZIĆ, Amsterdam

aleks@brzic.com

WESTFAELISCHE AUKTIONSGESELLSCHAFT (WAAG), D-59821 Arnsberg: www.wag-auktionen.de/

Auktion 30, 13. 6. 2005. Cene u EUR.

Lot-Nr. 5328 - 20 Dinara 1925, Paris. Friedberg 3. G

Vorzüglich - Stempelglanz 175,00. Nije prodato

Lot-Nr. 5329 - 20 Dinara 1925, Paris. Friedberg 3. GOLD.

Vorzüglich - Stempelglanz 175,00. Nije prodato

Lot-Nr. 5330 - 20 Dinara 1931. 50 Dinara 1932. 2 Stück.

Vorzüglich + 40,00. Prodato za 70,00

Lot-Nr. 5331 - Volksrepublik. Goldmedaille 1973. Auf die 30-Jahrfeier der Republik. Brustbild Marschall Tito. 24 mm, 8,00 g. GOLD. Leicht gewellt, sehr schön - vorzüglich 75,00, prodato za 68,00

Lot-Nr. 5337 - Milan Obrenovich IV. 1868-1889. Dinar 1875. K.M. 5. Sehr schön 25,00 prodato za 38,-

Lot-Nr. 5338 - 2 Dinara 1897. KM. 22. Sehr schön - vorzüglich 20,00. Nije prodato

Lot-Nr. 5339 - 50 Dinara 1938. K.M. 24. Fast Stempelglanz 25,00. Nije prodato

AUKTIONEN FRÜHWALD, Clemens-Krauss-Strasse 22, A-5020 Salzburg: www.auktionen-fruehwald.com/

69th Coins Auction , June 30, 2005 until Saturday, July 2, 2005. Cene u EUR.

JUGOSLAVIEN

Lot No.: 584. 20 Dinar 1938 ss/vz. 1,50 Prodato za 15.-

Lot No.: 3505. Dukat Königreich 1931 mit Gegenstempel Schwert bfr. 90.- Nije prodato

Lot No.: 3506. Dukat Königreich 1932 mit Gegenstempel Schwert bfr. 90.- Nije prodato

Lot No.: 3507. Dukat Königreich 1933, R bfr. 250.- Nije prodato

Lot No.: 3508. 20 Dinar Königreich 1925, Gold vz/bfr.

160.- Nije prodato

Lot No.: 3509. 200 Dinar Volksrepublik 1968 Tito, Gold PP (AVNOJ). 190.- Nije prod.

Lot No.: 3510. 400 Dinar Königreich 1967, Nickelprobe bfr.

200.- Nije prodato

MONTENEGRO

Lot 3531. 1 Para 1914, Cu-Patina, EA/PP 50.- Prodato za 120.-

Lot No.: 3532. 2 Para 1914, EA/PP 50.- Prodato za 120.-

Lot No.: 3533. 5 Perpera 1914 f.vz. 100.- Prodato za 140.- SERBIEN

Lot No.: 758. 50 Para 1915 St. Schwartz vz. 7.- Prodato za 3,50

Lot No.: 759. 50 Para 1915 St. Schwartz vz. 7.- Nije prodato

Lot No.: 3666. 5 Para 1879, KM 7 bfr- 120.- Prodato za 145.-

Lot No.: 3667. 10 Para 1879, KM 8 bfr- 130.- Prodato za 140.-

Lot No.: 3668. Dinar 1875, KM 5. vz. 280.- Nije prodato.

Lot No.: 3669. 5 Para 1912. EA/PP 75.- Prodato za 240.-

Lot No.: 3670. 10 Para 1912. PP 75.- Prodato za 250.-

FJP AUCTIONS Inc, Post Office Box 34679, Chicago IL 60634. www.fjpauctions.com/

Auction August 10, 2005

92. YUGOSLAVIA KINGDOM. Order of the Crown \$300-400. Nije prodato.

436. SERBIA. Order of St. Sava \$350-450 Prodato za 437.-

437. SERBIA. Order of St. Sava \$350-400 Prodato za 438.-

438. SERBIA. Milosh Obilich Bravery Medal \$90-125. Nije

prodato.

458. YUGOSLAVIA. Order of the Partisan Star with rifles \$90-135. Nije prodato.

UBS GOLD & NUMISMATIK ZÜRICH, Bahnhofstr. 45, Erdgeschoss, CH-8098 Zürich.
www.ubs.com/1/g/ubs_ch/wealth_mgmt_ch/numismatics.html. **Auktion 63** vom 6. bis zum 8. September in Zürich. Cene su u švajcarskim francima.

JUGOSLAWIEN

3816. 20 Dinara 1925. FDC. 280.- Prodato za 250.-
 3818. 4 Dukaten 1931. Vorzüglich-FDC. CHF 280.- Prodato za 900.-
 3819. 4 Dukaten 1932. Vorzüglich-FDC. 750.- Prodato za 1100.-

3820. Dukat 1933. Fast FDC. 300.- Prodato za 240.-

MONTENEGRO

Ni manje ni više nego tri novčića od 100 perpera, kao da je rasprodaja! Postignute cene su dosta iznenadjujuće. (Treba još uračunati i 22% poreza).

3888. 100 Perpera 1910. /Knjaževina/ Fast FDC. 14000.- Prodato za 20.500.-

3889. 100 Perpera 1910. 50. Regierungsjubiläum. Vorzüglich-FDC. 12000.- Prodato za 15.500.-

3890. 100 Perpera 1910. 50. Regierungsjubiläum. Vorzüglich-FDC. 12000.- Prodato za 19.500.-

3891. 20 Perpera 1910. Vorzüglich-gutes vorzüglich. 500.- Prodato za 700.-

3892. 20 Perpera 1910. 50 Regierungsjubiläum. Gutes vorzüglich. 500.- Prodato za 750.-

3893. 10 Perpera 1910. Vorzüglich. 400.- Prodato za 600.-

3894. 10 Perpera 1910. Vorzüglich. 400.- Prodato za 500.-

3895. 10 Perpera 1910. 50 Regierungsjubiläum. Gutes vorzüglich. 400.- Prodato za 475.-

SERBIEN

4158. 20 Dinara 1879. Sehr schön-gutes sehr schön. 180.- Prodato za 240.-

4159. 20 Dinara 1882. Fast vorzüglich-vorzüglich. 220.-

Prodato za 260.-

4160. 10 Dinara 1882. Sehr schön. CHF 120.- Prodato za 100.-

JEAN ELSSEN & SES FILS S.A., Avenue de Tervueren, 65, 1040 Bruxelles, Belgique www.elsen.be/
Auktion 85, 10. september 2005. Cene su u EUR.

Lot 802. SERBIE, Stéphane Urosh V (1355-1371), AE foliaro, Droit : VRO-SIV L'empereur trônant de face entre deux lions, tenant un sceptre crucigère. Revers : SC MAŠRIAĆ La Vierge orante debout de face, la tête nimbée, entre L-G. Ref.: Ljubic, X, 13 var. 1,40g. Très Rare. Très Beau à Superbe (VF - EF) 250.- Prodato za 300.-

Lot 803. SERBIE, Georges Brankovitch (1427-1456), AR aspra, Rudnik. Droit : Le despote trônant de face, tenant une épée et un globe crucigère. Revers : Lion à gauche. Ref.: Ljubic, XIII, 15; Dimitrijevic, 89. 1,06g. Très Beau (VF) 100.- Nije prodato.

Lot 2448. SERBIE, AE médaille, s.d. (1915-1916), Ovide Yencesse (d'après Steinlen). Invasion du pays et secours de la France. Droit : Une femme nue en croix, transpercée par quatre poignards. Revers : FRANCE/ FRANCE/ NE/ M'ABANDONNE/ PAS. Dim: 50 mm. presque Superbe (a. EF) 200.- Prodato za 380.-

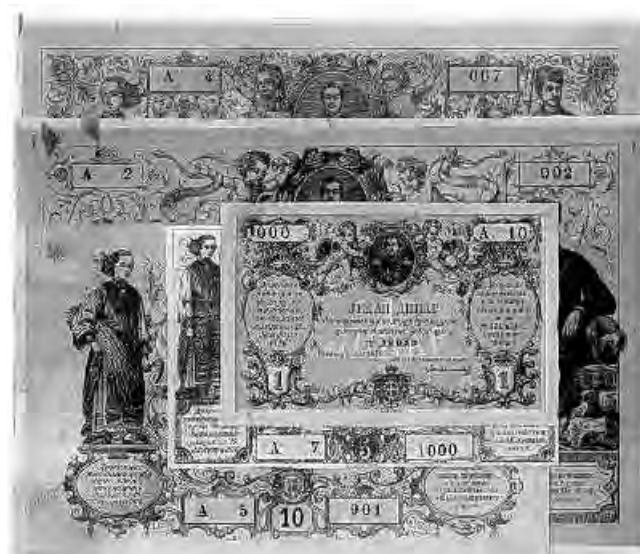
Lot 1988. SAINT EMPIRE, AR médaille, 1718, Traité de paix de Passarowitz. Droit : NVLLA SALVS BELLO PACEM TE POSCIMVS Deux Turcs debout, tenant des branches d'olivier, leurs épées à leurs pieds. A l'exergue, PAX PETENTIBVS/ DATA. Revers : ACCEPTA ACCEPTAE SVNT VERBERA CAVSA QVIETIS Deux tambours turcs, déchirés, suspendus à un arbre. A l'ex.: PASSAROVITU·XXI·IYLU· Ao MDCCXVIII·. Ref.: Mont., 1532; Pax in Nummis 486; van Loon, Vervolg, 26. 14,96g. Dim: 32 mm. Rare. Légère trace de béliere. Très Beau (VF) 100.- Nije prodato.

IRA & LARRY GOLDBERG COINS & COLLECTIBLES, Inc.

Los Angeles, CA: www.goldbergcoins.com/
Auktion 32, 19-21 septembra 2005.

Lot 3101 Montenegro. 10 Perpera 1910. Laureate head. Choice About Uncirculated. \$300-400. prodato za 400.-
Lot 3102 Montenegro. 10 Perpera, 1910. Plain head. Lustrous About Uncirculated. \$250-300. prodato za 370.-
Lot 3205. Yugoslavia. Platinum 20 Dinars, 1925. Less than 5 pieces known. Uncirculated. \$2,500-3,000. Prodato za 2500.-

KARL-HEINZ CORTRIE GmbH, Mühlenkamp 43, 22303 Hamburg-Winterhude: www.banknote.de
45. Auktion am 21. + 22. September 2005.

Lot 2513 Serbien 1, 5, 10, 50, 100 Dinara 1.7.1876, niedrige Nummern, vermutlich Vorlagestücke der Nationalbank. 50 Dinara mit leichten Klebespuren am Rand IN DIESER QUALITÄT VON ALLERGRÖSSTER SELTENHEIT !! Pick 1 - 5. I- / II. EUR 9.000,00.

HERITAGE GALLERIES, 3500 Maple Avenue, 17th Floor, Dallas, Texas 75219-3941:
<http://www.heritagegalleries.com/>.

Aukcija 387, održana u Long Beach-u 23.septembra.2005: 13866. 50 Para 1879. MS64 NGC, superb example with very light toning over fully brilliant surfaces. Prodato za \$345.-
13867. Dinar 1879. MS63 NGC, a choice example with full, original luster and light toning. Rare grade. Prodato za \$480.-
13868. 2 Dinara 1879. MS63 NGC, choice original UNC

with full luster and light attractive toning. Prodato za \$603.75

SPINK, 69 Southampton Row, Bloomsbury, London WC1B 4ET: <http://www.spink.com>
Sale 5015: Banknotes of the World, 30th September 2005.

MONTENEGRO

957. Army Administration Issue, a group comprising 2, 5, 10, 20, 50 and 100 perpera, 1917 (PM.149-154), uncirculated (6) Estimate £250-300, prodato za 340.-

SERBIA

1121. Chartered National Bank of the Kingdom of Serbia, 10 dinara, 14 January 1887, serial number T 255-811, a pleasing extremely fine, scarce. Estimate £100-150, prodato za 280.-

YUGOSLAVIA

1319. National Bank, 1000 dinara, 1920, and Kingdom issue, 100 dinara, 1924, uncirculated, scarce (2) Estimate £80-140, nje prodato

1320. Laibach Savings Bank, specimen 10 lire, 1944, blue, maiden at left and specimen 500 lire, 1944, green, red MUSTER overprint, uncirculated, rare (2) Estimate £300-400, prodato za 280.-

MEISTER UND SONNTAG Charlottenstraße 4 D-70182 Stuttgart. www.sixbid.com/home/auctions/ams/auction03/ams3.htm

Auktion 3, 6-8 oktobra 2005.

Lot (3 Stücke): 10 Para-PROBE 1920 in Neusilber (Cu/Ni/Zk) sowie 2 reguläre 10 Para-Stücke 1920 in Zink (je 1 Stück mit kleinem Zainende sowie mit schwachem Reversstempel). KM - vgl. 2 bzw. 2. Probe in Polierte Platte, die zwei anderen Stücke vorzüglich. Schätzpreis/Estimate EUR 100

H.D. RAUCH G.m.b.H., Graben 15, A-1010 Wien.
www.hdrauch.com/. **Auktion 76** od 17. do 18.10. 2005.
Cene u EUR.

JUGOSLAWIEN - Königreich

1389. Dukat 1931 mit großer Umschrift und kleinerem Kopf! KM:12.3. RR vzgl. 3000, prodato za 4000.-

SLOWENIEN - Littai

2084. AR-Medaille 1866, v. Ernst/ Neudeck. Auf den Bergbau in KRAIN. Av: Ansicht des Bergbaubetriebes in Littai. Rv: 8 Zeilen Text. Wurzb:5231, Museler:45/23,

Vogelsang: 1117. Dm: 32,00 mm (11,50 g); Auflage in AR 100 Stk. R vzgl. 140.- prodato za 220.- O ovoj retkoj medalji je bilo nedavno reči u našem „dinaru“ u članku o medaljeru Neudeck-u.

Geldersatzmarken. ÖSTERR. KAISERREICH
3398. Bosnien: Cu-Arbeitsmarke o.J. für Ganztagsarbeit (DNEVNI RAD) in der Tabakfabrik. vzgl. □ 25, prodato za 52.-

3399. Bosnien: Cu-Arbeitsmarke o.J. für Halbtagsarbeit (PODNEVNI RAD) vzgl. 25, prodato za 90.-

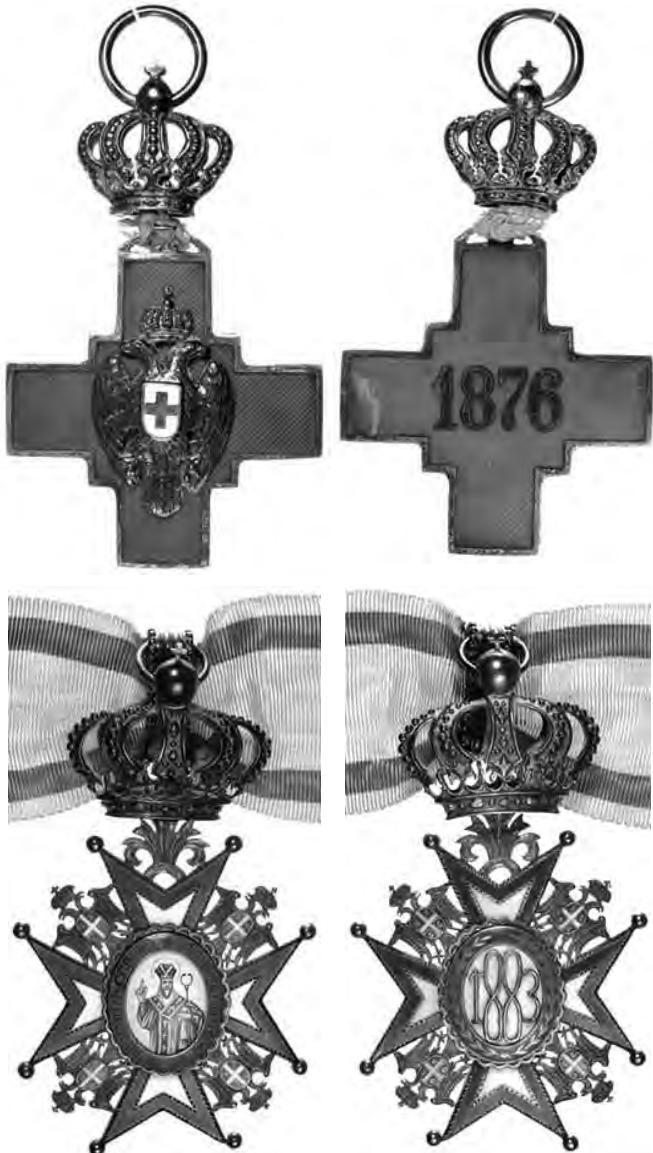
MÜNZ ZENTRUM RHEINLAND. Kelderstr. 6, 42697 Solingen-Ohligs. <http://www.muenzzentrum.de/>
Aukcija 129, 2005.

Lot 2258, PLAKETA PETAR I. Autor mađarski medaljer Gyula Murányi (1881-1920). Početna cena EUR 40.
Prodato za 63.-

NOBLE Numismatics Pty Ltd, Sideny, Ground Floor, 169 Macquarie Street, Sydney NSW 2000 Australia.
www.noble.net.au/. Sale 80. Important Australian & World Coins, Medals & Banknotes, 22-24 November 2005.

U dalekoj Australiji je krajem novembra ponuđena jedna grupa ordena Dr Agnes Bennett, koja je bila veliki prijatelj Srbije i odlikovana sa više odlikovanja. Veoma interesantna grupa ordena dodeljena strancima, ovako nešto se jako retko viđa, posebno sa ovakvom provenijencijom!

Lot 2117. GROUP OF EIGHT: 1914-15 Star, British War Medal 1914-18, Victory Medal 1914-19, 3/4543 Capt.A.E.L.Bennet, N.Z.E.F; British War Medal 1914-18, Victory Medal 1914-18, A.L. Bennett. Coronation Medal 1937; Serbia, third Order of St.Sava, neck badge; Royal Red Cross of Serbia, the first five impressed, the last three unnamed. Very fine - extremely fine, a very rare group. Estimate AU\$ 2,500

KARL-HEINZ CORTRIE GmbH, Mühlenkamp 43, 22303 Hamburg-Winterhude: www.banknote.de
Aukcija 16.-17. decembar 2005. Cene u EUR.
SERBIEN

770. Alexander I. 1889-1902, tragb. Bronze-Med. 1889 a.s. Inthronisation, Rücks. Sedmovratni-Kloster. ss - vz. 20,00

1704. Tragb. Bronze-Auszeichnung unter Milan Obrenovic IV. Kriegerinnerung 1876-1878, 32 mm, am Bande. vz. 25,00 JUGOSLAWIEN.

1669. Orden der Arbeit, 1. Klasse an Nadel, Rückse. Silberpunzen. vz. 120,00

1670. Orden der Republik, II. Klasse, an Nadel. vz+ 120,00

1671. Orden der Volksarmee, II. Klasse, im Orginaletui. vz+ 85,00

1672. Orden für Kriegsverdienste, II. Klasse, im Orginaletui mit Interimsspange. vz - st 75,00

1673. Orden der Volksarmee, III. Klasse, im Orginaletui, Rückseite Silberpunzen. vz 65,00

1674. Orden für Kriegsverdienste, III. Klasse, im Orginaletui mit Interimsspange, Silberstempel. vz 50,00

34. 10 Dinara o.D. Pick 1. I / I- 85,00

2335. 40 Krun auf 10 Dinara o.D. Pick 17. I / I- 60,00

2336. 100 Dinara, 30.11.1920, Rückseite etwas fleckig. Pick 22. III- 30,00

2337. 1000 Dinara, 30.11.1920, Stempel LAZHNA (Fälschung), zeitgenössische Fälschung. Pick 24. I- 40,00

2338. 10 Dinara, 26.5.1926. Pick 25. I-II. 85,00

2339. 10 Dinara, 26.5.1926. Pick 2. III. 25,00

2340. 50, 1000 Dinara 1.12.1931, 100 Dinara 15.7.1934. Pick 28,29,31. II- 45,00

2431. 1, 5, 10, 20 Dinara 1944, SPECI-

MEN, Pick 48b, 49a, 50c, 51b. I. 50,00

2342. 50 Dinara 1950. Pick 67 U. I. 150,00

2343. 500 Dinara 1950. Pick 67 W. I. 280,00

2344. 5000 Dinara 1950. Pick 67 Y. III. 400,00

2345. 500 Lire 1945. Pick R 7. I / I- 75,00

2346. Ungarische Besatzung von Backa, 1000 Dinara mit ungarischer Marke SEHR SELTEN !!. Pick R 9 A. I - II. 400,00

Boulkes, griechische Gemeinde

2347. 50 Dinara o.D. (ca.1945). IV. 850,00

2348. 100 Dinara o.D. (ca.1945). IV. 950,00

Zweiter Weltkrieg. Deutscher Überläuferausweis für jugoslawische Partisanen auf vergrösserter Darstellung USA 10 Dollar "Series 1943", I / I- 100,00

Od svega navedenog skoro ništa nije prodato!

SRPSKO NUMIZMATIČKO DRUŠTVO - BEOGRAD

Termin: utorak 15-18 časova

Mesto: Svetog Save 16-18, II sprat

Kontakt: D. Pavlović 064/131- 6370

BABUŠNICA

Numizmatičko društvo „Lužnica“

Termin: svakog prvog ponedeljka u mesecu 10-12 č.

Mesto: Hotel „Crni vrh“. Kontakt: Zlatibor Ilić

BEČJEJ

Termin: ponedeljak 17-19 č. Mesto: Dom penzionera

BOLJEVAC

Numizmatičko društvo „Aleksandar Sever“

Termin: svakog prvog ponedeljka u mesecu 18-20 č.

Mesto: Kulturno obrazovni centar Boljevac.

Kontakt: Siniša Đukić, tel. 030/63-224

BOR

Udruženje kolekcionara „Vajfert“

Termin: svakog četvrtka 18-22 č.

Mesto: Prostorije dobrovoljnog vatrogasnog društva

JAGODINA

Termin: nedelja 11-15 časova. Mesto: kafe „Cezar“

KRUŠEVAC

Termin: ponedeljak 17-19 časova.

Mesto: Stara mezulana

LESKOVAC

Termin: nedelja 9-13 časova. Mesto: hotel „Beograd“

NEGOTIN

Numizmatičko društvo „Hajduk Veljko“

Termin: subota 10:30 -13 č.

Mesto: kafana „Separe“. Kontakt: Mića,

tel. 063/455-359

NIŠ

Numizmatičko društvo „Mediana“

Termin: petak 15-18 časova.

Mesto: Tvrđava, Planinarski dom.

NOVI SAD

Termin: nedelja 10-14 č. Novo mesto: Galerija bioskopa „Atrium“, Mihajla Pupina br. 3

PARAĆIN

Numizmatičko društvo „Paraćin“

Termin: svake subote 10-14 č. Mesto: M.Z. 11 kongres, ul. Francuska 4. Kontakt: Svetlan Tomić, 035/565-194

RESAVICA

Numizmatičko društvo „Idimum“

Termin: svakog prvog ponedeljka u mesecu 16-19 č.

Mesto: Dom kulture - mala sala

Kontakt: Jugoslav Miletić, tel. 035/627-495

SOKOBANJA

Numizmatičko društvo „Sokograd“

Termin: nedelja 10-14 č, Mesto: restoran

„Splendid“, Kralja Petra I br. 2.

SUBOTICA

Termin: nedelja 9-12 č.

Mesto: Zgrada Nove opštine, Trg Lazara Nešića 1. Kontakt: Silvester Gerlović, tel. 024/556-958, 024/544-957

SVRLJIG

Numizmatičko društvo „Timacum Maius“

Kontakt: Slaviša Milivojević, tel. 018/823-682

ZAJEČAR

Termin: sreda 18-21 č. Mesto: prostorije SOFKE.

Kontakt: Zoran Pantić, tel. 019/769-617

ZRENJANIN

Termin: nedelja 9-12 č. Mesto: Dom penzionera

KNJIŽARA

i papirnica srpskog numizmatičkog društva

**RASPOLOŽIVA STRUČNA LITERATURA
I DRUGI NUMIZMATIČKI MATERIJAL:**

NUMIZMATIČAR br. 2-8 i 13-20

dinar br. 6-17, 20, 21, 23-26

ORDEN br. 1 i 4

MLADI KOLEKCIJONAR br. 1 - 10

AUKCIJE SND - Katalozi br. 6 - 8

MEDALJE I PLAKETE IZ ZBIRKE NARODNOG MUZEJA

N. Omerović, N. Mitrović, D. Pavlović i Z. Ilić: **KATALOG**

AUKCIJA - CATALOG OF SHARES

Vojislav Mihailović:

NOVAC SRPSKIH VELIKAŠA IZ VREMENA CARSTVA

Sergije Dimitrijević: **SRPSKI SREDNJOVEKOVNI NOVAC**

Sergije Dimitrijević: **NOVE VRSTE SRPSKOG SREDNJOVEKOVNOG NOVCA** (Sabrana dela knjiga 1)

Sergije Dimitrijević: **PROBLEMI SRPSKE SREDNJOVEKOVNE NUMIZMATIKE** (Sabrana dele knjiga 2)

Vujadin Ivanišević:

NOVČARSTVO SREDNJOVEKOVNE SRBIJE

Ranko Mandić:

KATALOG METALNOG NOVCA, četvoro izdanje

Ranko Mandić:

TOKENS OF THE YUGOSLAV LANDS (izdanje na CD)

Jovan Hadži-Pešić:

NOVAC KRALJEVINE JUGOSLAVIJE 1918-1941.

Jovan Hadži-Pešić: **NOVAC JUGOSLAVIJE 1944-1992.**

Slavoljub Petrović: **NUMIZMATIČKI REČNIK**

Bogdan Koprivica: **SVET NUMIZAMTIKE**

Branko Drča: **OSTAVA RIMSKOG NOVCA**

IZ VIMINACIJUMA IV I V VEKA

Dorđe Jamušakov: **SREBRNI NOVAC RIMSKE REPUBLIKE**

Dorđe Jamušakov:

NOVAC IMPERATORA OD SULE DO AVGUSTA

Ivan Becić: **FINANSIJSKA POLITIKA KRALJEVINE SHS**

Goran Nikolić: **KURS DINARA I DEVIZNA POLITIKA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE**

Knez Miloš i srpske vlasti prema

starinama i umetnosti 1815-1839.

Veroljub Dugalić: **NARODNA BANKA 1884-1941**

Zlatko Viščević:

KOVANI NOVAC REPUBLIKE HRVATSKE

Željko Stojanović:

NOVČANICE NARODNE BANKE 1884-2004

SND kompleti opticajnog novca SR Jugoslavije, poslednje godine izdanja: 2000. i 2002.

Razglednice SND (3. serija)

Podmetači SND (2. i 3. kolo)

Notes-blokovi SND (1. i 2. model)

Univerzalne VIZITKARTE za članove

(Tekst prema individualnim porudžbinama)

Literaturu i materijal možete kupiti na svim našim sastancima ili poručiti kod sekretara SND, gosp. Dragana Pavlovića na telefon: 011/30 34 595 i 064/131 63 70 e-mail: numiserb@yubc.net

Naši međunarodni susreti krajem prošle i početkom ove godine

Ovaj kratak izveštaj započinjemo - „oktobarskom groznicom“. Baš tako se može nazvati 50. Međunarodni susret numizmatičara, ne samo zato što je bio jubilarni, već što su pripreme posetilaca počele daleko pre susreta, čak daleko pre nego što je sa pripremama počeo organizator.

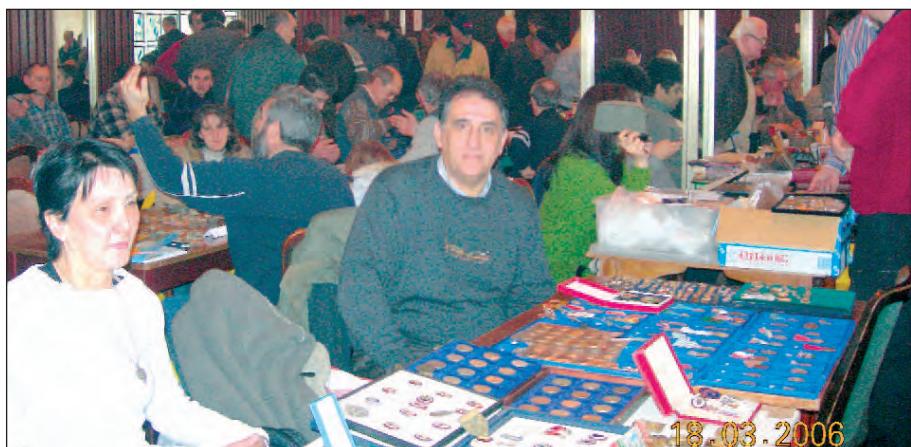
Preko 750, što posetilaca što izlagača, načinilo je ovu manifestaciju spektakularnom, a izloženi materijal je bio na nivou jubileja po svojoj ekskluzivnosti, kao što su bili ekskluzivni i posetioci manifestacije tog 15. oktobra 2005. godine.

Neka fotografije kažu što reč nije u stanju da opiše a organizator Srpsko numizmatičko društvo iz Beograda je, već u toku same manifestacije, donelo odluku da je neophodno da se do kraja godine održi i 51. susret, jer je interes takav da se više ne može udovoljiti ni zahtevima izlagača, a sami posetioci u toj tako sveopštoj, a ipak prijatnoj gužvi nalaze zadovoljenje svojih duhovnih potreba.

51.susret sa nešto manje posetilaca, posebno onih iz inostranstva, održan je 10. decembra 2005, ali je atmosfera bila ne manje atraktivna jer ipak moramo upotrebiti pravi termin.

Posećenost 52. susreta (18. marta 2006), bila je na uobičajenom nivou, bez obzira što je broj susreta dupliran u odnosu na prethodnu godinu. Ispravnost takvog opredelenje pokazala se već kod prvih ovogodišnjih, pa je opet evidentirana ogromna zainteresovanost članstva, ali i onih koji to nisu, da uzmu učešće na ovoj manifestaciji.

Bilo je i novih lica, što znači novih

kolekcionara, nove ponude opreme za numizmatiku gde pre svega mislimo za ne tako popularnu „hirurgiju“, ali je ovoga puta izostala ozbiljnija ponuda literature. Mada, to smo već ranije konstantovali, čak ni kolekcionari nisu skloni nekom intezivnijem čitanju, osim kada su cene u pitanju, i gledanje fotosa pojedinih novčića.

Da li je bilo lepo? Pa naravno. Ko ne veruje neka dođe, ali neka se i blagovremeno najavi za svaki slučaj, jer ovo je ipak balkanska manifestacija, a možda i šire, jer je bilo čak i Belorusa, Ukrajinaca...

Susreti, koje organizuje Srpsko numizmatičko društvo iz Beograda, nisu samo susreti.Oni su doživljaj koji se samo na ovim prostorima može dogoditi i ponoviti. Dođite i uverite se sami, jer to je jedini način da kao kolekcionar dobijete onu tako prijatnu drhtavicu od samog pogleda na nešto: pravi je izraz preleplo što se nalazi na stolu izlagača.

Odluka da se sve to od 2006. godine nadalje dešava svakog kvartala je sigurno ispravna, jer pre svega se sve to radi u interesu kolekcionara koji i daju „dušu“ ovakvim manifestacijama. R. Miletić

Veneranda memoria

ŽARKO PETROVIĆ
(1925-2006)
Čl. karta 0310/68

MIODRAG OBRADOVIĆ
(1925-2006)
Čl. karta 1511/78

RAMIZ KAHRIMAN
(1945-2006)
Čl. karta 2895/95

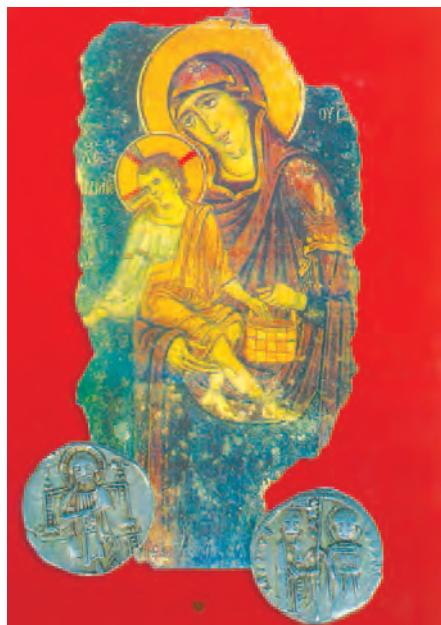
PRIJATELJI NUMIZMATIKE SU SE
PRESELILI U NAŠE SEĆANJE I TAMO ĆE
I OSTATI. TOLIKO IM DUGUJEMO.

RAZGLEDNICE SRPSKOG NUMIZMATIČKOG DRUŠTVA

Naše Društvo izdalo je do sada tri serije razglednica. I serija, razglednice br. 1-4, izdate su 2000. godine, a njihov dizajner bio je gosp. Zoran Ilić. Njihove fotografije objavljene su u "dinaru" br. 12 (2000), str. 12.

Druga serija razglednica SND, br. 1-6, izdata je 2002. godine, a njihovi dizajneri bili su Rista Miletić i Ranko Mandić. One su objavljene u "dinaru" br. 20 (2003), str. 73.

Sada, premda sa zakašnjenjem, objavljujemo razglednice SND iz III serije, izdate 2003. god.

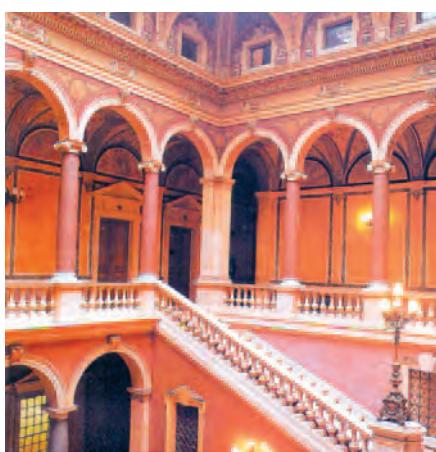
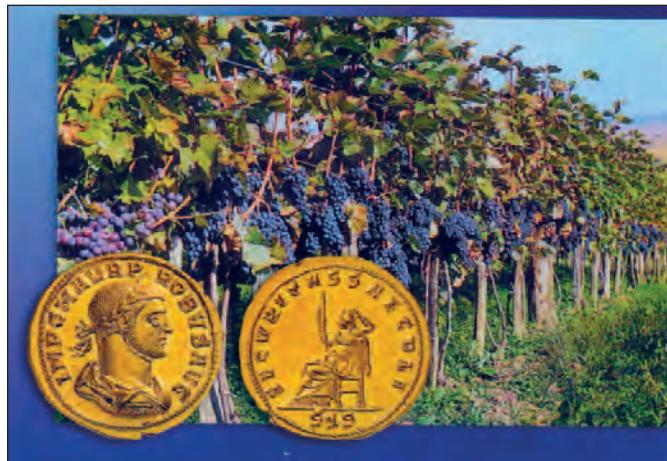

2. BOGORODICA LJEVIŠKA, zadužbina kralja Milutina, detalj freske Bogorodice sa Hristom hraniteljem, pre 1310. god.
AR dinar Stefana II Uroša Milutina (1288-1321).
Dizajn: Rista Miletić

3. NIKOLA TESLA srpski naučnik svetskog glasa, rođen u Smiljanu (Lika) 10. jula 1856. umro u Njujorku 7. januara 1943. godine. Prigodni novac SR Jugoslavije od zlata, srebra i Cu-Ni izdat 1996. povodom 140-godišnjice Teslinog rođenja.
Dizajn: Ranko Mandić

**1. RIMSKI CAREVI
RODENI NA TLU SRBIJE.**
MARCVS AVRELIVS
PROBVS (276-282)
Aureus. Av:
IMP CM PROBVS AVG;
Rv: SECVRITAS SAECVLJ.
- Fruškogorsko vinogorje.
Dizajn: Rista Miletić

4. NARODNA BANKA SRBIJE izgrađena 1888/89. godine po projektu Konstantina Jovanovića, bečkog arhitekta srpskog porekla. Na slici: ulazni hol Banke i novčanica od 50 srpskih dinara iz 1941. sa prikazom biste „Srbija”, koja se nalazi iznad lepezastih stepenica u zgradi NB.
Dizajn: Nebojša Mitrović

5. ORDEN BRATSTVA JEDINSTVA. 1. model (SSSR) i Partizanska zvezda I reda, dodeljeni 1944. godine. Na slici: Nosioci ovih ordena - Radojica Nenezić, komandir i Blažo Mraković, pol. komesar 28. divizije.
Dizajn: Nenad Bjeloš

6. PETAR JOZEF KLEFIŠ jedan od pionira srpske industrije, doselio iz Rijeke u Jagodinu 1897. godine. U numizmatici poznat kao izdavač naše najveće serije privatnog novca (tantuzi ili žetoni). Na slici: Klefiseva fabrika i nekoliko njegovih žetona.
Dizajn: Ranko Mandić

U toku ove godine planirano je IV izanje razglednica, povodom proslave 50-godišnice SND.

Колекција

ЂОРЂА ТОШИЋА

Kolekcija

HOMEN

TRMOSEN TBAROBE

M D C C L I V

WÄCHTER F.

M D C C L I V

9971450518001